سپی دا موتی

(پنجابی کہانیاں)

بابر جاوید ڈار

چھپواک: بزمِ فقیر پاکستان

سِپّی دا موتی

(پنجابی کہانیاں)

بابر جاوید ڈار

چھپواک

بزمِ فقیر (پاکستان)

125/3-B2 ' ٹاؤن شپ' لاہور 54770

SIPPY DA MOTI

(Punjabi Stories)

By: Babar Javaid Dar

Mob.: +92-(0)306-6653037

Price: Pak Rs.150.00, U.S. $ 10.00, U.K. £ 5.00

Edition: First, August 2007.

Published by: Muhammad Junaid Akram

Seceratery Bazm-e-Faqir, Pakistan

Mailing Address: 125/3-B2, Township Lahore, 54770

Punjab, Pakistan

Phone: 92-42-5150271

Mobile:92-322-8078863

E-mail:junaidakram65@hotmail.com

PDF(Portable Document Format) Version:طبع دوئم

ترتیب و اضافہ: ندیم اللہ ایڈووکیٹ

سال: ستمبر 2015ء

مُل: 150 روپے

ایڈیشن: پہلی اگست 2007ء

بزم فقیر پاکستان بابائے پنجابی ڈاکٹر فقیر محمد فقیر ہوراں دی یاد وچ قائم ہون والا علمی' ادبی تے ثقافتی ادارہ اے۔ اسیں اپنیاں علمی' ادبی تے ثقافتی سرگرمیاں جاری رکھن وچ محکمہ اطلاعات تے ثقافت' حکومت پنجاب' لاہور دے مالی مِل ورتن لئی شکرگزار آں۔

ابا جی... محمد اصغر ڈار

امی جی... رضیہ بیگم

خالہ زاد بھرا ملک محمد جنید' خالہ ثریا'

خالہ صفیہ تے وڈی بھرجائی فرزانہ بیگم

ماموں، محمد مشتاق بٹ تے غلام مرتضٰی بٹ' قطب الدین ملک

ہوراں دے ناں

ایہہ سارے ہن ایس دُنیا وچ نہیں

پر ایہناں دیاں محبّتاں تے یاداں دے دِیوے ہمیش

میرے دِل دی بستی وچ بلدے رہن گے

خاک میں مِل جائے گا جب میری ہستی کا نشان
ہو گی تازہ یادگارِ زیست اِس تصویر سے

(بابائے پنجابی ڈاکٹر فقیر محمد فقیر رحمتہ اللہ علیہ)

ویروا

ضمیمہ

بسم اللہ

بابر جاوید ڈار آپ وی اِک کہانی وانگ اے۔ اوہدی زندگی نکیاں نکیاں کہانیاں نال بھری ہوئی اے۔ چوکھیاں کہانیاں دا مرکزی کردار اوہ آپ ای ہوندا اے۔ کِدھرے اوہ وِلن بن کے اپنا کردار اُلیکدا اے تے کِدھرے اوہ اپنے آپ نوں ہیرو بنا کے پیش کردا اے۔ حقیقت ایہہ وے کہ اوہ اپنی حقیقی زندگی وچ وی اِک کامیاب ہیرو اے تے ادبی حوالے نال وی نویکلا کہانی کار اے۔

ایس توں پہلوں اُردو افسانیاں دا اِک مجموعہ بابر ڈار نے چھپوا کے ادبی حلقیاں وچوں داد لئی تے ہن پنجابی کہانیاں دا پلیٹھی دا پراگا تہاڈی سیوا وچ پیش کیتا جا رہیا اے۔

آس اے پئی تُسیں بابر جاوید ڈار دیاں کہانیاں پڑھ کے ایس نتیجے تے اپڑو گے کہ اوہ واقعی سِپّی دا موتی اے تے اوہدی ایہہ کتاب پنجابی کہانی کاراں دی صف وچ اِک قابل قدر اضافہ اے۔ میری تاں ایہو دُعا اے کہ رب تعالیٰ بابر نوں ایدوں وی چنگا تے ہور چنگا کہانی کار بنائے تاں جے اوہ ساڈی رہتل وچ تُردیاں پھِردیاں کہانیاں نوں ساڈے پڑھنہاراں لئی پیش کردا رہوے۔ (آمین)

محمد جنید اکرم
سیکرٹری
بزم فقیر، پاکستان

۷ اگست ۲۰۰۷ء

سِپّی دا موتی

بابر جاوید دیاں اِک دو کہانیاں لاہور توں چھپن والے پنجابی بولی تے پنجابی ادب دے نمائندہ مہینہ وار رسالیاں وچ چھپیاں تے میں ناں تے نظر مار کے "فیر پڑھاں گی" دے ڈھیر وچ رکھ چھڈیا. اوہناں رسالیاں دا "فیر" وچ ڈھیر اُچا ہوئی جاندا اے تے کئی سنہری پنے نظراں توں اوجھل ہو کے شرمساری دا موجب بن جاندے نیں. ایہہ میرے جہے کاہل بندے دی بڑی وڈی بدبختی نہیں تے ہور کیہ اے؟

میرے ذہن وچ بابو جاوید گرجاکھی تے بابر جاوید ڈار دے ناں کُجھ گڈمڈ ہوندے رہے. بابو جاوید گرجاکھی بڑا مخلص، نگھا تے ذمہ وار لکھاری اے. اوہنوں مت سکھن لئی پڑھنا چاہیدا اے. ادب دی چس لین لئی نہیں. ایس واسطے گرجاکھی جان کے میں بابر نُوں وی پاسے رکھدی رہی. مت دینا تے مت لینا ہر بندے تے ہر ویلے دا کم نہیں. سو ایہہ جرم کرن توں میں انکاری نہیں آں.

بابر جاوید دیاں وڈیاں چھوٹیاں کہانیاں دا پراگا "سِپّی دا موتی" اوہناں آپ ای میرے ہتھ دیندیاں آکھیا "پڑھو... تے دسو" نال پروفیسر جنید اکرم وی سن. تاں میں بابر جاوید نُوں بابو جاوید توں وکھ کر کے پڑھیا. "گوجرانوالہ" ہالی وی دوہاں دی سانجھ بنائی کھڑا اے. "گوجرانوالہ" ماں بولی دا ہریالہ باغ فقیر محمد فقیر، امرتا پریتم جہے سدا بہار پُھلاں دی جنم بھومی. بابر جاوید توں وی کُجھ اجہی آس اے. عمر تے تجربے وچ وڈی ہوندیاں ہویاں اینا ای دس سکنی آں پئی پنجابی کہانی دی جوہنہ وچ بابر جاوید ڈار اک بوہت دردمند دل رکھن والا اج دا بندہ اے پر نال ای اک فلسفیانہ فکری رجحان لے کے پنجابی کہانی نوں معتبری دین دے ارادے نال پڑ وچ آیا جاپدا اے.

حساس لکھاری ہون کر کے اوہدا دھیان قدرتی طور انسان دا مقدر سفاکی تے غیر ہمواری ول جانا اک فطری جہیا رد عمل اے پر اوہ رب دی ونڈ ول کجھ ڈر کے تے نموجا ہو کے نظر ماردا دسدا اے۔ ہمت دھارن دی کوشش وچ وی اے۔ اوہدے کول جذبات دی اہمیت عقل دے ایکشن تے ری ایکشن دا بڑا ڈونگھا شعور اے۔ اوہنوں پتہ اے کہ اجکل دے دور وچ نرا جذباتی ہونا کسے کارے نہیں۔ Realistic ہونا تے Scientific رویہ اختیار کرن نال انسان دے بوہت سارے مسئلے حل ہو سکدے نیں۔ اوہنوں ایہہ وی پک اے پئی زندگی گذارن لئی فوری جذباتی رد عمل بوہتیاں گنجلاں تے ناہمواریاں پیدا کر دیندا اے۔ ایس لئی درگذر کرنا انسان دا آدرش ہووے تاں چنگا اے۔ پیار وچ بجھی دانش ہی زندگی لئی سپھل ہو سکدی اے۔

انج کدھرے کدھرے ساڈا ایہہ نووارد لکھاری آپ جذباتی ہو کے فن دیاں حداں اُلا نگھن دی وی کالھ کردا لگا اے۔ خیال دی رو کدھرے رکن دا ناں نہیں لیندی۔ انج لگن لگ پیندا اے کہ اپنے قاری نوں اندروں باہروں خالی متھ لیندا اے جدا کر کے کہانی کاری نوں جھجکے لگن لگ پیندے نیں۔ موضوع ذہن نشین ہون دی بجائے بھاں کر کے اڈ جاندا اے' تاثر تے توازن والا کھم ڈولن لگ پیندا اے۔

حساس کہانی کار ہون کر کے بابر جاوید پیار دا ڈونگھا پرچارک اے۔ پیار فن دی پوڑی تے پیر دھرن دی بڑی وڈی دلیل اے پکی نینہ اے۔ ایہہ دعوئی میں اپنے مطالعے تے تجربے دی بنیاد تے رکھ کے کہہ رہی آں کہ لکھن یا فنون لطیفہ دی کسی دی راہ لئی شرط اے۔ محبت دا ڈونگھا شعور ڈونگھا احساس جیڑا کہ بابر جاوید کول ہے۔ ہن ایہدی اپنی چون اے کہ اوہ اپنے قاری نوں کیکر تے کس انداز وچ ہینڈل کر کے اپنا ہم خیال بناندا اے تے تسلی کراندا اے۔

ایہہ کہانی پراگا جہدا ناں بابر جاوید نے "پتی دا موتی" رکھیا اے۔ ایہدیاں ساریاں کہانیاں شدت احساس دیاں ترجمان نیں۔ ایہناں کہانیاں نوں لکھاری نے

جس پیار نال لکھیا اے پڑھن والے دے پلے پے جاندیاں نیں۔ ایہدا مطلب ایہہ نہیں کہ کہانیاں دا موضوع عشق محبت یا رومان اے یا عشق پیار دیاں وارداتاں یا چکیاں دا سنیاریو لکھیا اے لکھن والے نیں۔ ایسی کوئی گل نہیں۔ اصل گل جیڑی قائم ہوندی اے اوہ اک محبت بھری فضا جہی اے جیڑی پڑھن والے نوں اپنے آل دوال نظر آوندی اے۔ پڑھن مگروں پیار دی اک پریرنا جہی ملدی اے۔ بابر جاوید اپنے قاری نوں کہانی وچ اپنے بیان نال پیار دا سچل ماحول مہیا کردا اے۔ جنھوں اوہدے تے رب دی مہر آکھاں تے چنگا اے۔

کہانی "کچا امرود"، "بندیاں وچکار لکیراں"، "رات دی رانی" ایہہ طرحاں دوجیاں کہانیں نیں جنہاں وچ اک اجہی پکڑ اے جہدے ول اُپر دھیان دوایا گیا۔

مشاہدہ تے اوہدا اظہار ہر قلمکار لئی اک قضیہ ہوندا اے جے اوہ بوہت گجھ نظر انداز کر دیندا اے۔ اپنی طبعی بے نیازی نال یا کھلار نوں کٹھا کرن دا ہر لکھاری کول پچ نہیں ہوندا۔ "سِپی دا موتی" دے خالق بابر جاوید وی حالی کسی حد تک ایس قضیے دی ولگن وچ نظر آوندا اے یاں چاتر لفظاں اوہدے قلم نال آڈھا لایا ہویا اے جے پنجابی نالوں ودھ اُردو لفظالی اگے آپیندی اے۔ اُنج واقعہ نگاری دا جواب نہیں کسی واقع دی چس آپ تے لیندا ای اے۔ اپنے قاری دا من وی ٹھار دیندا اے۔ ایس دا اندازہ جاوید ڈار دی کہانی "کھچ" پڑھن والے نوں اپنے آپ ہو جاندا اے۔ سفر نگاری دے عام اسلوب توں ہٹ کے لکھی گئی کہانی "کھچ" اپنے وچ خاص کھچ رکھدی اے۔

بابر جاوید دردمند دل رکھدیاں ہویاں وی کسے ازم وچ نہیں پھسیا۔ نہ ای جذباتی نعرہ بازی اوہدا پروگرام اے جیڑا کہ اجکل دے بوہت سارے لکھاریاں اپنی ہوند دسن لئی بڑا ضروری سمجھیا ہویا اے۔ پر اوہدیاں کہانیاں دیاں سطراں وچ اک انقلاب دی لوڑ دی پکار اے جہدے بناں آون ویلے وچ گذر مشکل ہو جائے گی۔ جس انقلاب دی لوڑ نوں بابر جاوید ڈار نے شدت نال سمجھیا اے اوہ ذہنی تے تعلیمی

انقلاب اے۔ اقتصادی انصاف والا انقلاب اسیں کمیونزم دی شکل وچ ویکھ چکے آں۔ مقرر کیتیاں حداں ٹپ کے وی عمل اور علم دے کھاپے نہیں پورے کیتے جا سکے۔ ویلے دے نال جبڑی تعلیم تے عمل دی لوڑ کسی سماج نوں اگے ودھان لئی ہوندی اے بندہ اوہدیاں لوڑاں پوریاں کرن لئی جِنا کُو جہاد کر سکدا اے بابر جاوید ڈار اوس جہاد توں کسی وی کہانی وچ غافل نہیں سگوں انج لگدا اے کہ اوہدی طبع موضوع آپ لبھدی اے۔ اجہے نکتے پھڑوی جِس توں کوئی وی سوچ سمجھ والا پڑھیا لکھیا بندہ اثر لے بغیر نہیں رہ سکدا۔

ساڈا ایہہ نرول کہانی کار اک تے جماندرو حساس ہے اُتوں اٹارنی بن گیا۔ حیاتی بانے پھاڑ کے بابر جاوید ڈار اگے روز کھلو جاندی اے۔ ننگی تے پھٹو پھٹ... مزے دی گل ایہہ وے کہ لکھاری اپنے پاتر نال رل کے حال دہائی نہیں پاندا، سگوں سوال بن جاندا اے تے اپنے قاری اگے ایہہ اُنچیچ سوال رکھدا ہویا اک تبدیلی ول دھیان دواندا اے۔ تبدیلی جِس دی انسانی برادری نُوں چراں توں اُڈیک اے۔ ہر شعور مند بندے اندر بھیتی ڈُکھ وانگر موجود اے۔ تانگھ وانگر نال رہندی اے۔

بابر جاوید ڈار نُوں آپ پتہ نہیں جے اوہ کِنتے تے اوکھے پینڈ متھ بیٹھا اے۔ پر اوہدا رویہ تے اعتماد دس پا رہیا اے کہ اوہ ایس راہ تے لما چِر چلے گا۔ ہر پڑاء تے روشن نشان چھڈے گا۔ ان شاء اللہ۔

9 نومبر 2005ء

فرخندہ لودھی

دُعا

پنجابی افسانہ لکھن والیاں نوں شروع وچ ای اک اوکڑ ایہہ آئی پئی اوہناں اردو افسانے دا عروج ویکھن توں ملیا۔ پاکستان بنن توں تھوڑی دیر نوں پہلے تے پاکستان بنن مگروں کجھ دیر تائیں اردو افسانے اوہ مقام حاصل کیتی رکھیا جہدی کوئی وی لکھاری خواہش کر سکدا۔ اوس سے پنجابی افسانہ لکھن والیاں نوں اُردو افسانے دا ایہہ مقام ذہن وچ رکھ کے اپنا سفر شروع کرنا پیا۔ فیر ایہہ وی سی کہ پنجابی وچ جویں شاعری وچ نظم دا تے عارفانہ کلام دا اک مضبوط پچھوکڑ موجود سی ایویں دی افسانے وچ کوئی روایت سامنے نہیں سی۔ ایہدے باوجود شروع توں ای پنجابی کہانی کاراں اپنے فن دا اوہ مرتبہ قائم کیتا جہنوں پڑھن والیاں دی اک وڈی تعداد نے من لتا۔ ایہو ای وجہ اے کہ پہلے پنجابی افسانا نگاراں دے ناں کوئی حالے تائیں وی بھُلے نہیں۔ مثلاً افضل احسن رندھاوا، اکبر لاہوری تے نواز دے ناں بھُل وی کویں سکدے نیں۔

پنجابی افسانے دی ایہناں لکھاریاں جہڑی راہ بنائی اوہنوں مگروں آون والیاں شاہراہ بنا دتا تے اجے نویں لکھاریاں وچ ای بابر جاوید ڈار دا ناں وی سامنے آوندا اے۔ پر اوہ بوہتی جانکاری خورے ایس لئی نہیں حاصل کر سکیا پئی اوہدیاں بوہتیاں کہانیاں صرف مہینہ وار "پنجابی" لاہور وچ ای چھپیاں نیں۔ شاید اک ادھی کہانی کِدھرے ہور وی چھپی ہووے، پر ایہدا مطلب ایہہ وی نہیں کہ اوہدی کہانی کلا کوئی ٹکی چھپی چیز اے۔

بابر جاوید ڈار دیاں کہانیاں پڑھیاں مینوں انج لگا اے کہ کسی کلا وچ کجھ ظاہر

کرن لئی جنہڑی باریک بینی تے ڈونگھی نظر دی لوڑ ہوندی اے۔ بابر اوہنوں مُکھ رکھ کے ای کہانی اُلیکدا اے۔ اوہدی اُلیکی کہانی نوں اوسے گوہ نال پڑھن دی لوڑ اے جنہڑی اک ڈونگھی کلا دی منگ اے۔ کہانی نوں پڑھن والا جنے خلوص نال پڑھے گا' کہانی دا کھلار اوہناں ای پڑھن والے دی دِل دھرتی اُتے کِھلرے گا۔ بابر دیاں کہانیاں دا ایہہ وصف اے کہ اوہ پڑھن والیاں اُتے ہولی ہولی کھلدیاں نیں۔ دراصل کہانیاں دا ایہہ ورتاوا پڑھن والے دے اپنے جذبے دے ورتاوے موجب ای ہوندا اے' جے اوہ کہانی ویلا ٹپان لئی پڑھدا اے تے بابر دی اُلیکی کہانی ہور طرحاں دا مُکھ وکھالے گی تے جے پڑھن والا کسے سچے جذبے نال کہانی پڑھدا اے تے فیر کہانی وی کھُل کھُلا کے اوہدے اُتے اپنے جلوے کھنڈائے گی۔ پر ایہدے نال ایہہ گل اے' جویں میں اُتے لکھیا اے کہ بابر دیاں کہانیاں ہولی ہولی کھلدیاں نیں' پر کھُل جاندیاں نیں۔ کسے چنگی کہانی دا حسن وی ایہو ای اے کہ اوہ اپنا گھُنڈ ہولی ہولی چُکے۔ دھماکہ کرن والیاں کہانیاں وی بھاویں اپنا اک اثر رکھدیاں نیں' پر جو سواد باریک بینی نال لکھی کہانی دا آوندا اے اوہ دھماکہ خیز کہانی دا نہیں آوندا۔

بابر جاوید ڈار ہوراں دووِیں قسم دیاں کہانیاں اُلیکیاں نیں۔ "کچا امرود" دا اپنا سواد اے تے "حلف" دا اپنا ذائقہ اے۔ ایہناں دووِیں کہانیاں نوں بابر جاوید دیاں نمائندہ کہانیاں کہیا جا سکدا اے۔ ایہدا مطلب ایہہ نہیں پئی باقی کہانیاں دا مرتبہ گھٹ اے۔ ہر کہانی اپنی وکھری شناخت اے پر ایہناں وچ اک بڑی سانجھ اے' جویں ساڈے معاشرے وچ بے شمار تضاد نیں' جویں تھلویں طبقہ جنہوں سفید پوش آکھی دا اے' اپنی بظاہر صورت وچ کوئی تضاد نہیں رکھدا پر اندر کھاتے دُکھاں وچ رُجھیا پیا اے تے کسے وی فنکار دی ایہو ای خوبی اے کہ اوس دُکھ دا ویروا کر کے معاشرے نوں ہلونا دیوے۔

اجیہا تضاد تہانوں بابر دیاں کہانیاں "حلف" تے "بندیاں وچکار لکیراں" وچ ملے گا۔ جتھے ایہناں دو کہانیاں وچ اک وکھرواں ملدا اے اوتھے ای "کچا امرود" تے

"بندیاں وچکار لکیراں" وچ اک سانجھ وی ملے گی. دو بچیاں دے خیالاں دی سانجھ' معاشرتی دُکھاں دی سانجھ سائنسی ترقی تے بنیادی حقاں دے ایس دور وچ دُکھاں دیاں ایہہ سانجھیاں کتھاواں ساریاں نُوں تے نہیں پر کجھ حساس بندیاں نُوں سوچن تے مجبور کردیاں نیں' پر ساڈے ایتھے ایہہ مصیبت اے کہ سوچن والے سارے بندے بے اختیار نیں تے اختیاراں والے اپنے چاء پورے کرن وچ رُجھے ہوئے نیں. کئی لکھاریاں دی طرح بابر جاوید دیاں کہانیاں وِی سُتے معاشرے نُوں ہلونا دین دی طاقت رکھدیاں نیں پر "جاگدے" لوکی تے ہلوناں نہیں سہندے. میں ایتھے بڑے افسوس نال کہواں گا کہ بابر دیاں ایہہ کہانیاں اسیں بے حس معاشرے نُوں کتھے جگان گیاں. مایوسی والے میرے ایس فقرے اُتے کلاکار اعتراض کر سکدے نیں' پر سچ ایہو ای کہ میرے تے بابر دے زمانے نُوں مایوسی نے گھیریا ہویا اے پر ایہہ مایوسی تھلویں طبقے دے سفید پوشاں' بے روزگار نوجواناں چائلڈ لیبر دے شکار بچیاں تے بے آسرا زنانیاں دا حصہ اے' اک طبقہ تے عیشاں وچ ڈُبیا ہویا اے تے اوہناں دیاں عیاشیاں دوجے طبقے دی مایوسی وچ دنوں دِن وادھا کر رہیاں نیں. میری دُعا اے کہ بابر دیاں لکھیاں کہانیاں ایہناں دُکھاں مارے لوکاں نُوں مایوسی دی ہنیری رات وچوں کڈھ کے چانن دا مُکھ وکھالے اوس چانن دا جہڑا کئی طبقیاں نُوں اک طبقہ' خوشحالی تے پراُمید طبقہ بنا دیوے. تاں جے جہڑی آس' جہڑے جذبے نال لکھاری کہانیاں لکھدے نیں' اوہ اپنی زندگی وچ اپنے لوکاں نُوں غریبی پاروں ہون والے سماجی عذاباں وچوں نکلدے ویکھ سکن. اوس بہار نُوں ویکھ سکن جہڑی حسن تے خیر دی خوشبو لے کے وارد ہوئے.

17 اکتوبر 2005ء

حسین شاد

بابر جاوید ڈار دی کہانیاں دی کتاب ''سِپی دا موتی'' بارے کجھ گلاں

از: ڈاکٹر جاوید اکرم

فون دی گھنٹی وَجی ،فون چکیا تے پنجابی ادب دے جنید بغدادی پروفیسر جنید اکرم ہوراں نال ہمکلام ہون داشرف حاصل ہوگیا۔دریافت احوال توں بعد جنید صاحب نے حکم فرمایا کہ بابر جاوید ڈار دی کتاب دی مکھ وکھالی تقریب اے تے تساں وی اپنے خیالات دااظہار کرنا اے۔میرے ورگے پراگندہ خیال شخص لئی کسے اک موضوع تے خیالات دااظہار کرنا کنھاں اوکھا ہوندااے،جنید صاحب تے اوہناں ورگے سخنور ہرگزنہیں جان سکدے۔بہر حال بابر جاوید ڈار صاحب دے پیار داقلم پھڑ کے جنید وِیر دی محبت دی روشنائی وِچ ڈوب ڈوب کے لکھنا شروع کردتا تے جوکجھ وی بنیا سریا اے،لیاکے حسب توفیق تہاڈی سیواوچ پیش کررہیاواں۔ایس ترلے دے نال پئی۔

شربت سمجھ کے پی لیناں ساڈاوختاں داپانی اے

کجھ چر پہلے مینوں بابر جاوید ڈار ہوراں اپنی کتاب ''سِپی دا موتی'' بجھوائی تے نالے حکم وی دِتا کہ بھاءجی ! کتاب ضرور پڑھنا تے مینوں اپنی رائے وی دینا۔میں اوسے اِی رات سون لگیاں بابر دیاں کہانیاں دامجموعہ پھڑ کے بسترے وِچ جاوڑیا تے حسبِ عادت سون توں پہلاں ڈار صاحب دیاں کہانیاں پڑھن لگ پیا۔لیٹ کے پڑھدیاں پڑھدیاں میں پاسہ پرتیا تے محسوس ہویا کہ میریاں اَکھاں دیاں سپیاں وِچوں وگن والے اتھرواں دے موتیاں نے میرا سرہانہ اِی گلا کرچھڈیا ہویا اے۔اوس رات کجھ سردی سی تے سرہانہ گلا ہون پاروں مینوں ٹھنڈ لگن لگ پئی۔میں سوچی پے گیا کہ سِلیاں کہانیاں دی ایہ کتاب سیال وچ پڑھن والی نہیں ،ایہنوں گرمیاں وِچ پڑھاں گے۔حالی میں ایس بارے کوئی حتمی فیصلہ نہیں سی کیتا کہ میری بیگم نے کولوں ٹچکر کیتی ''کنہوں یاد کرکے ڈُسکدے پئے او''

(ب)

میں اوہنوں تے کوئی جواب نہ دِتا، چُپ چپیتے ''پسی داموتی'' سائیڈ تے دھری، عینک لائی تے اکھاں پونجھ کے سوگیا۔ فیصلہ ہوگیا کہ ایہہ کتاب گرمیاں دے موسم وِچ اوس دن پڑھاں گا جدوں بڈھی پیکے گئی ہووے گی، پر جنید صاحب دا ٹیلی فونک آرڈر ملن دے بعد اپنیاں کتاباں دے ڈھیر وِچوں ''پسی داموتی'' لبھی تے اپنے کمرے دی کنڈی لا کے پڑھن بہہ گیا۔ ''پسی داموتی''، ''کچا امرود''، ''حلف'' تے ''بندیاں وچکار لکیراں'' ایہہ چار کہانیاں پڑھن توں بعد میرے اندر کتاب دا مزید مطالعہ کرن دی تاب نہ رہی۔ مینوں بابائے پنجابی ڈاکٹر فقیر محمد فقیرؒ ہوراں دا ایہہ شعر یاد آن لگ پیا۔

موتی بنن والا ہر قطرہ سپ آپے لبھ لیندا

ڈڈواں کک منکیاں دے نہیں منہ وِچ جا کے ڈھیندا

تے مینوں محسوس ہون لگ پیا کہ ایہہ دنیا جہنوں کہ انساناں دا سمندر آکھیا جاندا اے، اسی سارے انسان ایس سمندر دے قطرے آں تے ایہناں قطریاں وِچوں جہیا قطرے جہدے نصیباں وِچ موتی بننا لکھیا ہوندا اے، اوہ بابر جاوید ڈار اے۔ جہنوں ساڈے ادب وسیب دی پسی آپوں ای لبھ لیندی اے۔ بابر جاوید ڈار دیاں تحریراں پڑھ کے مینوں انج لگدائے کہ اوہ قلم دا کُدال موڈھے تے دھر کے ساڈی عظیم مگر مدفون تہذیب تے ورثے نوں کھودن نکلیا ہویا اے۔ اوہ اعلیٰ انسانی قدراں دا موہنجو داڑو تے خوش اخلاقی دا ہڑپہ دریافت کیا کرنا چاہندا اے۔ اوہ بندیاں وچکار لکیراں پاٹن نکلیا ہویا اے تے ساڈے سماج وچ پائی جان والی طبقاتی تفریق تے دولت دی کانی وَنڈ نوں منانا چاہندا اے۔ ساڈے وسیب وِچ دھن داناں دے سوتر جمان تے ثنا خوان ہوندے نیں، اوہ بے نوا لوکاں دا ترجمان اے۔ اساں سنیا اے کولمبس نے نویں دنیا دریافت کیتی سی پر نویں دنیا نے سپر پاور بن کے نویں نویں چن چاہڑنے شروع کر دتے تے ہلاکو بن کے انسانی حقوق دے بغداد اُکھاڑ دِتے۔ شاید ایسے لئی پنجابی دا ایہہ کولمبس پرانی دنیا دریافت کرن ٹریا ہویا اے تے اپنی ایس

کوشش وِچ اوہ کامیاب وِی اے۔ اوہنوں مادہ پرستی تے ہوس کیشی دی پھنڈی ہوئی انسان نما مخلوق وِچوں اَج وی پسی داموتی دے ہیر و طاہر تے حلف دی ہیروئن انیلہ ورگے انسان لبھ جاندے نیں جنہاں نوں اوہ ساڈے ساہمنے رول ماڈل دے طور تے پیش کردا اے۔ اوہ اپنیاں لکھتاں دے چانن وِچ راہوں کراہے پئے ہوئے اپنے قارئین دی انسانی حیاتی دی معراج وَل نوں راہنمائی دی کردا اے تے اپنیاں تحریراں راہیں مدرس، مصلح تے واعظ دا پاتر وی نبھاندا اے پر بڑے اِی من موہنے تے من ٹھار انداز وِچ۔

اوہ اِک اجہیا ماسٹر اے جہڑا سانوں سبق یاد کران ویلے سوٹیاں وی نہیں ماردا پر فیر وی خورے کیوں رون نکل جاندا اے تے اتھرو وَگدے اِی جاندے نیں۔ اوہدے قلم دیاں چیکاں تہذیب، اخوت، خوش اخلاقی، بھائی چارے تے احترام آدمیت دیاں شاہراواں وَل ساڈی رہنمائی کردیاں نیں تے لوکاں نوں بھاویں دُور اِی سہی، فلاحی معاشرے دی منزل دِسن ضرور لگ پیندی اے۔ اوہ آکھدا اے زبان نوں قابو نہ کیتا جاوے تے اوہ بھنڈ چھڈ دی اے، خورے اوہنوں پھنڈے جان دے ڈرتوں اِی چُپ لگی رہندی اے تے ایہو اِی وجہ اے اوہنے عملی زندگی وِچ وی مقرر دی بجائے محرر بنن دا فیصلہ کیتا تے تقریر دی بجائے تحریر وَل زور دِتا، پر شاید اوہنوں ایہہ نہیں سی پتہ کہ تحریر وی انسان نوں بھنڈ چھڈ دی اے تے بندہ لکھائی توں وی پھڑ کت دا اے۔ بابا غالبؔ ایہدے نالوں ڈھیر سیانا سی تے اوہنوں ایس گل دا ادراک وی سی، ایس لئی اوہنے اللہ پاک دے حضور تر لہ لیا کہ

پکڑے جاتے ہیں فرشتوں کے لکھے پر ناحق
آدمی کوئی ہمارا دمِ تحریر نہ تھا

میرا خیال اے کہ اللہ پاک جی نے غالبؔ دی دعا فوراً قبول کیتی تے آدمیاں دے وِچوں وی کجھ لوک محرر متعین کردتے گئے پر فرشتیاں کولوں ساڈی چُند فیر وی نہ چھٹی کیونکہ ایہہ آدمی دی انسان نما فرشتے اِی سن۔ اوہناں ای فرشتہ سیرت آدمیاں وِچوں اک

سی، کہ اسیں ایہناں توں وَڈے آں تے ساڈے معاشرے وِچ چونکہ وڈیاں کول نکیاں نوں ہر حوالے نال نکا اِی سمجھن دے جملہ حقوق وِی محفوظ ہوندے نیں، ایس واسطے اودوں اسیں ایہناں نوں بالکل Easy لیندے ساں تے Tension دیندے ساں یعنی ایہناں کولوں زیادہ تر ہوٹل والے چھوٹے دا اِی کم لیندے ساں۔ اودوں ایہناں تناں دیاں ہمہ صفت موصوف شخصیات وِچ میرے لئی خون دے رشتے دی کھچ تے Attraction تے ہے سی پر اوہ شخصی حُسن تے وَڈیائی بالکل نہیں سی جیہڑی بعد ازاں ایہناں خود اکھتسابی طور تے اپنی محنت شاقہ تے مخفی صلاحیتاں دے بل تے حاصل کرلئی۔ نکیاں ہون دے باوجود اپنے وَڈے کماں تے وَڈیاں سوچاں دے سرُ تے ساڈے کولوں ایہہ اعتراف کروالیا پئی بندے عُمراں دی بجائے عقلاں تے کارکردگی پاروں وڈے ہوندے نیں۔ ایہناں دے کارہائے زریں ویکھ کے جدوں سانوں عقل آئی تے ساڈیاں ساریاں اِی موجاں مُک گئیاں تے سوچاں اِی سوچاں ساڈے پیش پے گئیاں۔

بابر جاوید ڈار دی سخن آرائی نال میری آشنائی اودوں ہوئی جدوں میں تے عزیزی سہیل احمد نے روزنامہ تہلکہ دا اجراء کیتا تے بابر جاوید ڈار ہوراں اوہدے وچ کالم نگاری تے کہانی کاری دا سلسلہ شروع کیتا۔ میں بحثیت ایڈیٹر اوہناں دیاں تحریراں ایڈیٹ کرن لئی پڑھنیاں تے سوچاں دی گھمن گھیری وِچ ڈِگ پیناں۔ فیر جدوں سُرت دا ہتھ پھڑ کے سوچاں دی گھمن گھیری وِچوں باہر آوناں تے ویکھناں کہ بابر دی لکھت نوں میرے قلم دی بجائے میرے اتھرو واں نے ایڈٹ کر دِتا ہویا اے۔

تساں وی یقیناً بابر جاوید ڈار دیاں تحریراں پڑھیاں ہون گیاں تے میرے وانگوں افسردہ، ملول تے رون ہاکے وی ضرور ہوئے ہووو گے۔ اور ایس لئی کہ بابر جاوید ڈار اپنیاں تحریراں پڑھیاں ہون گئیاں تے میرے وانگوں افسردہ، ملول تے رون ہاکے وی ضرور ہوئے ہووو گے۔ اوہ ایس لئی کہ بابر جاوید ڈار اپنیاں تحریراں وِچ ساڈی رہتل اندر اخلاق

جاوید بابر ڈار اے، ہن المیہ ایہہ وے کہ اوہدیاں تحریراں خود اوہنوں وی بھنڈن رہیاں نیں
تے اسیں وی اوہدیاں تحریراں راہیں ڈیناں ہوئیاں پھڑے جا رہے آں۔ اوہدیاں لکھتاں
وی آری وِچ سانوں اپنی ذات دے کوبجھ، اپنی خودغرضی، بے حسی، کام،
کرودھ، لوبھ، ہنکار، کرتے اپنیاں ساریاں کمیاں تے کوتاہیاں نظر آون لگ پیندیاں نیں
تے اسیں اعتراف کرن لگ پینے آں کہ اسیں اپنے آپ توں کِنّھے دور آں جدکہ ساڈا لیکھک
کِنا خوردبین اے۔ میںنوں نہ تے سخن دانی دا دعویٰ اے تے نہ ای میں کوئی نقاد آں، ایس لئی
میں نہیں جان دا کہ بابر دیاں کہانیاں نوں فن کہانی نگاری دی ترکڑی تے اصناف سخن دے
وٹے پا کے تولئے تے اوہ کس بھاء تلدیاں نیں، البتہ ایہہ دعویٰ اے کہ اوہ اپنے حساس
قارئین نوں اپنیاں تحریراں دا رومال سنگھا کے اغواء برائے تاوان کرلین دا فن جان دا اے تے
فیر اوہ اپنے مغوی قارئین نوں اپنیاں کہانیاں دے ولگن ویہڑیاں وِچ اونی دیر توڑی قید کیتی
رکھدا اے جنی دیر تک اوہ اپنے اتھرو واں دے موتی تاوان دے طور تے اوہنوں ادا نہیں
کردیندے۔

تساں اکثر ٹرکاں دے پچھے لکھیا ہویا پڑھیا ہونا اے پَئی عقل نہ ہووے تے
موجاں اِی موجاں، تے عقل جے ہووے تے سوچاں اِی سوچاں۔ اِک ویلا آ جدوں
ساڈیاں وی موجاں لگیاں ہوندیاں سن، سانوں عقل مست تے واجبی جہئی ہے سی پر ساڈی
جوانی دی ہوڑ مست نے سادی عقل مت وی ماردی ہوئی سی تے جدوں مت ماری جاوے
تے کوتاہ بینی تے خودستائشی دیاں بماریاں وی لگ جاندیاں نیں۔ ایہہ اوہ دیہاڑے سن
جدوں بابر جاوید ڈار، جنید اکرم تے سہیل اکرم میرے لئی چھوٹے بھراواں توں وَدھ کجھ وی
نہیں سن تے ایہناں دا مقام، مرتبہ تے اہمیت وی میری نظر وِچ بالکل اوہ اِی سی جو ساڈے
مشترکہ خاندانی وسیب وِچ نکیاں دی ہوندی اے۔ مزے دی گل تے ایہہ وے کہ اوس ویلے
ایس گھٹ وقوفی دی پگ بنھ کے تے پھر وے اِی ساں اُتوں ایہہ تُوت وی کڈھی ہوندی

(ث)

قدراں دی ٹٹ بھج تے نام نہاد اشرافیہ تے غیر انسانی ورتاوے اُتے ساڈی بے حسی نوں موضوع بناندا اے تے سانوں کسے دی بجائے اپنے آپ اُتے رون تے مجبور کر دیندا اے۔ اوہ پنجابی کہانی دے نیلی بار دا کوئی سر کڈھواں آباد کار بھاویں نہیں، پر میری پشین گوئی اے کہ اوہ بوہت چھیتی ایس ڈُب اکبر دا حصہ ضرور بن جاوے گا۔ میری دعا اے کہ اللہ پاک علمی ادبی حوالے نال اوہدے کولوں اصلاح اُمت ورگا وَڈا کم لوے، آمین!

اللہ کرے زورِ قلم اور زیادہ

(ماخذ: رسالہ ''پنجابی'' انٹرنیشنل لاہور، شمارہ: جنوری 2008ء)

اپنی گل

جد وی میں لنگھی حیاتی ول جھاتی مارناواں تاں اک مقام اُتے پہنچ کے میریاں
نظراں کھلو جاندیاں نیں. اگانہ کجھ وکھالی نہیں دیندا. کوئی چار پنج ورھیاں دا ہوواں
گا جدوں میں اِک گلی دی نکر تے کھلوتا سوچی پیا سی. کریانے والے بھاء بالے نے
اک سکہ لے کے اوہدے بدلے کوئی شے دے دتی سی... پر اوہنے بے دھیانے کجھ
ہور سکے وی میرے ہتھ پھڑا دتے سن. تاں ہن میں ٹُری جا رہیا ساں کہ کسے
اندروں اٹھن والے جذبیاں دی آواز ہیٹھ میرے قدم رُک گئے... "ایہہ پیسے
مینوں بھاء بالے نوں موڑ دینے چاہیدے نیں" سوچ دا اِک نِکا جیہا کنکر میرے دماغ
دی ندی وچ ڈگا سی. اِک ہلچل مچی سی... پر اوس ویلے مینوں ایس گل دا کوئی علم
نہیں سی کہ ایس آواز نوں کیہ کہندے نیں... جد میں زائد پیسے بھاء بالے نوں موڑ
دتے تے اوہنے خوش ہوندیاں' دعاواں دیندیاں میرے ہتھ وچ کھان لئی "نگدی"
تھما دتی... جد میری ماں نوں ایس گل دا پتہ لگا تاں اوہنے خوشی نال میرا منہ چُم لیا.
مینوں اپنے ایس عمل اُتے اجہی تسکین ہوئی... پر اجے تیک میں لفظاں توں واقف
نہیں ساں. ایس لئی ایہدا اظہار کسے اگے نہ کر سکیا. ایہہ جذبے روشنی وانگوں وجود
دیاں ڈونگھیائیاں وچ وڑ کے رچ وس گئے تاں ہولے ہولے ودھدے پھُلدے
رہے تے اظہار دیاں راہواں لبھدے رہے. اک دو ورھیاں بعدوں اسیں اوہ محلہ
چھڈ کے کسے دوجے محلے وسن لگ پئے. مینوں اوس ویلے دے سنگی ساتھیاں توں
وچھڑن دے دُکھ نے ڈاڈھا اُداس کر دتا. اوہناں ان کہے جذبیاں وچ وچھوڑیاں دا
وی وادھا ہو گیا. جہناں دی اثر انگیزی وچ میں پلدا تے بلدا رہیا. فیر اسیں اوہ محلہ

پر ایہناں جذبیاں نُوں ایس گل دا پتہ نہ لگ سکیا کہ چاک تے کویں گھمیا جاندا اے.
مِٹی نُوں ون سونیاں تے رنگ برنگیاں شکلاں دین والے ایس فنکار دا پُتر اج سرجن ڈاکٹر حبیب الرحمٰن دے ناں نال پچھانیا جاندا اے. ویلا لنگھدا رہیا تے میں لفظاں نال جذبیاں نُوں جوڑدا رہیا... پر ایہہ کوئی اجے تے واضح شکل اختیار نہ کر سکے. بس مِٹی دے کھڈونیاں وانگوں ٹُٹدے تے بھجدے رہے... فیر میں بی اے وچ داخلہ لے لیا. میرے مشاہدیاں' جذبیاں' کیفیتاں نے گِلّی مِٹی وانگوں گجھ کے اوس چاک اُتے گھمنا شروع کر دتا جدوں کئی ورھیاں توں میرے دِل' دماغ وچ کسے مینار وانگوں کھلوتا سی' تاں ایہہ سب کجھ چند اردو افسانیاں دی شکل وچ سامنے آیا. سب توں پہلا افسانہ گورنمنٹ کالج گوجرانوالہ دے رسالے "خبرونظر" وچ تے دوجا افسانہ روزنامہ "جنگ" دے جمعہ میگزین وچ شائع ہویا. میں اِک افسانہ اپنے سنگی خواجہ ندیم نُوں پڑھن لئی دِتا. کجھ دیر بعدوں اک دوجے کلاس فیلو نے اوہدے کولوں افسانہ لے کے پڑھنا شروع کر دتا... اوس کلاس فیلو نے کسے قسم دا تبصرہ کرن دی بجائے کہانی مینوں موڑ دتی...

میں اوہدے رویے نُوں ڈاڈھا محسوس کیتا... شام ویلے اوہ کلاس فیلو میرے گھر آیا. میں کجھ حیران ہویا سی ایس لئی کہ اج توں پہلاں اوہ کدی میرے گھر نہیں سی آیا. اوہنے آندیاں ای آکھیا کہ توں بہوں اچھی کہانی لکھی اے. میں ایس لئی تیرے کول آیا واں کہ نہ صرف تینوں داد دیواں... بلکہ میں تینوں کجھ ہور وی آکھنا چاہنا واں کہ "پنجابی پڑھیا کر ایہہ ساڈی مادری زبان اے... توں جے پڑھیں گا... تے فیر یقیناً ایس زبان وچ لکھیں گا... کیوں جے ایہہ بڑی مٹھی تے سوادلی تے ڈونگھے جذبیاں دی ترجمان زبان اے..." میں اوہدی ہاں وچ ہاں ملائی تاں اوہنے آکھیا کہ بابائے پنجابی ڈاکٹر فقیر محمد فقیر میرے نانا جی نیں تے میں تینوں اوہناں دیاں کتاباں پڑھن لئی دیواں گا... تسیں سمجھ ای گئے ہووگے کہ اوہ کلاس فیلو کون اے... اوہ پنجابی زبان لئی دِن رات کم کرن والا تے "پنجابی" رسالہ شائع کرن والا

شاعر تے ادیب محمد جنید اکرم اے... فیر کالج دور توں لے کے یونی ورسٹی تائیں ساڈے ویہہ ورھے اک دوجے دی سنگت وچ گزر گئے. محمد جنید اکرم پروفیسر بن گئے تے میں قانون دے میدان دا راہی... پر اوہناں مینوں پنجابی دا ایہو جیہا چسکا لا دتا سی کہ میں اپنی اردو وچ افسانیاں دی کتاب "آزاد کرنیں" چھپن توں بعد بوہتا پنجابی وچ ای لکھیا اے... تے میریاں زیادہ کہانیاں "پنجابی" رسالے وچ ای شائع ہوئیاں.

کجھ ورھیاں توں مینوں جنید اکرم ہوری کہہ رہے سن کہ ہن تیریاں کافی ساریاں کہانیاں شائع ہو گئیاں نیں تے ایہناں نوں کتابی صورت وچ آنا چاہیدا اے. فیر میں اوہناں دے کہن اُتے اپنیاں کہانیاں اکٹھیاں کر کے اوہناں دے حوالے کر دتیاں نیں. مینوں ڈاڈھا پک اے کہ اوہ جیہڑے کم دا بیڑا چک لیندے نیں اوہنوں پورا کر کے رہندے نیں. اج کل اوہ بیمار نیں اللہ اوہناں نوں صحت تے ہمت دیوے. (آمین)

آخر وچ میں حافظ انجم سعید ایڈووکیٹ، جلیس احمد میر ایڈووکیٹ، شیخ احسان الحق ڈسٹرک پبلک پراسیکیوٹر دا شکرگزار آں کہ اوہناں ہمیش میری کہانی نوں سراہیا تے نالے بہتری لئی کوئی نہ کوئی گل دسی... بہوں تھوڑے ایسے بجن ہوندے نیں جیہڑے بڑے چنگے سامع ہوندے نیں. زاہد سلیم نارو تے ریاض ظفر دی ایس خوبی دی بدولت مینوں اپنی کہانی لکھن دے نال اوہناں نوں سنان دا موقع وی ملدا رہیا. شاہد ڈار میرا اوہ بھرا اے جنھے میریاں لکھتاں دی اودوں حوصلہ افزائی کیتی جدوں میریاں تحریراں مٹی دے کھڈونیاں وانگوں سن. اوہناں دی ہلاشیری میرے لئی تحریک دا سبب سی. مینوں ایس گل دا اعتراف اے کہ میری اپنی بیوی صغریٰ خانم نال کدی کدار حیاتی دے معاملیاں اُتے گل بات نے میرے شعور نوں نکھاریا تے ڈونگھا گیا تے امی جی دے دنیا توں رخصت ہون بعدوں، وڈی بھرجائی شاہدہ پروین دیاں دعاواں مینوں حوصلہ دتا.

میں اپنی سس ممتاز بیگم دا ایس لئی ذکر نہیں کر رہیا کہ اوہ میری سس نیں بلکہ ایس لئی اوہ پنجابی نال عشق کرن والی عورت اے۔ "پنجابی" رسالے وچ چھپن والا اک اک اکھر اوہناں دی نظر توں گزردا اے۔ ایس لئی اوہناں دیاں دعاواں وی مینوں ملدیاں رہیاں تے شاباش وی۔ میں محمد جنید اکرم دے خلوص بارے کیہ دساں۔ ایہو ای تے اوہ شخصیت اے جنّے میرے اندر دے کہانی کار نوں ہمیش جگائی رکھیا اے۔

میں فرخندہ لودھی صاحبہ تے حسین شاد صاحب دا شکر گزار آں کہ اوہناں دے تبصریاں نے مینوں بہوں حوصلہ تے راہنمائی دتی اے۔

آخر تے میں اوہناں پڑھیاراں دا پیشگی شکریہ ادا کرنا واں جہڑے "پتّی دا موتی" نوں پڑھ کے تے مینوں اپنے چنگے مشوریاں نال نوازن گے۔

بابر جاوید ڈار

Postal Address:
Babar Javed Dar, District Public Prosecutor
503 B, Model Town,Gujranwala, Pakistan.
Mob.: +92-(0)306-6653037
E-Mail: babarjaveddar@hotmail.com
Facebook: https://www.facebook.com/babarjaved.dar

کچا امرود

عمر اپنی ماں کولوں وِچھڑ رہیا سی.....

نِکی عمرے ای اوہنوں چُپ لگ گئی سی۔ بالپنے دِیاں خواہشاں چنگاں وانگوں سڑدے بجھدے حالات دی سواہ وچ دب گئیاں سن۔ حیاتی نے اِک جھٹکے نال اوہدے کولوں اوہدا بچپنا کھوہ لیا سی۔ سارے کھڈونے تے کھیڈاں توں اوہدا جی اُٹھ گیا سی۔ اوہدے پیو نے اوہدی ماں نُوں طلاق دے دِتی سی تے اوہ اپنے پیکے گھر آ گئی سی۔ اوہنے عمر نُوں حاصل کرن لئی عدالت وچ دعویٰ کیتا سی۔

عمر دے نانکیاں دا گھر اِک نِکے جیے پنڈ وچ سی۔ گھر وچ ون سونے بُوٹے لگے ہوئے سی۔ اج اوہ اپنے نانے دے گھر انب دے درخت ہیٹھ کھلوتا آپوں آپ وچ گواچا ہویا سی۔ چند ورھے پہلوں دا اِک منظر اوہدے دماغ وچ اُبھریا سی ''پُتر توں کِس کول رہنا چاہنا ایں..... ماں کول یا پیو کول.....؟'' اج اوہنوں پتہ سی کہ اوہ عدالت وچ کھڑا اے تے ایہ سوال کرن والا بندہ جج اے۔ پر اودوں اوہ چوکھا نِکا سی۔ ایس لئی اوہنے کوئی جواب نہ دِتا تے اپنے کول کھلوتی اپنی پھُپھی ول ویکھدیاں اوہدیاں لتاں نال چنبڑ گیا۔ پھُپھی فاتحانہ انداز وچ مسکرائی سی۔ دُوجے لانبھ کھلوتی اوہدی ماں دِیاں اکھاں وِچوں ہنجو چون لگ پئے۔ جج نے اُس ویلے عقل مندی نال کم لیا تے آکھیا ''ہن بچے نُوں ماں نال کھڑا کر چھڈو.....'' تے فیر جج نے پچھیا ''عمر پُتر توں کِس کول جانا چاہنا ایں..... ماں کول یاں پیو کول.....؟'' تے اوہنے کوئی جواب نہیں سی دِتا تے ایس واری اوہ اپنی ماں دِیاں لتاں نال چنبڑ گیا سی۔

عمر جج نُوں جواب وی کیہ دے سکدا سی۔ ویلے تے قانون نے اوہنوں ایس مقام اُتے لیا کھلاریا سی جتھے اوہنوں اپنی دو محبوب ہستیاں ماں تے پیو وِچکار کسے اِک دی چون کرنی سی۔ اوہنوں اوہ دوراہا وکھالی دے رہیا سی جہدے اِک پاسے چھاں کرن والے رُکھ سن تے دُوجے پاسے پھُل دین والے بوٹے۔ اِک راہ وچ محبتاں، لوریاں تے گیت کھِلرے پئے نیں تے دُوجے لانبھے طاقت تے تحفظ دِیاں پناگاہواں۔ عمر نُوں دوویں راہ چنگے لگدے سن۔ اوہ کیہ چون کر سکدا سی۔ بازار وچ خریداری کردیاں زنانیاں تے بندیاں نُوں ویکھو۔ اوہ رنگ برنگیاں شیواں تے کپڑیاں دی چون کرن لئی گومگو دی حالت وچ کھڑے وکھالی دیندے نیں۔ اوہناں لئی ایہ سِر پیڑ بنیا ہوندا اے کہ اوہ اپنے واسطے کہڑے رنگاں دی چون کرن تے کِس قسم دے کپڑے خریدن تے فیر عمر لئی ایہ گل کہ اوہ ماں یا پیو وچوں کسے اِک دی چون کرے۔ کِنا اوکھا سی تے اوہنوں سوچ دے کہڑے کہڑے زاویاں تے کھڑا کر سکدا سی۔ ایس دوراہے نے اوہدی شخصیت نُوں اندروں تروڑ پھوڑ دِتا سی۔ سگوں ایس تھاں اُتے لے آوندا۔ جِتھے اوہ کدی پھُپھی دِیاں لتاں نال چنبڑدا تے کدی ماں دِیاں لتاں نال۔ فیر جج نے اپنا فیصلہ سنا دِتا کہ عمر اجے ست ورھیاں دا ہون تائیں ماں کول ای رہوے گا۔ عمر نے ایہ ویلا ماں نال گزاریا۔ اوہنوں کدی کدار عدالت دے حکم مطابق پیو نال وی مِلایا جاندا۔ اوہ کُجھ سیانا ہو گیا سی تے ایہو جہیاں گلاں باتاں بوہت محسوس کردا سی۔

"ایہدی تے ویکھنی بالکل پیو وانگ اے۔"، "ایہ تے پیو وانگوں بڑا ضدی اے۔" ایہ ساریاں گلاں نانکے گھر ہوندیاں سن۔ داد کے گھر وی کوئی چھیدی گل اوہنوں سنائی دیندی "ماں وانگوں بڑا غصیلا اے۔" عمر دا دِل کردا کہ اوہ ایہ سارے ماحول نُوں چھڈ چھڈا کے نس جائے پر اوہ کِتھے جا سکدا سی۔ اوہنے اپنا جی ویہڑے وچ اُگے رُکھاں نال لا لیا۔ جِتھے انب، امرود، انار دے درخت تے موتیے، گلاب دے بُوٹے لگے ہوئے سن۔ اوہنے دُوجے بالاں وانگوں نہ کدی پھُل توڑے تے نہ کدی

کچے پھل توڑن لئی درختاں نوں روڑے مارے. ایہ سارے رُکھ اوہدے سنگی بیلی سن جیہڑے اِکو جگہ اُگے تے اپنے من وچ ڈُبے اوہدے وانگوں خاموشی نال حیاتی دے ڈنگ پُورے کر رہے سن. عدالت دی مقرر کیتی تاریخ اج پُوری ہو رہی سی. مگر بھرے پنچایت وچ ایہ طے پا گیا سی کہ عمر ہن پیو کول ای رہوے گا تے عمر دی ماں اوہدی تحویل لئی کوئی دعویٰ نہیں کرے گی. ایہ فیصلہ اوہدے نانے ہوراں کجھ مطالبے منن پاروں قبول کر لیا سی پر اصل گل وچوں ایہ سی کہ عمر دا اوہدی ماں کول رہنا اوہدی ماں دا اگوں رِشتہ لبھن وچ رُکاوٹ پیدا کر رہیا سی. اج کجھ بندے عمر نوں لیجاون لئی آئے ہوئے سن.

عمر دی ماں نے اوہنوں تیار کر کے سوہنے کپڑے پُوائے. "عمر توں مینوں یاد رکھیں گا....." اوہدی ماں نے اوہدیاں اکھاں وچ سُرمہ پاؤندیاں آکھیا سی.

"ماں....." عمر صرف اینا ای آکھ سکیا تے اوہدے ہونٹھ کنبن لگ پئے. اوہدے جذبے پُوری طرحاں لفظاں وچ نہ بدل سکے. سگوں زبان توں تِلھک کے دِل تے دماغ دے سمندر وچ ڈُب گئے. فیر اکھاں وچوں ہنجو بن ڈھلکن لگ پئے تے سُرمے دِیاں لکیراں اُتے بھندے اوہناں توں وی اگانہہ لنگھ گئے. ماں نے اوہدا مُونہہ چُمیا تے فیر عمر دے کپڑے ٹھپ کے اِک وڈے بیگ وچ رکھنے شروع کر دِتے. عمر ویہڑے وچ اُگے رُکھاں کول جا کھلوتا. اوہدی ماں نے چونہاں موسماں دے کپڑے بیگ وچ رکھ دِتے تے بُوٹاں جُتیاں دا اِک وکھرا شاپر بنا دِتا. سکول بیگ وی اوتھے لیا رکھیا.

فیر چار چوفیرے خالی خالی نظراں نال ویکھنا شروع کر دِتا. جِویں کوئی شے رہ گئی ہووے تے اوہدا چیتا نہ آ رہیا ہووے. فیر اوہدی نظر دِیوار تے لگی عمر دی فوٹو تے پئی. دو سالہ عمر ویہڑے وچ لگے امرود دے بُوٹے ہیٹھ کھلوتا سی. ٹاہنیاں نال کچے پکے امرود لگے ہوئے سن. عمر دے چہرے اُتے حیرت تے معصومیت سی.

"ساڈا عمر مسکراتے نہیں رہیا پر فیر وی فوٹو وچ کِنّی کھِچ اے....." عمر دے پیو

آصف نے اوہدی ماں نوں آکھیا سی۔

"ایہہ فوٹو مینوں وی بڑی چنگی لگدی اے۔ ایہدیاں دو وڈیاں فوٹوواں بنوا کے اِک امی دے گھر تے اِک اپنے گھر دیواراں اُتے لاواں گے......" عمر دی ماں راشدہ نے آکھیا سی تے فیر راشدہ خیالاں وچ ڈُب گئی۔ اوہنوں بوہت کُجھ یاد آونا شروع ہو گیا۔

"راشدہ...... ساڈی حیاتی وچ کِنا سُکھ اے...... کِنا پیار اے...... میں کِنا خوش نصیب آں...... تیرا ساتھ ملیا اے۔ جی کردا اے بس تیرے کول بیٹھا رہواں...... ایہہ دُنیا دے کم دھندے ای نہیں چھڈدے...... پر ایہہ سارا کُجھ وی تے تہاڈی خاطر اے......" آصف نے پیار نال آکھیا۔ اوہ اگوں چُپ رہی۔ ویاہ دے مگروں گُزرن والا کُجھ عرصہ اِنج دے جذبیاں نال ای بھریا ہوندا اے۔ ہرپاسے سبزہ ای سبزہ تے پھُل کھلے وکھالی دیندے نیں۔ شادی شدہ جوڑے پرندیاں وانگوں نیلے اسمان اُتے اُڈدے محسوس کردے نیں۔ حیاتی اوہناں نوں اِک مِٹھا سُفنا لگدی اے۔

"تُوں کُوندی کیوں نہیں...... اج ایہناں ساریاں کم دھندیاں نوں چھڈ کے تیرے لئی میں ایہناں سوہنیاں وادیاں وچ آیا واں...... ایتھے آ کے تے دِل مستیاں کردے نیں تے گونگے وی بولن لگ جاندے نیں...... آصف نے رومانٹک ہوندیاں آکھیا۔

"سچ پچھدے او تے کُجھ دساں......" راشدہ نے آکھیا۔

"ہاں، ہاں کیوں نہیں......" آصف نے آکھیا۔

"مینوں تہاڈے کولوں تے آون والے ویلے توں ڈر لگدا اے۔"

"جھلی ہو گئی ایں...... ڈرن والی کہڑی گل اے؟ آون والے ویلے وچ سنہرے خواب ہوندے نیں۔ اُمنگاں، خواہشاں ہوندیاں نیں...... ون سونیاں رنگ برنگیاں اُڈیکاں ہوندیاں نیں...... ویکھدی نہیں لنگھے ہوئے ویلے نالوں اج دا زمانہ کِنا چمکاں مار رہیا اے...... پرانے لوکی تے اینویں اپنے ویلے دے گُن گاؤندے

رہندے نیں..... میں وی تے تیرے سامنے کُھلّی کتاب وانگوں آں..... سہاگ رات توں پہلے دی ساری حیاتی دا اِک اِک ورق پلٹ کے تیرے سامنے رکھ دِتا اے۔ کوئی گل وی تیرے کول نہیں چھپائی فیر وی تینوں ڈر لگدا اے....." آصف نے آکھیا۔

"کُھلّی کتاب دے اگر کجھ ورقے چنگے نہ لکھے ہوون..... کسے دا دِل ڈھاران..... کسے دے خوف وچ وادھا کرن..... کسے دی حیاتی وچ زہر گھولن..... اوہناں نُوں پڑھن دی کہڑی لوڑ ہوندی اے..... پردے وچ ای حُسن ہوندا اے۔ ایس لئی تے دُنیا جہان دِیاں وڈِیاں حقیقتاں پردے وچ چھپیاں ہوئیاں نیں۔" راشدہ نے آکھیا۔

"پڑھی لکھی زنانی دا ایہو ای نقصان ہوندا اے کہ اوہ دِلیلاں دیندی اے۔ اوہ بندے دِیاں سوہنیاں گلاں نُوں وی نہیں سراہندی۔ چل چھڈ ایہناں گلاں نُوں تے ہن اوہ درختاں دے جھُنڈ ول چلیے۔ فوٹواں کھچیے تے حیاتی دِیاں پیاریاں یاداں بنائیے۔" آصف نے راشدہ دا بازو پھڑ کے کھچیا تے ایس جھٹکے نے راشدہ نُوں وی حسین وادیاں وچوں کڈھ لیا۔ زندگی وچ آون والیاں تریڑاں راشدہ دی نظراں سامنے گھمن لگ پئیاں۔ فیر رُتاں بدلیاں تے آصف وی بدل گیا۔ ہن راشدہ نال گل بات کردیاں اوہدیاں اکھاں اوہدا ساتھ نہیں سی دیندیاں۔ اوہدے اندر کوئی ہور ای سما گیا سی۔ حیاتی دی نینہہ کھوکھلے جذبیاں تے رکھن والے اپنی جھگی وی ساڑ لیندے نیں۔ کامیاب ازدواجی حیاتی حقیقت پسندی تے سچے جذبیاں دے رلویں بیہ وچوں پھُٹدی اے۔ سوہنے تے پیڈھے رُکھ وانگوں سماج دے سینے اُتے اپنی شناخت بناؤندی اے..... راشدہ نے آصف دے لکھ ترلے کیتے۔ عمر دی حیاتی دے واسطے دِتے ہر اوہ در کھڑکایا جتھوں اوہدے لئی آس ہو سکدا سی پر آصف کجھ سنن لئی تیار نہیں سی۔ اوہ تے چمک دا شیدائی سی۔ بھٹکیاں جذبیاں نے اوہنوں انھا بولا کر دِتا سی تے اوہدے بھین بھراواں وی آصف نُوں سمجھاؤن دی بجائے راشدہ وچ ای کیڑے

کڈھنے شروع کر دِتے۔ فیر دوہاں خانداناں وچ نفرتاں ودھدیاں گئیاں تے اج راشدہ اپنے عمر دا سامان بنھ کے اوہنوں اپنے ہتھیں ٹور رہی سی:

"عمر..... عمر....." راشدہ نے عمر نوں آواز دِتی۔ عمر نے سارے رُکھاں ول اُداس نظراں نال ویکھیا تے فیر ہولے ہولے ٹُردا ماں کول آ کھلوتا۔ ماں نے اوہدے سِر وچ ہتھ پھیریا۔ عمر نے اپنے ہنجواں نوں وگن توں ڈکن لئی اپنے ہتھاں دِیاں مٹھیاں بنا کے اکھاں اُتے رکھ دِتیاں۔ اندروں نکلن والیاں سسکیاں تے قابو پاوَن لئی اوہنے اپنا ساہ ڈک لیا پر اوہ بہتا چِر اپنے اُتے قابو نہ رکھ سکیا تے ہوکے لے کے رون لگ پیا۔

اوہدا سامان تیار سی۔ سب گھر والیاں اوہنوں پیار کیتا۔ عمر نوں پنچایت دے آئے بندیاں دے حوالے کیتا۔ راشدہ نے کمرے دے بُوہے دی اوڑھ وچوں ویکھیا۔ عمر پنچایتی بندیاں ہوے اگانہہ نِکے نِکے قدماں نال ٹُردا مین گیٹ ول جا رہیا سی۔ راشدہ نوں اِنج لگا جویں اوہدے دِل دی حرکت بند ہو گئی اے تے کالجا کٹ کے ڈِگ پیا اے۔ لتاں بانہواں وچوں جان نکل رہی اے۔ عمر دے مین گیٹ وچوں نکلن توں پہلوں واء دا اِک تیز بُلھا آیا۔ سارے رُکھ کنبن لگ پئے۔ "شاں"، "شاں" دِیاں آوازاں آہواں وانگوں بلند ہوئیاں۔ اِک کچا امرود درخت نال ٹُٹ کے ڈِگا..... لڑھکدیاں ہویاں مین گیٹ وچوں باہر نکل گیا۔

عمر وی اوہدے پِچھے پِچھے سی۔

حلف

"تسیں اٹارنی او؟"

کمرے وچ مٹک مٹک کے وڑدیاں تے تکلف دیاں ساریاں حداں پار کردیاں اوہنے مینوں پچھیا تے گواہیاں دی اُڈیک وچ بیٹھے ٹُلیے اکھاں پاڑ پاڑ کے ایکسرے مشین وانگوں اوہدے معائنے وچ لگ گئے۔ رات دے گشت دیاں تھکاوٹاں دُھند وانگوں چھٹ گئیاں۔

"جی... تشریف رکھو" اپنے اگے پئی ہوئی اِک خالی کرسی ول اشارہ کردیاں میں آکھیا۔ اوہدے کرسی تے بیٹھن دا انداز کسے ماڈل گرل ورگا سی۔ مونڈھے تے لمکے کالے بیگ نُوں اوہنے اپنی گود وچ رکھ لیا۔ سجے ہتھ دی کہنی کرسی تے رکھ کے اُنگلاں تے تلی دا پیالا بناندیاں چہرہ اوہدے اُتے رکھ دِتا۔ اوہدی عمر کوئی وِیہہ ورھیاں توں بوہتی نہیں سی لگدی۔ سمارٹ سی۔ سانولے رنگ دے باوجود اوہدے چہرے وچ بوہت کِھچ سی۔

"دو منٹ انتظار کرنا... اِک بیان ویکھ لواں۔" میں اوہنوں آکھیا۔ کمرے وچ ہر پاسے خوشبو کھِلر گئی سی۔ کجُھ پل لئی ایہہ مینوں ناگوار لگا پر تھوڑی دیر بعد ایہدا احساس مُک گیا۔ ماحول دی بدلی انسانی کمزوری اے۔ اکثر تانوں توڑن والی ہر چیز بندے نوں چنگی لگدی اے۔ میں بیان پڑھ کے اُتانہہ نظراں چُک کے اوہدے ول ویکھیا۔

"اٹارنی صاحب! سِدھی تے سچی گل اے کہ مینوں ایس قتل بارے کجُھ پتا نہیں تے نہ ای میں کجُھ ویکھیا اے۔" اوہنے بڑے اعتماد نال گل کردیاں میرے نیڑے ہوندیاں آکھیا۔ اوہدے ساہواں دا سیک خوشبو نال رل کے میریاں ناساں وچ گیا تے میں پچھے ہو کے کرسی نال ٹیک لا دتی۔ "اٹارنی صاحب! تہانوں خوشبو توں

الرجی تے نہیں. ایہہ تے پیرس دا بہترین سینٹ اے. ایہنوں ورتن والے دے دوالے لوکی انج بھندے نیں جویں شہد دوالے مکھیاں." ایہہ کہہ کے اوہ مسکرائی. اوہدے منہ تے مسکان اِنج کھلر دی گئی جویں وٹا دریا وچ سٹن نال لہراں دے دائرے کھِلردے ہوئے کنڈھیاں تک چلے جاندے نیں. س

"چنگی خوشبو کہنوں پسند نہیں تے نالے ہوا تے چلدیاں ایہہ تے نہیں سوچنا کہ گلاب دی خوشبو لے چلو تے موتیے دی چھڈ جاؤ. ہوا چلدی اے تے اپنے نال ساریاں خوشبوواں ولھیٹ کے اگانہہ ودھدی جاندی اے. کئی واری تے مِٹی تے بندیاں دی مہک وی ایہدے نال رل جاندی اے. جے تے ایہہ ہوا مستی نال ہولے ہولے کولوں لنگھے تے دِل نوں ڈاڈھی چنگی لگدی اے. تے جے اوہ واء وروولے وچ بدل جائے..." میں اپنا فقرا ادھورا چھڈ کے اوہدے ول گوہ نال ویکھیا. اوہ کھُل کے ہسی. اِنج لگا کہ اوہ کسے دفتر وچ نہیں بلکہ اپنیاں ہمجولیاں وچ بیٹھی ہووے.

"تُسیں پڑھے لکھے لوک او... دوجے نُوں سمجھاون دا ول جان دے او. سچی گل جے میں تے آپ واء وروولیاں دی ولھیٹ وچ آگئی آں. تُسیں میرے اُتے اک مہربانی کر چھڈو تے میری گواہی کٹوا دیو. میں تہاڈا احسان کدی نہ بھُلاں گی. میں سیموئل نُوں قتل ہوندیاں نہیں ویکھیا." اوہنے مینوں التجا کردیاں آکھیا.

"تہاڈا ناں انیلا اے؟" میں اوہنوں پچھیا.

"جی" اوہنے آکھیا.

میں تہاڈا بیان پولیس فائل توں ویکھ لیا اے تے نالے تُسیں موقعے دے دو اِی تے گواہ او. تہاڈی گواہی نہ دین نال مقدمہ کمزور ہو جاندا اے تے نالے قتل ہوون والا تہاڈا بھرا وی اے." میں اوہدا اندر جگان دی کوشش کردیاں آکھیا.

"اٹارنی صاحب! میں کجھ ویکھیا ہووے تاں بیان دیواں پولیس نے آپے میرا بیان لکھ لیا اے. قتل ہوون والا میرا بھرا ہے تے ملزم میرا خاوند ہے. خورے

تہانوں ایس گل دا نہ پتا ہووے۔" انیلا نے وضاحت کردیاں آکھیا۔
"مینوں سب پتا اے۔ پچھلی تاریخ تے تہاڈی بھرجائی نصرت مینوں سب کجھ دس گئی اے۔" میں اوہدے ول معنی بھرے انداز نال ویکھیا۔
"میری بھرجائی نصرت بڑی چنگی اے۔ اوہ میرے بھرا سیموئل دا بڑا خیال رکھدی سی۔ میرے بھرا دے قتل دی وجہ نال اوہدا گھر اُجڑ گیا۔" اوہدے منہ توں بھرجائی دی تعریف سن کے مینوں بڑی حیرانی ہوئی۔ نصرت نے میرے اگے انیلا دیاں بڑیاں بدخوئیاں کیتیاں سن سگوں اوہنوں بدکردار تک آکھیا سی۔
"جے تُسیں اپنے بیان توں مُکر گئے تاں میں تہانوں منحرف گواہ قرار دوا کے تہاڈے اُتے جرح کراں گا تے جدوں جرح کریئے تے گواہ دی حیاتی دا ہر انگ کھُل کے سامنے آجاندا اے۔ میرا خیال اے تُسیں میری گل سمجھ گئے ہووگے۔" میں اوہدیاں اکھاں وچ اکھاں پا کے گل کیتی۔
"لگدا اے کہ تہانوں نصرت نے میرے بارے بوہت کجھ دسیا اے۔ چلو جی جو وی دسے پر اوہ ہے بڑی چنگی۔" انیلا نے ایہہ کہندیاں ہویاں کرسی نال ٹیک لا دتی۔ اوہدے گلے دوالے ولھیٹے ہوئے دُپٹے دے دوویں کونے سڑک تے سِدھے ہو گئے۔ اوہنے دُپٹا فیر گلے دوالے ولھیٹن دا جتن نہ کیتا۔
"تُسیں نشے دے مقدمے وچ ملوث وی رہے او" میں اوہدی گل دا جواب دین دی بجائے اگلی گل کر دتی۔
"اٹارنی صاحب! مینوں کوئی پارسائی دا دعویٰ نہیں۔ نہ ای مینوں کوئی اپنے آپ نوں چنگا آکھن دا چاء اے ایس لئی کہ مینوں اپنے عملاں دا وی پتا اے تے نالے اپنے گناہواں دا اعتراف وی اے۔ اسیں عیسائی لوک آں۔ سانوں پرمٹ ملیا ہویا اے۔ جے میں ایہدا کوئی غلط فائدہ چکیا اے تاں اوہدی میں آپ ذمے وار آں۔ جہڑے مقدمے ول تُسیں اشارہ کر رہے او' اوہدے وچ میں بری ہو چکی آں نالے نصرت اک شریف تے گ۔ یلو زنانی اے تے اسیں روٹین دی زندگی دی ڈگر توں ہٹے

اُڈدے پنچھی. مندا کراں گے تے آکھاں گے مندا کیتا اے. چنگا کراں تے چپ وٹ لواں گے."

"ایہہ مندا نہیں کہ تُسیں اپنے بھرا دے حق وچ گواہی دینا نہیں چاہندے تے خاوند نوں بچاونا چاہ رہے او." میں سوال انیلا نوں کر دتا پر سچی گل ایہہ اے کہ اوہدے اپنے بارے اعتراف نے مینوں متاثر کیتا سی. دنیا وچ اجیے لوک بڑے گھٹ نیں جیڑے اپنیاں غلطیاں تے گناہواں دا کھُلے دِل نال اعتراف کردے نیں تے ایہہ گل ہوروی اوکھی ہو جاندی اے جدوں اعتراف کرن والی کوئی عورت ہووے. میرے گل کردیاں نصرت وی کمرے وچ آ گئی تے انیلا بولن دی بجائے چُپ ہو کے بہہ گئی.

"پولیس فائل توں تہانوں گواہی دس دیاں؟" میں نصرت نوں پچھیا.

"تُسیں پچھلی واری وی مینوں گواہی بارے دسیا سی ے نالے میرے وکیل نے وی مینوں میری شہادت دس دتی اے." اوہنے آکھیا.

"اٹارنی صاحب! نصرت دے بیٹھیاں ای گل کرنی اے تے پہلے وی نصرت نوں میں ایہہ گل کیتی اے."

"توں میرے بھرا سیموئل دی بیوی ایں. تیریاں بچیاں میرے بھرا دیاں نشانیاں نیں. ایہناں دے مستقبل دی وی مینوں اینج ای فکر اے جویں تینوں... میں چاہنی آں کہ اپنا گھر ایہناں دے ناں لا دیواں. نصرت میں تیری منت کرنی آں کہ میری گواہی کٹوا دے تے ایس کٹہرے وچ کھڑا نہ کر جتھے اک پاسے میرے بھرا دی لاش وکھالی دیوے تے دوجے پاسے خاوند دا چہرہ. اک پاسے بھرا دیاں بچیاں نیں تے دوجے پاسے میرا تن وِرھیاں دا مُنڈا... تے نالے اٹارنی صاحب! جے میں کجھ ویکھیا ہوندا تاں وی کوئی گل سی. نصرت ایہہ کہندی اے کہ میں ایویں تیرا گھر اپنیاں بچیاں دے ناں نہیں لوانا چاہندی. توں ساڈے نال راضی نامہ کر لے تے راضی نامے بدلے ایہہ گھر میریاں بچیاں دے ناں لوا دے... دسو اٹارنی صاحب! میں

مکان تے بچیاں دے ناں بغیر کسے شرطوں لانا چاہنی آں تے لوا وی دتا اے... پر خاوند ولوں ہو کے اپنے بھرا دے خون دی معافی بھرجائی کولوں منگاں تے نالے ایس بدلے وچ مکان بچیاں دے ناں لواواں تے میرے بھرا دی روح مینوں سوال نہیں کرے گی؟" انیلا نے وضاحت نال گل کردیاں آکھیا۔

"اپنا گھر بھرا دے بچیاں دے ناں لوا کے توں اپنے بچے نال کتھے جاویں گی؟" میں انیلا نوں پچھیا۔

"ساڈا کیہ اے... اسیں تے اُڈدے پنچھی آں. کدھرے ہور آلھنا پا لواں گے." اوہنے آکھیا۔ اوہدا کھلا اعتراف تے آون والی زندگی دیاں اوکڑاں مشکلاں توں بے فکری ایس گل دا ثبوت سی کہ اوہ اک عام عورت نہیں. لگی بدھی سماجی حیاتی توں ہٹے ہوئے لوک اپنیاں ای بنائیاں ہوئیاں پگڈنڈیاں تے چلدے رہندے نیں. اوہناں نوں کوئی پتا نہیں ہوندا کہ اوہ چلدے چلدے کسے جنگل وچ ٹر جاون گے یا گلستان وچ... اوہ بس چلدے جاندے نیں تے کئی واری اوہناں پگڈنڈیاں وچ آون والیاں کھائیاں وچ ڈگدے جاندے نیں. خورے سدھے راہ دا اوہناں نوں پتہ ای نہیں یاں ڈنگے راہواں وچ چلن دا اوہناں نوں سواد پے جاندا اے. کدی کدار انج وی ہوندا اے کہ سدھے راہواں تے چلن والے پگڈنڈیاں وچ گواچ جاندے نیں تے پگڈنڈیاں تے ڈنگے راہواں تے چلن والے سدھے راہواں تے آ جاندے نیں.

"اسیں انیلا دا مکان ایویں اپنے بچیاں دے ناں نہیں لوانا. پر اسیں ایہہ فیصلہ کیتا اے کہ اسیں انیلا دی گواہی نہیں کروانی. ایہہ درخواست اے تے تسیں انیلا دی گواہی کٹوا دیو." نصرت اپنی گل کردیاں آکھیا تے انیلا نے بے وسی نال میرے ول ویکھیا جویں اوہنوں شک ہووے کہ میں انکار کردیواں گا.

"مقدمے دی آواز ہوون تے میں درخواست جج صاحب دے سامنے پیش کر دیواں گا. تسیں گواہی لئی تیار رہوو."

میں درخواست تے دستخط کردیاں آکھیا تے انیلا دی جان وچ جان آئی۔

"میں اپنی بھرجائی نصرت تے اٹارنی صاحب تہاڈے دوہاں دی شکر گزار آں کہ تُسیں مینوں اک امتحان وچوں باہر کڈھ لیا اے۔ نصرت تیری ایس نیکی نُوں دلوں یاد رکھاں گی۔ ایسے برے لوک تھوڑے ہوندے نیں جنہاں دے ضمیر مردا ہو جاندے نیں۔ حالات دے پھنڈے ہوئے عام برے لوکاں دے وجود وی کسے کونے کھدرے وچ انساناں نال پیار دے دیپ ضرور بل رہے ہوندے نیں۔ ایس معاملے وچ مینوں کمزور سمجھ کے معاف کردئیں۔" انیلا نے شکر گزار ہوندیاں آکھیا تے نال ای بوٹا بنام سرکار دی اواز بلند ہوئی۔ انیلا دی گواہی ترک ہوئی تے نصرت دی گواہی ریکارڈ ہوئی۔ ایس کیس وچ دو تِن تاریخاں ہور پئیاں تے ایسراں واہوا دِن لنگھ گئے۔

"ایہہ کیہ گل ہوئی؟ بندہ کسے تے نیکی کرے تے دل کھلار کے کرے۔ جے میری گواہی کٹوا ای چھڈی سی تے فیر دوبارہ بلاون دی کیہ لوڑ پے گئی سی۔ تہاڈے کولوں مینوں ایہہ اُمید نہیں سی..." انیلا نے کمرے وچ وڑدیاں اِکو ای ساہ وچ ساریاں گلاں کر دتیاں تے نالے میرے اگے پئی کرسی اُتے کسے ناگن وانگوں پھن کھلار کے بہہ گئی۔ اوہدے کول اوہدا اِتن سال دا بچہ وی سی۔

"میں تے تہاڈی گواہی مستغیث دی درخواست اُتے ترک کر چھڈی سی تے تہانوں دوبارہ بلاون دی استغاثا نُوں کوئی لوڑ نہیں سی..."

"تے فیر مینوں کہنے بُلایا اے؟" اوہنے میری گل نُوں پورا ہوون توں پہلاں ای سوال کر چھڈیا۔

"تہانوں تہاڈے خاوند نے درخواست دے کے بُلایا اے۔ اوہ اپنے حق وچ تہاڈی گواہی کرانا چاہندا اے۔" میں اوہنوں دسیا۔

"ایہدا مطلب ایہہ اے کہ اج گواہی دینی پینی اے۔" اوہنے لمے لمے ساہ لیندیاں آکھیا۔

"ایہہ بیٹا تہاڈا اے؟" میں اوہدی گل دا جواب دین دی بجائے اوہنوں پچھیا۔

"ایہہ میرا پُتر اے۔ پچھدا سی میرے ابے نُوں ہتھکڑیاں کیوں لگیاں نیں۔ دسو اٹارنی صاحب! ایہدا ماما مر گیا۔ پیو ملزم بن کے کٹہرے وچ کھلوتا اے۔ ماں گواہ بن کے عدالت وچ کھلوتی اے۔ حیاتی نے ایہنوں کیہ وکھایا اے۔ ایہدا قصور کیہ اے۔ مینوں اپنی حیاتی دی تے پرواہ نہیں پر ایہدا کیہ بنے گا۔" انیلا نے گل کردیاں میرے ول ویکھیا۔

"تُسیں ایہنوں اپنے نال کیوں لے آئے او؟" ایہنوں کسے کول چھڈ آونا سی۔" میں آکھیا۔

"نہیں اٹارنی صاحب! جو اج ویکھے گا' اوہدا ہیولا ایہدے دماغ وچ رہوے گا۔ میں چاہنی آں کہ ایہہ ہیولا ایہدے دماغ وچ رہندیاں ای پرورش پاوے۔" انیلا نے آکھیا۔

میں دوبارہ دوجے کیساں دیاں فائلاں ویکھن لگ پیا۔ کجھ دیر بعد بوٹا بنام سرکار دی اواز پئی۔ انیلا عدالت وچ ٹُر گئی۔ ملزم دا وکیل تے مدعی دا پرائیویٹ وکیل وی موجود سن۔

"انیلا نے حلف چکیا تے ملزم دے وکیل نے پچھیا۔ ناں' ولد' قوم' عمر' پیشا' رہائش تے فیر اوہ آپ ای بولدی چلی گئی تے اوہنے ضابطہ فوجداری دی دفعہ 161 ہیٹھ ریکارڈ ہویا بیان ای دوہرایا کہ اوہدے بھرا سیموئل نوں اوہدے خاوند بوٹا نے 30 بور پستول دے ترن فائر مار کے ہلاک کیتا اے تے اوہنے ایہہ واقعہ اپنے گھر دے کوٹھے توں ویکھیا اے جتھوں سیموئل دے گھر دا ویڑا وکھالی دیندا سی۔ انیلا دا بیان سن دیاں اوہدے خاوند بوٹا نُوں تریلیاں آگئیاں۔ اوہنے دھون تھلے سُٹ دتی تے پاٹیاں پاٹیاں نظراں نال زمین نُوں تکن لگ پیا۔ موت دا خوف موت نالوں وی بھیانک ہوندا اے تے فیر نال جدوں ایس گل دا پتا ہووے کہ اوہدی موت کسے نظریئے' سوچ یاں وڈے کم دے نتیجے وچ نہیں' کسے جرم پاروں آ رہی اے۔

اوہدا خیال سی کہ اوہدی بیوی نے اوہدے خلاف گواہی نہیں دتی تے ایس لئی

اوہدے حق وچ گواہی دے دیوے گی۔ پر ہن تے اوس گواہ نے اوہدے خلاف گواہی دتی سی جہڑا اوہنے آپ بلوایا سی۔ اپنے دفاع وچ پیش کرن لئی اوہدے کول ہن کجھ نہیں سی رہ گیا۔ میں اینی تھاں حیران اپنے دفتر وچ آگیا۔ کرسی تے بیٹھیا تے انیلا دے غیر متوقع بیان بارے سوچیں پے گیا۔

"اٹارنی صاحب! انیلا نے کمرے وچ وڑدیاں آکھیا تے کرسی تے بیٹھن دی بجائے میرے سامنے کھلو گئی۔ اوہدا تن سال دا بچہ وی اوہدے نال سی۔ میں نظراں چک کے اوہدے ول گوہ نال ویکھیا تے کجھ نہ بولیا۔

"اٹارنی صاحب! تہانوں غصہ ہووے گا کہ میں تہانوں آکھی سی کہ میں کجھ نہیں ویکھیا تے ہن میں ایہہ بیان دے دتا اے..." انیلا نے میری چپ پاروں آپ ای کہہ دِتا۔

"غصہ تے نہیں' حیرانی ضرور اے... جدوں کوئی اپنی ذات دا دفاع نہ کرے' اپنے برے عملاں نوں منے' اپنے بھرا دی اولاد لئی اپنیاں آسائشاں قربان کرن لئی تیار ہووے تے ایڈا جاندار تے ایڈا سچا نظر آون والا کردار ہمیشہ انج ای وکھالی دینا چاہیدا اے تے نالے تہانوں پتا اے کہ تہاڈا بیان تہاڈے خاوند نوں پھاہے لوا دیوے گا..." میں ایس انداز نال اوہنوں مخاطب ہویا کہ ساری گل نتر کے میرے سامنے آ جاوے۔

"اٹارنی جی! اسیں ماڑے لوک آں... عیسائی آں... حلف چک کے جھوٹھ نہیں بولدے... بھاویں ساڈا کجھ نہ رہوے تے تسیں ہن ویکھ ای لیا اے..." ایہہ کہندیاں اوہدیاں اکھاں وچوں ہنجو نکلنا شروع ہو گئے۔ "تہاڈے نال جہڑی غلط بیانی کیتی سی' اوہنوں معاف کر دینا..."

ایہہ کہندے ہوئے اوہ بھاری قدماں نال چلدی کمرے وچوں باہر نکل گئی۔

❁

بنّدیاں وِچکار لکیراں

اوہ کلی سی... تے کلم کلی اک کرسی تے بیٹھی سی. چھ ست ورھیاں توں ودھ نہیں سی لگدی. میز دوالے پئیاں باقی ساریاں کرسیاں خالی سن. میز تے کوئی کھان والی شے وی نہیں سی. اوہ بٹ بٹ فضاواں وچ گھور رہی سی. ایہہ نیانی کون ایں؟ رات دا ویلا اے. ایہدے نال کوئی وی تے نہیں. میں ریسٹورنٹ دے باہر لان وچ یا کرسیاں تے بیٹھے لوکاں ول اک نظرے ویکھیا. ٹھنڈی ہوا دا اک بُلا ایا. گرمیاں دا موسم اپنا بوریا بستر لھویٹ رہیا سی. خزاں رت اپنیاں اداسیاں فضا وچ رچان لئی اکٹھیاں کر رہی سی. دوہاں موسماں دا وچکارلا ویلا وی اجہیا ہوندا اے جہڑا بندے نوں بے چین کر دیندا اے. تبدیلی دا عمل سوہنا وی ہوندا اے تے کوڑا وی. ویلے دے لنگھن دا احساس وی دیندا اے تے نویں خواب وی وکھاندا اے... پر میں کوئی سپنا تے نہیں سی ویکھ رہیا... میرے سامنے اک جیوندی جاگدی نکّی جہی نیانی میز تے دوویں کہنیاں رکھ ے کرسی دے سرے تے بیٹھی ہوئی سی جے اوہ کرسی نال ٹوہ لاندی تے اوہدے پیر زمین نال نہ لگدے اوہدے بیٹھن دا انداز کسے سیانے تے ذمہ دار بندے وانگ سی. اوہدا رنگ سانولا سی تے پیلاہٹ چہرے تے صاف پئی دسدی سی پر اوہدیاں اکھیاں وچ حیران کر دین والی چمک سی. جہڑی کسی بڑی سوہنی بازار دی گڈی دیاں اکھیاں وانگ سی. اوہ لوکائی دی کانی ونڈ توں اوقف نہیں سی. اوہنے فراک تے سوہنا ای پایا ہویا سی پر کجھ لما تے کھلا سی. انج جاپدا سی کہ اوہنے کسے اپنے توں وڈی کڑی دے لتھے کپڑے پائے ہون.

"ایہہ نکی جِی نیانی کلم کلی' رات دا وقت تے فاسٹ فوڈ ریسٹورنٹ..." ایہہ گل میری سوچ دے دائرے وچ نہیں سی آ رہی... اچانک اوہدی نظر میرے ول پئی چمکدیاں اکھیاں مسکراہٹ تے شرارت توں ناآشنا چہرہ... میں اوہدے کول جان دا فیصلہ کیتا ای سی کہ ویٹر نے اوہدی میز تے فرائز تے کیچ اپ' پانی دا جگ تے گلاس رکھیا "کتھے گواچ گیا ایں تے کہڑیاں سوچاں وچ ڈُب گیا ایں" میرے سامنے بیٹھے میرے یار نے پچھیا. "توں تے ہر ویلے غیر حاضر ای رہنا ایں... بوتل چوں ساری گیس نکل گئی آ...." دوجا سنگی بولیا. میں بوتل چکی تے فٹافٹ پی کے لانبھے رکھ دتی. ریاض ظفر تے زاہد سلیم کسے ملکی مسئلے تے اک دوجے نال بحث کرن لگ پئے... میں فیر اوس نیانی ول ویکھیا. اوہ اپنے نکّے نکّے ہتھاں نال چپس نُوں کیچ اپ لا کے کھا رہی سی.

"تیرا کوئی سنگی نہیں؟ تیری ماں کتھے وے؟ تیرا پیو کتھے وے تیرے بھین بھرا رات دا ویلا توں کلی... توں کسے شہر دی نہیں لگدی... کسے پنڈ دی ایں... مینوں ڈاڈھا یقین اے... میں تیرے چہرے نُوں پڑھ لیا اے تیری اکھاں دی چمک نے مینوں دس دتا اے... تیرے ماں پیو تیرے کول نہیں رہندے... توں کسے دے کول ایں پر کلی... تینوں ہنیرے کولوں ڈر نہیں آوندا...؟ میں جد تیرے جڈا ساں میری ماں مینوں ھنیرے کولوں ڈراوندی سی. میں شرارتاں چھڈ کے ماں نال چنبڑ کے سوں جاندا ساں توں تے کلی ہنیرے وچ فرائز کھا رہی ایں. توں فرائز کھا کے خوش نہیں. مینوں پتہ اے توں اداس ایں. تینوں ماں یاد آ رہی اے؟ اوہ ضرور افقوں پار کسی نکّی جنّی بستی وچ منجی تے لمی پئی ہوئی چن ول منہ کر کے تینوں یاد کر رہی ہونی اے..." پتہ نہیں میں ایہنوں ویکھدا تے سوچدا جا رہیا ساں... میرا مشاہدہ میری حساسیت نال مِل کے لفظاں دی صورت اختیار کر رہیا سی پر ایہہ گل سمجھ وچ نہیں سی آ رہی. نکّی جنّی نیانی' رات دا ویلا تے کلی...

"ننھی ادھر آو' یہ برگر لے لو" اک عورت دی آواز آئی اوہ اُٹھی پندراں

ویہہ قدم ٹُر کے لان دے اوس پاسے گئی جِتھے دس باراں بندے زنانیاں بچے کرسیاں اُتے بیٹھے ہوئے سن. میزاں اُتے برگر' فرائی چکن' فرائی فش تے بوتلاں پئیاں ہوئیں سن تے سارے خوش گپیاں وچ رُجھے ہوئے سن. اوہ برگر لے کے دوبارہ اپنی جگہ اُتے آ کے بہہ گئی. ایہہ برگر کیسے دے نہ کھان پاروں اوہنوں مل گیا. میں ساری گل سمجھ گیا کہ ایہہ کُڑی کون اے تے ایہہ لوک کون نیں. ایہناں لوکاں اوس کُڑی نُوں اپنے توں دور تے الگ بٹھایا ہویا سی. جویں اوہ کوئی دوجی مخلوق ہووے مینوں انج لگا میرا دل کسے شیشے وانگ ٹُٹ گیا تے کرچی کرچی ہو گیا اے. ایہہ کرچیاں میرے پورے وجود وچ کھب گئیاں نیں. جِنہاں میری روح نُوں ڈاڈھا زخمی کر دتا اے. میں اسماناں ول ویکھ کے چاہیا کہ ساریاں ستاریاں نُوں نوچ لواں تاں جے اینا ہنیرا چھا جائے کہ ایہہ مکروہ منظر ویکھن نُوں نہ ملے "کتھے اڑ گیا ایں؟" ریاض نے مینوں اُٹھدیاں ویکھ کے آکھیا.

دس منٹ لئی مینوں کلّا چھڈ دیو. میں ہنے تہانُوں دسنا واں... میں ایہہ کہہ کے کُجھ دور جا کے ننھی دے نیڑے والی اک کرسی تے بیٹھ گیا... ریاض تے زاہد اک دوجے نال گلاں وچ مصروف ہو گئے.

ننھی نے غور نال میرے ول ویکھیا تے ناگواری دا اظہار نہ کیتا.

"ننھی توں ننھی جو ہوئی... تینوں پتہ ای نہیں... تیرے نال کیہ ہویا اے... ایہہ لکیراں نیں... بندیاں وچکار لکیراں ظلم دیاں لکیراں..." میرے منہ وچوں نکلدے فقریاں نُوں سن کے اوہنے حیرت نال میرے ول ویکھیا. اوہنوں کُجھ سمجھ نہ آئی پر اوہدے اُتے کُجھ اثر ہویا.

"بابو جی تُسیں میرے نال گل کردے او..." اوہنے معصومیت نال پُچھیا. مینوں انج لگا کہ اوہدے ننھے جِنے دماغ وچ میرے فقرے پتھراں وانگ ڈگے نیں تے لہراں پیدا ہوئیاں نیں "ننھی تیری ماں تے پیو کتھے نیں؟ کیہ کردے نیں اوہ... تیرا ماں کول جان نُوں جی کردا اے." اک دم میں کئی گلاں پُچھ لئیاں تاں جے ننھی نُوں

کوئی بُلانہ لوے. میں ننھی ول ویکھیا تے اوہ چُپ بیٹھی سی.

"ننھی توں میری گل دا برا منایا اے..." میں ندامت نال پچھیا.

"نہیں بابو جی... مینوں کدی کسے پچھیا ای نہیں... تُسیں کیوں پچھدے او..." اوہنے ٹھہر ٹھہر کے گل کیتی زمانے دیاں ٹھوکراں نے اوہدے بچپن نوں پختگی وچ بدل دتا سی.

"ننھی... اسیں سارے انسان آں... تے ساڈے ساریاں دے وچکار اک رشتہ اے... انساناں دا رشتہ... انسانیت... کجھ لوک ایس رشتے نُوں یاد رکھدے نیں تے کجھ بُھل جاندے نیں... ہر انسان دا فرض اے کہ اوہ دوسرے انسان دے دُکھ درد وچ شریک ہووے." میں ننھی نُوں سمجھاوَن والے انداز وچ آکھیا... ننھی دیاں اکھیاں وچ پانی تیرن لگا.

"اسیں سارے انسان آں... میں وی؟..." ننھی نے پچھیا.

"ہاں سارے..."

"بابو جی، بابو جی..."

"ہاں ہاں... بول"

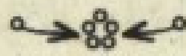
"میری ماں بڑی چنگی اے... اوہ میرے چھوٹے بھین بھراواں نُوں تے مینوں بڑا پیار کردی اے... میرا ابا نشہ کردا سی... اوہ کوئی کم نہیں سی کردا... نشہ کر کے تے سارا دن منجی تے پیا رہندا سی... میری ماں لوکاں دے گھر کم کردی سی. اک دیہاڑی میرے ابے نے میری ماں کولوں نشے لئی پیسے منگے. میری ماں دے انکار تے اوہنے ڈنڈے مار مار کے لتاں باہواں تروڑ دتیاں... میرے ماماں میرے ابے نُوں جیل بھجوا دتا... تے میری ماں اج وی منجی تے پئی اے..." ننھی دیاں اکھیاں وچوں اتھرو کِرن لگ پئے تے اوہدیاں گلھاں تے آ گئے.

"ساڈے پِنڈ وچ اک مائی اے جہڑی چھوٹے بچیاں نُوں شہر وچ کم لواندی اے... میری ماں دے کہن تے اوہ ساڈے گھر آئی... جد اوہ میرے کپڑیاں دی

پوٹلی ہتھ وچ پھڑ کے مینوں نال لے کے چلن لگی تے منجی تے پئی ہوئی میری ماں
نے ہوکا لیا... میں نس کے اپنی ماں دے پیراں نال چنبڑ کے رون لگ پئی. مینوں
پہلی واری نکی جہی عمر وچ پتہ لگا کہ وچھڑنا کیہ ہوندا اے."
"جے انج ای ہوکے لئے... تے ہوکے لیندی لیندی مر جائیں گی. دل وڈا کر
جے منجی توں اٹھنا ای..." مائی نے میری ماں نوں آکھیا تے نالے مینوں باہواں توں
پھڑ کے گھسیٹنا شروع کر دتا.
"چل نی سدھی طرحاں ٹُر جے ماں دا خیال ای تے..." مائی نے آکھیا تے میں
اپنی ماں ول ویکھیا.
"نِنھی پُتر جا... رات نوں چن ول ویکھیا کریں... میں وی ویکھیا کراں گی...
تے توں مینوں جِتھے وی ہوویں گی نظر آویں گی... چن وی دوہاں نوں نظر آوے
گا... چن دا رشتہ دوریاں ختم کردا اے." ماں نے آکھیا.
"عنایتے... شہر دی دنیا وچ بڑے چن ہوندے نیں... سوکھی ہو جاویں گی...
دل چھوٹا نہ کر..." مائی نے آکھیا تے میں بے بس ہو کے اوہدے نال ٹُر پئی...
نِنھی نے سسکیاں لیندیاں آکھیا.
"باؤ جی... اک گل پُچھاں."
"پُچھ پُتر!"
"تُسیں مینوں اپنی دھی سمجھدے او."
"ہاں ہاں کیوں نہیں."
"تہاڈے کِنے بال نیں؟"
"میریاں تِن دھیاں نیں."
"میرے جِڈی وی کوئی ہے..."
"ہاں ہاں بالکل تیرے جِڈی وی ہے اے..." ایہہ سن کے نِنھی نے اپنی چیچی
وچ پئی ہوئی سلور دی چھاپ اُتاری "ایہہ اوہنوں پا دینا..." اوہنے آکھیا میں او،

سلور دی چھاپ اوہدے کولوں پھڑلئی.

"ننھی ادھر آؤ... یہ شاپر پکڑ لو..." اک عورت نے آکھیا ننھی سر دے اشارے نال سلام کر کے دوڑی ہوئی گئی تے شاپر چک لیا. اوہنے اک نظر چک کے میرے ول ویکھیا تے فیر شاپر پھڑ کے خاموشی نال اوہناں لوکاں دے پچھے پچھے ٹرنا شروع کر دتا... اوہدے اک پاسے زندگی دیاں لوڑاں سن تے دوسرے پاسے ظلم دیاں لکیراں.

ساز

"باؤ جی...... باؤ جی...... میرا گھوڑا مر گیا اے......" اوہدے منہ وچوں لفظ انج نکلے جویں چمنی وچوں دھواں. اتھرو برف وانگوں اوہدیاں اکھاں وچ جم گئے تے اوہ پتھرا گیا.

"تیرا گھوڑا فیر مر گیا اے......" میں حیرت نال اوہدے ول ویکھیا تے اوہ کجھ نہ بولیا' اوہنے دنداں تھلے جیبھ دے لئی سی تے کسے بُت وانگوں کھلوتا دکھالی دے رہیا سی. ایس بُت دا دل ڈاڈھا تیزی نال دھڑک رہیا سی. اندر دا سارا خون وچ رل کے ناڑاں تائیں پہنچ گیا سی. ایہدے نال اوہدا سارا جُثہ تپ رہیا سی.

"توں فکر نہ کر...... سب ٹھیک ہو جائے گا......" میں اوہدے موڈھے نوں ہلاندیاں تے تسلی دیناں ایں آکھیا. اوہ فیر وی نہ کُویا.

"یار انو دل وڈا کر...... ہمت کر...... نواں گھورا خریدن دا کوئی نہ کوئی سبب ضرور لگے گا......" میں انو ول ویکھدیاں آکھیا.

"باؤ جی...... ایہہ گل تے تُسیں اودوں وی آکھیا سی جدوں میرا پہلا گھوڑا مریا سی...... تے فیر دوجا...... تے اج وی تُسیں......" انو نے ایہہ کہندیاں اپنی گل ادھوری چھڈ دتی. اوہدیاں اکھاں وچ جمی برف گھلنا شروع ہوئی. تھوڑے جیے ہنجو اوہدیاں اکھاں وچ نکلے تے دوہاں گلھاں اُتے لکیراں بناؤندے چلے گئے. میں چاہندا ساں اوہ کُھل کے بولے. اوہدا دل ہولا ہووے. "تینوں اوکڑاں تے ضرور آئیاں نیں...... پر کوئی نہ کوئی سبب پیدا ہو ای جاندا رہیا...... تے حیاتی دی گڈی تُردی

رہی اے......" میں اوہنوں اُمید دواندیاں آکھیا۔

"کہڑی حیاتی...... تے کہڑی گڈی' گڈی ٹُردی رہی...... پچھلے ترن ورھیاں وچ ترن گھوڑے مر گئے نیں...... پہلا گھوڑا مریا تے بالاں دے امتحان دے نیڑے سن۔ اوہناں نُوں سکول نہ پہنچاندا تے اوہ کوئی دوجا ٹانگا لوالیندے...... انج دی گڈی والیاں کم دا مندا کر چھڈیا اے...... بچے چنگ چیاں دے شوقین ہوندے جا رہے نیں...... ساڈے جہے ماڑے لوکاں دے گھر پیسا دھیلا کتھے۔ کوئی لوڑ جاگے تے سارا ٹبر سِر پھڑ کے بہہ جاندا اے۔ پہلا گھوڑا مریا تے بیوی دیاں باہواں خالی ہو گئیاں۔ ویاہ دی نشانی چوڑیاں ساڈے کولوں کھس گئیاں۔ دوجا گھوڑا مریا تے گھر دیاں کئی شیواں وِک گئیاں۔ قرضے ہیٹھ آگیا تے ہن میرے کول کجھ وی نہیں۔ تھلے آدوے تے پیٹ دا وی پتا اوہنوں لگدا اے۔ ساڈے غریباں دی گڈی پٹرول نال نہیں باہواں نال دھکیلی جاندی اے۔ آساں' اُمیداں دا زور تے لوڑاں دا خوف وی ایہدے وچ رل جاندا اے۔ پر ہر چیز دی حد ہوندی اے نا باؤ جی......" انو بولدے بولدے سوالیا انداز وچ چُپ کر گیا۔

"تیریاں گلاں وچ سچائی اے...... دُکھ اے...... پر ایہہ گل پلے رکھ لویں ہر چیز دی اوہو ای حد ہوندی اے جہڑی اسیں سمجھ لینے آں......" میں اوہنوں سمجھاؤن والے لہجے وچ آکھیا تے نالے اوہدا ہتھ پھڑ کے گھر دے پچھلے گیٹ توں اندر لے آیا۔

کارنر مکان ہون پاروں گھر دے دو بوہے سن...... مکان دیاں باہرلیاں دیواراں جتھے ملدیاں نیں اوتھے پچھلا بوہا اے۔ پچھلے بوہے تے باہرلیاں دیواراں اُتے سایہ دار ویل پھیلی ہوئی اے۔ مینوں بیٹھک وچ بیٹھن دی بجائے ایس ویل دی چھاویں بہنا بوہتا چنگا لگدا اے۔ میں تے انو منجی ڈاہ کے ایس ویل تھلے بہہ گئے۔ کجھ دیر بعد میری وڈی دھی دو کپاں وچ چاہ پا کے لے آئی جہڑی انو دے ٹانگے تے بہہ کے سکول جاندی سی۔

"باؤ جی! کسے دے گھر دا کماؤن والا جی مر جائے تے اوہدی دنیا ہنیر ہو جاندی اے۔ لوکی آوندے نیں تے گھر والیاں نوُں دلاسے دے دلا کے ٹُر جاندے نیں۔ جے کر کسے نے دلجوئی کیتی اے تے ساڈے نال کیتی اے' شیرے دے مرن دا افسوس نہیں کیتا' گھوڑا ساڈے گھر دا فرد ہوندا اے باؤ جی......" انو نے اُداس ہوندیاں آکھیا تے نالے چاہ پین لئی کپ چُکیا۔

"ایہہ ساریاں گلاں احساس دیاں نیں۔ مشیناں نے ترقی تے کیتی اے پر انسان بڑا پچھّے رہ گیا اے۔ انسان انسان دے نیڑے جاون دی بجائے اک دوجے توں دور ہوندا جا رہیا اے' اپنے اپنے خول وچ بند جویں اکو جہیاں شیواں نوُں ون سونے ڈبیاں وچ بند کر دتا جاوے...... میں اپنی گل مُکا کے کپ چُکیا تے چاہ دی چسکی لئی۔

"باؤ جی...... میں ان پڑھ بندہ واں پر تہاڈی گل میرے دل نوُں لگی اے...... ویکھو نا باؤ جی...... میرا مسئلا حل ہوندا کہ نہیں پر تہاڈے نال گل بات کر کے میرا دل حوصلے نال ٹھہر گیا اے۔ بندے نوُں بندے دے نیڑے آونا چاہیدا اے تے اِک دوجے دا دُکھ درد سمجھنا چاہیدا اے۔ ایہو ای حیاتی اے۔ باقی کم نصیباں دے نیں......" اوہنے آکھیا۔

"توں فکر نہ کر۔ گھوڑا لین دا کوئی نہ کوئی سبب ضرور پیدا ہووے گا۔" میں چاہ مُکاندیاں انو نوُں آکھیا۔

"باؤ جی مینوں اُمید اے کہ تُسیں گھوڑا خریدن تائیں ضرور اُڈیکو گے تے بچّے میرے ای ٹانگے تے گھلو گے پر میں دوجے بالاں دا کجھ نہیں آکھ سکدا۔ چلو جو اللہ نوُں منظور اے۔" اوہنے آپ ای سوال کیتا تے آپ ای جواب دتا۔ اوس دا اک بوہا کھلدا وکھالی دے رہیا سی۔ ماڑیاں دی حیاتی وچ آس مُک جائے تے حیاتی مُک جاندی اے۔ فٹ پاتھاں تے بیٹھے قسمتاں دا حال دسن والیاں نوُں اپنی قسمت دا وی پتا نہیں ہوندا پر فیر وی ماڑے لوکاں دے لکیراں والے ہتھ اوہناں اگے سوالیا نشان بن کے آوندے نیں۔ ایس لئی نہیں کہ ایہہ آپ بنے نجومی اوہناں نوُں آدن

والے ویلے دی خبر دے دیندے نیں. اصل گل تے ایہہ وے کہ نجومی آس اُمید دے اوہ دیوے بالدے نیں جہناں دی مدھم تے ٹمٹماؤندی روشنیاں وچ ایہناں نوُں تلاش لگ جاندی اے تے اوہ اپنے سِر تے اوکڑاں' مصیبتاں دیاں پنڈاں چکدیاں سراب نوُں پانی سمجھ کے تپدی ریت وچوں گزردے نسدے چلے جاندے نیں. خور اوہناں نوُں کُجھ لبھدا اے کہ نہیں پر انج ای حیاتی نال لڑیاں' گھلدیاں اوہناں دا کِنا سارا پینڈا مُک جاندا اے.

"باؤ جی..... مینوں ہسپتال والی گل کدی نہیں بھلدی..... جدوں میری لت ٹُٹ گئی تے تُسیں مینوں آکھیا سی کہ ساڈے باؤ لوکاں دیاں جیباں وی خالی ای ہوندیاں نیں. سگوں ساڈے حالات تہاڈے جہے ای ہوندے نیں. فرق صرف اینا ای ہوندا اے کہ تہاڈے حالات وکھالی دیندے نیں تے ساڈے وکھالی نہیں دیندے پر فیر وی انو تیرا علاج میں سول ہسپتال وچوں مفت کراواں گا..... تے باؤ جی میں تہاڈے نال ہسپتال دے سب توں وڈے ڈاکٹر دے کمرے وچ پہنچیا. اوتھے ہور وی کئی ڈاکٹر بیٹھے سن. تُسیں بولنا شروع کیتا تے فیر بولدے چلے گئے. وڈا ڈاکٹر تے دوجے ڈاکٹر تہانوُں گوہ نال سن دے رہے تے فیر وڈے ڈاکٹر اپنے اوسے دفتر وچ مینوں لٹا کے میری ٹُٹی لت دا معائنہ شروع کردتا تے نالے اپنے عملے نوُں ہدایت کیتی کہ ایہدا چنگی طرحاں علاج معالجہ کیتا جاوے..... تے فیر تُسیں آکھیا "ایہدی دوائی دا وی چارا کیتا جائے. مہینے دی اخیرلی تاریخ اے..... میری حالت وی ایہدے ورگی اے." اوتھے بیٹھے ڈاکٹر ایہہ گل سن کے ہس پئے تے اک ڈاکٹر نے آکھیا سی "تُسیں تے چنگے بھلے افسر او....." تے تُسیں نماجھیا مسکرا کے آکھیا سی "چنگے بھلے انج دے ہوندے نیں." تے فیر وڈے ڈاکٹر نال دوجے سارے ڈاکٹر وی کِھڑ کھڑا کے ہس پئے." انو نے تفصیل نال گل کردیاں میرے ول ویکھیا.

"بندے تے وسیلے ہوندے نیں. سارے کم سوارن والی اللہ دی ذات اے." میں انو نوُں آکھیا.

"اچھا باؤ جی. میں چلنا واں." انو نے اجازت لیندیاں آکھیا. فیر انو نے کئی دیہاڑیاں اپنے ساتھی ٹانگے والیاں دے ترلے پاؤندیاں گزار دتیاں.

اوہدے ٹانگے تے چوداں پندراں بال جاندے سن. ہن اوہ ون سَوَنے ٹانگیاں تے جاندے سن تے انو وی اوہناں دے نال ہوندا سی. اوہدے کول گھوڑا خریدن لئی پیسیاں دا چارا نہ ہویا. اوہدے ساتھی ٹانگے والے وی اوہدے توں کتران لگ پئے. فیر انو نے اپنے اک ساتھی ٹانگے والے نال ایہہ گل متھ لئی کہ انو دے ٹانگے دے بال اوہ اوس ویلے تائیں لے جاندا رہوے گا جد تائیں اوہ نواں گھوڑا نہیں خرید لیندا تے ایس وچکار اوہدا ساتھی ٹانگے والا شیدا ای بالاں نوں سکول چھڈن دا معاوضہ لوے گا. ہن نواں ٹانگے والا شیدا میریاں دھیاں نوں سکول لے جاندا سی.

کافی دناں توں انو وکھالی نہ دتا تے نہ ای اوہدے بارے کجھ پتہ چلیا.

"ابا جی..... اسیں اج چاچے انو نوں ویکھیا اے. اوہ سکول دے باہر ولے گیٹ دے لاگے صفائی کر رہیا سی. ایہہ سکول وڈے پارک دے نیڑے وے." میری دھی نے آکھیا جہڑی سکول جاون دی تیاری کر رہی سی. میں ایہہ سن کے سوچیں پے گیا.

"مئی دا مہینہ وی عجب ہوندا اے. گرمی آوندی اے. کئی گنا بوہتے بل آوندے نیں. بالاں دیاں تِن مہینیاں دیاں فیساں منگیاں جاندیاں نیں. بھڑولے وچوں کنک مُک جاندی اے. سارکاری بندے لئی تے ایہہ مہینہ چوکھا ای بھاری ہو جاندا اے..... تے فیر انو تیرا گھوڑا ایسے ای مہینے مرنا سی..... میں اپنے آپ نال گلاں کردیاں آکھیا.

"چلو بچیو چلو" شیدے نے چھانٹے دا لکڑ والا حصہ گیٹ نوں ماردیاں آکھیا.

"تھوڑی دیر اُڈیک لے. بال حالاں تیار ہو رہے نیں." میں باہر نکل کے شیدے نوں آکھیا.

"ٹھیک اے باؤ جی تے ہن تہاڈے بالاں نوں میں ای سکول لے جاواں کرں

گا. انو نے ٹانگا چار ہزار وچ مینوں ویچ دِتا اے. کہندا سی نِکا بال بیمار ہو گیا اے."
شیدے دی گل سن کے میرا اوتھے کھلونا اوکھا ہو گیا. میں اندر آیا تے باتھ روم وچ
وڑ کے کِنّی دیر ہنجو وگاندا رہیا تے منہ دھوندا رہیا. فیر ایہہ گل سوچدا رہیا کہ کدی
کدار محنت وی بندے دا ساتھ کیوں نہیں دیندی بھیڑے حالات کیوں آسیب
وانگوں بندے نال چنبڑ کے اوہنوں رواندے نیں. خورے ایہہ دنیا دے سٹیج اُتے
ہوون والے ون سوَنے کرداراں دی ونڈ اے. ایہہ گل سوچ کے میرے اُتے
مایوسی چھا گئی. میں سارا دِن بیزار رہیا تے کوئی کم چج نال نہ کیتا.
"ابا جی. چاچا انو آیا اے." باہر گھنٹی وجن تے میری دھی باہر گئی تے اوہنے آ
کے دسیا. میں اِک دم اِنج اُچھلیا جویں کرنٹ لگ گئی ہووے. فیر فوری گھر توں باہر
گیا. انو گیٹ دے باہر کھلوتا سی.
"کتھے ٹُر گیا سیں؟ کِنّے دِناں توں' توں آیا ای نہیں. ٹانگا ویچن توں پہلاں توں
کوئی گل ای نہیں کیتی. بندہ کوئی سوچدا اے." میں دو تِن سوال اِکو واری کر دِتے.
"باؤ جی! سوچن والی کوئی گل نہیں سی. ہن تے کجھ کرن والی گل سی. بچہ ڈاڈھا
بیمار ہو گیا سی. ڈاکٹر ہوراں مہنگے مہنگے ٹیکے دسے سن. ہن میرا پُتر ٹھیک ہو گیا اے.
ٹانگے دا کیہ اے اوہدا وی کدی نہ کدی کوئی چارا لگ ای جائے گا. ایہہ گل تُسیں
آپے ای تے مینوں کہندے او....." انو نے آکھیا تے مینوں کجھ حوصلہ ہویا.
"ایہہ کیہ اے؟" میں انو دے ہتھ وچ پھڑی چیز ول ویکھدیاں آکھیا.
"ایہہ ساز اے جی. میرے گھوڑے دا ساز. گھوڑے نوں جون ویلے اوس
دے گل وچ پائی دا اے..... گھوڑا مر گیا اے تے ٹانگا وِک گیا اے پر ایہہ ساز
اجے تائیں میرے کول اے. ایہنوں میں کدی نہیں ویچنا. کیہ پتا کہڑے ویلے
حالات بدل جاوَن..... ٹانگا گھوڑا خرید لیا تے ایہہ ساز اوس گھوڑے نوں پاواں
گا." اوہنے مینوں دسدیاں آکھیا.
"نواں ٹنگا گھوڑا لویں گا تے ساز وی نواں لَے لویں." میں آکھیا.

"ایہہ ساز ای نہیں۔ میری آس اے۔ ایہہ وِک گیا تے میری آس ٹُٹ جاوے گی۔" ایہہ کہندیاں اوہدیاں اُپر والیاں پلکاں تھلے والی پلکاں نال ٹکرائیاں پر اوہنے اپنے ہنجواں تے قابو پالیا۔

"ایہہ ساز اپنے کول سنبھال لو۔ لوڑاں بڑیاں ڈاڈھیاں ہوندیاں نیں۔ میرے کول رہیا تے کِدھرے ایہہ آس وی نہ ٹُٹ جاوے۔" اوہنے ترلا کردیاں آکھیا۔ میں اوہدے ساز نُوں پھڑ کے تے ڈُبے دِل نال اندر گیا تے اوہنوں ایسی تھاں سانبھ چھڈیا جِتھے اوہ مینوں وی وکھالی نہ دیوے۔ ایہہ ساز نہیں سی بلکہ انو دی اُمید سی جہڑی انو کولوں مینوں منتقل ہو گئی سی۔ خورے ایس ساز نال انو دی حیاتی دا ساز وی مُڑ کے وج اُٹھے۔

رات دی رانی

ویلا رات دا ہووے تے اوہ وی خوشبوواں وچ رچیا ہویا تے بندے نُوں اک اجھی کیفیت توں دوچار کر دیندا اے پئی اوہدا دل اس اداس فضا وچ خوشبوواں لٹان والے دا کھوجی بن جاندا اے۔ ایس پل معاشرے وچ کِھلریاں ہوئیاں انسانی جذبیاں نُوں کچلدیاں ہویاں تے مادیت نال بھریاں قدراں رواں دے گولیاں وانگوں بے حقیقت اُڈدیاں نظر آوندیاں نیں۔ سورج دی منہ وکھائی توں لے کے منہ لُکائی تک لکھاں انساناں دیاں کوششاں دے ان گنت زاویے خوشبوواں نال بھری رات وچ خورے کیوں اکو جیے نظر آوندے نیں۔ ایہو ای اوہ چسکا اے جہڑا مینوں سندر روڈ ول لے جاندا سی جتھے سارے مکاناں اگے وڈے وڈے لان موجود سن تے اوہناں اگے اک وڈی ساری پکی سڑک وی لنگھ رہی سی جہڑی اک فرلانگ تک سِدھی جا کے مُڑ جاندی سی اوہدی نکر تے اک ٹُٹا بھجا مکان سی۔ جہدے اگے اک چھوٹا جیہا لان بنیا ہویا سی۔ اوہدے اندر اگے ہوئے ون سونے پھُلاں دے بوٹے اوس گھر دے مکھڑے دا میک اپ سن۔ لال، چٹے، پیلے، نیلے..... پھُلاں دی بھرمار سی..... انج جاپدا سی کہ اس مکان وچ وسن والے نوں ایس گل نال عشق اے کہ فطرت اپنے سارے رنگاں سمیت اوہدے نکِے جیے لان وچوں پھٹدی ہووے اِکا دُکا سرو تے مور پنکھ دے بُوٹے لگے سن جہڑے اوہناں رنگاں وچ اپنی ہریالی دا رنگ بھر رہے سن۔ دو درخت سفیدے دے اُتانہہ اسمان ول منہ کر کے کھڑے سن۔ انج جاپدا سی جویں محبوب دی اُڈیک وچ عشق اڈیاں چُک چُک اوہدیاں راہواں پیا تکدا اے۔ انگوراں

دی ویل کندھ نال ولھیٹی ہوئی اک کونے توں دوجے کونے تک اپڑ رہی سی۔ جتھے اوہ
ختم ہو کے سڑک دے نیڑے ہوندا سی۔ اوتھے رات دی رانی دا بوٹا لگا سی۔ ایہو ای
اوہ رات دی رانی اے جہڑی ہر روز شام ویلے اپنی خوشبو ونڈدی اے تے سندر روڈ
ہور وی سندر ہو جاندی اے۔

اج راتیں فیر ایسے نشے وچ مدہوش ہوون لئی جد میں سندر روڈ اپڑیا تے رات
دی رانی دے کول مینوں ناصر علی نظر آیا۔ اوہنوں ویکھ کے میں چونکیا اوہدا منہ
"رات دی رانی" ول سی تے کنڈ میرے ول۔ اوہ اپنے من وچ ڈبا دنیا توں بے خبر
خورے کیہ لبھ رہیا سی۔ رات دی رانی دی خوشبو تے سارے سندر روڈ تے پھیلی
ہوئی سی۔ فیر ایہہ مہان افسانہ نگار ایتھے کھڑا کیہ کر رہیا اے۔ میں تے اوہدے ہتھ
ہمیشہ قلم ای ویکھیا سی پر اوہ تے رات دی رانی کول انج کھلوتا سی جویں اوہنوں
گلوکڑی پائی کھڑا ہووے۔ خورے اوہنوں میرے ورگے نشے دا چسکا پے گیا اے؟ میں
ناصر علی بارے سوچدیاں ایہناں خیالاں وچ کھب گیا۔

ناصر علی دا شمار اپنے دور دے مہان کہانی کاراں وچ ہوندا سی۔ جہدیاں کہانیاں
وچ کردار اپنے طبقاتی پچھوکڑ سمیت اپنیاں چنگیائیاں تے برائیاں نال کھل کے سامنے
آوندے سن تے کہانی ختم ہوندیاں قاری ناصر علی دے پیدا کیتے ماحول دی لپیٹ وچ
آجاندا سی۔ اج دے الیکٹرانک دور وچ وی اوہدی نکی کہانی پڑھن والے اوہدی کہانی
دا انتظار کردے سن۔ ناصر علی دی زندگی دا ہر دور میریاں اکھاں اگے گھم گیا..... بال
پن وچ شرمیلا تے اکلاپے وچ رہن دا عادی تے لکھائی پڑھائی وچ ہر ویلے
مست...... کالج اپڑدیاں ای شعلہ بیان مقرر...... محفلاں دی رونق.....
لیڈر..... ناصر علی وچ ایہہ تبدیلی انج ای آئی۔ جویں مٹھی ٹور ٹردے پانی وچ اک
دم طوفان آجاوے تے وہندیاں وہندیاں وڈے وڈے درخت وی تیلیاں وانگوں
روڑھے پے جاندے نیں۔ جدوں طوفان مکدا اے تے پانی فیر اپنی معمول دی ٹور
ٹرن لگدا اے۔ ایویں ای ناصر علی دی زندگی وچ آون والا طوفان جدوں رکیا تے اوہ

اس موڑ تے آن کھلوتا سی جتھے اوہدی شخصیت نکھر گئی...... باوقار......
شریف...... بردبار نظر آندا سی...... ہن اوہ ٹھہر ٹھہر کے گل کردا سی...... جذبے
ہن اوہدے کنٹرول وچ آ چکے سن...... اوہنوں جذبیاں دیاں شکلاں مطابق اوہناں
نُوں لفظاں دے رنگ برنگے لباس پوانے آ گئے سن...... تقریراں دی جگہ تحریراں
نے لے لئی...... فیر ہولے ہولے اوہدیاں لکھتاں ادبی میدان وچ پنگر دیاں ہوئیاں
درخت بن گئیاں. جہناں دی ٹھنڈی چھاویں بُھلے وِسرے تے خیالاں دی دنیا وچ
گواچے پڑھنہار آ بہندے. ادبی دنیا وچ اوہدے چاہواناں دی گنتی ودھدی گئی تے
اوہدے پرانگے سنگی سجن اوہدے توں دور ہوندے گئے. اس دور وچ وی میری
اوہدی کدی بیٹھک ہوندی سی...... تے فیر ملاقات دا سلسلہ ہولی ہولی دنیا دے
سیاپیاں وچ گواچ گیا. کدی اوہدی تحریر کسے رسالے وچ نظر آ جاندی...... فیر کجھ
ورھیاں توں نہ ای اوہ ملیا تے نہ ای اوہدی کوئی کہانی نظرے آئی...... خورے کتھے
گواچ گیا سی؟

ناصر علی نے پرت کے میرے ول ویکھیا تے میرے خیالاں دا سلسلہ ٹُٹ گیا.

"ناصر علی...... ناصر علی...... ایتھے کیہ کر رہیا ایں؟"

بے تکلفی دے نال ایہہ لفظ میرے ہوٹھاں وچوں نکلے. ناصر علی نے کوئی
جواب نہ دتا تے خالی خالی اکھاں نال میرے ول تکیا. اوہدی اکھاں دی لالی کسے سورج
دے ڈبن دا منظر پیش کر رہی سی. سٹریٹ لائٹ تھلے دو وکھو وکھ کیفیتاں دے شکار
انسان اک دوجے دے سامنے کھڑے سن.

"ناصر علی...... بولدا کیوں نہیں...... ایتھے آ کے سُتا پیا انسان وی جاگ پیندا
اے...... تے حیاتی کروٹ لے کے اُٹھ کھلوندی اے...... توں کیوں بجھ گیا
ایں......؟ تیرے قلم نے کہانیاں لکھنیاں کیوں بند کر دتیاں نیں...... بول ناصر علی
بول......"

ناصر علی دے موڈھے تے ہتھ رکھدیاں میں آکھیا.

"میں تخلیقی لحاظ نال بانجھ ہو گیا واں..... میری کہانی میرے اندر گواچ گئی اے. میں اوہنوں لبھدا پھِرناں."

ناصر علی ایہہ کہندے ہوئے پھٹ پیا.

"اوہ کہڑی کہانی اے؟...... تے اوہدا کردار کون اے." میں اپنے اندروں اُٹھن والے ان گنت سوالاں تے قابو نہ رکھدیاں ہویاں پچھیا.

"ایہہ گل میں تینوں کل ایسے ویلے ایتھے ای دساں گا. اج توں مینوں میرے حال تے چھڈ دے......" ناصر علی نے منت کردیاں آکھیا.

"پتہ نہیں کیوں ناصر علی نے مینوں اپنے گھر آن لئی نہ کہیا تے کل فیر ایتھے ای ملن دا وعدہ کیتا اے؟" میرے دماغ نے سوچدیاں اپنے آپ نوں آکھیا..... تے فیر میرا دھیان اوس پرانے مکان دے گیٹ نوں لگے ہوئے تالے تے پیا میں دھون گھما کے ناصر علی ول ویکھیا جہڑا اپنے آپ وچ مست ہو چکا سی. میں خاموشی نال گھر ول ٹُر پیا.

اُڈیک دیاں ایہہ گھڑیاں میں تے سُولی تے لٹکدیاں لنگھائیاں فیر دوجے دن ناصر علی میرے سامنے سی اوہنے اک بند لفافہ میرے حوالے کیتا تے آپ تیز تیز ٹردا خورے کِدھر چلا گیا. میں جد اوہ لفافہ کھولیا تے اوہدے وچ موجود کاغذ اتے جہڑی تحریر لکھی سی اوہ کُجھ انج سی.

از سند روڈ

ناصر جی! السلام علیکم!

تہاڈے افسانے پڑھنے تے کئی واری ایہہ سوچن تے مجبور ہوئی کاغذ دے ورقیاں تے ون سونیاں لکھتاں لکھن والا تخلیق کار دنیا دے سب توں وڈے تخلیق کار دیاں تخلیق کیتیاں ہوئیاں ٹردیاں پھِردیاں تخلیقاں توں کیوں دور اے؟

اوہدے افسانیاں دے کرداراں وچ حیاتی دی گرمی تے جذبیاں دی شدت اے پر آپ اندروں برف وانگوں ٹھنڈا کیوں اے.

ناصر جی!

پتہ نہیں فیر کیوں برف دے بت دیاں اکھیاں حرات نال چمکن لگ پئیاں تاں جے تہانوں رات دی رانی دی خوشبو دا احساس ہویا. فیر تُسیں بھنورے وانگ سندر روڈ دے دوالے ای چکر لانے شروع کر دتے.

ناصر جی!

میرا ایہہ خیال سی کہ تُسیں کوئی روایتی انسان نہیں. وڈے وڈے کردار جنم دین والے تخلیق کار او. چھیتی نال سامنے آن کھلوو گے تے آسانی نال کہہ چھڈو گے. رانی..... دنیا دے تمام دستور رواج پچھاں جذبیاں اگے بے وجود نیں. وجود تے فطری جذبیاں دا اے. بس ویکھن والی اکھ دا فرق ہوندا اے. میں تاں بھلی اڈیکاں وچ روگی ہو گئی پر تُسیں اکھیاں دے سفر تک ای رہے.

ناصر جی!

جدوں انسان جاگدیاں اکھیاں دے نال سفنے ویکھدا اے اودوں حیاتی دیاں گنڈھاں ضرور کھلدیاں نیں پر اوہدی سمجھ وچ کجھ نہیں آندا. اوہدے ہتھ بس اک حیرت ای آوندی اے. جہڑی اک کسک وچ ڈُبی ہوندی اے.

میں تہاڈے وانگوں کوئی ادیب تے مفکر نہیں پر لگاتار اک احساس دے نال میرا وجود ہولے ہولے سڑ رہیا اے اندرو اندر سڑن دے ایس عمل نے مینوں عجیب و غریب تے سمجھ وچ نہ آن والی حالت دا شکار کر دتا اے. آہندے نیں مشرقی نسوانی وجود دا اندرو اندر انج سڑدیاں رہنا ای اوہدا حسن ہوندا اے. سوچنی آں خورے اپنے سڑے ہوئے وجود دی راکھ دے ڈھیر تے جدوں میرے اتھرو ورھدے مینہ وانگ وسن گے تے خورے ققنس وانگ میرے ہور کئی وجود دنیا تے آجان ایسے آس اُمید وچ کئی وجود سڑدے سڑدے راکھ دا ڈھیر بن کے مٹی وچ مٹی ہو گئے ہوون گے.

ناصر جی! تُسیں کہانی کار او تے مہان تخلیق کار او اک گل تے دسو..... محبت

دا عمل انسانی وجود دی راکھ ای کیوں بنا دیندا اے۔ دل دی ککھ چوں جمن والی ایس محبت نُوں اک نویں زندگی کیوں نہیں ملدی۔ زندگی وچ اک نویں حیاتی دی آس کیوں نہیں جمدی؟ محبت دی آبیاری لئی اک ظالم سماج کیوں چاہیدا اے..... محبت دے ودھن پھلن لئی اینی وڈی قربانی دی چون کیوں کیتی جاندی اے؟

ناصر جی! تُسیں کیہ دسو گے..... تُسیں تے ہن تیک میرے ماپیاں بارے ای سوچدے رہے او..... جی ہاں..... مزدور تے ماشکی لوک افسانے دے کرداراں لئی چنگے لگدے نیں۔ کہانیاں وچ اوہناں نُوں رتبہ ملدا اے پر معاشرے وچ نہیں۔ اونچ نیچ دے نظام اتے تقریراں کرنا تے تحریراں لکھنا آسان اے پر اوہدے وچوں نکلنا بڑی ہمت تے جرئت دا کم اے۔

ناصر جی!

تہاڈے ولوں محبت پروان نہیں چڑھی۔ اوہ مشرقی ریتاں دے معیار تے وی پوری نہیں اتری۔ تہاڈے دل کسک دا شکار وی نہیں ہویا۔ اوہدے دوالے طبقاتی غلاف دا ہالہ آگیا اے جتھیاں کروڑاں بے چینیاں کئیاں رانیاں دے نصیب وچ آوندیاں نیں تُسیں اوس توں محروم او۔

ہاں جی تُسیں اس معاشرے وچ زندگی جو گزارنی اے۔ تُسیں دل وی لاوندے او تے دماغ دے نال وی سوچدے او۔

ناصر جی!

مینوں ڈاڈھا افسوس اے کہ تُسیں ہمیشہ کہانی دی کھوج وچ ای رہے زندگی نوں کدی تلاش نہیں کیتا۔ اس لئی تہاڈے ہتھ صرف کہانی آئی اے۔

ناصر جی!

رانی نُوں اوہ بیماری لگی اے جہدی منزل موت اے۔ کینسر کہندے نیں ایہنوں تہانُوں خط ملن تک اس منزل تے اپڑ جاواں گی۔ جِتھوں کوئی واپس نہیں آوندا۔

ناصر جی!

کدی غور کیتا جے..... رات دی رانی نے خوشبوواں ونڈن لئی رات دا ویلا ای کیوں چنیا اے۔ کیہ کریئے..... تہانوں تے خوشبو نال پیار اے۔ خوشبوواں ونڈن والے وجود دے اپنے سینے نوں پھاڑ کے اپنا آپ مُکا جاون والے نال نہیں۔

سنو ناصر جی!

جد زمین تے چانن تے سویرا ہوندا اے رات دی رانی دیاں کلیاں کسے مہاتما وانگوں سارا دن آپو آپ وچ ڈُب کے تریل دے نال ملاپ دا انتظار کردے نیں۔ رات جد تریل ایہناں کلیاں نوں چمدی اے تے ایہہ محبت نال اپنا دامن چاک کر دیندیاں نیں۔ تاں خوشبوواں دی محفل ہر پاسے سج جاندی اے۔

ناصر جی!

میں ایہہ خط نہ لکھدی پر تہاڈی کہانی دی تکمیل کرنی سی..... تہانوں کہانی دی لوڑ اے نا..... اے مہان کہانی کارِ لکھ..... رانی مر گئی پر اوہدیاں کلیاں نوں تریل نصیب نہیں ہوئی..... اوہدی خوشبو کسے دھخدی چنگاری وانگوں راکھ وچ دب گئی۔

اوہدے گھر اگے لگی رات دی رانی اج وی خوشبوواں ونڈ رہی اے۔

جد خط پڑھ کے میں نظراں اُتانہہ نوں کیتیاں تے اوتھے..... ناصر علی موجود نہیں سی۔ دور گلی وچ دوڑدا ہویا اک سایہ سی۔

جھاتی

"میں تیری جُھگی ساڑ دیاں گا..... جُتیّاں دا شاپر اجے تک انج ای بجھا پیا اے..... کہڑے ویلے دا دے کے گیا ہویا آں. شام پے گئی اے....." نوجوان نے لال پیلے ہوندے دھخدے چہرے نال سخی محمد نوں گھوریا..... تے اوہنے سکون نال اُتانہہ ویکھ کے کوئی جواب دِتے بغیر ہتھ وچ پھڑی آر دے دھاگے نال جُتیّاں گنڈھن دا کم جاری رکھیا. اوہدا انداز حیران کر دین والا سی. گلے، شکوے، غصے تے نفرت توں خالی..... یدھرے تے سدھے راہ وانگ جہڑا دور تک جاندا جاندا درختاں دے جھُنڈ وچ گواچ کے کسے نویں منزل دی خبر دے رہیا ہوندا اے..... اوہ انداز اک بے نیازی دا شاہکار وی سی..... ایس لئی تے نوجوان دا چیخنا اوہنوں پانی دے اوس بلبلے وانگ لگ رہیا سی جہڑا پانی دی سطح اتے بن دا اے تے فیر فٹافٹ ای پھٹ کے اپنا آپ گوا بیٹھدا اے. سخی محمد دے انداز تے نوجوان نوں بولن جوگا نہ چھڈیا تے اوہ جُتیّاں دا شاپر اوتھے ای چھڈ کے غصے نال واپس ٹُرگیا.

کِنا بدتمیز مُنڈا سی؟..... پرے زمین تے پئے ہوئے اک پتھر تے بیٹھے بُڈھے نے حقے دا سوٹا لے کے نک راہیں دھواں کڈھدیاں آکھیا تے نال ای حقہ کول بیٹھے دوجے بڈھے ول تور دتا.

-"خورے کہج دا زمانہ آ گیا اے؟..... چھوٹے وڈے دا احترام ای کوئی نہیں....." حقہ اپنے ول سدھا کردیاں دوسرے بُڈھے نے آکھیا..... جہڑا چادر دی بُکل مار کے چھوئی موئی وانگ اِٹ اُتے بیٹھا ہویا سی.

"ساڈے ویلے تے کوئی وڈا وڈیرا گلی چوں لنگھدا سی..... تے اسیں کھیڈ تماشے چھڈ کے ادب نال کھلو جاندے ساں. ہن تے شرم ای مُک گئی اے. اِک ڈھلی عمردے بندے نے آکھیا جہڑا لکڑی دی چوکی اُتے بیٹھا ہویا سی.

سخی محمد سب کجھ سن رہیا سی. جد وی کوئی بولدا اوہدے ہونٹ اوہدے چہرے تے پھیل جاندے تے اِک نِکّی نِکّی مِٹّھی مسکراہٹ لہراں وانگ اوہدے منہ تے کِھلر جاندی تے اپنے آل دوالے دے من کھچویں ماحول نُوں اپنی لپیٹ وچ لے لیندی. انج جاپدا اِجویں کوئی بی وہیندیاں وہیندیاں زمین وچوں پھٹ کے ہجے ہجے اک بوہت وڈے سایہ دار رُکھ وانگ بن گیا اے. ایہہ اوہ قدرتی مسکراہٹ سی جہڑی معاشرتی آلودگی تے ناہمواری توں کدی فتح نہ ہو سکی تے ایہہ محبت تے امن دے دائریاں وچ تقسیم ہوندی جا رہی سی. "چنگے لوکی اج وی موجود نیں..... بس ویکھن والی اکھ چاہیدی اے." میں سخی محمد ول ویکھدیاں آکھیا. جہدے ہنر وچ وڈیائی دا مینوں پہلے ای پتہ سی، پر اج اوہدے وڈے پن دا اک اجہیا پکھ میرے سامنے کُھلیا جہدے توں میں پہلے جانو نہیں ساں. سخی محمد نے گوہ نال میرے ول ویکھیا تے فیر میری ٹُٹی ہوئی جُتّی دا اک پیر پھڑ کے اُتوں تھلیوں ویکھن لگ پیا. کجھ چِر بعد اوہنے جُتّی نُوں دوہاں پیراں نال پھڑ لیا. نال ای اوہنے نسواری رنگ دا دھاگا لیا تے اوہنوں دوجے ہتھ وچ پھڑی موم وچ پھیرنا شروع کر دتا. اوہنوں ویکھدیاں ویکھدیاں میں خیالستان دی دنیا وچ گواچ گیا.....

"اج توں وِیہہ ورھے پہلوں نیو ٹاؤن دا علاقہ نِرا پُرا جنگل سی. شہراں دیاں گلیاں محلیاں وچوں نکل کے کوٹھیاں بناؤن دے شوق وچ لوکی ایتھے آوسے. ایہہ علاقہ شہر دے نیڑے ہون دی وجہ نال اہم ہو گیا تے امیر لوک وی ایہدے وچ وسنے شروع ہو گئے. کجھ ورھیاں توں ایہہ شہر دا مہنگا ترین علاقہ بن گیا سی. سخی محمد ایس علاقے دی اُجاڑ بیابانی دا سنگی سی. اوہ پچھلے وِیہہ ورھیاں توں بوڑھ دے درخت تھلے بیٹھا اس علاقے دے لوکاں دیاں جُتّیاں گنڈھ رہیا سی. اوہدے وہیندیاں وہیندیاں

چار چوفیرے وِن سونیاں مارکیٹاں بن گئیاں. اوہنوں ایہہ جگہ چھڈنی پئی. مارکیٹ والیاں اپنیاں عالی شان ڈکاناں اگے لان جو بنانے سن. اوتھے وی اک لان بن گیا جِتھے اوہ بہہ کے ویہہ ورھے کم کردا رہیا سی. احتجاج اوہدی فطرت وچ ای نہیں سی. اوہ چُپ کر کے سڑک دے کنڈھے دے نیڑے توں لان توں کُجھ ڈُور بہہ گیا. اوہنے چار چھ ڈانگاں زمین وچ گڈ کے اوہناں دوالے ترپال پا دتی، جہڑی اوہنوں کسے گڈی والے باؤ نے خوش ہو کے دِتی ہوئی سی. ایہہ ترپال اوہنوں گرمیاں دے دناں وچ چھاں کر کے سورج دے غیض و غضب توں بچاؤندی سی. اس طرحاں اک جُھگی جہی بن گئی سی، جِتھے بہہ کے بخی محمد لوکاں دیاں پرانیاں ٹُٹیاں ہوئیاں جُتیاں وچ اپنے فن دی روح پھُونک کے اوہناں نُوں نویں حیاتی دیندا تے اپنے تے اپنے بالاں دے ڈھڈ دی اگ بجھاندا رہندا سی. بخی محمد نے نویاں جُتیاں بناؤن دا کم وی کیتا پر اوس کم نُوں اوہنے جلدی چھڈ دتا. نویاں جُتیاں بنا کے ویچن لئی اپنا سرمایہ دوجے لوکاں تھلے لانا پیندا اے پر اوس کول اینی دولت کتھوں آؤندی؟ اوہ جو کماندا سی اوہدے نال اپنے وڈے ٹبر دیاں لوڑاں ای پوریاں کر سکدا سی. ماڑے ملکاں دے ماڑے لوکاں لئی ایہو ای گل عیاشی ہوندی اے کہ اوہناں دیاں ڈھیر ساریاں لوڑاں وچوں کُجھ پوریاں ہو جاون. میں جد وی بخی محمد کولوں لنگھیا اوہنوں اپنے کم وچ کھبا پایا. اپنے کم وچ اوہدی مہارت تے مستی نے اوہنوں ہر گلوں بے نیاز بنا دتا ہویا سی تے اوہنوں ہنرمندی دیاں حداں چوں کڈھ کے اوس فنکارانہ اُفق تے لے آئی سی جِتھوں ویکھن نال شیواں چھوٹیاں وکھالی دیندیاں نیں پر چھوٹیاں ہوندیاں نہیں. کوئی پیشہ چھوٹا وڈا نہیں ہوندا. اوہنوں کرن والا چھوٹا وڈا ہو سکدا اے. نیو ٹاؤن دا سارا علاقہ بخی محمد دی مہارت نُوں من دیاں ہویاں اوہنوں ڈاکٹر بخی محمد کہندا سی. کُجھ منچلے اوہنوں جُتیاں دا پی ایچ ڈی کہندے سن. لوکی جُتیاں دے شاپر بھر کے مرمت کروان لئی بخی محمد نُوں دے جاندے سن. اوہ واری آون اُتے اوہناں جُتیاں دی مرمت کردا رہندا. سچ تاں ایہہ وے کہ مینوں اوتھے بہہ کے جُتی مرمت کروان دا اجہیا

سواد آؤندا جیڑا خورے لفظاں وچ بیان کرنا میرے وس وچ نہیں جد سخی محمد رنبی نال چمڑے نوں اک پاسیوں چھلدا تے مینوں انج لگدا جویں اوہ میل نال لبڑے ہوئے میرے دِل نوں کھُرچ کے صاف کر رہیا اے تے میں اوہدے اوس کم وچ جویں گواچ جہیا جاندا۔ سیانیاں دی اس گل تے مینوں ڈاڈھا یقین اے کہ ہر بندے دے اندروں کجھ شعاواں نکل کے اوہدے دوالے اک دائرہ جہیا بنا دیندیاں نیں، جیڑا اوہدی شخصیت مطابق اثر رکھدا اے۔ خورے ایسے لئی نیو ٹاؤن دیاں وڈیاں وڈیاں عمارتاں دی بجائے جھگی دوالے بیٹھے اِٹاں، پتھراں اتے ایہہ لوک پرسکون نظر آندے رہندے۔ سخی محمد نیو ٹاؤن دے رہن والے لوکاں دے حالات توں ڈاڈھا باخبر رہندا سی۔ رنگ رنگ دی جُتی اوہدے کول آوندی تے اپنا دُکھ سناندی۔ اوہ سارے دُکھ سمیٹ لیندا اتے چُپ وٹ کے بیٹھا کم کردا رہندا۔ ایسے لئی تے اوتھے صرف دائرے ای دائرے سن۔ محبتاں دے..... امن دے..... خوشبوواں دے.....

اک واری میں پھسی ٹُٹی ہوئی جُتی دے دوویں پیر سخی محمد دے سامنے رکھے تے اوہنے آکھیا۔

"ایہہ نہیں ٹھیک ہو سکدی۔" سخی محمد دے منہ چوں نکلے لفظ انج ای سن جویں جُتی نوں کینسر ہو گیا اے۔ ایہہ جُتی میں اسی روپے دی لنڈے چوں کل ای خریدی سی، سردیاں جو آ گئیاں سن۔ سلیپر وانگوں لگدی سی۔ ربڑ دے سول تے کالے رنگ دا کاڈرے دا کپڑا لگا سی۔ بڑی نگھی جُتی سی۔ میں پیریں پاؤندیاں ای ایہنوں خریدن دا فیصلہ کر لیا سی۔ پچھلی راتی جراثیماں توں ڈردیاں ایہنوں سرف نال مل کے دھوتا سی۔ مینوں دیسی بندے نوں کیہ پتہ سی کہ ایہہ جُتی سُکی جگہ تے قالیناں تے چلن والیاں لئی بنائی گئی اے۔ جُتی نوں دھون دی وجہ نال ربڑ دے سول اُتے لگا گتا گھروڑے وانگ جُتی وچ اکٹھا ہو گیا سی۔ پیر نوں چبھدا تے نالے اڈی دے دوالے ربڑ کجھ کھسک گیا سی تے جُتی وچوں صاف وکھالی دیندا سی..... باہروں جُتی جنی خوبصورت نظر آؤندی اندروں اونی کھوکھلی..... کسے مٹدی ہوئی سنہری تہذیب

وانگ...... جُتی نوں کوڑے دے حوالے کرن نوں جی نہیں سی کردا......

"ایدا کوئی حساب تے لاؤ...... ڈاکٹر صاحب!" بے اختیار میرے منہ چوں ڈاکٹر نکل گیا۔ سخی محمد دے ہونٹھ پھُل گئے...... اوہدے چہرے تے مسکراہٹ کھِلر گئی...... بے نام جہی مسکراہٹ۔ میں اوہدی اوس ویلے دی مسکراہٹ نوں ناں دے کے محدود نہیں کرنا چاہندا۔ اوہنے جُتی نال لگے ربڑ دے سول نوں وکھرا کر دِتا۔ کاڈرے دے کپڑے تے ربڑ دے سول وچکار گتا کٹھا ہو چکیا سی۔ جُتی دی مضبوطی اک وکھاوا سی تے ہن اوہ اک تماشا بن کے رہ گئی سی۔ "جُتی اندر لگا گتا ٹکی جگہ تے لوہے وانگ تے گلے تے کاغذ اے" سخی محمد نے مینوں دسدیاں آکھیا "میں ہن کیہ پیریں پا کے گھر جاواں گا...... توں تے جُتی نوں ادھیڑ چھڈیا اے......" میں آکھیا تے سخی محمد نے کوئی جواب نہ دتا سگوں چُپ کر کے جُتی نوں چک کے لانبھے رکھ دِتا۔ اوہنوں میری بے چینی دا اندازہ ہو گیا سی...... ایسے لئی تے اوہنوں ڈاکٹر سخی محمد کہندے سن کہ اوہ صرف لوکاں دیاں جُتیاں ای نہیں سی مرمت کردا سگوں انسانی جذبیاں تے احساس دا احترام وی کردا سی۔ میں سخی محمد دے ہتھاں ول ویکھدا رہیا جہناں وچ کدی کدی شیشنی کدی آر، کدی مونگلی تے کدی ہتھوڑی وکھالی دتی تے فیر اوہنے انگریزی جُتی نوں سروان تے رکھیا تے مینوں اندازہ ہویا کہ اوہنے کِنی مہارت نال اِک ماہر سرجن دی طرحاں اک پرانی دیسی جُتی دے ربڑ نوں کٹ کے اس انگریزی جُتی اندر فٹ کر دتا سی تے اس مرو جُتی وچ اپنے فن دی روح پھونک کے ایہنوں اِک نویں شکل دے دتی سی۔ ہن ایہہ میرے پیراں نوں نگھ وی دیندی سی تے آرام وی۔

"لو جی" سخی محمد نے جُتی مرمت کر کے میرے اگے رکھدیاں آکھیا تے میرے خیالاں دا سلسلہ ٹُٹ گیا۔

"ایہہ جوان تیرے نال نال اوکھا بولدا گیا اے کِدھرے کوئی نقصان نہ پہنچائے......" میں تشویش نال سخی محمد نوں آکھیا "اللہ بہتری کرے گا......" ایہہ

کہہ کے اوہ فیر اپنے کم وچ رُجھ گیا..... مینوں اِنج لگا جویں کئی بلبلے پانی دی سطح اُتے آ کے پھٹ گئے نیں. اوہناں وچ تکبر دی ہوا نکل گئی اے تے اوہ فنا نال ہمکنار ہو کے سمندر بن گئے نیں.

"زندہ باد...... زندہ باد...... چودھری سلطان...... زندہ باد......" ساڈے سامنے اک جلوس چلا آ رہیا سی. ایہہ انتخابی جلوس سی. ڈھول وجن دیاں آوازاں ودھدیاں جا رہیاں سن.

"چودھری ساڈا شیر اے...... باقی ہیر پھیر اے...... آوے ای آوے...... چودھری ساڈا...... آوے ای آوے." ایس جُھگی کول اپڑدیاں ایہناں آوازاں دے نال نال نوجوان بھنگڑے تے لڈیاں پا رہے سن. نبی محمد نے نظراں اُتانہہ کر کے کُجھ دیر لئی جلوس ول ویکھیا...... تے کوئی تبصرہ کیتے بغیر رنبی نال چمڑا چھلنا شروع کر دتا. مینوں اِنج لگا جویں بہوں سارے بلبلے پانی دی سطح اُتے آ چکے نیں...... تے اِک وڈے بلبلے دے دوالے اکٹھے ہو گئے نیں...... پتہ نہیں ایہہ بلبلے بنن تے فنا ہوون دا عمل کد تک جاری رہوے گا. میرے دِل و دماغ وچ اک شور برپا سی...... جلوس نیڑے سی پر اِنج لگدا سی جویں اوازاں بوہت دور توں آ رہیاں نیں. ایس پل اک سوچ میرے دماغ وچ آئی...... اک عطا وانگ...... کوئی کہہ رہیا سی.

"اے تاریخ دی کتاب...... تیری چون دی کسوٹی کیہ اے...... توں صرف اپنے ورقیاں تے حکمراناں دے کارنامے لکھنی ایں...... تے عام لوکاں دے کارنامے تے اوہناں دے عمل توں بے خبر ایں؟

تیرے لئی شخصیتاں دی اثر انگریزی کافی اے...... اوہناں دے اندر دی منافقت تینوں کدی وکھالی نہیں دیندی...... توں وڈیاں شخصیتاں نُوں وی اوہناں دے عملاں دی بجائے اثر انگیزی دے حوالے نال ای پرکھیا اے؟ زندگی دے چہرے نُوں حسین تے روشن بناؤن والے لوکاں دی اک بڑی تعداد تیرے ورقیاں دی زینت نہ بن سکی. توں ودیائی نُوں سمجھ ای نہیں سکی. لوکائی وچ ٹُرِ پھِر تاں جے

تیریاں اکھاں اگوں ڈُھند چھٹے تینوں پچ نظر آوے. کدی کدی کونیاں کھرڑیاں وچ بنیاں چھوٹیاں چھوٹیاں جھگیاں ول جھاتی مار کے ویکھ لیا کر..... ہیرے تے لعل انج ای لبھدے نیں."

"کیہ آکھیا جے باؤ جی" سخی محمد نے پچھیا تے میں خود کلامی توں باہر آ گیا..... میرا آخری فقرہ میرے ہونٹھاں چوں نکل کے خود کلامی دی حد پار کر کے کلام تک پہنچ گیا سی "کجھ نہیں" میں اپنی شرمندگی مٹاوندیاں آکھیا "چلو جی مینوں ای بھلیکھا لگ گیا اے..... وڈیرا ہو گیا واں نا..... کن وجن لگ پئے نیں....." سخی محمد نے اک واری فیر اپنی وڈیائی دا ثبوت دِتا تے کجھ دیر بعد میرے ول ویکھدیاں ہولے ہولے آکھیا "پتر جی! جے جھاتی مارنی جے تے پہلے اسماناں ول مارو..... تے فیر دل ول....." "مینوں اِنج لگا جویں کسے نے جھنجھوڑ کے جگا چھڈیا جلوس دور ہوندا جا رہیا سی تے آوازاں آ رہیاں سن.

"زندہ باد..... زندہ باد....." اوہناں آوازاں نال میرے ہونٹھ وی ہلنے شروع ہو گئے.

"زندہ باد..... زندہ باد..... سخی محمد..... زندہ باد" میرے ہلدے ہونٹھاں نے جلوسیاں دے نعریاں دے الفاظ بدل دِتے سن.

ساحل دی تلاش

انور حسین نے چِٹھی زمین توں چُکی. فٹافٹ لفافہ کھولیا. سوہنے تے پُھلدار صفحے اُتے لکھیاں سطراں نُوں پڑھنا شروع کر دِتا.

لندن

پیاری شاذو!

السلام علیکم.

سمجھ وِچ نہیں آوندا کتھوں مُڈھ بنھاں. جد کئی ورھیاں پِچھوں کسے وَل مُڑ کے ویکھدا اے تے رسمی فقرے اپنی اہمیت کھو دیندے نیں. جذبے شرمندہ ہو کے لفظاں توں اکھاں پھیر لیندے نیں.

شاذو! ایہ سچ اے کہ کدی کدار حیاتی دے رستے اُتے چلن والا مسافر سوہنیاں تے من کھچویاں راہواں وِچ گواچ کے گھر نُوں بُھل جاندا اے. جد کدی اوہدا دِل ایہناں نظاریاں توں بھر جاندا اے تے فیر گھڑیاں آون والے زمانے توں ڈردیاں ماضی دا رُخ کردیاں نیں. اُس ویلے وسوسیاں تے چھپیاں خوفاں نال اوہدا جی گھابر جاندا اے.

مینوں یاد آ رہیا اے کہ اسیں ریت دے گھر بنایا کردے ساں تے توں آکھیا سی "نہ جی بھلا ریت دے گھر وی کوئی گھر ہوندے نیں." ذرا ہتھ پھیرو تاں ریت ای ریت. میں سوچناں واں کہ تیری بھولی بھالی گل وِچ کِنی سچائی سی. شاذو! جد برسات

وِچ چِٹے بدل کالیاں گھٹاواں نُوں اپنے دامن وِچ سمیٹ کے رقص کردے ہوندے
سن تے اسیں اسمان وَل مُونہہ کر کے "کالیاں اِٹاں کالے روڑ مینہ وسادے زورو
زور" دی گردان کردے گلیاں وِچ دوڑدے پِھردے ساں. بدل اپنا غبار کڈھ کے
چلے جاندے تے میدان پانی نال بھر جاندے سن. اسیں کاغذ دیاں کشتیاں پانی وِچ
چھڈدے تے نالے پانی وِچ روڑے مار کے لہراں پیدا کردے ہوندے ساں.
چِھکدے پرندے سانُوں بڑے چنگے لگدے سن. اِک دِن یاد ای؟ بابے بودی دے
باغ وِچ کوئی گھگھی اپنے آپ وچ ڈُب کے ڈاڈھے سوز نال کوئی گیت گا رہی سی.
میں بے تکلفی وِچ تیری بانہہ پھڑ کے تینوں بابے بودی دے باغ ول لجانا چاہیا. پر تُوں
اِک جھٹکے نال اپنی بانہہ چھڈا کے نظراں دوجے پاسے پھیر لئیاں. ایہ کُجھ گھڑیاں نے
بچپن دے گزر جان دی خبر دے دِتی تے گھگھی دا گاوَن میرے دِل دی ترجمانی کرن
لگ پیا.

شاذو! خوشی تے غمی دے ایہناں جذبیاں دی میں اج وی دِل توں قدر کرناواں
جیڑے تیرے چہرے اُتے اوس ویلے واضح سن جدوں مینوں گورنمنٹ کالج لاہور
وچ داخلہ ملیا. تیتھوں دور رہ کے تیری ذات دا احساس اِک نویں انداز وِچ ہویا تے
تُوں میری شام سویر دا مرکز بن گئی. ہفتے دے دِن دی اُڈیک میری زندگی دا حصہ بن
گئی. جد گھر آوندا تے ون سونے کھانے میری راہ تک رہے ہوندے. تُوں خاص کر
میرے لئی شامی کباب بناندی سی. تیرے ہتھاں دی بنی ہوئی کھیر میں بڑے شوق نال
کھاندا ساں. تُوں ہمیشہ مینوں بُوہے تیک چھڈن آندی سی. خالہ بشریٰ دیاں نظراں
توں اوہلے ہو کے تیرا ہتھ نال کیتا ہویا اِک الوداعی اشارہ دِل تے پھٹ لا کے مینوں
اُداس کر جاندا. پر ایس تلخی وچ وی اِک خاص لذت چھپی ہوندی سی. ساڈی منگنی
تے بچپن وِچ ای ہو گئی سی پر ایہدا احساس ہن اُبھریا سی. میری ماں نے تینوں پیار
کردیاں آکھیا سی "شاذو تے بس میری ای دھی رہوے گی" تے خالہ بشریٰ نے میرا
مُونہہ چُم کے آکھیا سی "ناجی تیرے توں ودھ کے مینوں کون چنگا لگ سکدا اے."

ایہناں دوہاں فقریاں نال اسیں زندگی دے کنڈیالے پینڈے اُتے اکٹھے چلن والے راہی بن گئے۔

شاذو! اوہناں دُکھ بھریاں گھڑیاں نُوں میں کدی نہیں بُھل سکدا۔ جدوں میرے ماں پیو اِک حادثے وِچ ہلاک ہو گئے تے مینوں ایس دُنیا وِچ کلم کلیاں چھڈ گئے۔ خالہ بشریٰ نے ماواں وانگ دُکھاں تے زخماں نُوں محبت تے شفقت دے مرہم نال ہولی ہولی تندرست کیتا تے میری پڑھائی مکمل کروائی۔ میری ٹہل سیوا کرن وِچ کوئی کسر نہ چھڈی۔ میں اوہناں دیاں دعاواں تے تیرے خلوص نال یونی ورسٹی وِچ ایم اے سوشیالوجی مکمل کرن وِچ کامیاب ہو گیا۔

شاذو! تینوں پتہ اے مینوں جھوٹھ نال نفرت اے۔ مینوں ایس چیز دا اعتراف اے کہ کلاس وِچ کجھ کُڑیاں نے مینوں متاثر کیتا۔ پر ایہدا قطعاً ایہ مطلب نہیں کہ تیرے نال محبت نہیں رہی۔ سگوں تُوں ہر قدم تے ہر موڑ اُتے میرے نال رہی۔ کالیاں اُداس راتاں وِچ تیرے ای خیال نال میرے دِل تے دماغ چمکدے رہندے۔ لاہور دے ہنگامے تے من کھچویں منظر مینوں تیتھوں دُور نہ کر سکے۔ تُوں ہمیشہ مینوں پڑھن دیاں نصیحتاں کیتیاں۔ تیری گل مَن دا مینوں سواد آندا سی۔ تیریاں نصیحتاں رنگ لیائیاں تے میں یونی ورسٹی وِچ اوّل پوزیشن حاصل کیتی۔ تیری خوشی دی کوئی انتہا نہ رہی تے تُوں خبر سندیاں ای بے اختیار ہو کے میرا ہتھ چُم لیا تینوں فوراً اپنی دلیری دا احساس ہویا تے تُوں شرما کے مُونہہ دوجے پاسے پھیر لیا۔ میرے لئی ایہ لمحے بیش قیمت موتیاں وانگوں نیں جہڑے میری حیاتی دے ہنیرے راہواں تے چانن کردے رہن گے۔

شاذو!

میں تیریاں خاموش سسکیاں تے چُپ چاپ خواہشاں دے احتجاج نُوں سمجھدا ساں پر سرکاری وظیفے نال انگلینڈ جا کے پی ایچ ڈی کرن دا موقعہ گنوا ناوی تے مناسب نہیں سی۔ خالہ بشریٰ نے مینوں منان دی بڑی کوشش کیتی پر میں نہیں منیا۔ تد اوہناں

روندے ہوئے آکھیا "شاذو نال ظلم نہ کر. اوہ خورے کدوں دی تیری اُڈیک وِچ بیٹھی اے. ایہ سن کے میں خالہ بشریٰ نُوں انگلینڈ نہ جان دا یقین دلا دِتا. ایہ توں ای سی جنہے دِل تے پتھر رکھ کے تے اپنی ٹُٹی پھٹی طاقت کٹھی کر کے اعلان کیتا کہ میں پی ایچ ڈی کرن ضرور جاواں گا. تیری ضد دے سامنے خالہ بشریٰ نُوں ہتھیار سٹنے پئے.

شاذو! جد ہوائی اڈے تے تیرے نال جدا ہون لگا تے توں میرا سجا ہتھ اپنے دوہاں ہتھاں وِچ لے کے ہوٹاں نُوں لایا. تیریاں اکھاں وِچوں نکلن والے ہنجو میرے ہتھ تے ڈِگے تے سارے جُسے وِچ ہلچل مچاندیاں اُداس لہراں پیدا کرن لگ پئے. ایس واری توں شرما کے اکھاں نہیں پھیریاں سگوں اکھاں وِچ اکھاں پا کے بڑے پیار وِچ ڈُبے انداز نال آکھیا "ناجی! مینوں دِل توں کدی نہ بھُلاویں. شاذو ہمیشہ تیری اُڈیک وِچ رہوے گی." پر میں لندن دی شام سویر دا قیدی ہو گیا. اِتھوں دی نسدی بھجدی زندگی نے میرے دِل تے دماغ اُتے بنی ہوئی خلوص نال بھری تے سراپا اُڈیک وِچ پئی تصویر نُوں دُھندلا کر چھڈیا. میں نہیں جان دا کہ کدوں مارگریٹ میری حیاتی وِچ داخل ہو کے میری ساتھی بن گئی تے میں تیری یاد نُوں بھُل کے اَن ڈِٹھی منزل وَل ودھنا شروع کر دِتا. پی ایچ ڈی اِک حسین خواب بن کے رہ گئی. مینوں کدی کدی اندروں ٹُٹ کے کھِلر جان دا احساس ہوندا. رستے سراب وانگوں میرے اُتے ہسدے. اِک دِن اڈول ای مارگریٹ میری حیاتی وِچوں نکل گئی جویں کجھ ہویا ای نہیں تے میں کسے گواچے ہوئے راہی وانگ کسے دلدل وِچ پھس کے ہنجو کیرن لگا.

شاذو! مینوں اعتراف اے کہ میں تینوں بھُلا دِتا. میں تیرے جذبیاں دی قدر نہ کیتی. میں احسان فراموشی کیتی. پر توں ہمیشہ میری اُڈیک وِچ رہی. مینوں پتہ اے کہ توں شادی نہیں کیتی. میں تینوں یقین دلاناواں کہ جہڑے ناجی نال توں محبت کردی سی ایہ ایہو ای ناجی اے. میں انسان آں، فرشتہ نہیں. بھلن دا اعتراف اے. میں اِک مہینے دے اندر پاکستان آ رہیا واں. جے تیرے دِل دے کھلار وِچ میرے

لئی کوئی تھاں ہووے تے میں ایہنوں اپنی خوش نصیبی سمجھاں گا۔ جے توں اِنکار کیتا تے کوئی مارگریٹ ناجی نوں خوش نہیں کر سکدی۔ پاکستان آ کے خالہ بشریٰ دے پیراں وِچ سِر رکھ کے معافی منگاں گا۔ مینوں ایس گل دا ڈاڈھا دُکھ اے کہ میری وجہ نال اوہناں نوں تکلیف پہنچی۔

فقط تیرا ناجی

چِٹھی پڑھدے ہوئے انور حسین نوں احساس ہو چکیا سی کہ ڈاکیا غلطی نال کِسے دی چِٹھی اوہدے گھر سٹ گیا اے۔ پر خورے لفظاں وِچ کہڑی کھچ سی کہ اوہ خط پڑھدا ای گیا۔ اوہنے چِٹھی دی پشت اُتے لکھیا ہویا پتہ پڑھیا تے آپ ٹھیک پتے تے جا کے اوہنوں پچان دا فیصلہ کیتا۔ اوہنوں خورے شاذو دے احساسات تے فیصلے بارے تجسّس ہو گیا سی۔ انور حسین نے اپنی پُرانی موٹر سائیکل نوں ٹاکی نال صاف کیتا تے کک مار کے سٹارٹ کیتا۔

"کِدھر جا رہیا ایں پُتر!" انور حسین دی ماں نے صحن وِچ آوندیاں آکھیا۔

"کِسے دی چِٹھی غلطی نال ساڈے گھر آ گئی اے۔ اوہ درست پتے اُتے پچان جا رہیا واں۔" انور حسین ایہہ کہندے ہوئے گیئر لا کے ریس دیندیاں ہولی ہولی کلچ چھڈ یا تے گیٹ توں باہر نکل کے مین روڈ وَل موٹر سائیکل دوڑانی شروع کیتی۔ اوہ شہر دے چپے چپے توں واقف سی۔ اوہنوں چِٹھی پڑھدیاں ای شاذو دے گھر دا اندازہ ہو چکیا سی۔ جہڑا پیپلز ٹاؤن وِچ واقعہ سی۔ پندراں ویہہ ورھے پہلوں ایہہ علاقہ ویران سی۔ شہر دے مُنڈے ایتھے فٹ بال کھیڈن آوندے ہوندے سن تے شاموں پہلے گھر ٹُر جاندے سن۔ ماسی جھلی وال کھلار کے ایس علاقے وِچ گھُمدی رہندی سی۔ اوہ کدی شاہ بانو دے ناں نال جانی پچھانی جاندی سی۔ اکثر ویاہ دیاں تقریباں اُتے گانے گان لئی بُلائی جاندی سی۔ جد اوہ ویاہ دے گیت گاوندی تے جوان کُڑیاں مُنڈیاں دے دِل دھڑکن لگ پیندے تے اِنج لگدا جویں سارے زمانے دیاں خوشیاں اپنے پیراں وِچ گھنگرو بن کے رقص کر رہیاں نیں۔ حیاتی تے بس خوشیاں دا ناں وکھالی دیندی اے۔

پر جدوں کدی شاہ بانو گرمیاں دیاں تاریاں بھریاں راتاں وِچ اپنے سِر دے تاج چراغ سائیں دی یاد وِچ ڈُب کے کوئی غماں نال بھریا گیت گاؤندی تے رات دی رانی دی طرحاں اوہدی خوشبو ہرپاسے پھیل جاندی۔ اِک دِن جیلے بدمعاش نے شاہ بانو نوں بلو شوگر والے دے ڈیرے تے جا کے گاون لئی آکھیا تے شاہ بانو نے اوہنوں انکار کر دِتا۔ جیلے بدمعاش نے مجبور کیتا تے شاہ بانو آکھیا "جیلے میری گل گوہ نال سن..... شاہ بانو کوئی بازاری عورت نہیں، جہڑی بلو شوگر دے ڈیرے تے جا کے گائے..... اوہ صرف شریفاں دے گھر گاوندی اے۔"

"میں تینوں چُک کے لے جاواں گا۔" جیلے نے آکھیا۔

شاہ بانو دے کلم کلے پُتر تینو نے غیرت وِچ آ کے جیلے دے مونہہ تے چپیڑ کڈھ ماری تے جیلے نے خنجر کڈھ کے تینو دے ڈھڈ وِچ تِن چار وار کیتے۔ تینو نے تڑفدیاں ہویاں جان دے دِتی۔ شاہ بانو ایسے ڈکھ نال پاگل ہو گئی تے ہر ویلے اپنے بیٹے تینو نوں واجاں ماردی رہندی۔ شاہ بانو دی خوبصورت آواز مائی جھلی دے قہقہیاں وِچ بدل چکی سی۔

"خورے مائی جھلی ہن کتھے ہووے گی..... کِتے اِنج نہ ہو جائے کہ شاذو مائی جھلی بن گئی ہووے..... نہیں نہیں اِنج نہیں ہو سکدا....." انور حسین نے خیالاں وِچ بڑبڑاندے آکھیا۔

چھیتی اوہدی نظر کھُلے ریلوے پھاٹک اُتے پئی ورنہ ٹرین دی اُڈیک وِچ اوہنوں چوکھی دیر اوتھے کھڑا ہونا پیندا۔ پھاٹک کراس کر کے اوہ پیپلز ٹاؤن دے علاقے وِچ وڑ گیا۔ کجھ موڑ مُڑ کے اوہ متعلقہ پتے تیک اپڑ گیا۔ اوہنوں کسے توں پچھن دی لوڑ محسوس نہیں سی ہوئی۔ انور حسین نے موٹر سائیکل کھڑی کر کے لاک کیتی تے گیٹ دے کول جا کے گھنٹی وجائی۔ کجھ چِر بعد اِک اُدھیڑ عُمر دی عورت نے تھوڑا جیہا بُوہا کھولدیاں پچھیا "کون اے.....؟"

"جی اوہ تہاڈی چِٹھی ڈاکیا غلطی نال ساڈے گھر سٹ گیا اے....." انور حسین

نے رُکدیاں رُکدیاں آکھیا تے اوہ عورت بُوہا کھول کے باہر آ گئی. اوہ گورے رنگ تے درمیانے قد دی سی. اکھاں وِچ ویرانی جہی نظر آ رہی سی. چہرے دے خدوخال جوانی دا پتہ دے رہے سن.

"ایہ تہاڈی چِٹھی." انور حسین نے اگے ودھ کے اوہ چِٹھی اوس زنانی نوں دے دِتی جہدے بارے اوہ اندازہ لا چکیا سی کہ اوہ خالہ بشریٰ اے.

"لنگھ آ پُتر..... کوئی چاہ پانی....." اوس زنانی نے خلوص نال آکھیا. انور حسین اوہدے خلوص توں متاثر ہویا پر اندر اوہنوں اوہ تجسّس لے گیا جہڑا چِٹھی پڑھن دی وجہ نال اوہدے اندر پیدا ہو چکیا سی.

"شاذو..... شاذو پُتر..... ایدھر آ....." اوس اُدھیڑ عُمر زنانی نے اُچی آواز نال واج ماری تے اِک کُڑی بیٹھک وِچ داخل ہوئی. جہڑی لے قد تے دبلے پتلے جسم دی سی. اوہدیاں موٹیاں اکھاں تے تکھا نک اوہدی الھڑ جوانی وِچ رنگ بھر رہے سن. اوہنے پیازی رنگ دی شلوار قمیص پائی ہوئی سی. گوہ نال ویکھیے تے اِنج لگدا سی کہ گلاب دی پتی زمین اُتے ڈِگ کے اپنی تازگی تے شگفتگی کھو چکی اے.

"بھرا لئی شربت بنا." اوہنے بیٹھک وِچ وڑدیاں انور حسین نُوں ویکھیا ای نہیں سی. ایس لئی اوہنے سلام دے نال معذرت وی کیتی تے شربت بنان لئی چلی گئی.

"خورے کہڑے خیالاں وِچ اُلجھی رہندی اے....." عورت نے آکھیا.

"کوئی گل نہیں." انور حسین نے آکھیا.

"تہاڈا گھر کِتھے وے؟" عورت نے پچھیا.

"نیو ٹاؤن." انور حسین نے جواب دِتا.

"تُسیں بڑی تکلیف کیتی....." عورت نے شکریہ ادا کردیاں آکھیا.

"مینوں افسوس اے کہ میں تہاڈی چِٹھی اپنی چِٹھی سمجھ کے کھول لئی تے پڑھنی شروع کر دِتی. ایہ اندازہ ہون پاروں وی کہ ایہ چِٹھی میری نہیں..... میں ایہنوں خورے کیوں پڑھدا رہیا..... میں تہاڈے کولوں معافی چاہنداواں. مینوں تہاڈی چِٹھی

نہیں سی پڑھنی چاہیدی۔" انور حسین نے آکھیا۔

"کوئی گل نہیں...... تہاڈا سچ تے اعتراف ای بڑی گل اے۔" شاذو نے ٹرے میز اُتے رکھدیاں آکھیا۔ اوہنے انور حسین دا اخیری جملہ سن لیا سی۔ شاذو دی ایس گل توں انور حسین نوں اوہدی ذہانت تے بے نیازی دا اندازہ ہویا۔

"ایہ لوو تُسیں......" شاذو نے شربت نال بھرے ہوئے گلاس ول اشارہ کردیاں آکھیا۔

"شکریہ۔" انور حسین نے ایہ کہندیاں گلاس ہونٹاں نال لالیا۔

"شاذو پُتر! ایہ خط ڈاکیا ایہناں دے گھر سٹ گیا سی...... ذرا میری عینک تے لیا...... ویکھاں تے سہی کہدا اے...... عینک دے بغیر تے ہن پڑھیا ای نہیں جاندا۔" اوہدی ماں نے آکھیا۔ اوہنے عینک لیان دی بجائے خط نوں گوہ نال ویکھیا۔ اوہدیاں اکھاں وِچ پانی چمکن لگ پیا۔ جیہڑا ہنجو بنن دا اعلان کر رہیا سی۔ اوہنے اوتھے ای کھڑے ہو کے چِٹّھی لفافے وِچوں کڈھی تے پڑھنی شروع کر دِتی۔ ہنجوواں دا سفر شروع ہو گیا۔ انور حسین خاموشی نال شاذو دے چہرے اُتے لفظاں دے اثرات دا مشاہدہ کرن لگ پیا۔

ہنجو رخساراں تے بہِ رہے سن۔ اوس نے اوہناں نوں پونجھن دی کوشش نہیں کیتی۔ چِٹّھی پڑھ کے اوہنے چھت ول ویکھیا۔ فیر صوفے اُتے ڈِگن والے انداز وِچ بہِ گئی۔

"پُتر...... کہدی چِٹّھی اے...... کیہ لکھیا اے؟" اوہدی ماں نے شاذو نوں چِٹّھی پڑھدیاں ہویاں کئی وار پُچھیا پر اوہ خاموش رہی تے اوہ چِٹّھی پڑھدی رہی۔ ہن جد اوس نے پُچھیا تے شاذو نے آکھیا "ناجی دی چِٹّھی اے......"

"اوہنے تے گوری چمڑی والی ویاہ لئی سی...... ہن اوہنوں ساڈا خیال کیوں آ گیا اے......" شاذو دی ماں نے پُچھیا جیہڑی انتہائی غصے وِچ سی۔

"اوہنوں چھڈ کے چلی گئی ہونی اے ہن......" شاذو نے ہوا وِچ گھوردے

آکھیا۔

"ہن کیہ..... دس ناں....." ماں نے آکھیا۔

"اوہنوں اپنے کیتے تے افسوس اے..... اپنی غلطی دا احساس اے..... اوہ میرے نال....." شاذو کہندے کہندے رُک گئی۔

"ایہہ نہیں ہو سکدا...... اوہ بڑے چھوٹے ذہن دا بندہ اے....." اوہدی امی نے آکھیا۔

"ماں جی! جے کسے نُوں اپنی غلطی دا احساس ہو جاوے تے اوہنوں معاف کر دینا چاہیدا اے۔ خورے کدی معاف کرنا وی ممکن نہ ہوندا ہووے..... پر میں تے اِنج کر سکنی آں....." شاذو نے ہنجوواں وِچ مسکراندیاں آکھیا۔

"کیہ تُسیں ناجی نال ویاہ کر لوگے.....؟" انور حسین اپنے فطری تجسّس نوں قابو وِچ نہ رکھ سکیا۔

"ناجی نال نہیں..... خودغرض ناجی نال....." اوہدی ماں نے نفرت نال آکھیا۔ جھڑی شاذو دے بولن توں پہلے ای بول اُٹھی سی۔

"ہاں..... میں ناجی نال ویاہ کر لواں گی..... ناجی خودغرض نہیں اے امی..... ایہہ دُنیا اے، ایس سراں دے مسافر اپنا راہ بُھل ای جاندے نیں..... ایتھے فرشتے نہیں انسان رہندے نیں..... دِلاں نُوں کُھلا تے وسیع رکھنا چاہیدا اے....." شاذو نے وسعت نظری دا ثبوت دیندیاں آکھیا۔

انور حسین نے گوہ نال شاذو ول ویکھیا اوہدی اکھاں وِچوں وگن والے ہنجوواں نُوں کسے ساحل دی تلاش سی۔

اُڈیک

دو سیاہ نرگسی اکھاں کوٹھے دوالے لگی سیمنٹ دیاں جالیاں وِچوں جھانک رہیاں سن۔ اوہناں وِچ سہانے سپنے تے اُٹھدیاں اُمنگاں دم توڑ رہیاں سن۔ ایہناں اکھاں دی خوبصورتی دوالے وحشتاں دا ڈیرا سی..... بے حس' اُداس تے بے نیاز اکھاں..... جہڑیاں خورے کدوں دیاں اُڈیکدیاں اُڈیکدیاں اِنج لگ رہیاں سن جویں کوئی چشمہ خشک ہو گیا ہووے۔ ایہناں نُوں ویکھدیاں کسے ایسی بند گلی دا گمان ہوندا جہڑی کسے ناموافق ماحول پاروں کھل نہ رہی ہووے۔

ایہہ اکھاں جد ہوش وِچ آئیاں تے ایہناں ہرپاسے گندے رسم و رواج دے تیر چلدے ویکھے۔ جہناں کئی سوہل تے ملوک جثیاں نُوں ایسے پھٹ لائے کہ اوہ ویلے دے لنگھن دے نال نال ڈونگھے ای ہوندے گئے تے اوہناں وِچوں خون رِسدا رہیا۔ پیڑاں اوہناں جسماں دے ہڈاں وِچ اِنج رچ وس گئیاں جویں اوہ اوہناں دا حصہ ہوون۔ ایہناں اکھاں نے رنگاں خوشبوواں تے محبتاں نُوں پیسے دے بُوہے چڑھدیاں ویکھیا۔ دُکھاں' مصیبتاں تے رُسوائیاں نُوں کسے آسیب وانگوں غریبی نال لپٹدے ویکھیا۔ ایہہ اکھاں اوس ویلے موجود نہیں سن جدوں من و سلویٰ برابر ونڈیا جا رہیا سی۔ ایہہ تے جھکتی پیاسیاں اکھاں نیں جہڑیاں لوکائی کولوں اپنا حق منگ رہیاں نیں..... مادیت نال بھرے سماج توں..... اونچ نیچ والے سماج توں..... ایہناں اکھاں کئی لاڑے ویکھے جہڑے بینڈ واجیاں نال آئے تے اپنیاں ووہٹیاں لے گئے۔

ایہناں اکھاں نُوں اُڈیک اے کہ کوئی لاڑا آئے۔ مگر.....؟

ایہ بانو دیاں اکھاں نیں جہناں نوں ویکھدیاں منچلے سیٹی تے وجاندے نیں پر جیون ساتھی بناؤن لئی تیار نہیں ہوندے۔ اوہ کلی تے ضرور سی پر اُجڑے گلستان دی سی۔ جِس دا مالی بانو دے جنم توں دو مہینے پہلوں ای دُنیا چھڈ کے مِٹی دے سپرد ہو چکیا سی تے فیر ایس گلستان وِچ بہار نہ آئی۔ بانو دی ماں حشمت بی بی حوصلہ مند عورت سی۔ اوہنے کِسے دے سامنے ہتھ نہ پھیلایا تے بانو نوں دس جماعتاں پاس کرا دتیاں تاں جے اوہدی دھی بانو چنگے تھاں ویاہی جائے۔ ویلے دے لنگھن نال اِک خوف وی اوہدے اندر پلدا سی پیا کہ اوہدی بانو ویلے دیاں اوہناں حداں وِچوں نہ لنگھ جائے جہناں وچ سوہنے سپنے وکھالی دیندے نیں تے اوہناں سپنیاں وِچ شہزادے سہرے بنھ کے آؤندے نیں۔ اوہنوں کیہ پتہ سی کہ بانو تے ہن اندرو اندری سڑدی جاندی اے پئی تے اپنے آپ نوں اوس تتلی وانگوں محسوس کر رہی اے جہدے رنگ سماج دی گھٹن تے جبر ہتھوں پھکے پیندے جا رہے نیں۔ اوہ تے ہن اوس موسم توں ڈردی اے پئی جہدے وِچ نہ ٹھنڈی ہواواں چلدیاں نیں اور نہ ای پتے ہلدے نیں تے نہ ای مینہ وسدا اے۔ کدی کدار اوہدے دِل دے اندر آس دا دیوا بلدا جد نفیس احمد اِک نظرے اوہدے ول ویکھدا گُزر جاندا اے۔ ایہ بلدا دیوا جلد ای ایس سوچ نال بجھ جاندا..... کہ کئی بھنورے آئے تے گئے پر اِک کِرن اِس انھیرے وِچ وی چمکدی رہندی..... نفیس اوہنوں دوجیاں نال وکھرا جاپدا سی..... پر بانو کیہ کرے اوہدا ناطہ اوس طبقے نال سی جِتھے کُڑیاں ظلم دی چکی وِچ پسدی حیاتی گزار دیندیاں نیں تے کئی کُڑیاں اَپنے ساجناں دی اُڈیک وِچ آپنے وال چٹے کر لیندیاں نیں۔ اوہنے تے جتڑے سماج نوں ویکھیا سی اوہ پھُلاں دے گجرے دی بجائے سونے دے کنگن دا تقاضہ کردا سی۔ اوہ کُڑی دا نہیں کاراں' فرجاں تے وی سی آر تے پیسہ منگدا سی۔ اس سماج وچ عزت' نیک نامی تے شرافت دے سکے نہیں سگوں سونے' چاندی تے اختیار دے سکے چلدے نیں۔ بانو سوہنی سی۔ پڑھائی لکھائی' طریقے سلیقے تے شرافت دا زیور اوہدے کول سی۔ پر اوہدے کول اِس سماج دے اوہ سکے نہیں سن

جتھڑی اوہدی قدر و قیمت دوا سکدے۔ ایس لئی نفیس احمد اِک کرن وانگوں بانو دے دِل وِچ ہوندیاں وی اوہدے دِل وِچوں سماج دا خوف نہ کڈھ سکیا۔ سماج وِچوں ہمیشہ اِک مایوس کن آواز اُبھردی تے ہرپاسے دُھند پھیلدی جاندی..... بانو نُوں ویکھن لئی کئی لوک آئے تے اَپنیاں اَپنیاں بولیاں بول کے ٹُر گئے:

"شکل دی چنگی اے پر گھر بار کُجھ نہیں۔"

"نہ کوئی فریج نہ ٹی وی..... اِک چھڈ کئی ملن گیاں۔"

"عُمر دی وڈی اے..... وال وی چِٹے نیں۔"

"اسیں تے مُنڈے دا اوتھے ویاہ کراں گے جتھڑے کار دین گے..... بڑی مختاں نال مُنڈے نُوں افسر کرایا اے....."

نفیس احمد دی ماں وی اَپنے پُتر دا رشتہ ایسے ٹبر وِچ کرنا چاہندی سی جتھڑے اوہدے بیٹے نُوں کُھلا جہیز دے سکن۔ پر نفیس احمد پڑھیا لکھیا' روشن خیال' زندگی دی حرارت اور جذبیاں دی شدت محسوس کرن والا نوجوان سی۔ اوہنے اَپنی ماں دے پیر پھڑ لئے۔

"کیہ گل اے نفیس پُتر؟" ماں نے آکھیا۔

"ماں جی! خدا واسطے میری اِک گل من لو۔ مینوں اِس رسم و رواج دے غلام سماج نُوں اکھاں وکھان دی اجازت دے دیو..... مینوں سماج وِچ پلدے ناسور نُوں نشتر مارن دی اجازت دے دیو....." نفیس نے التجا کردیاں اَپنی ماں نُوں آکھیا۔

"میں تیری گل نہیں سمجھی۔" ماں نے آکھیا۔

"ماں جی! پیسہ ڈھلدی پرچھائیں اے..... اللہ نہ کرے ساڈی جمع پُونجی کسی مصیبت وِچ خرچ ہو جاوے تے میری چھوٹی بھین سعدیہ دے ہتھ پیلے کرن لئی ساڈے کول کوئی پیسہ دھیلہ نہ رہوے..... تے کیہ سعدیہ دے وال چِٹے ہوندے رہن..... اوہدی اکھاں دی چمک پھکی پیندی رہوے..... اُڈیکدے اُڈیکدے..... اوہ.....؟ ایہہ ظلم اے۔ ایہا وہ ناسور اے جِنھے سماج نُوں اندروں

کھو کھلا کر چھڈیا اے..... خدا لئی مینوں اِس سماج نوں اَپنے عمل نال سمجھاؤن دا موقع دیو تاں جے کوئی کُڑی اَپنے ماں پیو دے بُوہے بُڈھی نہ ہووے......"

"پُتر! مینوں تیری گل سمجھ وِچ آ گئی اے..... اوہ کُڑی کون اے....."

"اوہ بانو اے......"

"مینوں کوئی عذر نہیں..... تیری جویں مرضی۔"

نفیس احمد دوڑدا ہویا باہر نکل گیا..... دو اکھاں جالیاں توں جھانک رہیاں سن تے ہُن دو اکھاں پورے عزم نال جالیاں ول ویکھ رہیاں سن۔ اُڈیک ختم ہو گئی سی..... زندگی اَپنے جلویاں نال ظلم دے نشان مٹا رہی سی۔

سِپّی دا موتی

کدی کدار آندیاں جاندیاں، گھُمّدیاں پھِردیاں کوئی گل کوئی منظر دِل وچ ڈونگھا ای کھب جاندا اے۔ یاں فیر دماغ نال اِنج چنبڑ جاندا اے کہ اوس ویلے آلے دوالے دا پورا ماحول تے اوتھے ای ہوندا اے پر بندہ ہوندا اوتھے نہیں..... اوہ تے بس اندروں ای اندر کسے ندی، دریا وانگوں رُڑھدا کسے حیرت دے سمندر وچ جا ڈِگدا اے جِتھے دُکھ دیاں ڈونگھیائیاں وی ہو سکدیاں نیں تے موتی جمدیاں سپیاں وی.....

جاندی بہار دا موسم سی۔ مینہ پورے زوراں وچ ورھدا پیا سی ویگن وچ میرے توں اڈ تن سواریاں ہور سن۔ ہور سواریاں آون دی کوئی آس نہیں سی لائی جا سکدی۔ ایس طوفانی بارش وچ کہنے آنا سی۔ "اج گھر چھیتی پہنچنا ممکن نہیں۔" میں حالاں ایہ ای سوچیا سی کہ خورے کھڑے پاسیوں اِک کنبدی، ٹھردی، مینہ وچ بھجی وڈیری مائی ہتھ وچ اِک میلی کچیلی جہی پوٹلی پھڑ کے اوکھیاں ہوندیاں ویگن وچ چڑھی۔ بوہے دے نال ای باری لاگے سیٹ اُتے بہہ گئی۔

"ماں جی ایہ لانگھا اے۔ ہر سواری نے ایتھوں ای چڑھنا اُترنا اے۔ تُسیں تنگ ہووگے....." کنڈیکٹر نے آکھیا۔

"گڈی وچ میرا جی کچا پکا ہوندا اے..... تے نالے اُلٹی آون دا وی ڈر رہندا اے..... باری نیڑے ایس لئی بیٹھی آں....."

"ماں جی تُسیں ایتھے بہہ جاؤ....." میں دوجی پاسے باری والی سیٹ توں اُٹھدیاں تے مائی ہوراں نُوں جگہ دیندیاں آکھیا۔

جتھڑیاں کوئی چار سواریاں مائی دے آون توں پہلاں بیٹھیاں ہوئیاں سن اوہ ساریاں باری لاگے سیٹ مل کے بیٹھیاں سن۔

"جیوندا رہ..... اللہ لمی حیاتی کرے....." مائی ایہہ کہندیاں کھڑکی لاگے سیٹ اُتے بہہ گئی تے میں اوسے سیٹ توں ذرا اُرانہہ ہو کے بہہ گیا۔

ایس عمر وچ..... ایس طوفانی موسم وچ..... کلم کلی..... میرا دِل کیتا کہ مائی نوں ایس بارے کجھ پُچھاں..... پر اوہنے ادھ کھلی باری ول مُونہہ کرکے گھنگنا شروع کر دتا۔ کھانسی رُکی پر مائی نے مونہہ باری ول ای رکھیا۔ گجھیاں سٹاں دی پیڑ مینوں لتاں بانہواں وچ محسوس ہوئی تے سویر والی گل یاد آون لگ پئی..... میں نویں پُل توں ٹیشن پہنچنا سی۔ اوس ویلے کنیاں صرف کن من کن من کردیاں ورھدیاں سن پئیاں۔ ایڈی طوفانی بارش دا کوئی امکان نہیں سی لگدا..... میں کاھلی کاھلی ٹُردیاں نویں پُل ول جا رہیا ساں۔ ٹیشن جان والی بس نویں پُل تائیں پہنچ چکی سی۔ "پونے اٹھ والی ریل کار اُتے جاون لئی ایس بس وچ بہنا ضروری سی۔" ایہہ سوچ کے میں بس ول نس پیا۔ میرا تے بس دا اینا ای فاصلہ سی ٹُردا رہندا تے بس نکل جاندی۔ بس دے نیڑے پہنچیا تے کڑاکے، ار بجلی چمکی، بدل گرجیا تے میرا تراہ نکل گیا۔ سڑک دے نال دی کچی جگہ توں تلِھکیا تے بُری طرحاں بھوئیں تے ڈِگیا..... قسمت چنگی سی۔ اوتھے کوئی اِٹ روڑا موجود نہیں سی۔ رگڑاں ای لگیاں سن..... بس وچ سوار تے ہو گیا..... پر ٹیشن پہنچیا تے ریل گڈی چلن وچ صرف پنج منٹ باقی سن.....

مینہ تیزی نال ورھدا ای پیا۔ اِک واری فیر ورھدے مینہ وچوں نسدیاں ٹکٹ گھر تائیں جانا سی۔ ٹکٹ لے کے نسدیاں ریل کار وچ سوار ہونا سی۔ سویر والیاں رگڑاں یاد آ گئیاں تے ویگن اُتے جان دا فیصلہ کر لیا۔ میں پوری نس بھج پاروں وی ٹرین تے نہ جا سکیا۔

حیاتی دا سفر بڑا نویکلا تے عجیب ہوندا اے۔ کئی واری بندہ اوہناں راہواں ول

مُڑ جاندا اے جنہاں بارے کوئی سوچ وچار نہیں کیتی ہوندی۔ ایہ اتفاقیہ رستے کئی واری حیاتی نُوں نویاں جتھاں ول تے کئی واری ماضی دیاں بھلیاں اوہناں گلیاں وچ لے آؤندے نیں جتھے خوشیاں، محبتاں، سچائی تے غرضاں توں بغیر دوستیاں ہوندیاں نیں۔

میں ویگن وچ بیٹھا اپنے ای خیالاں وچ ڈُبیا ہویا ساں۔ گڈی سٹارٹ ہوئی تے مینوں پتہ چلیا کہ اوہ سواریاں نال بھر چکی اے۔ لوکاں دیاں مجبوریاں اوہناں نُوں ایتھے تیک لے آئیاں سن۔ اجے تائیں مینہ تیزی نال ورھدا پیا سی..... سڑکاں اُتے وی پانی کھڑا ہو گیا سی..... ڈرائیور ویگن نُوں ہولی ہولی چلاندیاں مین روڈ ول جا رہیا سی۔ اسمان اُتے بدلاں دیاں ون سونیاں شکلاں بن رہیاں سن۔ اوہ کدی چیتے وانگوں چھلانگدیاں تے کدی شیر وانگوں گرجدیاں وکھالی دیندیاں۔ چٹے کالے بدل آپس وچ گلوکڑیاں پاؤندے کسے مصور دے تجریدی آرٹ وانگوں لگ رہے سن اوہناں وچ جارحیت سی۔ اِنج لگدا سی کہ اج اوہ سارے ورھدیاں ورھدیاں مٹ جانا چاہندے نیں۔ جی ٹی روڈ اُتے آندیاں ای ویگن دی سپیڈ تیز ہو گئی۔ پر فیر وی کنیاں ادھ کھلی باری وچوں مائی دے مُونہہ اُتے پے رہیاں سن۔ نہ اوہنے باری بند کیتی تے نہ ای اوہنے مُونہہ نُوں صاف کرن دا جتن کیتا۔ بس بے پرواہ ہو کے بیٹھی رہی۔ مُونہہ اُتے پئیاں جھُریاں وچ پانی دے قطرے چمکاں مار رہے سن۔ بڑھاپے نال لک اِنج اُڑیا ہویا سی کہ سیٹ نال چنگی طرحاں ٹوہ وی نہیں سی لگدی۔ اِک میلا کچیلا چھوٹا جہیا تھیلا اوہدی گودی وچ پیا سی۔ جہدے اُتے اوہنے دوویں ہتھ اِنج رکھے ہوئے سن جویں ٹوہ نہ لگن دی کمی ہتھاں نال ای پوری کیتی ہووے۔

میں باری راہیں اسماناں ول پھیلدے بدلاں تے فیر مائی ول گوہ نال ویکھیا۔ مینوں ورھدے بدلاں تے مائی دی حیاتی وچ سانجھ محسوس ہوئی۔ خورے کنج کنج دے بدل مائی دی حیاتی وچ رِکویں رِکویں وس چکے سن۔ میں اِک واری فیر خیالاں وچ ڈُب گیا۔

اِک زمانہ سی جدوں وسن والے بدلاں نال اسیں وی نچن ٹپن لگ پیندے

ساں. جتھے سکول وچ میں پڑھدا ساں اوتھے بوہتے بوڑھ دے درخت ای سن.
جہناں ہیٹھ پرائمری تائیں کلاساں لگدیاں سن..... جدوں کوئی پچھدا کہ تیجی کلاس
کتھے وے یا چوتھی کتھے؟..... اسیں کہندے تیجی کلاس چھوٹے بوڑھ ہیٹھ تے
چوتھی کلاس وڈے بوڑھ ہیٹھ..... اوہ زمانہ وی عجیب سی. اسماناں اُتے پھیلدے
کالے بدل ویکھ کے دِل وچ خوشیاں پھٹن لگ پیندیاں سن. بدلاں دے ورھدیاں
ای چھُٹی ہو جاندی سی..... اِنج دیاں چھٹیاں دی خوشی بدلاں نال جڑی ہوئی سی.
ایس لئی بچپنے وچ کالیاں گھٹاواں مینوں ڈاڈھیاں چنگیاں لگدیاں سن میں ایس بارے
کدی نہیں سی سوچیا کہ ایہناں دا ناطہ کِس موسم نال اے..... تے ایہناں دے
وسن دا کیہ اثر اے..... فیر اِک ویلا اِنج دا آیا کہ جاندی بہار وچ وسدے بدل
پریشان کرن لگ پئے..... ہویا اِنج سی کہ میں اودوں نوویں کلاس وچ پڑھدا
ساں..... میرا کلاس فیلو طاہر کلاس وچ بیٹھا ہنجو کیردا پیا سی..... ساریاں یاراں
بیلیاں اوہنوں رون دی وجہ پچھی پر اوہنے کجھ نہ دسیا..... کجھ دیر بعدوں ماسٹر
صاحب کلاس وچ آئے.

"خیر اے طاہر پُتر....." طاہر دیاں بجیاں تے سُرخ اکھاں نُوں ویکھ کے
اوہناں آکھیا.

"سر جی..... اج کل کنکاں دیاں واڈھیاں دا موسم اے..... بارشاں نے
ساڈیاں تے پِنڈ دِیاں لوکاں دِیاں فصلاں نُوں برباد کر چھڈیا اے..... پِنڈ دے
لوکاں دیاں آساں تے خوشیاں ورھدے پانی نال ای رُڑھ گئیاں نیں..... اج وی
مینہ زوراں وچ اے..... باری راہیں بدلاں ول ویکھدیاں تے سسکیاں لیندیاں
اوہنے آکھیا..... تے ماسٹر صاحب دِیاں اکھاں ہنجوواں نال بھر گئیاں.....

"تیرے دُکھ دا مینوں ڈاڈھا احساس اے..... تے میں اندروں ٹوٹے ٹوٹے
ہو گیا واں..... پر طاہر پُتر تیری گل مینوں گرما رہی اے..... حوصلہ دے رہی اے
کہ اوہ لوک وڈے ہوندے نیں جتھے دوجیاں دا دُکھ وی روندے نیں تے اپنی

ذات توں اگانہہ سوچدے نیں..... " ایہ کہندیاں ماسٹر صاحب اِک کرب نال کلاس دے اِک پاسیوں ٹُردے دوجے پاسے چلے گئے پر ماسٹر ہوراں دی ایہ گل میرے دِل وچ آلھنا پا کے بہہ گئی..... طاہر مینوں بڑے چِر توں نہیں سی ملیا. سُنیا سی کہ اوہ کِسے محکمے وچ ملازم ہو گیا اے.....

"ایہ ٹیوٹا تے رُکوائیں پُتر..... " مائی ہوراں پوٹلی توں ہتھ چکدیاں تے میرا موڈھا ہلاندیاں آکھیا.

"خیر اے ماں جی!" میں خیالاں وچوں نکلدیاں پچھیا خورے کیوں اج میں بار بار خیالاں وچ ای ڈُبدا چلا جا رہیا ساں....

"او تری شوگر جان نہیں چھڈدی..... دو گھُٹ پانی پی لیئے تے پیشاب آ جاندا اے..... " مائی نے ہولی جہی اواز وچ آکھیا.

"اُستاد جی ذرا ویگن روکنا..... مائی ہوراں..... " میں گل ادھوری کیتی پر ڈرائیور سمجھ گیا.

"پٹرول پمپ آن والا اے اوتھے گڈی روکنا واں..... " اوہنے آکھیا تے فیر کُجھ دیر بعدوں اوہنے گڈی پٹرول پمپ اُتے روکی. مائی نے پوٹلی ویگن دیاں سیٹاں تھلے رکھی تے فیر سیٹاں دا سہارا لیندیاں ویگن وچوں باہر نکلی تے ورھدے مینہ وچ ہولی ہولی ٹُرنا شروع کر دتا..... ایس منظرپاروں میں عجیب قسم دے دباؤ ہیٹھ آ گیا..... حیاتی دی ونڈ نظراں سامنے گھمن لگ پئی. ایہدا مُڈھ ہووے یا اخیر سہاریاں دی لوڑ رہندی اے..... کُجھ دیر تائیں ویگن وچ سواریاں خاموشی نال بیٹھیاں رہیاں.

"خیر ہووے مائی ہوراں چوکھی دیر ای لا دتی اے..... " اِک درمیانی عمر دی عورت بولی.

"ایس بُڈھاپے وچ کِسے نُوں نال لے کے آنا چاہیدا سی مائی ہوراں نُوں. کُجھ ہو جاوے تے فیر..... " اِک بندہ بولیا.

"وڈیریاں دی وی نونہاں پُتراں نال نہیں بن دی. کپڑیاں دی پوٹلی چکی تے اِک گھرتوں دوجے گھر...... " اِک جوان مُنڈا بولیا.

"وڈیرے کیہ کرن...... اج کل دے جواناں نُوں وی اگ لگی ہوئی اے.... نہ اوہ شرماں تے نہ اوہ حیاواں...... کیہلاں لگیاں نیں...... کیہ کیہ نہیں وکھایا جا رہیا...... " اِک وڈیری زنانی بولی.

"شُکر اے...... مائی ہوریں آ رہے نیں.... " اِک سواری بولی تے سارے چُپ ہو کے بہہ گئے. مائی گڈی وچ سوار ہوئی تے گڈی چل پئی.

"ماں جی...... تُسیں کلّے سفر کر رہے او کسے گھر دے جی نُوں نال لے آنا سی...... " میں آکھیا.

"میرا کوئی پُتر نہیں...... دو دھیاں ای نیں...... اوہناں نُوں اپنے نال کِتھے کھجل کردیاں پھِراں...... اِک دا خاوند مرگیا تے اوہ دو نیانے لے کے میرے کول آ گئی تے دوجی؟...... اچھا چلو جو اللہ نُوں منظور اے...... " ایہ کہندیاں مائی دی اواز بھرا گئی تے گڈی وچ بیٹھیاں سواریاں وی خاموش ہو کے بہہ گئیاں. اوہناں دی تسلی جو ہو گئی سی.

"پُترا...... " میرے ول ویکھدیاں مائی نے آکھیا تے فیر ہنجو کیردیاں چُپ ہو گئی.

"جی اماں جی...... " میں آکھیا.

"کُجھ نہیں پُتر...... بس ایویں ای...... ایہ کہندیاں مائی خاموش ہو گئی. میں وی اُڈیکیا کہ سواریاں اپنے اپنے خیالاں وچ مست ہو جان تے فیر مائی نال گل کراں.

ڈرائیور نے ویگن دی رفتار تیز کر دتی تے نالے ٹیپ آن کر دتی. کافی دے ایہ بول سنائی دے رہے سن:

ربا میرے حال دا محرم توں

اندر توں ہیں باہر توں ہیں روم روم وچ توں
توں ہیں تانا توں ہیں بانا سب کجھ میرا توں
کہے حسین فقیر نمانا میں ناہیں سب توں

مائی دی گل بات تے کافی دے بولاں نے طبیعت وچ اُداسی بھر دِتی..... تے اِک اجہی کیفیت دا شکار کر دتا جہدے وچوں نکلن نوں جی نہیں کردا..... تے بندہ ایہو ای چاہندا اے کہ اوہ بس اپنے آپ وچ ای گواچا رہے۔ مائی دی ادھوری گل نے مینوں پوری طرحاں بے نیاز نہ ہون دتا تے اُداس کیفیت وچ جانکاری دی خواہش وی زندہ رہی۔

"ماں جی....." میں ہولی جہی بولیا تے ماں ہوراں نے پوٹلی ولوں نظراں ہٹا کے میرے ول ویکھیا۔

"خیر اے پُترا....."

"ماں جی..... کجھ چِر پہلوں تُسیں گل کردے کردے خاموش ہو گئے سو......؟" میں مائی نُوں پچھیا۔

"پُترا کوئی ضروری وی تے نہیں ہوندا کہ اپنی ہر گل دوجے نُوں دسی جاوے..... زبان نُوں کنٹرول نہ کیتا جاوے تے بندے نُوں بھنڈ چھڈ دی اے....." مائی دی گل بات توں محسوس ہوندا سی کہ اوہ پرانے ویلے دیاں کوئی چار جماعتاں پڑھی ہوئی اے۔

"ماں جی..... گل ایہ وے کہ کجھ دیر بعد گڈی بس سٹاپ اُتے پہنچ جاوے گی تُسیں اپنی منزل ول تے میں اپنی منزل ول ٹُر جاواں گا..... اِنج ای انسان اِک دوجے نُوں ملدے تے وِچھڑدے چلے جا رہے نیں..... وچھوڑا تے مقدر اے تے کیہ فرق پیندا اے کہ اِک دوجے دے دُکھ درد ونڈا لئے جان....."

"تیریاں گلاں بالکل اوس باؤ ورگیاں نیں جہڑا ہاؤسنگ دے محکمے وچ لگا ہویا

سی...... اوہدیاں گلاں وی سوہنیاں سن تے اوہ آپ وی اندروں اینا ای سوہنا سی...... کسے اللہ دی بندی نے اوہنوں جمیا سی...... اوہ تے کسے سِپّی دا موتی سی......"

"ماں جی اوہ باؤ تہانوں کتھے ملیا سی......؟" میں تجسّس نال پچھیا۔

"ملیا تے اوہ مینوں گھر ای سی......" سوچدیاں...... "گل سن پُتّرا......"

میں اپنی ساری توجہ مائی ول کر دتی۔

"بھیڑے چنگے ویلے دا کوئی پتہ نہیں لگدا...... ایہ کدوں آ جاوے...... میریاں دو دھیاں سن...... بہوں خوشحال تے نہیں سی پر ٹکر پانی سوہنا چل رہیا سی۔ میرے خاوند نے ہاؤسنگ توں قرضہ منظور کروا کے رہن سہن لئی گھر تعمیر کروا لیا۔ اوہ کجھ عرصے بعدوں بیماری نال مر گیا۔ بوہتا ویلا نہ گزریا تے میرا داماد وی چل وسیا...... تے میری دھی دو نیانیاں نال میرے گھر آ گئی...... دال روٹی چلنی اوکھی ہو گئی...... تے محکمہ ہاؤسنگ دیاں قسطاں دینیاں ساڈے لئی ممکن نہ رہیاں...... دوجی دھی دے تے گھر بیٹھیاں ای سر وچ چِٹّے وال آ گئے نیں......" مائی چُپ ہو گئی تے کجھ دیر میں وی چُپ رہیا۔

"مائی جی قسطاں دا کیہ بنیا...... محکمے والیاں تہانوں پریشان کیتا ہونا اے......" میں پچھیا۔

"عدالت وچ ساڈے، خلاف فیصلہ ہو گیا...... پر...... اوہنے پریشانی توں بچا لیا......"

"کہنے......؟" میں پچھیا۔

"ایہو ای گل تے تینوں دسنی اے...... عدالت دا بیلف، ہاؤسنگ دا اِک افسر...... تے کجھ ہور بندے ساڈے مکان دا قبضہ لین لئی آئے...... میں اوہناں نوں اپنے گھر دی بیٹھک وچ بٹھایا...... ہاؤسنگ محکمے دا باؤ...... کیہ دساں میں تینوں پُتّرا...... کوئی فرشتہ سی...... جدوں میں اوہنوں اپنے حالات دسے تے

اوہدیاں اکھاں وچ ہنجو آ گئے...... آکھن لگا: تہانوں اپنے حالات دسن دی لوڑ نہیں...... تہاڈی ڈیوڑھی وچوں لنگھ کے بیٹھک تائیں آوندیاں میریاں اکھاں نے سب کجھ ویکھ لیا اے...... فیر بیلف نوں آکھن لگا' جے قانون مطابق ایہ گھر قبضے وچ لیئے تے ایہ مائی تے ایہدیاں دھیاں کتھے جان گیاں...... بیلف آکھن لگا' اسیں تے قانون ہتھوں مجبور آں اسیں کیہ کر سکنے آں؟ ساڈا کم حکم دی تعمیل کرنا اے. ہاؤسنگ والا باؤ آکھن لگا ٹھیک اے اسیں سرکار دے بندے آں...... پر ساڈے اندر وی اِک دِل دھڑکدا اے..... ایہو جیے مکاناں دے قبضے میں نہیں کرا سکدا...... بیلف آکھن لگا سرکار ساڈی پچھ کرے گی...... باؤ آکھن لگا اوہناں دی پُچھ تے اج تیک نہیں ہوئی جہڑے جوکاں وانگوں دھرتی دا خون چوس رہے نیں...... بیلف آکھن لگا باؤ جی تسیں جذباتی ہو گئے او سرکار دے بندیاں نوں اپنی سرکاری ڈیوٹی نبھانی چاہیدی اے. باؤ آکھن لگا بھائی بیلف...... ایس قبضے نوں کجھ دِناں لئی ملتوی کر دیئے تے نالے یار ذرا اپنے اندر وی جھاتی مار...... تیرا دِل وی ایہو ای چاہندا اے. بیلف آکھن لگا باؤ جی گل تے تہاڈی ٹھیک اے پر جواب طلبی ہووے گی...... باؤ آکھن لگا توں فکر نہ کر اوہ میں بھگت لواں گا. فیر اوہ سارے سرکاری بندے میرے گھر دا قبضہ لین دی بجائے واپس ٹُر گئے."

"اوہ دوبارہ نہ آئے......" میں پچھیا.

"اوہ ہاؤسنگ والے باؤ نے ساری گل محکمے دے وکیل نوں دسی. جنھے ایہ گل اِک امیر سخی دِل انسان نوں چِٹھی راہیں لکھی. جنھے ایہ ساری داستان سن کے ایسے سارے لوکاں دے قرضے ادا کر دِتے جہڑے مجبوری پاروں قرضے ادا کرن دے قابل نہیں سن."

"اوس سخی انسان نال تے ہاؤسنگ دے باؤ نال ملاقات ہو سکدی اے......"

"سخی انسان نال تے میری وی ملاقات نہیں ہوئی...... ہاؤسنگ والے باؤ نال ملاقات ہو سکدی اے......"

”اوس باؤ دا ناں کیہ اے......؟“ میں پچھیا تے مائی سوچن لگ پئی.

”مینوں چیتا نہیں آندا پیا...... ویسے میں کل ہاؤسنگ دے دفتر جانا ایں......
کل دس وجے توں وی اوتھے آجاویں...... باؤ نال تیری ملاقات ہو جاوے گی.“

”ماں جی! ہاؤسنگ دے دو دفتر نیں...... ہاؤسنگ اینڈ فزیکل ڈیپارٹمنٹ تے
ہاؤسنگ اینڈ فنانس کارپوریشن......“ میں وضاحت کیتی.

”جِتھے قرضے ہوندے نیں......“ اوہنے آکھیا.

”اچھا...... ہاؤسنگ اینڈ فنانس کارپوریشن دے دفتر...... میں ضرور آواں
گا......“ ایہہ کہہ کے باری راہیں ویکھیا ہن مینہ تھم چکیا سی تے ٹھنڈی ہوا چل رہی
سی.

فیر کجھ ویلا گزرن پاروں گوجرانوالہ آگیا. میں مائی نوں سلام کیتی تے کل دفتر
وچ آن دا چیتا کرا کے گھر نوں روانہ ہو گیا...... اگلے دِن میں ہاؤسنگ اینڈ فنانس
کارپوریشن دے دفتر پہنچیا.

”سلام ماں جی......“ میں مائی ہوراں نوں ویکھدیاں آکھیا.

”اللہ لمی حیاتی کری...... چل پُترا چل میں تینوں باؤ ہوراں نال ملاواں......
میں وی ہنے ای پہنچی آں مینوں پتہ چلیا اے کہ باؤ ہوری کمرے وچ ای نیں.“ مائی
نے آکھیا تے فیر اسیں دوویں باؤ دے کمرے وچ پہنچے تے باؤ مینوں مائی نال ویکھ کے
حیران ہویا.

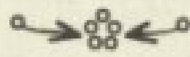
”کِتھے ہونا ایں یار توں تے کدی ملیا ای نہیں...... تیہ ورھے بیت گئے نیں
اُنج دا اُنج ایں صابر یار...... کوئی فرق نہیں پیا تینوں......“ ایہہ کہندیاں اوہنے
خوشی نال ہتھ ودھایا. میں اوہدے نال ہتھ ملایا پر اوہنوں پچھان نہ سکیا.

”لگدا اے توں مینوں پچھانیا نہیں...... سکول دا زمانہ وی اِک خواب لگدا
اے...... یار صابر ذرا گوہ نال میرے ول ویکھ......“ اوہنے آکھیا.

میں اوہدے ول گوہ نال ویکھیا...... اوہدیاں اکھاں وچوں ہنجو نکل رہے سن

جتھے مینوں نوویں کلاس وچ لے گئے جدوں ماسٹر صاحب کہہ رہے سن کہ دوجیاں دا دُکھ رووݨ والے لوک ای وڈے لوک ہوندے نیں جتھے اپنی ذات توں اگانہہ سوچدے نیں......

"طاہر....." میں جوش نال پکاریا تے اوہدے گلے لگدیاں ای حیرت دے سمندر وچ جا ڈِگیا..... جتھے دُکھ دیاں ڈونگھیائیاں وی سن تے موتی جمدیاں سپیاں وی..... پر ہن اِک وڈا موتی میری نظراں دے سامنے سی..... پِتّی دا موتی..... لنگھدے ویلے نے اوہدی چمک وچ ہور وی وادھا کر دتا سی۔

وچھوڑا

ویگن وچ بیٹھیاں باری راہیں باہر دے نظاریاں وچ گواچیا رہنا اوہدی عادت بن گئی سی۔

اوہ جد وی سفر کردا اوہدی کوشش ہوندی کہ اوہنوں باری دے نال دی سیٹ لبھے۔ اوتھے بیٹھیاں آل دوالے تے دور نظراں وچ نسدے بھجدے منظر اوہدے ادھورے تے تریہائے جذبیاں نوں ڈاڈھا سکون پہنچاندے سن تے اوہدی سوچ تے خیالاں دیاں نویاں راہواں کھلدیاں جاندیاں۔ جدوں کدی لہلاندے کھیت یا دور کوئی پنڈ وکھالی دیندا تے اوہنوں ہور وی سواد آندا۔ اج فیر ویگن وچ بیٹھیاں باہر دے نظارے ویکھدیاں ہویاں اوہنوں انج لگ رہیا سی جویں اوہ کوئی فلم ویکھ رہیا اے۔ فلم دی اجہی جتری اوہ آنہ ٹکا دے کے بال پنے وچ ویکھیا کردا سی تے سینما گھر وی ایہو جہیا جتڑا اک بندہ موڈھیاں تے چکی پھردا سی۔ جہنوں اوہ بھوئیں تے رکھدا تے تن نکے نکے بال اپنے دوویں ہتھاں دیاں ٹکاں بنا کے اکھاں اولھے رکھدے تے فلم شروع ہو جاندی۔

فلم وکھان والا لانبھیوں اک نکی جہی موری وچوں ویکھدا جاندا تے اک سلاخ جہی گھماندیاں آکھدا..... "شالا مار باغ ویکھ..... جہانگیر دا مقبرہ ویکھ....." ہن وی نظراں سامنے انج ای منظر گزر رہے سن پر سلاخ گھمان والا تے آوازاں دین والا کوئی وکھالی نہیں سی دے رہیا پر فیروی بولدے منظر سن۔ ویکھن والے ایہناں نوں ویکھدے وی نیں تے سنن والے ایہناں نوں سن دے وی نیں۔ کئی منظر دل تے

دماغ وچ انج کھب جاندے کہ ویلا گزرن دے نال نال اوہ مٹن دی بجائے اپنے
رنگ کھلاردے تے بھندے ہوئے احساس دیاں ڈونگھیائیاں وچ چلے جاندے نیں۔
اِک واری اوہنے گڈی وچ سفر کردیاں باری تھانی ویکھیا کہ اک سوانی جہدے
ہتھ وچ روٹی دی گنڈھڑی تے سِر تے گڑوی پئی ہوئی سی دوروں پیلیاں چوں پٹڑی
تے تُردی آندی نظر آ رہی سی۔ نال ای اوہدی نظر کھیتاں وچ کم کردے اِک بندے
اُتے پئی۔ جیہڑا کم چھڈ کے ٹھکرّ پانی دی اُڈیک وچ راہ لنگھدی اِک سوانی ول ویکھ رہیا
سی۔ اوہنوں ایہہ سب کجھ بڑا چنگا لگا۔ اوہدے اُتے اِک اجہیا اثر ہویا تے اوہ بڑبڑایا
"رہتل دے پیداواری لوک ایہو ای نیں جیہڑے دھرتی نوں اپنا لہو دے کے تھاؤں
تھائیں ہریالی پیدا کردے نیں۔ اوئے لوکو! میں تہانوں سلام کرنا۔"
اوہ بڑبڑایا تے اوہدے نال بیٹھا بندہ بولن لگا "باؤ جی! کیہ گل اے؟" ایہہ
سوچ کے اوہ ہنجھا جہیا مسکرایا۔ فوراً ہی اوہدی نظر دو بابیاں تے پئی جیہڑے اِک بوڑھ
تھلے پئی ہوئی منجی تے بیٹھے ہوئے سن۔ اِک حقہ چھک رہیا سی تے دوجا بڑے سکون
نال بیٹھا اِک پاسے ویکھ رہیا سی۔ چار چوفیرے چُپ دا عالم سی۔ سڑک توں فراٹے
بھردی ہوئی تیزی نال لنگھدی گڈی تے ہووے ایس سمے وچ ہور ہور دا سماں پیدا کر
دتا۔
اوہدا دِل کیتا کہ اوہ گڈی رکوا کے ایتھے ای اُتر جائے تے بابیاں نوں سلام کر
کے اوہناں کول بہہ کے ڈھیر گلاں کرے پر اوہ تے جائننگ رپورٹ دین لئی جا رہیا
سی جہدی اج آخری تاریخ سی۔ اوہدی بدلی جو ہو گئی سی...... پر فیروی گڈی توں اُتر
جان والی خواہش نے اوہنوں اجہیا سواد دتا۔ ہن تیک جدوی الماس دی بدلی ہوئی سی
ایہو جیے شہر وچ ای ہوئی جتھوں اوہدا آبائی شہر اینا ای دور ہوندا کہ اوہ ہر روز اپنے
گھر نوں جاندا سی پر اوہنوں روز آن جان دا کرایہ بڑا چبھدا سی۔ سرکاری ملازم دی
حیاتی بڑی حساب کتاب دی ہوندی اے۔ اوہنوں اک ویاہ ای پے جائے تے کئی کئی
مہینے گھر دا بجٹ سدھا نہیں ہوندا۔ ہر دیہاڑی کرایہ خرچن دے ڈپریشن توں اپنے

آپ توں باہر کڈھن لئی الماس گڈی وچ بہہ کے ون سونے منظر ویکھن ول اپنے آپ نوں متوجہ کر لیندا۔ انج وی اوہنوں دفتری زندگی تے گھر دی مصروفیت پاروں اپنی ذات نوں وقت دین لئی ویلھ نہیں سی ملدی۔ اوہ گڈی وچ بیٹھیاں کدی منظراں وچ گواچ جاندا تے کدی اپنے آپ وچ گواچیا رہندا۔

اوہدی کیفیت دوہاں صورتاں وچ عجیب ہوندی۔ اجیہے سمے اوہ من ای من وچ خیالاں دیاں پینگھاں تے جھوٹے لین لگدا تے سوچاں ہی سوچاں وچ کِتھے دا کِتھے جا اپڑدا۔

"چلو جی چلو بی بی..... او بھیناں..... اماں جی کھلو جاؤ۔ اِک منٹ گڈی کھلو لین دیو....." گڈی رُکدیاں ای کنڈیکٹر سڑک دے کنڈھے کھلوتیاں سواریاں نوں واجاں مارن لگ پیا۔ ویگن وچ اگلی سیٹ پِچھے کوئی سیٹ خالی نہیں سی پر ویگن والیاں اگلی سیٹ پِچھے پھٹا لایا ہوندا اے۔

اوہ اکثر رستے وچوں ایس پھٹے اُتے سواریاں بٹھا کے بوہتا کماون دی ہوس وچ رُجھے رہندے نیں۔ ایس گل دا اوہناں نوں کوئی احساس نہیں ہوندا کہ ویگن وچ بیٹھیاں سواریاں تنگ ہو جان گیاں۔ ایس غیر قانونی کمائی پاروں کئی وار اوہناں دے چالان وی ہوندے نیں پر ایس قانون شکنی توں اوہ باز نہیں آوندے۔ راہ دیاں سواریاں دی مجبوری ہتھوں بہہ جاندیاں نیں۔

"ایہہ بیبیاں سواریاں نیں..... کِتھے بٹھاویں گا....." اک سواری پچھلی سیٹاں توں بولی تے کنڈیکٹر نے سنی ان سنی کر دِتی۔ اوہ ساریاں سواریاں بغیر کِسے جھاکے دے فٹافٹ پھٹے اُتے بہہ گئیاں تے پھٹا فل ہو گیا۔ تِن سوانیاں ڈھلی عمر دیاں سن۔ اِک جوان کُڑی سی۔ اوہ باری والی سیٹ دے سامنے پھٹے اُتے بہہ گئی۔ اوس کُڑی نوں ایس گل دی کوئی پرواہ ای نہیں سی کہ اوہدے سامنے اک مرد بیٹھا ہویا اے۔ الماس احمد نے اک نظر اوہدے ول ویکھیا تے فیر مونہہ سجے پاسے پھیر کے لنگھدے ہوئے نظارے ویکھنے شروع کر دتا پر اوس کُڑی دی ماحول توں بے نیازی

تے بے پرواہی نے اوہدے اُتے ڈاڈھا اثر کیتا سی۔ ویلے دے لنگھن پاروں کڑی دا ایہہ انداز اوہدے اعصاب اُتے مسلط ہوندا گیا۔ اوہ ویکھ تے گڈی توں باہر ای رہیا سی پر ہن اوہنوں کجھ نظر نہیں سی آ رہیا۔ سارے منظر خورے کتھے گواچ گئے سن۔ ہر پاسے ہن دُھند ای دُھند نظر آ رہی سی۔

آخر کار اوہنے ہمت کر کے چور نظراں نال کڑی ول ویکھیا تے اوہدی حیرت وچ ہور وادھا ہو گیا کہ جوان کڑی ہن وی اپنے آپ وچ ڈبی گڈی دے سارے ماحول توں بے نیاز سی۔ اوہنوں ایس گل دی کوئی پرواہ نہیں سی کہ اوہدے سامنے اک جوان آدمی بیٹھیا اے۔

گڈی چلدی جا رہی سی۔ ویلا لنگھدا جا رہیا سی۔ کڑی دی بے نیازی نے الماس دیاں سوچاں وچ ڈیرا لا لیا سی۔ اوہدے دِل وچ خواہش پھٹی کہ اوہ انج ای بیٹھا رہوے تے ویلا رُک جائے پر ویلا تے کدی نہیں رُکدا ہاں کدی کدار ویلے دا کجھ حصہ دِل دی کسے نکر وچ ٹھہر جاندا اے تے اوہدی مٹھی مٹھی چوبھ حیاتی دے نال نال ٹُردی رہندی اے۔ الماس نے نظراں گھما کے ویگن وچ بیٹھیاں سواریاں ول ویکھیا۔ کجھ سواریاں اونگھ رہیاں سن تے کجھ اپنے خیالاں وچ ڈُبیاں ہوئیاں سن۔

"اوہ باجی شکیلہ دا پنڈ...... ماں جی!" اوس کڑی نے باری تھانی اشارہ کردیاں "آکھیا تے تنوں زنانیاں نے باری ول مونہہ کر دتا۔ الماس نے پہلی واری اوس کڑی دی بے پرواہی نُوں پرواہ وچ بدلدیاں ویکھیا تے اوہدیاں نظراں دی باری توں باہر دور دراز دے نظاریاں ول دوڑ پئیاں۔

اوہ نِکا جیہا پنڈ سی۔ کسے ٹیلے اُتے آباد نظر آ رہیا سی۔ اوہدے وِچکار چٹے رنگ دا کوئی دربار کھیتاں وچوں لنگھدی پکی سڑک اوس پنڈ نُوں جا رہی سی۔ دور تک ہریالی ای ہریالی تے اگے پنڈ۔ گڈی وچ بیٹھیاں انج لگدا سی جویں کوئی سوہنی تے من کھچویں سبزی بھوئیں تے نظر آ رہی ہووے۔

"آہ..... توں ٹھیک کہنی ایں رانو......" رانو دی ماں نے اوہدی ہاں وچ ہاں

ملاندیاں آکھیا۔

"واپسی باجی ولوں ہوندیاں جاواں گے......" رانو نے گل کردیاں ہویاں ماں دا موڈھا ہلا کے آکھیا۔ جہڑی اک دم پنڈ ول ویکھدیاں کسے سوچ وچ ڈُب چکی سی۔

"نہ کڑیئے تینوں کیہ پتہ...... دھیاں ول جانا سوکھا اے...... فیر کدی سہی۔"

"واپسی تے گھر تے آونا ای ایں...... راہ وچ اُتر جاواں گے۔ خورے ابے نوں کیہ سجھی جہڑا شہر وچ رہن لگ پیا۔ ساڈے سارے رشتہ دار پنڈ وچ ای رہندے نیں۔ مینوں اُکا شہر نہیں چنگے لگدے تے نالے ساڈے جہیاں ماڑیاں نے شہر وچ رہ کے تنگ ای ہونا اے۔ بھاء بشیر دے سنڈھے وانگوں جہنوں ہر ویلے کھوپے ای پئے رہندے نیں۔" رانو نے آکھیا۔

"میں ایویں تینوں باراں جماعتاں پڑھا دتیاں۔ تیری تے کڑیئے زبان ای نہیں کھلوندی۔ تیرا ابا بہشتی تے بڑا چنگا سی۔ تینوں کیہ پتہ۔ توں تے شہر وچ جمی پلی سی۔ مُنڈا جہیا سی اوہدا پیو مرگیا۔ چار بھیناں ویاہیاں...... قرضیاں وچ دب گیا سی تے لوڑاں نے اوہدا منہ شہر ول موڑ دتا۔ دِن رات اوہنے اِک کر چھڈیا سی۔ اپنا ویاہ وی آپ ای کیتا تے اگوں فیر رب نے تِن کُریاں دے چھڈیاں تے فیر تہاڈے لئی مردے دم تیک محنتاں' مشقتاں کردا رہیا۔" فیر کجھ سوچدیاں آکھیا "شکیلہ ول جان نُوں دل تے بڑا کردا اے پر فیر کدی سہی......" ایہہ کہہ کے اوہنے رانو ول بے بسی نال ویکھیا۔

"باجی ول جانا سانُوں کِنا اَوکھا لگدا اے۔ حالاں باجی ہوری کِنّے چنگے نیں۔ پچھلی واری باجی دے پِنڈ گئی تے اوہناں میرے لئی گھر دی پالی ہوئی دیسی کُکڑی پکائی' اج تک اوہدا سواد منہ توں نہیں لیندا۔ باجی ہوراں تے کوئی گلہ نہیں کیتا۔ تُسیں تے ایویں ای گلاں نُوں اپنے تے سوار کرلیندے او۔" رانو نے ماں نُوں آکھیا۔

"تیرا ابا بہشتی آہندا سی کہ دِھیاں ول خالی ہتھ نہیں جانا چاہیدا بھاویں دیر نال پھیرا پالیا کر۔" ماں نے رانو نُوں سمجھاندیاں آکھیا۔

"اسیں بوہتیاں گلاں آپ ای بنالئیاں نیں تے اپنے آپ نوں مصیبتاں وچ پا لیا اے۔ مینوں تے ہر اوہ گل چنگی نہیں لگدی جیہڑی آپس دے میل محبت وچ کندھ بن کے کھلو جائے۔" رانو نے آکھیا۔

"تیری گل ٹھیک اے دھیئے پر ایہہ طور طریقے ساڈے پیو دادیوں چلے آ رہے نیں تے لوکاں وچ رہندیاں ایہناں نوں منناپیندا اے۔" رانو دی ماں نال بیٹھی دوجی زنانی نے آکھیا۔

"چاچی ایہہ کیہڑے طور طریقے نیں...... میں اپنی اوس بھین دے پنڈ کولوں چُپ کر کے لنگھ جاواں جہدے بغیر مینوں نیندر نہیں سی پیندی۔ گرمیاں دیاں راتاں وچ تاریاں ول منہ کر کے اسیں بڑی بڑی دیر گلاں کردیاں رہندیاں ساں۔ اک واری باجی شکیلہ نے مینوں آکھیا سی۔ اک ویلا آوے گا ایہہ چن تے تارے انج ای چمک رہے ہون گے پر اسیں انج اکٹھیاں نہیں ہوواں گے۔ خورے کتھے کتھے بہہ کے ایہناں چن تاریاں نوں ویکھ رہیاں ہوواں گیاں۔ ایہہ سن کے مینوں اپنے دل تے آری چلدی محسوس ہوئی سی۔ میری چھوٹی جہی جان نے وڈے جہاناں کولوں ڈردیاں اپنی باجی نوں گھُٹ کے جپھی پالئی...... میرے اندر دا خوف نہ گھٹیا۔ ایہہ طور طریقے کیہ نیں۔ مینوں ایہدے نال کوئی سروکار نہیں۔ میں تے اپنی باجی نوں اج ضرور ملنا ایں۔ اج ضرور ملنا ایں۔ ماں جیہڑے پیسے میں جوڑے نیں دن رات مشقتاں کر کے...... اوہ کاہدے لئی نیں...... اوس کمائی دا کیہ فائدہ' جیہڑی وچھوڑا دور نہ کر سکے...... بھیناں وچکار وچھوڑا......" رانو نے آکھیا۔

"رانو تینوں اپنی فکر نہیں...... توں وی تے اک دن......" رانو دی ماں نے جملہ ادھورا چھڈ دیاں رانو ول گوہ نال ویکھیا۔

"میری گل چھڈو ماں جی۔ میرا اللہ مالک اے۔ اینی سوچ وچار چنگی نہیں ہوندی۔ جیہڑی سچے تے کھرے جذبیاں کولوں دور کر دیوے۔ ماں جی اپنے دل ول جھاتی مار کے ویکھو تے نالے یاد کرو جدوں شکیلہ پیکے آوندی اے تے فیر سوہرے

جاندی اے تے تُسیں گلی دی نکر تے کھلو کے اوہنوں دور گلی وچ جاندے ویکھدے او۔ گھر آ کے کِنی کِنی دیر ساڈے نال گل نہیں کردے۔ مینوں پتا اے ماں جی تہاڈا وی دل کر رہیا اے پر...... " رانو بولدیاں بولدیاں رُک گئی۔

"توں ٹھیک کہنی اے رانو تینوں جمیلہ دسدی اے تے مینوں توں تے تیری چھوٹی بہن وی۔ میں ماں واں تے ماں دیاں نظراں سارے پاسے ہوندیاں نیں۔" اوہنے رانو نوں سمجھاندیاں آکھیا۔

"خورے اسیں لوکی کیوں آون والے ویلے وچ ای کھبے رہنے آں تے کیوں نہیں سوچدے جہڑا ویلا اسیں جی رہے ہونے آں، اوہدی وی اسیں کدی چاہ کیتی سی پر اوہ ویلا وی پل پل کردیاں کسے انھے کھوہ وچ ڈِگ پیندا اے۔ ساڈے جہے ماڑے لوکی فکراں پالدیاں پالدیاں ہڈیاں دی مُٹھ بن جاندے نیں۔ اوہناں وچوں حیاتی دی روح انج نکل جاندی اے جِویں گنے چوں رس۔ سانوں نِکیاں نِکیاں خوشیاں، خواہشاں، اُمنگاں نوں فکراں تے لوڑاں دی قربان گاہ تے ذبح نہیں کرنا چاہیدا..... میں باجی شکیلہ نوں ضرور ملنا اے تے تُسیں نہ نہیں کروگے ماں جی..... " رانو نے حیران کن ذہانت نال گل کردیاں ماں نوں آکھیا۔

"جِویں تیری مرضی دھیئے...... " رانو دی ماں نے رانو نوں آکھیا۔

الماس انج تے باری دے باہر ویکھ رہیا سی پر اوہدے کن رانو تے اوہدی ماں دے وچکار ہون والی گل بات سن رہے سن۔ اوہنوں رانو کولوں اجہیاں گوہ بھریاں تے من کھچویاں گلاں دی آس نہیں سی۔ رانو دی اپنی بھین نال محبت نے اوہنوں ڈاڈھا متاثر کیتا۔

کجھ چِر بعد ویگن رُکی۔ پچھے تے بیٹھیاں سواریاں تھلے اُتر گئیاں۔ ویگن فیر چلی۔ الماس نے باری وچوں پرت کے ویکھیا تے کجھ دیر ویکھدا ای رہیا۔ دُھند چھٹ چکی سی۔ سارا منظر اپنے پورے رنگاں نال نمایاں سی۔ رانو نظراں توں دور ہوندی جا رہی سی۔ کجھ دیر بعدوں اک نقطہ اجہیا نظر آون لگا۔ فیر اوہ وی دوریاں وچ گواچ گیا۔

الماس نُوں انج محسوس ہویا کہ اوہدے دِل دی حرکت ست ہو گئی اے۔ ویلے دا کجھ حصہ اوہدے دِل دی کسے نکر وچ ٹھہر گیا اے۔

"ایہہ کہڑی چوبھ اے۔" الماس نے اپنے اپ نال گلّ کردیاں آکھیا تے فیر رانو دی گل اوہدے دماغ وچ گھمنا شروع ہو گئی۔

"ایہہ چن تے تارے انج ای چمک رہے ہوون گے پر اسیں خورے کتھے بہہ کے ایہناں چن تاریاں نُوں ویکھ رہیاں ہوواں گیاں۔"

خیال دی اِک کرن چمکی۔ دماغ دی سکرین آسمان وانگوں پھیلدی گئی جتھے ان گنت ستارے چمک رہے سن۔ اوہناں ستاریاں دی روشنی وچ رانو نظر آئی۔ اوہ کھیتاں وچوں لنگھدی پکی سڑک اُتے چل رہی سی جہڑی پنڈ نُوں جاملدی سی۔ اوہ ہن چٹے دربار دے نیڑے سی۔ جتھے اوہدی باجی شکیلہ دا گھر سی۔ اوہدے چہرے تے سچے جذبے اٹھکیلیاں لے رہے سن۔ بھیناں وچ وچھوڑا دور ہو رہیا سی۔ اوہنوں انج لگا کہ اوہدیاں تنوں دھیاں رانو پچھے مسکراندیاں سرگوشیاں کردیاں چلیاں جا رہیاں نیں۔ ہر پاسے چمکدے ستاریاں دا سلسلہ وکھالی دے رہیا سی۔ جہڑے دور دور ہوندیاں وی اک دوجے نال جڑے ہوئے سن۔

کھچ

تیز رو چھک چھک کردی ہولی ہولی چل رہی سی. میں سوچی پے گیا. اگست آوندیاں ای پہاڑاں ول کھچ پے جاندی اے. ہریالی ویکھن نوں جی تڑفدا اے. دریا دے کنڈھے کھلو کے دور تائیں چڑھدے ڈبدے سورج نوں ویکھن لئی دل بے قرار ہو رہیا ہوندا اے. پورا ورھا ٹُپس تے سول محکمیاں نال مغزماری کرنی پیندی اے تے کم ای کم وجود نوں اندروں باہروں تروڑ مروڑ چھڈدا اے. مینوں اِنج لگدا اے کوئی پنجالی گل وچ پئی ہوئی اے تے بس گھُمی جا رہیا واں تے ہڈاں وچوں تیل نکلدا جا رہیا اے. حیاتی ہولے ہولے سرکدی جا رہی اے. ہرپاسے نکّے وڈے دا چکر چل رہیا اے. کماں دی ونڈ نے انساناں نوں وی ونڈ دتا اے. بندے اک دوجے توں دور ہندے جا رہے نیں. ساڈی رہتل دے ہر پاسیوں بندیاں وچوں ایہو سِک ودھدی جا رہی اے اوہ ایہہ کہ "پیسیاں دا ڈھیر لگ جاوے" تے اوہناں دا قد اُچا نظر آوے. ہر ورھے پہلے توں بوہتا عزت دے ایس معیار توں اکتا جانا واں تے مینوں اگست آون دی اُڈیک لگ جاندی اے. اودوں عدالتاں بند ہو جاندیاں نیں. گھٹ توں گھٹ پیسیاں وچ بوہتے توں بوہتا پھرن نوں جی کردا اے. زمین اُتے اِنج دیاں نکراں لبھن نوں جی کردا اے. جتھے انساناں دے وچکار محبتاں تے پیار ہووے. بندے وڈے ہوون پر وڈے وکھالی نہ دیون. میں نگر نگر وادی وادی نسیا دوڑنا پھرنا واں. اجنبی بن کے کسے اجنبی نال ملدیاں مینوں احساس ہوندا اے کہ انساناں دے وچکار بنائیاں ہوئیاں جھوٹھیاں ونڈاں مٹ رہیاں نیں. میں کئی واری اپنے آپ

نُوں پچھیا اِنج کیوں ہوندا اے تے اُلجھ کے رہ گیا کجھ گلاں میرے سامنے ہور وی ظاہر ہوئیاں کہ اک دوجے نُوں جانن والے انسان اک دوجے کول عزت کران دی جھکھ دا کیوں شکار نیں..... اپنے آپ نُوں چنگا ثابت کرن لئی اک دوجے نال کیوں موازنہ کرنا شروع کر دیندے نیں..... انج کیوں نہیں ہوندا. جد اوہناں وچ کسے دوجے نُوں جھکان دی خواہش پیدا ہووے تے اوہ اجنبی بن جان..... سب کجھ بھلا کے اجنبیاں وانگوں ہنیری رات وچ دیوا بالن کوئی بھلیا چکیا راہ پھڑلوے تے اوہ ایس گل نُوں فیر بھُل جان..... پر ایس گل نُوں سمجھن لئی کدی کدار اپنے ماحول وچ نسنا پیندا اے شناختاں دے جلوس وچوں نکل کے گم ہونا پیندا اے. لوکاں نال مِل جُل کے جدا ہونا پیندا اے تے کِدھرے دماغ دا کینوس پھیلدا اے تے سماج وچ پھیلے جھوٹھے اصول ہوا وچ تحلیل ہوندے وکھالی دیندے نیں. سوچدیاں سوچدیاں میرا دھیان وڈے بھائی شاہد ول ٹُر گیا. "اگست اے..... اج کل تینوں ویلھ اے 'کراچی جانا ایں..... " میرے بھرا شاہد نے مینوں آکھیا سی جیہڑا کراچی وچ رہندا اے. "کجھ ورھیاں توں میں دور دا کوئی سفر نہیں کیتا سی. ہر واری بالاں دی کوئی نہ کوئی لوڑ آڑے آ جاندی اے تے ایس واری وی..... " میں جیب ول ویکھدیاں اوہناں نُوں آکھیا "فکر نہ کر..... توں صرف کراچی پہنچنا اے..... باقی خرچہ میں کراں گا..... " اوہناں ہسدیاں آکھیا. اگست دے مہینے وچ ایہہ بڑی معقول آفر سی تے نالے جِنے کُو پیسے میرے کول سن اوہدے وچ ایہو جیہا ای سپانسر ٹور کر سکنا واں..... میں اپنے آپ نُوں سمجھاون والے انداز وچ آکھیا سی.

"کہڑی سوچ وچ پھس گیا ایں..... میں کل کراچی جا رہیا واں تے تیریاں سیٹاں اے سی والے ڈبے دیاں کرا دینا واں تے دس کہڑی تاریخ دیاں کراواں..... میرے بعدوں توں وی کراچی پہنچ جاویں..... " شاہد ہوراں پچھیا.

"خرم میٹرک دا امتحان دتا اے..... اوہ اج کل ویلھا اے. میریاں تے خرم دیاں اکانومی کلاس دیاں دو سیٹاں تے نال برتھ بُک کرا دیو." میں آکھیا.

"تیرا اے سی والے ڈبے وچ بیٹھن نوں جی نہیں کردا. توں ضرور گرمی کھانی اے تے بھیڑا حال بنانا اے....." شاہد بھائی نے آکھیا.

"میں اکانومی کلاس وچ ای جاواں گا. مینوں عام لوکاں وچ سفر کرن دا بوہتا سواد آندا اے. ایہہ لوک جلد گھل مل جان والے تے دُکھ درد وچ شریک ہون والے ہوندے نیں تے نالے میں تے خرم ایس معاملے وچ دوویں سخت جان آں. کدی بالاں نال آیا تے اے سی والے ڈبے وچ ای آواں گے. میں شاہد بھائی نوں آکھیا. اوہ میرے مزاج کولوں ڈاڈھے واقف سن. اوہناں اپنی گل تے زور دین دی بجائے سیٹاں بک کران دا اشارہ دے دتا.

سستی نال چلدی ٹرین کراس چین پاروں ہولی ہولی چلدیاں رُک گئی تے میں خیالاں وچوں باہر آگیا. ویلا رات دا سی. اک برتھ تے میرا بھتیجا خرم سوں رہیا سی. دوجی برتھ اتے اک بڈھا بندہ گھم گچھا ہو کے سُتا ہویا سی. برتھاں تھلے آمنے سامنے چار چار سیٹاں سن. چار ریزور سیٹاں دا رُخ اوس پاسے سی جدھر ٹرین جا رہی سی. اوہناں وچوں دو سیٹاں ساڈیاں بک سن تے دو سیٹاں اُتے دو عورتاں بیٹھیاں ہوئیاں سن. اک جوان عورت سی تے دوجی ڈھلی عمر دی سی. ایہناں سیٹاں دے سامنے والی چار سیٹاں اُتے دو عورتاں تے دو بندے بیٹھے اونگھ رہے سن. ایہناں سیٹاں دے اک طرف دو سیٹاں آمنے سامنے کھڑکی دے نال سن. جنہاں اُتے دو جوان منڈے اک دوجے دیاں سیٹاں اُتے پیر رکھے بیٹھے سن. ٹرین دے رُکن نال سارے ہڑبڑا کے اُٹھ پئے تے اجنبی تے چور نگاہواں نال اک دوجے نوں ویکھن لگ پئے. سفر وچ انج ای ہوندا اے. کجھ دیر خموشی رہندی اے تے فیر کھسر پھسر شروع ہو جاندی اے. دوجی لائن اُتے ٹرین چھیتی نال سکنتاں وچ لنگھ گئی. تن واری "پاں"، "پاں" دی آواز آئی تے ٹرین ٹُر پئی. کھسر پھسر بے تکلفی وچ نہ بدل سکی. سواریاں فیر اپنے اپنے ماحول وچ واپس ٹُر گئیاں. میری آوارگی تے ون سونی چیزاں نوں ویکھن دا چاء مینوں سون نہیں سی دے رہیا. رت دی تاریکی وچ چھیتی نال

گزردیاں ہویاں اُجاڑ بیابان جگہاں تے ہوا دی "شاں شاں" طبیعت وچ اِک اجہیا اثر پیدا کر رہی سی. حیاتی دے نویں نویں زاویئے بن رہے سن تے دماغ دیاں گھنڈاں کھُل رہیاں سن. کھڑکی توں نظر ہٹا کے میں سجے پاسے ویکھیا. جوان عورت دیاں اکھاں نیند نال بوجھل سن پر اوہ سوں نہیں سی رہی. اوہنے پیلے رنگ دا پھُلاں والا ویل دا جوڑا پایا ہویا سی تے اوسے ویل دے کپڑے دی چادر اوڑھی ہوئی سی. بانہواں وچ رنگ برنگیاں ونگاں سن. پیراں وچ کالے رنگ دی ودھراں والی سادہ جُتّی سی. اوہدی سادگی وچوں اعتماد تے وقار جھلک رہیا سی. اوہ بالکل اوہناں خاص لوکاں وانگوں وکھالی دے رہی سی جہڑے حیاتی دیاں اوکڑاں خاموشی نال سہندے نیں تے رولا نہیں پاندے. ویلے دے نال اوکڑاں تے ٹُر جاندیاں نیں پر ایہناں دی شخصیت وچ اک نکھار پیدا کر جاندیاں نیں. ویکھن والا اوہدے اثر ہیٹھ آ جاندا اے. میں اک واری فیر ارادے نال اوہدے ول ویکھیا. بوجھل اکھاں سون دی بجائے اک کتاب دی ورق گردانی کر رہیاں سن. کئی واری بندہ کوئی کتاب ایس لئی پڑھدا اے یا ٹی وی ویکھدا اے کہ اوہنوں نیند آ جاوے. ایس لئی کہ بوجھل اکھاں ہور وی بوجھل ہو جاندیاں نیں تے بندہ نیند دیاں مٹھیاں وادیاں وچ ٹُر جاندا اے. میں بڑی دیر سوچ خیالاں وچ ڈُبیا رہیا پر اوہ رسالہ پڑھدی رہی۔ تے بالکل نہ سُتّی. میں سوچدا سوچدا سوں گیا تے سُتا پیا وی سوچدا رہیا پر ایس سوچ نال فلم وی چل رہی سی. نہ سوچ میرے اختیار وچ سی تے نہ دماغ دی سکرین اُتے چلن والے منظر..... خواب ایہنوں ای تے کہندے نیں.

ٹھنڈی خوشگوار واء نے مینوں اُٹھا دتا سی. صبح ہو چکی سی سامنے والی سیٹاں توں دو سواریاں تے نال والی سیٹاں توں وی دو سواریاں ٹیشن تے اُتر چکیاں سن. خرم برتھ توں اُتر کے نال والی سیٹ تے بیٹھا ہویا سی.

"چاچو..... اُتے والی برتھ تے لیٹ جاؤ. تُسیں ساری رات اِنج ای بیٹھے رہے او..... لک سدھا کر لو....." میرے بھتیجے خرم نے آکھیا "پُتر ٹرین سندھ وچ

داخل ہوون والی اے تے نالے سویر دا نظارہ میں کھوہنا نہیں چاہندا......" میں اوہنوں آکھیا۔

"میں اُتے والی برتھ تے سوں جاواں......" جوان عورت نے آکھیا جہڑی سامنے والی دو سیٹاں خالی ہوون پاروں میرے سامنے والی سیٹ اُتے بیٹھی ہوئی سی۔ میں اوہدے اچانک مخاطب ہوون دی وجہ نال اوہدی گل نہ سن سکیا۔ تے اوہدے ول ویکھیا۔ اوہنے بولن دی بجائے نگاہواں نال اُتلی برتھ ول اشارہ کیتا۔

"بالکل بالکل...... کیوں نہیں......" میں خوشی نال آکھیا تے اوہ برتھ اُتے چڑھ کے لیٹ گئی۔ اوہدے اعتماد تے دلیری نے مینوں متاثر کیتا۔ ٹرین چلدی رہی تے میں دور نگاہواں وچ بجھدے نسدے منظراں وچ گواچا رہیا۔ ہن ٹرین اندروں سندھ وچوں لنگھ رہی سی۔ سندھی تہذیب میریاں نظراں دے سامنے سی۔ سندھی ٹوپیاں تے کڑھائی والی چادراں والے بندے وکھالی دے رہے سن۔ سامنے والی دو سواریاں وی تے دوجی برتھ تے سُتی ہوئی سواری وی کسے ٹیشن تے اُتر گئیاں۔ ہن اوہ دوویں عورتاں تے اسیں ڈبے دے ایس حصے وچ رہ گئے۔ سامنے والی سیٹاں اُتے ٹُڈھلی عمر دی عورت سوں رہی سی۔ اوہ سیٹاں مسافراں دے اُتر جان دی وجہ نال خالی ہو گئیاں سن۔ ساڈیاں سیٹاں دے اُتے والی برتھ تے جوان عورت سوں رہی سی...... ویلا خاموشی نال لنگھدا رہیا...... نیندر پوری کرن توں بعد جوان عورت برتھ توں اُٹھ کے تھلے آئی تے ساڈے سامنے بہہ گئی۔ ٹُڈھلی عمر دی زنانی نے وی اکھاں کھول دتیاں پر اوہ سیٹ تے لیٹی رہی۔

"خیر اے اماں جی...... تہاڈی نیندر ای پوری نہیں ہوندی...... جدوں دے ٹرین وچ بیٹھے او...... سوں ای رہے او۔" میں ٹُڈھلی عمر دی زنانی نُوں پچھیا۔ ایہہ حوصلہ مینوں اپنی برتھ جوان عورت نُوں دین پاروں ہو گیا سی۔ اوہ ایہہ گل سن کے نِمّھا جہیا مسکرائی تے کجھ نہ بولی۔

"اسیں بڑے دناں دے سفر وچ آں۔ پنجاب وچ لگدے لاہنیاں نُوں ملن آئے

ساں. کِتھے کِتھے نہیں جانا پیا. سفر نے ادھ مویا کر چھڈیا اے. ورنہ اُتے والی برتھ تے سون دی بجائے کھڑکی راہیں صبح دی آوندی ٹھنڈی واء سانوں وی چنگی لگدی اے." اوہنے ہلکی جہی مسکراہٹ نال گل کیتی. اوہدی اک سچی تے شیشے وانگ صاف مسکراہٹ سی. پاکیزگی نال بھری ہوئی. جہڑی اوہدے چہرے تے نِکّے نِکّے دائرے بناندی لہراں وانگوں پھیلدی تے خوشبوواں وانگوں کھِلردی چلی گئی.

"تہاڈا ناطہ پنجاب نال اے....." میں اوہنوں ٹھیٹھ پنجابی لہجے نال گل بات کرن دی وجہ نال پچھیا.

"میرے وڈیاں دا ناطہ جہلم نال سی. میں تے سندھ وچ ای پیدا ہوئی تے وڈی ہوئی....." اوہنے آکھیا.

"فیر تے تُسیں سندھی وی چنگی طرحاں بولدے ہووگے....." میں تجسّس نال پچھیا.

"میں سندھی ای نہیں پشتو تے اردو وی روانی نال بول سکدی آں..... میرا شناختی کارڈ سندھ دا اے..... ایہدے اُتے سندھی لکھی ہوئی اے.....؟" اوہنے پرس وچوں کڈھ کے اپنا شناختی کارڈ مینوں وکھاندیاں آکھیا.

"خالدہ پروین....." میں شناختی کارڈ توں اوہدا ناں پڑھدیاں اوہدے ول ویکھیا تے اوہنے اثبات وچ سِر ہلایا تے میں حسرت نال سوچیا میں وی اوہدے وانگوں ملک دیاں دوجیاں زباناں وی بول سکدا. ایہہ تے جنید دا بھلا ہووے جنہے مینوں اردو زبان دے نال نال پنجابی وچ لکھن لئی آمادہ کیتا.

"تُسیں کہڑی سوچ وچ پے گے او..... زباناں سکھنا کوئی اوکھا کم نہیں..... زبان نال محبت کرنی چاہیدی اے. فیر زبان خود بخود تہاڈے رگ و ریشے وچ وڑ کے خون وچ شامل ہو جاندی اے....." خالدہ پروین نے وضاحت کردیاں آکھیا.

"ایہہ گل کئی ورھیاں توں پنجابی نال محبت کرن والے پنجابیاں نوں آکھ رہے نیں..... پر....." میں خالدہ پروین نوں اپنی گل سناوندیاں ادھوری چھڈ دتی.

"کوئی وی شخص کے سوچ خیال نوں اصلی صورت وچ اپنی ماں بولی وچ ای پیش کر سکدا اے۔ ویکھو نا جی۔۔۔۔۔ کوئی وڈا خیال کے بارش دی بوند وانگوں دماغ وچ ڈگدا اے۔ ماں بولی اوہنوں اپنی گود وچ لے کے لوری دیندی اے۔ اوہ خیال ماں بولی نال ای دماغ وچوں نکل کے کاغذ اُتے آ جائے تے اوہ اصلی تخلیق ہووے گی۔۔۔۔۔" خالدہ پروین نے گل کردیاں نِھّی جہی مسکراہٹ نال میرے ول ویکھیا۔

"تہاڈی تعلیم کیہ اے۔۔۔۔۔" ایڈی وڈی گل توں بعد میں پچھّے بغیر نہ رہ سکیا۔

"بی اے۔۔۔۔۔ ساڈے خاندان دے بوہتے لوک محکمہ تعلیم نال وابستہ نیں۔۔۔۔۔ شادی ہو گئی تاں۔۔۔۔۔ اگانہہ نہ پڑھ سکی۔۔۔۔۔" اوہنے آکھیا۔

"تہانوں ہائر کوالیفیکیشن حاصل نہ کر سکن دا افسوس نہیں۔۔۔۔۔" میں اوہنوں پچُھیا۔

"بالکل نہیں۔۔۔۔۔ علم ڈگریاں دا محتاج نہیں۔۔۔۔۔ میں ہن وی کُجھ نہ کُجھ پڑھدی رہندی آں۔۔۔۔۔ ویسے وی انسان نُوں جو کُجھ لبھے اوہدے اُتے شاکر رہنا چاہیدا اے تے آون والی حیاتی نُوں اوہدے وچوں ای تلاش کرنا چاہیدا اے۔۔۔۔۔" خالدہ پروین نے آکھیا۔ اوہدیاں گلاں وچ بڑا وزن سی تے اوہ حیاتی بارے بڑا واضح نظریہ رکھدی سی۔

"تُسیں ہن کتھے جا رہے او۔۔۔۔۔" میں اوہنوں سوال کیتا۔

"کراچی تے فیر بدین۔۔۔۔۔" اوہنے دسیا۔

"بدین تے پانی وچ رُہیا ہویا اے۔۔۔۔۔" میں اوہنوں پچُھیا۔

"جو اللہ نُوں منظور اے۔۔۔۔۔ بدین جا کے ای اصل حالات دا پتا لگے گا۔" اوہنے تھوڑی جہی فکرمندی نال آکھیا۔

"بنیادی طور اُتے تُسیں پنجاب دے او۔۔۔۔۔ پہلے سندھ تے فیر بدین جا وسے۔۔۔۔۔" میں خالدہ پروین نُوں پچُھیا۔

"میرے خاوند دا روزگار بدین وچ اے۔ ایس لئی سانُوں اوتھے وسنا پیا۔۔۔۔۔

اماں ہوراں دا دنیا وچ کوئی نہیں...... ایہہ وی ساڈے کول ای رہ رہے نیں۔ ایہدا
ناں عابدہ اے......" خالدہ پروین نے دسیا۔

"پتر ایہہ بڑے چنگے لوک نیں...... ایہہ مینوں نہ ملدے تے حیاتی دی ایہہ
شکر دوپہر خورے کنج گزردی......"

عابدہ نے آکھیا...... کجھ دیر خاموشی رہی تے میں کھڑکی دے باہر نظاریاں وِل
ویکھنا شروع کر دتا...... کپاس نال بھرے میداناں' انباں دے باغاں تے کھجوراں
دے درختاں نُوں ٹرین پِچھّے چھڈدی نسی جا رہی سی۔ کئی جگھاں تے نکیاں نکیاں
جھونپڑیاں تے وڈے وڈے کڑاہ ویکھے۔ کڑاہواں تھلے اگ بل رہی سی۔

"ایہہ لوک کڑاہواں وچ کیہ گرم کر رہے نیں......" میں خالدہ پروین نُوں
پچھدیاں کھڑکی راہیں باہر ول اشارہ کیتا۔

"ایہہ کھجوراں نُوں پانی وچ گرم کر کے چھوارے بنا رہے نیں۔ ایس واری
بوہتیاں بارشاں پاروں کھجوراں خراب ہوون دا اندیشہ اے...... ایس لئی بوہتے
لوک کھجوراں دے چھوارے بناوندے وکھالی دین گے......" خالدہ پروین نے
کتاب اک لانبھے رکھدیاں میرے ول متوجہ ہوندیاں آکھیا۔

"تہاڈے مائی باپ سندھ وچ آباد ہو چُکے نیں اوہناں دی وی کوئی واہی بیجی لئی
زمین ہے......" میں خالدہ پروین نُوں پچھیا۔

"میرے باپ دی پنج مربع زمین اے...... پر سیم تھور پاروں ایہناں اُتے واہی
بیجی برائے نام اے...... حکومت ولوں ہلے تائیں کوئی ٹھوس قدم نہیں چکیا گیا......
خالدہ پروین نے دُکھ نال شکوے والے لہجے وچ آکھیا۔

"اِک گل تے دسو...... ہاری نال کیہ ہو رہیا اے۔ تُسیں سندھ وچ جمے پلے
تے جوان ہوئے...... تہاڈیاں معلوماتاں بڑیاں ٹھوس تے اپنے ماحول اُتے مشاہدہ
بڑا ڈونگھا اے......" ایہہ گل بغیر کسے سوچ تے منصوبہ بندی توں میرے منہ وچوں
نکل گئی "کہدے نال کیہ ہو رہیا اے۔ ایس توں اسیں سارے واقف آں......

الیکٹرانک میڈیا دا دور اے۔ ظلم کسے وی شکل وچ ہووے، کسے وی جگہ تے ہووے ظلم اے۔ انساناں نوں حقیر کوئی سرمائے دے زور نال یا کوئی جاگیر دے پھیلاؤ نال بناوے یا کوئی اختیار دے نشے وچ سمجھے..... ایہہ رویہ تے مزاج قابل نفرت اے..... دنیا وچ آزاد ہون والے انسان دا کسے انسان اگے جھکنا مینوں اُکا پسند نہیں۔ اج دی دنیا اونچ نیچ دی دُنیا اے۔ وڈیاں طاقتاں نے کمزوراں نوں اپنے پنجیاں وچ دبوچیا ہویا اے۔ نالے حکم دتا اے کہ اوہ چیخنا وی بند کر دین..... ایس ویلے اُمنگاں تے خواباں نوں جوان رکھن دی لوڑ اے....." خالدہ پروین نے بڑے ٹھہراؤ نال اپنا موقف پیش کیتا۔ مینوں اِنج لگا کہ میں کسے کلاس وچ بیٹھا ہویا واں تے کوئی تاریخ فلسفے دا استاد بغیر اپنی علمیت دی دھاک بٹھائے محبت نال اپنی گل کلاس نوں سمجھاوَن دی کوشش کر رہیا اے۔ اوہدیاں گلاں دا میرے اُتے ڈاڈھا اثر ہویا..... تے میں کجھ لمحیاں لئی خاموش ہو گیا۔

"تسیں کتھے جا رہے او..... تے کتھوں دے رہن والے او..... میں تے پچھیا ای نہیں....." خالدہ پروین نے میری خاموشی پاروں ایہہ سوال کر دتا۔

"گوجرانوالہ دے رہنے والے آں..... تے کراچی جا رہے آں۔"

"کراچی تک دا سفر اکٹھا گزرے گا..... بڑی خوشی ہوئی....." خالدہ پروین نے آکھیا۔

"کیوں نہیں....." میں آکھیا۔

"کراچی کاہدے لئی جا رہے او....." خالدہ پروین نے پچھیا۔

"میرا وڈا بھرا کراچی رہندا اے..... اک تے اوہدی فیملی نال ملاقات ہو جائے گی تے دوجی گل ایہہ وے کہ پورا ورھا کم کر کے تھک جاناواں تے ماحول توں اکتاہٹ ہو جاندی اے۔ جگہ بدلی کرن نوں جی کردا اے تے ایسی جگہ دی تلاش رہندی اے جتھے سکون ہووے..... تے کوئی چھوٹا وڈا نہ ہووے....." میری گل نال میرے اندر دا ڈپریشن وی باہر آ گیا۔

"تے فیر تسیں ٹھٹھہ ضرور جانا..... اوتھے کینجر جھیل اے..... جامعہ مسجد اے..... مشہور قبرستان اے..... تے ہور بڑیاں تاریخی تھاواں." خالدہ پروین نے آکھیا.

"تسیں آکھیا تے ہن ضرور جاواں گے..... دن میرے کول چار پنج ای نیں." میں ارادہ وی کیتا تے مجبوری وی دسی.

"ٹھٹھہ دی ربڑی ضرور کھانا....." خالدہ پروین نے انج آکھیا کہ ربڑی کھان دی خواہش پیدا ہو گئی.

" کینجر جھیل بارے کجھ پتہ جے....." خالدہ پروین نے پچھیا تے میں لاعلمی نال خاموش رہیا.

" کینجر جھیل اک ملاح .کینجر دے ناں اے. سنی سنائی گل اے تسیں وی سن لو. ہویا انج کہ راجہ رنجیت سنگھ ول بیٹی ہوئی تے رانی نے ایس ڈر نال کہ راجہ اوہنوں مروا نہ دیوے' کپڑیاں تے ضروری سامان نال اوہنوں کشتی وچ پا کے دریا دیاں لہراں دے حوالے کر چھڈیا. ایہہ بچی اک ملاح کینجر تیکر پہنچ گئی جہدی کوئی اولاد نہیں سی. اوہ بڑا خوش ہویا تے اوہنے اوہدا ناں نُوری رکھیا تے اوہدی پرورش کیتی. نُوری وڈی ہوئی تے اوہنوں کوڑھ پے گیا. ملاح اوہنوں اوس ویلے دے بزرگ جی. اے شاہ کول لے گئے. نُوری تندرست ہو گئی تے نویں چمڑی اوہدے اُتے آ گئی. اوہ بڑی سوہی لگن لگ پئی. اوس ویلے دے حکمران جام تماچی نوں ایس گل دا پتہ لگا. اوہنے نُوری نال ویاہ دا پیغام بھجوایا. کینجر ملاح نے انکار کر دتا تے آکھیا نُوری دا ویاہ کسے ملاح نال ای ہو سکدا اے حکمران نال نہیں. جام تماچی نے جھیل دے کنارے دوجے ملاحواں نال مچھیاں پھڑنیاں شروع کر دتیاں تے فیر کینجر نے نُوری دا ویاہ جام تماچی نال کر دتا. نُوری نے وصیت کیتی کہ اوہدے مرن توں بعد اوہنوں جی. اے شاہ دے دربار وچ دفن کیتا جائے. نُوری جی. اے شاہ دے دربار وچ دفن اے. جام تماچی نے ایس جھیل دا ناں اپنے سوہرے کینجر دے ناں

اُتے رکھیا. جھیل کینجر کافی ٹوٹیاں وچ سی. حکومت نے ایہنوں اکٹھا کیتا تے جی. اے شاہ دربار تے اوہدے وچ نُوری دی قبر جھیل دے وچ آ گئی اے. جھیل دے کنارے کھڑے ہو کے جی. اے شاہ دے دربار ول ویکھنا جہدے وچ نُوری دی قبر اے. تہانوں ایہہ بوہت چنگا لگے گا.“ خالدہ پروین نے نُوری جام تماچی دی کہانی بیان کردیاں اک واری فیر ہلکی جہی مسکراہٹ نال آکھیا. شیشے وانگوں صاف سچی انسانی مسکراہٹ کِسے کمپلیکس دا اشکار نہیں سی. ٹھٹھہ شہر میرے دل وچ وسدا گیا.

”اوہ ویکھو......“ خالدہ پروین نے کھڑکی راہیں باہر ول اشارہ کردیاں آکھیا. کجھ بال ہتھ ہلا ہلا کے ٹرین وچ بیٹھیاں نُوں سلام کر رہے سن.

”سچے جذبے...... بے غرض سلام......“ میں آکھیا.

”تُسیں درست آکھیا اے..... سماج نُوں چنگا بناؤن لئی ایس طرح ای محبت نال ہلدے ہتھاں دی لوڑ اے. بوہت تھوڑے ہتھ ایسے ہوندے نیں جہڑے جواں ہوندیاں وی انج ای ہلدے رہندے نیں. وگرنہ..... لوڑاں تے مصیبتاں ایہناں نُوں بے جان تے دولت تے اختیار ایہناں نُوں بے حس کر دیندا اے.....“ خالدہ پروین نے اپنے مشاہدے دی قوت نال اپنی گل نُوں سوہنے انداز نال پیش کیتا. اوہدے نال گلاں کردیاں کئی گھنٹے گزرن دا احساس نہ ہویا. سٹیل مِل نظراں دے سامنے آئی تے پتہ چلیا کہ کراچی پہنچ گئے آں. ”بڑا چنگا ویلا گزر گیا..... ایس گل دا افسوس ہو رہیا اے کہ سفر دے مڈھ وچ ای گل بات کیوں نہ شروع ہو گئی.“ خالدہ پروین نے آکھیا.

”انج ہونا قدرتی اے. سفر دے مڈھ وچ جہڑے مسافر کِسے دوجے مسافر نُوں سیٹ دینا پسند نہیں کردے ویلا گزرن پاروں اوہناں نُوں گھر دا ایڈریس وی دے دیندے نیں.“ میں آکھیا تے ایس واری خالدہ پروین کھُل کے ہسی.

”بدین چکر لگے تے ساڈے ول ضرور آنا.....“ خالدہ پروین نے آکھیا.

”ضرور..... ضرور.....“ عابدہ نے وی آکھیا جہڑی ہن نیندر توں بیدار ہو چکی

سی۔

"گوجرانوالہ دے لوک وی بڑے مہمان نواز نیں کدی چکر لگا تے ضرور آنا....." میں آکھیا۔

"حیاتی بڑی عجیب ہوندی اے۔ کجھ دیر پہلوں سانوں اِک دوجے دا پتہ وی نہیں سی تے ہن اک دوجے کولوں وِچھڑن دا دُکھ وی اے۔" خالدہ پروین نے آکھیا۔

"تہاڈی شادی بدین وچ ہوئی۔ بال بچے تُسیں اوتھے ای چھڈ آئے او....." میں پچھیا۔

"بال بچے میرے کوئی نہیں..... چند ای ورھے تے شادی نوں ہوئے نیں۔" خالدہ پروین دے گل بات کرن وچ کوئی گلہ شکوہ نہیں سی۔ شاکر لوک شاکر ای رہندے نیں۔ ہاں دوجیاں دا دُکھ ویکھ کے اوہ دُعا ضرور کردے نیں۔ کجھ دیر بعدوں ٹرین ڈِگ روڈ تے پہنچ چکی سی۔ سفروچ کپڑے خاصے گندے ہو چکے سن۔ ٹرین دے واش روم وچ جا کے منہ ہتھ دھوتا تے جین دی پینٹ تے چیک دار شرٹ پا کے واپس سیٹ اُتے آ کے بہہ گیا۔

"توں وی کپڑے بدل لے....." میں خرم نوں آکھیا۔

"چاچو' میں ہن چاچو دے گھر جا کے ای بدلاں گا..... اُنج وی میرا سوٹ رنگدار اے....." خرم نے آکھیا۔

"کراچی دا سمندر ویکھ کے ای نہ ٹر جائیں..... بیٹا چاچو نوں لے کے ٹھٹھہ ضرور جائیں....." خالدہ پروین نے خرم نوں آکھیا جہڑا شرمیلے انداز نال مسکران لگا۔

"تُسیں تے ٹھٹھے نوں ساڈے اندروساد تا اے..... ایہنوں تے ہن ویکھنا ای پئے گا....." میں آکھیا۔

حالاں دسیا نہیں..... صرف ٹھٹھے دی لگن لگی اے..... جدوں دسیا تے اندروں تپ جاؤ گے..... تہاڈے اندر دیاں کیفیتاں نوں منزل ملدی نظر آوے گی۔

ٹرین دی رفتار ہولی ہونی شروع ہوئی۔ کراچی کینٹ دا ٹیشن آون والا سی۔ خالدہ

پروین تے اسیں ایس ٹیشن تے ای اُترنا سی۔ ٹرین ٹیشن تے رُکی تے اسیں سارے ای اُتر گئے۔ میرا بھرا اپنی بیٹی انم نال ساڈی اُڈیک وچ اوتھے کھڑا سی۔ خالدہ پروین نال بھرا دا تعارف کرایا۔ پروین نے انم نوں پیار کیتا تے نگاہواں نیویاں کر کے رخصت دی اجازت منگی تے فیر اوہ دوویں عورتاں ٹیشن توں باہر نکلن والے رستے ول چل پئیاں۔ حیاتی وچ پہلی واری ایہہ احساس ہویا کہ کسے عورت نے عورت ہوون دی وجہ نال نہیں بلکہ کسے ہور ای حوالے نال متاثر کیتا اے۔

"چلو جی چلئے......" شاہد بھائی نے آکھیا تے میں اوہدے نال ٹُر پیا۔ اسیں اوہدی کار تے اوہدے گھر گلستان جوہر پہنچے۔

ون سونے کھانے ساڈی اُڈیک وچ سن۔ بھرجائی افشاں ساڈی خوب تواضع کیتی۔ دو دن ساڈے کھان پین دے اہتمام وچ ای لنگھ گئے۔ نہاری، سیخ کباب، مرغ روسٹ، کڑاہی گوشت، بریانی، چائنیز تے فروٹ کریم ساڈے لئی خاص طور تے تیار کیتے گئے پر سچی گل اے کہ ایہہ کھانے میرے اندر دی بُھکھ دور نہ کر سکے۔ میں تے گھمن پِھرن آیا ساں مینوں تلاش لگی ہوئی سی۔

"یار مینوں ٹھٹھہ لے چلو......" میں اپنے وڈے بھرا شاہد نوں بے تکلفی نال آکھیا۔

"ٹھٹھے کیہ اے......؟" ضرغام نے ہسدے ہوئے آکھیا۔ جہڑا میرے مامے دا پُتر سی تے نالے میرے بھرا شاہد دا سالا وی سی۔ اوہ دس ورھیاں بعد امریکہ توں پاکستان آیا ہویا سی تے فیر دوبارہ باہر جاوٴن دیاں تیاریاں کر رہیا سی۔

"تینوں کیہ پتہ...... توں کہڑا اوتھے گیا ویں......" میں اوہنوں آکھیا۔

"یار جان وچ تے کوئی حرج نہیں تیرے کول صرف دو دن ای تے ہور نیں۔ اک دیہاڑی وچ جان آون کریئے تے رات نوں واپس آونا پیندا اے۔ اج کل اوتھوں دے حالات وی چنگے نہیں۔ تینوں قائداعظم دے مزار تے کلفٹن لے چلنا واں۔ ٹھٹھہ جاوٴن دا پروگرام اگلی واری تے رکھ لے۔" شاہد نے آکھیا۔

"سمندر تے وی کیہ اے..... لوکاں نے کنی گندگی پھیلائی ہوئی اے اوتھے....." ضرغام نے آکھیا۔

"یار توں تے پہلے ای ساڈے دو دن گوا دتے نیں..... رات نوں نہیں جانا کلفٹن رش ہوندا اے..... دن نوں چلاں گے تے فیر سویرے سُتا رہیا تے اُٹھن دا ناں ای نہیں ساں لیندا کیتھے کیہ اے۔ ایہنوں ویکھن والی اکھ چاہیدی اے۔ امریکہ جا کے توں ظاہری سوہن سہپن دا عادی ہو گیا ایں..... اسیں اپنے ویکھن والی شے ہر جگہ ای لبھ لینے آں....." میں ضرغام نوں آکھیا تے اوہ ہلکا جیہا ناراض ہویا۔ فیر ٹھٹھہ خیالاں وچ ای پھس کے رہ گیا۔ بھائی شاہد سانوں قائداعظم دے مزار تے لے گئے۔ اسیں ملک لئی تے ایس شہر لئی دعا کیتی۔ جتھے اسیں کھلوتے ساں کلفٹن جا کے سمندر دے ساحل تے کھلوتے رہے۔ میں دور توں ساحل ول آوندیاں لہراں نوں ویکھدا رہیا۔ لہراں آوندیاں، کدی پیراں تائیں کدی گوڈیاں تائیں بھگوندیاں واپس چلیاں جاندیاں۔ جے لہراں واپس ہوندیاں تے پیراں تھلوں ریت کھسکدی جاوندی۔ مینوں لہراں دے اُتار چڑھاؤ تے خالدہ پروین دیاں گلاں وچ کوئی سانجھ محسوس ہوئی۔ انسانیت دے ایس سمندر وچ اوہدیاں گلاں لہراں وانگوں سی۔ لہراں بندیاں نوں بھگوندیاں ہویاں کناریاں نال مِل جاوندیاں سن تے اوہدیاں گلاں حد بندیاں نوں ڈھاندیاں ہویاں کناریاں دی تلاش وچ سن۔ خورے کنی دیر میں ساحل تے کھلوتا کیہ کجھ سوچدا رہیا۔ فیر اسیں گڈی تے بہہ کے واپس گھر ول ٹُر پئے تے راہ وچ میجر شہباز دے دفتر گئے۔ جہڑا میرا کلاس فیلو سی۔ میجر شہباز نے دسیا کہ اوہ بہوں مصروف اے تے اوہ کل رات توں ہن تائیں سُتا نہیں۔ اج دی رات وی اوہنوں جاگنا اے۔ اگر اوہ سوں گیا تے لکھاں لوکاں دا مستقبل ہنیریاں وچ ٹُر جاوے گا۔ اوہدی گل سن کے میں اوہنوں کُجھ پچھن دی بجائے اجازت منگی تے نالے آکھیا کہ کل تائیں ویلھا ہو جائے تے میرے بھرا شاہد دے گھر آوے۔ اگلے دن کُجھ مہمان شاہد بھائی دے گھر سعودی عرب توں آ گئے۔ ہور گھمنا پھرنا ممکن وکھالی نہیں سی دے رہیا۔ کول پیسے

وی تھوڑے سن. صبر شکر کر کے بہہ گئے. ون سوّنے کھانے فیر نظراں سامنے سن پر میرے اندر سمایا ٹھٹھ مینوں بے چین کر رہیا سی. شام نُوں میجر شہباز دا فون آیا کہ اوہ مینوں ملیر کینٹ لے جاوے گا تے اوتھے بہہ کے گپ شپ لاواں گے. ادھ گھنٹے بعد میجر شہباز' شاہد بھائی دے گھر سی.

"یار تینوں سیہون شریف لے چلیئے. کیوں کیہ خیال اے." میجر شہباز نے کمرے وچ بہندیاں ای مینوں آکھیا.

"انھّے نُوں کیہ چاہیدا اے...... دو اکھاں..... حضرت لعل شہباز قلندر دے دربار تے حاضری نال سیر سپاٹا....." میں خوشی نال آکھیا تے نالے مینوں امجد کلیم دی گل یاد آئی جیہڑا ہر ورھے میلے تے سیہون شریف آوندا سی تے مینوں آکھدا سی کہ تُسیں کسے سال میرے نال سیہون شریف چلنا ایں..... تے میں آکھدا سی "ان شاء اللہ" پر دل وچ خیال آوندا اوتھے جانا کوئی سوکھا تے نہیں..... میرا ان شاء اللہ کہنا مینوں اوتھے کھچ کے لے جا رہیا سی. "تے فیر سویرے اٹھ وجے تیار رہیں" میجر شہباز نے آکھیا.

"کل دا سارا دن تیرے نال اے..... تے پرسوں فیر دس وجے گوجرانوالہ تیز رو راہیں واپسی اے....."

"ٹھیک اے....." میجر شہباز نے آکھیا.

"یار لکھاں انساناں دی بھلائی والی گل سنا." میں میجر شہباز نُوں آکھیا.

"سندھ دا بہوں سارا رقبہ سیم تے تھور دی وجہ نال بیکار رہندا اے. گورنمنٹ نے ایہدے لئی کئی واری منصوبہ بندی کیتی. پہلاں سیم دا پانی جھیل منچھر وچ سٹیا تے مچھیاں مر گئیاں. اوتھے دے ماڑے ملاحواں رولا پایا تے نالے مچھیاں دا مرنا حکومت دے وارے وچ نہیں سی. فیر سیم دے پانی نُوں دریا سندھ وچ سٹیا. دریائی مچھی مر گئی تے پانی وی خراب ہویا. ہن حکومت نے فیصلہ کیتا اے کہ سیم دے پانی نُوں سمندر وچ سٹیا جاوے. حکومت نے تخمینے لوائے. اک ادارے دی ڈیوٹی لگائی

تے اوہنے 170 ارب روپے دا خرچہ دسیا. دوجے دی ڈیوٹی لگائی تے اوہنے 175 ارب روپے دا خرچہ دسیا تے فیر آرمی دی انجینئرنگ کور نوں آکھیا تے اوہنے صرف 14 ارب روپے دے تخمینے نال ڈرین بنا کے ایس سیم دے پانی نوں سمندر وچ سٹن دا پک کر لیا. عوامی حکومت آون پاروں ایہہ منصوبہ سول محکمے کر رہے نیں پر فوج ایہدی نگرانی کر رہی اے. اصل وچ گل ایہہ سی کہ نواں کمانڈر آگیا سی تے اوہنوں بریفنگ دینی سی. میری بریفنگ اُتے نویں کمانڈر نے مینوں ہلاشیری دتی اے کہ ایس وڈے کم نوں مکمل کرو تے کل میں ایس سارے منصوبے دی عملی شکل ویکھن لئی جا رہیا واں.

"ایہہ خبر پروین لئی کِنّی وڈی ہووے گی. سندھ سیراب ہو رہیا اے......" میں بڑبڑایا.

"کہڑی سوچیں پے گیا ویں......" شہباز نے پچھیا.

"کجھ نہیں......" میں آکھیا.

"اچھا یار صبح سویرے جانا اے...... توں ہن ملیر کینٹ جاون دا پروگرام ملتوی کر دے......" میں شہباز نوں آکھیا. میجر شہباز نے چائے وغیرہ پیتی تے اوہ سویرے جلدی تیار ہوون دا کہہ کے چلا گیا.

اگلے دن میں تے میجر شہباز جیپ وچ بیٹھے سیہون شریف ول جا رہے ساں. ایس ویلے اسیں سپر ہائی وے تے ساں جہڑی حیدر آباد توں شروع ہو کے کراچی تک آندی اے. سپر ہائی وے دے اک مقام اُتے ایکسئن' ایس ڈی او تے اوہناں دا عملہ میجر شہباز دی اُڈیک وچ کھلوتا سی. اوہناں دے نال میجر شہباز سیم دے پانی تے اوس ڈرین دا جائزہ لین لئی جا رہے سن جہڑی سیہون توں کراچی تک بنائی جا رہی سی. ساریاں گڈیاں چل پئیاں. متعلقہ افسر اک جیپ تے کار تے سن اوہناں دیاں گڈیاں اگانہہ سن تے پچھے پچھے میجر شہباز دی جیپ آ رہی سی. ہن اسیں سارے انڈس ہائی وے تے ساں تے فیروں سونے تھاواں اُتے ایکسئن تے اوہدا عملہ ہائی وے توں

اُتر کے گڈیاں نوُں اوس مقام تے لے جاندے جِتھے سیم دا پانی کھلوتا سی. تھور والیاں زمیناں دا وی جائزہ لیا گیا. کِنی واری فٹ فٹ کھلوتے سیم تے برسات دے پانیاں وچوں وی لنگھنا پیا تے کئی واری ایسی جگھاں اُتے وی رُکے جِتھے ڈرین بنائی جا رہی سی یا جِتھوں ڈرین لنگھنی سی. کِنی جگہ زمین وچ پتھر دی سی. اوہناں پتھراں نوُں کرینّاں گھسیٹ گھسیٹ کراگانہہ سٹدیاں ڈرین بناوَن دا اوُکھا کم کر رہیاں سن. ایس مقام اُتے میں دوست محمد چانڈیو نوُں وی ملیا جہڑا ایس منصوبے دی کامیابی لئی دلوں دعا گو سی. اوہ انساناں نال پیار کرن والا اندروں باہروں سوہنا انسان سی. سن دے مقام اُتے میجر شہباز اریگیشن ڈیپارٹمنٹ وچ کُجھ دیر لئی رُکے.

"ڈرین بناوَن دا کم چھیتی توں چھیتی مکمل کیتا جاوے تاکہ سندھ دیاں زمیناں سیراب ہو سکن. اوتھوں دے عوام دی حیاتی بہتر ہو سکے. میں ایس کم وچ کسے قسم دی رُکاوٹ برداشت نہیں کراں گا..... ایہہ اک نیشنل کاز اے. ایس منصوبے دے مکمل ہوون تک میں چین نال نہیں سوواں گا....." میجر شہباز نے بڑے مضبوط عزم نال آکھیا.

"ان شاء اللہ سر..... ایہہ ساڈی خوش قسمتی اے کہ ساٿوں تہاڈے جہیا افسر ملیا اے." ایکسئن نے آکھیا میجر شہباز دیاں گلاں سن کے مینوں ڈاڈھی خوشی ہوئی تے اوہ ویلا یاد آیا جدوں اسیں سکول وچ بیٹھے ہوئے ساں تے اوہ کہہ رہیا سی کہ اوہ آرمی وچ جانا چاہندا اے تے ایہہ ای اوہدی سب توں وڈی خواہش اے. مینوں اج اوہدی انسانی سوچ پاروں اوہدا آرمی مین ہونا ڈاڈھا چنگا لگا تے میں اوہنوں دل ای دل وچ شاباش دیندیاں اینج پُکاریا جویں اوہنوں سکول وچ پُکاردا ساں..... مینوں شہباز دے عزم تے خالدہ پروین دی سوچ دیاں حداں ملدیاں محسوس ہوئیاں.

"میں حالاں راہ وچ کافی سارے کم دا جائزہ لینا اے تے خاصی دیر ہو جانی اے..... تے تُسیں ایہناں دے نال سیہون شریف چلے جاوَ. ایہہ سیہون شریف ای جا رہے نیں..... تے میں وی دو تِن گھنٹے بعدوں اوتھے پہنچ جاواں گا....." میجر

شہباز نے آکھیا تے میں اوس بندے نال باہر چلا گیا تے اوہدی کار وچ بہہ گیا. دفتر دا اک ملازم وی کار وچ بہہ گیا. کجھ دیر خاموشی نال لنگھے تے فیر میں اوس علاقے بارے اوہناں دے نال گل بات شروع کر دتی. دفتری ملازم حیات محمد نے میری علاقے وچ دلچسپی لین دی وجہ نال دسیا کہ لکی شاہ دے مقام تے اک غار اے جہدے وچ ہر ویلے اے سی وانگوں ٹھنڈی واء چلدی رہندی اے. اوہنے لکی شاہ دے مقام اُتے گڈی رکوائی تے اسیں اوس غار وچ گئے. غار وچ حقیقتاً اے سی وانگوں ٹھنڈی واء چل رہی سی تے باہر آ کے ایہدا بوہتا احساس ہویا جدوں گرمی تے گھٹن محسوس ہوئی. فیر اسیں سیہون شریف ول روانہ ہوئے. رستے وچ پہاڑاں اُتے خود بخود بنن والے سوہنے کٹاواں نے مینوں ڈاڈھا خوش کیتا. پہاڑ تے میں پہلے دی شمالی علاقیاں وچ ویکھے سن پر ایہہ کجھ ہوری طرح دے سن. ایہناں نوں ویکھ کے اوہ ویلا یاد تصور وچ آوندا اسی جدوں انسان نے اپنے سفر دا مُڈھ بنھیا سی.

"ایہہ جھیل منچھر دا پانی جا رہیا اے. جہڑی ایشیا دی سب توں وڈی جھیل اے......" حیات محمد نے آکھیا.

"اے حضرت لعل شہباز قلندر دے دربار توں کِنّی کو دور اے......" میں حیات محمد نوں پچھیا.

"کار اُتے کوئی وِیہہ پنجی منٹ لگن گے......" اوہنے آکھیا.

"میجر صاحب نے کوئی تِن چار گھنٹے نوں آنا ایں. اسیں دربار تے حاضری دے کے کجھ وقت اوتھے وی گزار آواں گے......" میں حیات محمد نوں آکھیا.

"جِویں تہاڈی مرضی......" اوہنے آکھیا.

کجھ دیر بعدوں اسیں سیہون شریف پہنچ چُکے ساں. حضرت لعل شہباز دا دربار نظراں سامنے سی. عبدالقادر چنا ساڈی اُڈیک وچ کھڑا سی. اوہ ساٹوں لے کے دربار وچ گیا. اسیں اوتھے پھُل پائے تے دُعا منگی. اوس فضا وچ اجہی پاکیزگی تے مستی سی جہڑی میرے اندر دی ٹُٹ بھج نوں منظم کر رہی سی. مینوں اِنج لگا کہ میرا اندر تپدا

جا رہیا اے تے ورھیاں دی جمی میل لتھ گئی اے..... میں اک پاسے بہہ گیا. اک ملنگ دوڑدا آیا تے میرے کول آکے بہہ گیا. اوہ منہ نال آ آ کر رہیا سی تے اشاریاں نال کجھ بول رہیا سی.

"ایہہ سرکاری بندے نیں..... افسر نیں..... فوجی افسر دے مہمان نیں....." حیات محمد نے وضاحت کردیاں اشاریاں نال اپنے دوہاں مونڈھیاں تے ہتھ پھیردیاں تے نالے ہتھ تے گول گول نشان بناؤندیاں آکھیا. وڈے افسر دی وضاحت ہوندیاں ای ملنگ نے فضا وچ غصے نال ہتھ ماریا تے فیر مونڈھیاں تے ہتھ پھیردیاں "آ آ" کردیاں آکھیا. "ایہہ کجھ نہیں..... سارے انسان برابر نیں....." تے فیر مستی نال سارے دربار ول ہتھ نال اشارہ کیتا تے "آ آ" کردیاں آکھیا. "وڈے ایہہ نہیں" صوفی درویش لوکاں انساناں وچکار انا تے وڈیائی دیاں دیواراں نوں توڑیا تے اک دوجے نال پیار کرن دا درس دتا میں کجھ دیر اوتھے بیٹھا رہیا. عبدالقادر چنا نے حضرت لعل شہباز قلندر دی درگاہ نال وابستہ دوجیاں درگاہواں وی وکھائیاں تے اوہناں تے اسیں حاضری دتی..... فیر اسیں دوبارہ کار تے بیٹھے تے جھیل منچھر ول ٹُر پئے. عبدالقادر چنا وی ساڈے نال سی میں گھروں کسے منصوبہ بندی نال نہیں سال چلیا. کوئی کھچ سی جیہڑی مینوں کھچی جا رہی سی. کجھ ویکھن دی اُمنگ. کجھ سُنن دا چاء..... جدوں بندہ روٹین دی زندگی توں کٹ کے پتنگ وانگوں اسماناں دے ہچکولے کھاوندا اے تے ہواواں تے فضاواں دیاں رس بھریاں لوریاں اوہنوں ای سنائی دیندیاں نیں تے نویں فاصلیاں تے نویاں مسافتاں دا وی اوہنوں ای پتہ لگدا اے. اسیں چھیتی منچھر جھیل پہنچ گئے. ایشیا دی سب توں وڈی جھیل میری نظراں دے سامنے سی. جھیل دے کنارے مچھیریاں دیاں جھونپڑیاں سن جیہڑیاں "سر" تے "کانیاں" نال بنیاں ہوئیاں سن. مچھیریاں دے ننگ دھڑنگ بال ایدھر اودھر پھر رہے سن. ایتھوں دے لوک مچھیاں پھڑ کے حیاتی دیاں لوڑاں پوریاں کردے نیں. جوان منڈے کڑی دا ویاہ ہوندا اے. اوہ کشتی وچ ای چکر لگاوندے

حیاتی گزاردے نیں۔ کئی بالاں نے کشتیاں وچ ای جنم لیا اے تے پانی دیاں لہراں ویکھدے جوان ہوئے "اک نظرے ایہہ تصور بڑا رومانوی لگدا اے پر خورے مسلسل ایتھے رہن والیاں لئی ایہہ گل نہ ہووے۔ سرکار نوں ایہو جیہیاں سہولتاں ضرور دینیاں چاہیدیاں نیں کہ سوہنے منظراں نال لوکاں دی حیاتی دا معیار اوہناں دے فطری ماحول مطابق بہتر ہووے۔" میں چنا نوں آکھیا۔

"بالکل سر......" اوہنے آکھیا۔

میں کجھ دیر جھیل دے کنڈے آوارہ گرداں وانگوں پھردا تے جھونپڑیاں ول اجنبیاں دی طرح ویکھدا رہیا۔ اوتھے دے لوک تے نکّے نکّے بال وی میرے ول ایہناں ای نگاہواں نال ویکھدے رہے تے فیر کجھ دیر بعدوں نکّے نکّے بالاں میرے نال ٹُرنا شروع کر دتا۔ اجنبیت دی مٹھی مٹھی لو نے دِل نوں گرمانا شروع کر دتا جہدیاں ڈونگھیائیاں وچوں خالص جذبے بھاپ وانگوں نکل رہے سن جہڑے پورے جُثے نوں بھگوندے ون سونے سوالیہ نشان بناؤندے مینوں اپنی لپیٹ وچ لے رہے سن۔ اجنبی نگاہواں وچ اک دوجے لئی صرف محبت سی۔ کوئی کسے نوں جھکاؤنا نہیں سی چاہندا۔ جھیل دیاں لہراں وانگوں اک دوجے وچ وس جانا چاہندے سن۔ میں اوہناں بالاں نوں پیار کیتا تے ویلے دی کمی پاروں مُڑ ار یگیشن دے دفتر آ گیا۔ میجر شہباز وی اوتھے پہنچ چکے سن۔ دوپہر دا کھانا اسیں چار وجے کھادا۔ کھانے وچ بھجے مرغ، گوشت نال چولاں دی روٹی تے سبزی وی سی جہناں وچوں سانوں سندھ دی خوشبو آئی۔ ویلا کافی ہو چکیا سی ہن سانوں کراچی وی پہنچنا سی۔ میجر شہباز اپنا دفتری کم مکمل کر چکے سن۔ فیر اسیں جیپ تے بہہ کے کراچی ول وانہ ہوئے۔

"تہاڈا ٹور کنج دا رہیا......؟" میجر شہباز نے پچھیا۔

"سوچاں توں وی اُتے...... بس اِک چیز ویکھن نوں رہ گئی اے......" میں آکھیا۔

"اوہ کیہ......؟" میجر شہباز نے پچھیا۔

"یار ٹھٹھہ جاوݨ نُوں بڑا جی کردا سی۔ ہن سویرے دس وجے تیز رو وچ سیٹاں بک نیں۔ تھورے جیہے دِن سن چھیتی نال ای گزر گئے۔ ٹھٹھہ ویکھݨ دا چاء پورا نہ ہو سکیا....." میں آکھیا۔

"ٹکٹاں کینسل کرا دیو..... تے کجھ ہور دن کراچی رہ جاؤ۔ ٹھٹھہ واقعی ای ویکھݨ والا شہر اے۔" میجر شہباز دے ٹھٹھہ بارے جذبات نے میرے اندر دی اگ نُوں بھڑکا چھڈیا۔

"سیٹاں میرے لئی کینسل کرانا ممکن نہیں..... پرسوں عدالت نے کم شروع کر دینا اے تے نالے کراچی آون توں پہلے ای کجھ چھٹیاں گزار چکیا واں..... پروین کہندی سی ٹھٹھہ ضرور جاویں....." آخری فقرہ میرے ہونٹھاں وچوں خورے کسے طرحاں پھسل گیا۔

"ایہہ کون اے.....؟" میجر شہباز نے مسکراندیاں آکھیا۔

"ٹرین وچ ہمسفر بنی سی۔ سچی انسانی قدراں دی مداح اے۔ اپنی ذات تے اوہنوں ڈاڈھا اعتماد سی تے کسے قسم دا اوہنوں کمپلیکس نہیں سی۔ اوہنے ٹھٹھے تے جھیل کینجر دا ذکر انج کیتا کہ اوہ میرے اندر وس گئے نیں....." میں آکھیا۔

"رات اپنے وچ ای اے..... اسیں ہن ٹھٹھے راہیں کراچی چلاں گے....." میجر شہباز نے میرے شوق دا اندازہ کردیاں مینوں آکھیا تے میرا لوں لُوں خوشی نال نچݨ لگیا۔ کوٹری دے مقام توں اسیں جی ٹی روڈ والی سڑک اُتے آ گئے۔ انڈس ہائی وے بنݨ توں پہلے گڈیاں ٹھٹھے راہیں کراچی آوندیاں سن۔ روڈ کوئی چنگا نہیں سی پر ٹھٹھے پہنچݨ لئی شارٹ کٹ ایہو سی۔ کراچی راہیں ویلے سِر ٹھٹھہ پہنچنا ممکن نہیں سی۔ جی ٹی روڈ اُتے ہچکولے کھاوندیاں ویلا لنگھدا رہیا۔ جِس علاقے وچوں ہن اسیں لنگھ رہے ساں اوہ بجلی جان پاروں ہنیریاں وچ ڈُبیا ہویا سی میری نگاہ اسمان وَل اُٹھی۔ چودھویں دا چن پوری آب و تاب نال چمک رہیا سی۔ چن دی مٹھی چاننی اوہدے آلے دوالے پھیلی ہوئی سی۔ انج لگدا سی کہ اسمان دے ایس تھوڑے جیہے

جھے نوُں ون سونے رنگاں دے ورقاں نال سجایا ہویا وے. کدی میں زمین تے پھیلے ہنیرے ول تے کدی چن ول ویکھدا.

"کتھے گواچ گئے او......؟" میجر شہباز نے پچھیا.

"یار شہباز چن ول تے ویکھ...... ایہو جہی چانی کتاباں وچ ای پڑھی اے تے ویکھی اج اے......" میں آکھیا.

"واہ...... واہ...... سوہنی چیز وکھا دتی جے...... کینجر جھیل تے ایہہ منظر تہانوُں ہور وی سواد دیوے گا. ایہہ تے نصیباں دی گل اے رات دا ویلا...... کینجر جھیل تے چودھویں دا چن......" میجر شہباز نے سواد لیندیاں آکھیا. فیر گلاں باتاں کردیاں اسیں کینجر جھیل پہنچ گئے. جیپ کھڑی کر کے اسیں ریسٹ ہاؤس وچ گئے جہدے پچھلے پاسے جنگلے لگے ہوئے سن تے جھیل دا پانی اوہناں جنگلیاں دے نال نال بہہ رہیا سی. اسیں جنگلیاں دے کول پئی ہوئی کرسیاں تے بہہ گئے تے جھیل ول تکدے رہے. ریسٹ ہاؤس دے اک ملازم نے دور جھیل ول اشارہ کردیاں دسیا کہ اوہ جی اے شاہ دا دربار اے. جہدے وچ نوُری دی قبر اے. رات دے ایس سمے جھیل وچ نوُری دی قبر ول تکدا رہیا. اوس پاسیوں آون والیاں لہراں کنڈیاں نال ٹکراوندیاں اپنا آپ مٹاوندیاں پانی دا حصہ بن جاوندیاں. پانی فیر لہراں دی صورت وچ ٹکراون لئی تیار ہو جاوندا. مینوں انج لگاِ جویں پانی لہراں دے روپ وچ عاشقاں وانگوں جھیل دے کنڈیاں نال ٹکرا رہیا اے.

"ایہہ تے ہن کنارے ای دس سکدے نیں کہ اوہ کیہ کہہ رہیا اے." میں بڑبڑایا.

"لگدا اے کینجر جھیل دا اثر ہو گیا اے...... جھیل دے کنارے بنیاں ہوئیاں ہٹس (huts) ول چلو. ریسٹ ہاؤس توں چوکھا اوتے مزہ آئے گا......" میجر شہباز نے مینوں مخاطب کردیاں آکھیا.

"چلو فیر چلئے......" میں آکھیا.

”تُسیں چلو..... میں تہاڈے مگر ای آناواں.....“ میجر شہباز نے آکھیا.

میں ریسٹ ہاؤس توں باہر نکلیا تے جھیل دے اس پاسے چلا گیا جتھے جھیل دے کناریاں توں دور ہٹس بنیاں ہوئیاں سن.

”تُسیں پہنچ ای گئے ناں.....“ ایس اواز نے مینوں حیران کر چھڈیا. سامنے پروین کھلوتی سی. میں حیرت نال اوہدے ول ویکھیا.

”بدین وچ پانی آگیا سی تے اسیں ایتھے اپنے عزیزاں کول آ گئے ساں.“

”اج چن دی چودھویں سی. کینجر جھیل تے آون دا ساڈا پروگرام بن گیا سی.“ اوہنے ایہہ کہندیاں ہویاں اپنے عزیزاں ول اشارہ کردیاں آکھیا.

”بڑی خوشی ہوئی.....“ میں آکھیا.

”جنہڑی خوشی مینوں اے..... اوہدا شاید تُسیں اندازہ نہیں کر سکدے. اوہ خوشی ایہہ وے کہ مینوں اپنی گل کہن دا موقع مِل گیا اے..... کدی کدار بندہ کوئی گل کہنا چاہندا اے پر اوہ دل وچ ای رہ جاندی اے..... مینوں خوشی ایہہ جے کہ تُسیں مینوں اک عورت سمجھ کے نہیں انسان سمجھ کے ویکھیا اے..... کاش لوک عورت نُوں انسان سمجھ کے وی ویکھن..... میں ہنے آئی.....“ ایہہ کہندیاں خالدہ پروین ہٹ ول ٹُر گئی.

میں جھیل دے کنارے کھلو گیا. جھیل دیاں لہراں میرے پیراں نُوں ٹکراوندیاں آ جا رہیاں سن..... اوہناں دی شاں شاں نے رات نُوں سحرزدہ کر چھڈیا سی..... اوپر چودھویں دا چن اپنی مِٹھی چاننی ونڈ رہیا سی. سچے اشتیاق دی نمائندہ پروین ہٹ کول کھلوتی سی. میجر شہباز انسانی فلاح دے منصوبے نال اک پاسیوں چلیا آ رہیا سی. میرے تصورات وی میرے نال رل گئے..... دور جام تماچی مچھیاں پھڑ رہیا سی. منچھر جھیل دے وچ کشتیاں وچ بیٹھے جوان جوڑے امن دے گیت گا رہے سن. سیہون شریف وچ چین والی دھمال دی آواز ودھدی جا رہی سی سارے لوک اکو پیڈسٹل تے گھُمی جا رہے سن. ہر پاسے پیار ای پیار سی. میرا دل کیتا

میں ایسے ای دائرے وچ گھُمدیاں حیاتی گزار دیواں..... اک کجھ سی جیہڑی مینوں ایتھے لے آئی سی تے اک دوجی کجھ میرے اندر جنم لے رہی سی کہ ایہہ محبتی دائرہ پھیلدیاں پھیلدیاں دنیا نُوں اپنی لپیٹ وچ لَل لوے۔

زندہ لمحے

ہر مہینے اوہدے نال اِنج ہوندا سی کہ بُلّے لگی زوراں آور خرچیاں دے جگ پاروں تنخواہ دی ڈوری فٹافٹ ہتھوں سرکدی جاندی تے پوری نہ ہون والی لوڑاں دا خالی پنا ای اوہدا منہ ویکھدا رہ جاندا سی۔ بچیاں دی سکول فیس، دُدھ دے پیسے، بجلی گیس دے بِل تے ان پانی دا خرچہ کڈھ کے اوہدے کول کجھ نہیں سی بچدا۔ بھاویں کڑکدی دُھپ ہوندی تے بھاویں خون جما دین والی ٹھنڈ اوہنوں مہینے دے پہلے چند دن بہار وانگوں تے باقی سارے دن خزاں وانگوں لگدے سن۔ تنخواہ ملن دی خوشی کھنوں نہیں ہوندی پر ایہہ وکھری گل سی اوہ نہ رولا پاندا نہ شکوہ کردا سگوں حیاتی دے سارے رنگاں دا سواد لیندا۔ اوہ ہمیشہ بوڑھ دے درخت وانگوں بھوئیں اُتے قدم جما کے اپنے آل دوالے ہون والے سارے تماشے، ہنگامے ویکھدا رہندا نالے گلاب دے بوٹے وانگوں اپنے جُثے اُتے اُگے کنڈیاں دا دُکھ رون دی بجائے اپنے نِکے نِکے سوہنے عملاں دے پھُل بکھیردا رہندا۔ کئی واری اوہ اپنی بیوی نوں ہس کے کہندا:

"میرے ہتھ تے صرف تنخواہ دی گرمائش ای آئی اے..... چلو ایہہ ای کافی اے..... سارے کم تے نبڑ گئے نیں ناں....." اج فیر جد اوہنے ایہو ای فقرہ دوہرایا تے اوہدی بیوی روزینہ نے آکھیا:

"تُسیں تے ہس کے گل گوا دیندے او..... اج تیک تُسیں کیہ بنایا اے..... ایس ڈھائی مرلے دے پیو دے مکان وچ سِر لُکا کے بیٹھے او..... تہاڈے بھرانے

کئی واری دبے لفظاں وچ جھے دی گل کیتی اے..... ہن تہاڈے کول کیہ اے..... کوئی پنج مرلے دا کِتے مکان ای بنایا ہوندا..... تے اج کوئی ماڑی چنگی آس ہوندی.....“

”توں فکر نہ کر سب ٹھیک ہو جاوے گا..... سرکاری سکیم وچ پلاٹ اپلائی کیتا ہویا اے.....“ منیر حسین نے آکھیا۔

”اوتھے لکھاں ملازماں درخواستاں دتیاں ہوئیاں نیں..... تُسیں تے ایویں ای آساں لا کے بیٹھے او..... جے قرعہ اندازی وچ ناں نکل وی آوے تے پیسے کِتھے.....؟“

”مایوسی دیاں گلاں نہ کریا کر..... آساں ای حیاتی نُوں توردیاں نیں..... میرا جی پی فنڈ وی اے تے کُجھ سبب ویلے نال وی پیدا ہو جاندے نیں.....“

”تُسیں تے لمیاں گلاں کردے او..... ہن کیہ کریئے۔ تناں مہینیاں بعدوں میرے بھرا دا ویاہ اے..... اپنے لئی تے بالاں لئی اجے تیک کوئی شے نہیں بنائی..... پر تہانُوں تے کوئی فکر ای نہیں..... میں ہمیشہ تہاڈی منی اے..... پر ایس واری..... اپنے تے بالاں دے سارے چاء پورے کرنے نیں۔“

”اجے تاں بڑا ویلا پیا اے..... توں تے ایویں اپنے دماغ اُتے پریشانیاں سوار کر لینی ایں.....“

”ویلے دا کیہ اے..... اوہنوں تاں پر لگے جے..... تُسیں ویندے نہیں جے پئے..... فائزہ تے مائرہ ول..... کل اجے نکیاں نکیاں سن تے اج دوجے گھر جان والیاں بن گئیاں نیں..... پر تہانُوں کیہ..... تُسیں تاں سکون دی دُنیا وسا کے بیٹھے رہوو.....“

”کاہلی نہ پیا کر..... تے نہ اپنا خون ساڑیا کر..... اِنج مسئلے حل نہیں ہوندے..... نالے جو کُجھ ساڈے ہتھ وچ اے اوہ اسیں کرنے آں پئے.....“

”تہانُوں تاں ذرا وی اندازہ نہیں..... کویں پئی حیاتی ٹُردی اے..... جوڑن

دی کوشش وی کردے آں..... پر فیروی کجھ نہیں جُڑدا..... سویر توں شام تائیں کولھو دے بیل وانگوں گیڑے پئی کٹنی آں..... ہڈاں وچ پیڑاں پے گئیاں نیں..... رنگ روپ اُڈ گیا اے..... کوئی پھل فروٹ کھایئے تاں منہ اُتے رونق وی آئے..... رشیداں دی نونہہ ول تکیا جے جدوں دی آئی سی تے سُکّی سڑی سی..... لوکی گلاں کردے سن..... ہن ویکھو اوہ لگدی نہیں جڑی ویاہ کے لیاندی سی..... اپھل دی کمائی کھا کھا کے اوہدیاں گلھاں نکل آئیاں نیں..... منہ تے روپ آ گیا اے....."

"ناشکری نہ کریا کر. ساڈے کول کیہ نہیں..... چھت وی اے' ان پانی وی لبھدا اے..... بچّے وی پڑھ رہے نیں..... سرکار دی نوکری اے..... ایکسائز وچ کلرکی ای سہی..... پر فیروی لوک عزت کردے نیں....."

"تُسیں ہور کمایا وی کیہ اے..... اپنے سنگی ساتھیاں ول ویکھیا جے اوہناں دیاں زنانیاں کویں عیشاں پئیاں کردیاں نیں..... ایہہ بڑی چنگی گل اے کہ تُسیں حرام نہیں کھاندے..... پر حیاتی دیاں لوڑاں پوریاں کرن لئی نوکری دے نال نال کجھ ہور کم وی کرو....."

"شکر اے..... توں وی کسے گل اُتے خوش ہوئی ایں..... ساڈے لئی ایہہ ای کافی اے..... کیہ کریئے اج دے انسان نے آپ ای اپنے آپ نوں ویلنے وچ پھسا لیا اے. آل دوالے دیاں خوشیاں توں منہ موڑ کے مادی سہولتاں دی تلاش وچ رُجھ کے قدرت دیاں بخشیاں نعمتاں توں بے نیاز ہو گیا اے....."

"تُسیں اپنا فلسفہ اپنے کول رکھو..... تے مینوں ایس دُنیا وچ رہن دیو..... اسیں ایتھے ای رہنا اے تے ایتھے ای ورتنا اے....."

منیر حسین نِماجھیا مسکرا کے کجھ دیر لئی چُپ ہو گیا.

"ابو جی..... ابو جی..... میری گڈی نہیں لے کے آئے....." سب توں چھوٹی کُڑی کُڑی ننھی نے آکھیا.

"اگلی واری تنخواہ ملن اُتے سب توں پہلاں اپنی ننھی لئی بولن والی سنہری والاں والی گُڈی لیاواں گا...... آجا میری دھی...... آجا......" اپنے دل پیار نال بُلاندیاں اوہنے آکھیا۔

"پچھلی واری وی تُسیں ایہہ ای آکھیا سی......" ننھی ناراض ہو کے تے اپنی جگہ آکڑ کے کھلو گئی...... اوہنے ساریاں لوڑاں تے خواہشاں نُوں تنخواہ نال ای جوڑیا ہویا سی ایس لئی ننھی نُوں وی اوس بارے تھوڑی بہوں شُدبُد ہو گئی سی۔ اک واری اوہنے اپنے پیو نُوں پچُھیا سی "تہانُوں تنخواہ کون دیندا اے......؟" تے اوہنے ننھی نُوں دسیا سی کہ "حکومت"۔

"حکومت کون ہوندی اے......؟" ننھی پچُھیا سی۔

"توں جد وڈی ہوویں گی تے فیر تینوں دساں گا......" اوہنے آکھیا سی۔

"مینوں ہنے ای دسو......" ننھی نے ضد کردیاں آکھیا سی۔ اوہنے تھوڑی دیر سوچیا سی، فیر آکھیا سی "حکومت اوہنوں کہندے نیں جہڑی سارے ملک دے لوکاں دی چنگیائی لئی کم کرن لئی بنائی جاندی اے......"

"میرے لئی وی...... میری سہیلی کِرن لئی وی...... سب دے لئی......؟" ننھی نے پچُھیا سی۔

"بالکل بالکل......"

"حکومت کِویں کم کردی اے......؟" ننھی دے ایہہ گل پچھن اُتے منیر حسین سوچی پے گیا۔ اوہ اوہناں لوکاں وچ نہیں سی کہ بچہ کوئی سوال پُچھے تے اوہنوں جھڑک کے چُپ کرا دین۔ اوہ ہر ممکن حد تک بچّے نُوں مطمئن کرن دی کوشش دا حامی سی...... ساریاں اخباراں ایسے گل نال بھریاں ہوندیاں نیں کہ حکومت کیہ کر رہی اے...... تے کِویں کر رہی اے پر اوہ اجے ننھی دے نِکّے جِہے کلیاں وانگوں دماغ وچ صرف خوشبوواں دا بسیرا ویکھنا چاہندا سی...... تے نالے اوہ ننھی نُوں ہن کیہ دسے......

"ابو جی ہار گئے......" ننھی نے تالی وجاندیاں آکھیا سی.

"ہاں ہار گیا......" اوہنے جیب وچوں بسکٹ دا پیکٹ کڈھ کے ننھی نُوں دیندیاں آکھیا سی.

"لو اپنا انعام......" ننھی خوش ہو گئی تاں اوہ وی خوش ہو گیا سی. اج فیر ننھی نُوں راضی کرنا ضروری سی ایس لئی اوہنے آکھیا:

"پکا وعدہ...... گُڈی وی لیاواں گا تے کیک وی...... اگلے مہینے میری دھی دی سالگرہ وی اے......" اوہدے کہن دا انداز انج سی کہ ننھی ضد چھڈ کے پیو دی گود وچ آ کے بہہ گئی.

"اوہ وعدہ نہ کریا کرو...... جنہوں پورا کرنا اوکھا ہو جاوے. کوئی پنجاہ سٹھ روپے والی گُڈی لیا دینا...... ست سو روپے والی امپورٹڈ گُڈی لیاؤن دی کہڑی لوڑ اے......" روزینہ نے منیر حسین نُوں سمجھاندیاں آکھیا.

"تیری گل اپنی جگہ ٹھیک اے...... پر کدی کدار بالاں دی وی منی پے جاندی اے...... ایہہ گل میں تینوں فیر دساں گا......" پر اوہ گل دسیوں بغیر رہ نہ سکیا تے روزینہ دے نیڑے ہوندیاں بہوں ہولی آواز وچ بولیا کہ ننھی نہ سن سکے......

"سحر کول وی ایہو جہی امپورٹڈ گُڈی اے...... تے ہن ننھی دی خواہش جاگ اُٹھی اے......"

"مینوں پتہ اے. لوڑاں پوریاں نہ ہوون تے حیاتی کاہدی......" روزینہ آکھیا.

"جنہوں سب کُجھ وی لبھدا اے اوہ وی ناخوش اے. نکیاں وڈیاں خواہشاں تاں پوریاں کریئے...... لوکاں نے ایویں لوڑاں ای ودھا لئیاں نیں...... حالاں ایہہ لنگھدے سارے لمحے ای حیاتی نیں...... ننھی دا ناراض ہونا تے اوہدا راضی ہونا...... تنخواہ دا ملنا تے ہتھوں سرک جانا...... تیری چھیڑیاں تے بوہتیاں عملی گلاں سب ای حیاتی دے رنگ نیں...... ایہناں رنگاں وچ ای نکے چھپے کُجھ لمحے،

زندہ لمحے بن جاندے نیں..... بس بندہ دِل کھلار کے سماج دے سُپن لئی کم کردا رہوے..... تے بوڑھ دے درخت وانگوں وٹو وٹ ہو کے وی لنگھدے وِیلے دیاں کڑکدیاں دُھپاں نُوں اپنے جُثے وچ لپیٹ کے تے ٹھنڈیاں چھاواں دوجیاں لئی ونڈدا رہوے.....“

منیر حسین نے اپنی اُچی تے سوہنی گل ختم کر کے روزینہ ول سراہے جان دے انداز وچ ویکھیا۔

”میرے سونے دے ہار وچ لگے سارے موتی ڈِگ پئے نیں۔ ایہو ای موتی ڈِگے ہار نال میں کئی ویاہ ویکھے نیں۔ بھرا دے ویاہ توں پہلے ہار وچ موتی ضرور پوانے نیں.....“ روزینہ نے شکایتی لہجے وچ گل کردیاں..... منیر حسین دیاں سوہنیاں تے موثر جذبیاں نال بھریاں گلاں دا کوئی نوٹس ای نہ لیا۔

”سونے دے بہوں استعمال نے کئی بابلاں دے لک بھن کے رکھ دِتے نیں..... تے جوان کُڑیاں نُوں بن ویاہے بڑھاپے وچ دھکیل دتا اے..... ماڑیاں دے ساہ سُکا چھڈے نیں..... کئیاں دے دماغ خراب کر دِتے نیں..... خورے کِنّیاں عورتاں سن جنّیاں چھلّاں دے گجرے پا کے ای خوش سن.....“

ایہہ عورتاں تہانُوں ہن کہانیاں وچ ای لبھن گیاں..... دنیا وچ رہ کے دنیا نال چلنا پیندا اے..... گلاں نہیں کروانیاں میں..... ایہہ تبدیلی اودوں ای آئے گی..... جدوں تہاڈے جیے لوکاں دی گنتی چوکھی ہو جاوے گی..... پر ایہہ لگدا نہیں.....“ روزینہ دی گل سن کے منیر حسین ہس کے کہن لگا۔

”ایہہ تے ویلا ای دسے گا.....“ اوہ روایتی خاونداں دی طرح اپنی بیوی دے گل پین دی بجائے اوہدیاں کوڑیاں تے سڑیاں گلاں دا جواب وی حوصلے تے مدلل طریقے نال دیندا ایس لئی زنانی نال اوہدی مکالمہ بازی جھگڑیاں تے لڑائیاں دیاں حداں تائیں نہ پہنچدی..... ہاں کدی کدار ہلکی پھلکی ناراضگی ہو جاندی جہدے نال ازدواجی حیاتی بدمزہ تے کرکری ہون دی بجائے بوہتی نکھر کے سامنے آ جاندی.....

اوہ اپنے یاراں نوں اکثر کہندا ہوندا سی..... "چپ تے کھلوتے پانیاں وانگوں زندگی وی کوئی زندگی اے۔ نِکّے نِکّے گلے، شکوے، شکایتاں ای ایہدے تارے موتی نیں۔ جہڑے ایہنوں سجاندے تے لشکاندے نیں۔" اوکڑاں تے مسئلیاں نے منیر حسین نوں کدی وی چڑچڑے پن دا شکار کر کے ماحول توں غافل نہیں سی کیتا..... اوہ اپنے آل دوالے نوں ظاہری تے ڈونگھی دوہاں نظراں نال ویکھدا، اوہدا چس لیندا..... بازار وچ ٹُردے پھِردے ون سونیاں تے رنگ برنگیاں شیواں ویکھنا تے اوہناں دا بھاء پچھنا اوہنوں بڑا چنگا لگدا سی۔ اوہ اوہناں شیواں بارے وی پچھدا..... جہناں نوں اوہ بوجھے پیسے نہ ہون پاروں خرید نہیں سی سکدا..... ہرپاسے موسم دے پھلاں نال بھجیاں ریڑھیاں نوں ویکھدیاں اوہ گھنے باغاں دا تصور کردا۔ اوہدے اندرلے جذبے تے ون سونی اُمنگاں کسے پھُل دے رس وانگوں رسدیاں اوہدے دِل و دماغ نوں بھیوں دیندیاں..... اوہ کروڑاں دیاں گلاں کردے لوکاں تے وڈیاں وڈیاں بلڈنگاں تے پلازیاں دے رعب تھلے کدی نہ آیا..... سگوں اوہناں نوں وی انج ویکھدا جویں اوہ بازار وچ نہیں کسے میلے اُتے آیا ہووے..... عورتاں، بچیاں تے بندیاں دی چہل پہل تے شور شرابے اوہنوں چنگے لگدے سن..... جہڑے اوہنوں زندگی دی اکساہرتا نوں توڑے ہوئے محسوس ہوندے..... پر کدی کدار اوہ سماجی دباؤ ہیٹھ آ جاندا..... نِکّے نِکّے بال جد جُتیاں پالش کرن والے سامان دیاں پیٹیاں گل وچ پائے تے بجھے چنے دے چھابے تے بالٹیاں اُٹھائے اوہدے دفتر آندے تے اوہ پیار نال اوہناں دے سِر تے ہتھ پھیردا..... تے ایس گل تے کُڑھدا کہ سماجی انصاف کدوں ہووے گا..... اوہنوں ہر ویلے ایہہ دھیان رہندا سی کہ کسے ویلے اوہدے کولوں کسے بندے دا دِل نہ دُکھے..... کیوں جے اوہ ایہنوں بہوں وڈا گناہ سمجھدا سی۔ اوہ ایکسائز دی کلرکی وچ بڑا خوش سی..... تے اپنا کم ایمانداری نال کردا سی..... اک واری اوہ اپنے دفتر دے باہر کھلوتا سی..... اک بُڈھی مائی نے اوہدی بانہہ پھڑلئی تے اپنے دوجے ہتھ

نال شلوار دی ڈب وچوں سو سو روپے دے کجھ نوٹ اوہنوں چاہ پانی کہہ کے دین دی کوشش کیتی..... تے اوہ نِمّا جیہا مسکرایا تے اوہنے مائی کول اپنی بانہہ چھڑاندیاں آکھیا.....

"ماں تیرا کم ہو جاوے گا..... ایہناں پیسیاں نال توں کوئی ہور لوڑ پوری کر لئیں..... پندراں سالاں دی نوکری وچ بس اک واری اوہدے کولوں غلطی ہوئی سی..... اک ڈھلی عمر دی زنانی اوہدے کول آئی.....

"تہاڈی بڑی مہربانی..... میرا کم ہو گیا اے....." ایہہ کہندیاں اوہنے کجھ پیسے منیر حسین دے ہتھ وچ پھڑا دتے..... اوہنے بے دھیانے مُٹھی بند کر لئی..... عورت نے کیہ آکھیا' اوہنوں کوئی پتہ نہ لگیا..... سوچن والے بندے نال کدی کدار انج ہو جاندا اے..... ایس کمزوری پاروں اوہنوں اپنی زنانی دی اکثر ایہہ گل سننی پیندی سی' "جدوں گھر آ جاؤ تے دفتر دے رولے تے سوچاں اوتھے ای چھڈ آیا کرو....." ماحول اُتے ڈونگھی نظر رکھن والا بندہ کدی اوہدے وچ اینا کھُبھ جاندا اے کہ ایس خوبی پاروں ای ماحول توں کٹ جاندا اے تے سوچاں وچ ڈُبیا نامناسب کم کر گزردا اے..... تھوڑی دیر بعدوں منیر حسین نُوں مُٹھی وچ بند رقم دا احساس ہویا..... اوہ اک دم اُٹھ کے اوس عورت نُوں لبھن لئی نسیا جنھے ایہہ رقم اوہنوں کم ہون پاروں خوش ہو کے دتی سی..... پر اوہ جا چکی سی..... منیر حسین نے اوہ پیسے ایس اُمید اُتے سنبھال کے رکھ دِتے کہ خورے اوہ عورت اوہنوں کدی مِل جائے..... اوہنے اوہدا پتہ لبھ لیا سی..... پر جد اوہ اوہدے گھر پہنچیا تے اوہنوں پتا لگا کہ اوہ عورت ایہہ گھر چھڈ کے کِسے ہور جگہ جا چکی اے. جد وی مہینے دا خرچہ ٹُک جاندا تے اوہدا دھیان ایہناں سنبھالے ہوئے پیسیاں ول جاندا..... لوڑاں بڑیاں ڈاڈھیاں ہوندیاں نیں..... ایس لئی اوہ ایہناں پیسیاں نُوں جلدی اوس عورت تیک پہنچانا چاہندا سی..... پر کئی مہینے لنگھ گئے. اوہ عورت منیر حسین توں نہ ملی تے اوہنے تھک ہار کے اوہ رقم کِسے ماڑے بندے نُوں دے دتی..... اپنے نال

ایہہ ارادہ کیتا کہ اوہ دفتروچ چوکنا تے ہوشیار ہو کے بہوے گا.....

سارا دِن کم کاج کر کے جد اوہ راتی منجی اُتے لیٹدا..... تے سون توں پہلاں کجھ دیر اکھاں بند کر کے لما پیا رہندا..... دوجیاں لئی اوہ سُتا ہوندا پر اپنے لئی جاگ رہیا ہوندا..... ایہہ لمحے بڑے سوہنے ہوندے نیں۔ ایہدے وچ جاگدیاں اکھاں نال سُفنے ویکھے جاندے نیں۔ واقعات دی ترتیب مرضی نال ہوندی اے۔ ایس لئی خوشیاں ای خوشیاں تے ساریاں اُنگلیاں گھیو وچ ہوندیاں نیں۔ بندے نوں جو کجھ دن دی بھج دوڑ وچ نہیں لبھدا..... ایہناں لمحیاں وچ لبھ جاندا اے پر منیر حسین ایہناں وچ سُفنے نہیں سی ویہندا۔ اپنے دِن بھر دے کماں دا محاسبہ کردا سی..... سماجی دُکھاں تے روگاں دا حل سوچدا سی..... اک واری اوہ اِنج ای سون دا پج کر کے رات نوں منجی اُتے لیٹیا ہویا سی کہ روزینہ نے اوہدے نیڑے ہوندیاں آکھیا سی کہ مینوں پتہ اے تُسیں سُتے ہوئے نہیں سگوں اکھاں میٹ کے کسے سوچ وچ پئے ہوئے او..... ایہہ سن دیاں اوہدا ہاسہ نکل گیا سی تے منیر حسین اوہنوں آکھیا سی "بھلیے لوکے تیرا وی مشاہدا کمال دا اے..... توں ساڈی اوہ دنیا وی فتح کر لئی اے..... جہدے وچ اسیں آزادی نال گھم پھر سکدے ساں....." منیر حسین ایس گل نوں جان دا سی کہ مشرقی عورت دی ایہہ خواہش ہوندی اے کہ اوہدے خاوند دا ہر پل اوہدے واسطے ہووے..... ذاتی زندگی وچ مداخلت والا فلسفہ اوہدے لئی کوئی اہمیت نہیں رکھدا..... اوہنوں خاوند توں دور تے اپنے اپنے دائریاں وچ گھمنا پسند نہیں..... بلکہ اک دوجے دا ہو کے رہنا چنگا لگدا اے..... ایس لئی اوہنے اپنی بیوی دی گل دا بُرا نہیں منایا سی بلکہ ایس صورت حال دا وی سواد لیا سی۔ اوہنے روزینہ دیاں ٹچکراں تے غصے نال بھریاں گلاں توں ناراض ہون دی بجائے مکالمہ بازی نال اوہدے اندر دی ہواڑ کڈھ کے ماحول نوں خراب ہون توں بچا لیا سی..... اصل وچ ہر پاسے چنگر دی' پھیلدی سماجی حیاتی دا مُڈھ ازدواجی حیاتی اے..... جہڑی اج دے دور وچ ون سونے مسئلیاں' مشکلاں' اوکڑاں دی گرداب

وچ پھسی چکر پئی کھائی جا رہی اے. ایہنوں حوصلے' ہمت' برداشت نال ایہدے وچوں کڈھ کے کھُلے پانیاں اُتے چلن والیاں ٹھنڈیاں ہواواں دا سنگی بنایا جا سکدا اے تے ایہو گل سماج دے سوہن سہپن لئی اِک نیٹھ دا مقام رکھدی اے..... حیاتی چنگی تے سوکھی ہووے تے ویلے دے لنگھن دا پتہ نہیں لگدا..... پر جے اوکڑاں ہون یا جے تنخواہ تھوڑی ہووے تے ملازماں نوُں انج لگدا اے کہ حیاتی دی ٹرین ہولی ہولی چل رہی اے. لمحے منٹاں وانگوں تے منٹ گھنٹیاں وانگوں لنگھ رہے نیں پر منیر حسین ایہناں گلاں دے باوجود حیاتی نوُں اک اجیے تے نویکلے سواد نال گزار رہیا سی..... اوہ ہر مہینے دی دوجی تاریخ نوُں شلوار قمیض اُتے ویسٹ کوٹ ضرور پاندا. تنخواہ نوُں محفوظ رکھن لئی اوہ ایہنوں ضروری سمجھدا سی. پچھلا مہینہ اوکھا سوکھا لنگھ گیا سی..... ہن نویں چڑھدے مہینے دی تنخواہ اوہدی ویسٹ کوٹ دی اندر والی جیب وچ سی تے اوہ خوشی خوشی ہسپتال دے کولوں لنگھ رہیا سی.....

"باؤ جی..... میری کجھ مدد کر دیو..... پیسیاں دی سخت لوڑ اے." منیر حسین چلدیاں چلدیاں رُک گیا..... اوہنے منگن والے نوُں پنج روپے ویسٹ کوٹ دی باہر والی جیب وچوں کڈھ کے دِتے.

"سر جی! میں منگن والا نہیں..... ضرورت مند آں..... مجبور آں..... میری بیوی اُمید نال اے..... آپریشن ضروری ہو گیا اے....." اوہ فیر بول اُٹھیا.

منیر حسین نے واسکٹ دی اندر والی جیب دی باہر والی سائیڈ اُتے ہتھ لا کے تسلی کیتی کہ تنخواہ اوہدی جیب وچ ای اے. اوہدے نال ای کئی لوڑاں' ننھی دی بولن والی گڈی' سونے دے ہار دے موتی..... سالے دے ویاہ لئی بالاں دے کپڑے بناؤن دی تیاری تے ہور کئی مہینہ وار خرچیاں نے اوہدے دماغ نوُں اپنے قابو وچ کر لیا. اوہ کئی قدم بے دھیانے اگانہہ ول ٹُریا.

"باؤ جی....." دُکھاں نال بھرے ہوکے وانگوں اوس بندے دے منہ وچوں نکلیا تاں منیر حسین نے چونک کے اوہدے ول ویکھیا..... اوہدے جیے حساس

بندے دے دل و دماغ وی کجھ لمحیاں لئی آپس وچ ٹکرا گئے...... دماغ وچ بالاں تے بیوی دیاں خواہشاں تے لوڑاں کسے جلوس وچ احتجاج کرن والیاں وانگوں اڈیاں چُک چُک کے تے ہتھ ہلا ہلا کے رولا پان لگ پئیاں. تاں دوجے پاسے دِل دی بستی وچ کوئل دی کُوک وانگوں نرم من کھچویں تے سچے جذبے پچھانہہ پرت کے کجھ کرن لئی کہہ رہے سن...... جدوں سماج اونچ نیچ' آپا دھاپی 'لٹ مار' مادہ پرستی تے گندیاں رسماں وچ گر جاندا اے...... ہرپاسے ذاتی فائدے تے پیسے دی گل ہوندی اے...... اوس ویلے حساس لوکاں دی تھوڑی جہی گنتی ایسی وی ہوندی اے جہڑے ایس ماحول نُوں قبول نہیں کردے سگوں اوہدے وچ رہندیاں ای گھڑدے رہندے نیں تے قدم قدم اُتے ون سونی اوکڑاں' مصیبتاں دا شکار ہوندے نیں...... تے دِل کھلار کے فیصلے کردے نیں. منیر حسین دے دماغ دے کسے کونے کھدرے وچ ایہہ خیال وی اُبھریا سی کہ اوہ کن لپیٹ کے گھر ٹُر چلے جتھے کئی ادھوریاں خواہشاں اوہدی اُڈیک وچ نیں...... پر دِل دی بستی وچوں کوئی جذبہ نکل کے اوہدے پورے جُثے اُتے چھا گیا تے اوہدے اثر ہیٹھ ای اوہ پچھانہہ ول پرت کے اوس بندے کول آیا...... جہدیاں اکھاں وچ اُمید دی چمک تے خوف دیاں پرچھائیاں اک ساتھ وکھالی دتیاں. اوس بندے نُوں جتھے اپنی التجا دے پورے ہون دی آس سی تے دوجے پاسے ایہہ ڈر وی سی کہ ایہہ باؤ جہیا بندہ اوہنوں طعنہ نہ دے دیوے کہ توں چنگا بھلا ہو کے منگدا پیا ایں...... پر منیر حسین نے دِل وچ بھلن والے دِیوے دی لوء وچ منگن والے دی اکھیاں وچ کسے ویاہ دیاں بتیاں وانگوں جلدی بجھدی آس نُوں پڑھ لیا سی...... اوہنوں یقین ہو گیا سی کہ ایہہ بندہ سچ کہہ رہیا اے......

"چلو جی ہسپتال چلیے. اوتھے میرا اک ڈاکٹر واقف اے. جہڑی کوئی دوائی وغیرہ ہسپتال توں نہ مِل سکی اوہناں لئی وی کوئی چارا کرلواں گے......" اوہنے پیسے ہتھ تھمان دی بجائے اوس بندے نال ہسپتال جان دا فیصلہ کیتا' جہدا ناں نذیر احمد سی...... اوہ ہسپتال اپڑے. منیر حسین نُوں واقف کار ڈاکٹر نہ ملیا پر اوہنے اپنی گل

بات تے بھج دوڑ نال کجھ دوائیاں تے ضروری متعلقہ سامان ہسپتال توں مفت حاصل کیتا..... پر فیروی اوہنوں کجھ رقم اپنی تنخواہ وچوں خرچ کرنی پئی.

گائنی وارڈ دے باہر منیر حسین تے نذیر احمد بنچ اُتے بیٹھے ہوئے سن..... منیر حسین سوچی پیا ہویا سی کہ "حیاتی کیہ اے..... کِتے آسائشاں ای آسائشاں نیں..... تے کِتے جھکھ نے ڈیرے لائے نیں..... ہن سماج وچ تبدیلی آنی چاہیدی اے..... لوکاں دی حالت بہتر بنان لئی ہر سطح اُتے کم ہونا چاہیدا اے....." سامنیوں نرس آندیاں ویکھ کے منیر حسین دی سوچاں دا سلسلہ ٹُٹ گیا.

"تہانوں اللہ نے کُڑی دِتی اے....." نرس نے بُجھے دِل نال آکھیا جِنہوں ایس گل دا افسوس سی کہ اوہنوں خورے کجھ نہیں لبھے گا.....

"جو اللہ دی مرضی....." نذیر احمد آکھیا..... جہدے لہجے وچ نہ غم سی تے نہ خوشی..... بس اک بیگانگی سی.....

"نذیر احمد..... ایہ تے اللہ دی رحمت اے....." منیر حسین نے آکھیا.

"اچھا جی....." اوہنے آکھیا.

"ویکھ نذید احمد..... ویلا بدلدیاں کوئی پتہ نہیں لگدا..... مینوں اوس عورت دی گل اجے تائیں یاد اے..... جہڑی اپنی پنجویں کُڑی ہون اُتے روئی سی..... پر ہن اوسے کُڑی دے جوان ہون اُتے اوہدی ذہانت نے کامیابی دیاں گلاں کردی اے..... کیوں جے اوہ کُڑی اج اک مشہور ڈاکٹر اے..... اوس عورت نوں اج اوہناں ہنجواں اُتے پچھتاوا اے جہڑے اوہنے اوس کُڑی دے جمن پاروں وگائے سن....." ایہہ گل سن کے نذیر احمد دے جذبیاں وچ اک خاص قسم دی تحریک ہوئی جہڑی اوہدے چہرے توں نمایاں سی. نرس اجے تائیں اوتھے کھلوتی سی..... منیر حسین نے دو سو روپیہ نرس نوں دتا تے اوہنے خوشی نال لیندیاں آکھیا..... "باؤ جی! تُسیں ٹھیک ای کہندے او..... پنج پنج پُتر جمن والیاں تے اوہناں دے ہون اُتے لڈو ونڈن والیاں ماواں نوں پُتراں دے ہتھوں روندیاں ویکھیا اے....."

"اصل گل کردار تے تربیت اے..... کڑی ہووے یا مُنڈا....." منیر حسین آکھیا تے نذیر احمد نویں جذبیاں نال اُٹھدیاں گائیں وارڈول گیا.....

اج منیر حسین دا دِل ڈاڈھا خوش تے مطمئن سی..... اوہ جد گھروڑیا تے ننھی آکھیا "اباجی..... میری گڈی لیائے او.....؟"

"ہاں لیاؤندی اے..... پر اوہ بولدی نہیں روندی اے..... ویلے دے نال نال بولنا وی سِکھ جاوے گی....." منیر حسین آکھیا۔

"اوہ گُڈی تے نہ ہوئی..... اوہ تے بے بی ہوئی....." ننھی نے آکھیا۔

منیر حسین ننھی دی ذہانت اُتے ہس پیا تے فیر اوہنے ساری گل سب نوں سنا دِتی..... ننھی بڑی خوش سی..... اوہدی زنانی وی اوہدے ایس کم اُتے راضی سی پر خرچیاں پاروں پریشان سی..... ایہہ مہینہ پہلے مہینیاں نالوں وی سخت وکھالی دیندا سی..... خرچیاں دی پتنگ پاروں جہدی ڈور ہیتھوں سرک چکی سی..... پر منیر حسین خوش سی کہ اوہنے جذبیاں دی گل سن لئی اے۔ تاں ہن اوہدی لنگھدی حیاتی وچ ایہہ لمحے زندہ لمحے بن گئے نیں جہڑے اوکڑاں تے دُکھاں وچوں اپنا رستہ بناندے سماج دے اُفق اُتے راہنمائی ستاریاں وانگوں جگمگاندے رہن گے...

لالی

سورج ڈُب چُکیا سی...... پرندیاں دے گروہ لہندے پاسے کھِلری ہوئی لالی وچ نہاندے ہوئے چڑھدے پاسے ول اُڈن وچ مست سن. بدلی دا عمل شروع ہو چُکیا سی. ہنیرا خاموشی نال اسمان نُوں اپنی لپیٹ وچ لے رہیا سی...... جمیل اکثر ایس منظر دا سواد لین لئی گولڈن باغ وچ ٹُر جاندا...... کدی کدار رفعت جہاں وی اوہدے نال ہوندی. اوہ دوویں باغ وچ بیٹھے سورج نُوں ڈبدے ہوئے ویکھدے...... جہڑا اپنا جُثہ ساڑ کے تے گرمی توں محروم کیے اسمان دے اک کونے وچ اک نایاب شوپیس بن چُکیا ہوندا...... ون سونے پرندے شور کردے اوہناں کول چلے آندے جہناں نال اوہ ڈاڈھے مانوس ہو چُکے سن. جدوں پرندے آپس وچ چُنجھاں ملاندے تے گولڈن باغ محبت دے گیتاں نال بھر جاندا. سب جذبیاں تے جنوں ہتھوں مست ہو جاندے جمیل تے رفعت جہاں دی پرندیاں دی دنیا وچ چلے جاندے جتھے جغرافیہ تے تاریخ توں آزاد محبتاں دے سلسلے ہوندے.

اج فیر جمیل تے رفعت جہاں انب دے درخت ہیٹھ بیٹھے سن. اک پرندہ کِتوں اُڈدا آیا تے درخت اُتے بہہ گیا. اوہناں ایس مہاندرے دا پرندہ پہلے کدی نہیں سی ویکھیا. اوہ اُچی اُچی چہکن لگا. جمیل حالی تے رفعت جہاں نوں محسوس ہویا کہ اوہ کُجھ کہہ رہیا اے اوہناں دے وی جذبے پرندے دی دُکھاں بھری چہک نال رَل گئے.

"اے انساناں دے سماج وچ رہن والیو...... مدیت وچ گُم ہو کے قدرتی حسن توں منہ موڑن والیو...... تُسیں جہڑے سنہرے جال بنائے ہوئے نیں...... تُسیں خود

ایہدے وچ قید او..... کاش..... تہادی اکھیاں وچ ویکھن دی طاقت ہوندی.....
تُسیں ایس بیضوی دُنیا نُوں ویکھ سکدے..... جہدے وچ ست سمندر نیں.....
ساڈے ول ویکھو اسیں بے شعور سہی..... پر تہادی طرح غلام نہیں..... آزاد
پھرنے واں..... اکھاں کھولو تے غور نال ویکھو..... خورے تہانوں کجھ نظر آ
جاوے....."

اک پاسیوں روڑا آیا..... اوس پرندے نُوں وجا جڑا اوتھے ای ڈھیر ہو
گیا..... اک مُنڈا ہتھ وچ غلیل پھڑی پرندے نُوں چکن لئی آیا جمیل نے اگانہہ
ودھ کے پرندے نُوں چک لیا.....

"اوئے ظالم..... توں کیہ کردا اے....." اوہنے مُنڈے نُوں آکھیا.

"انساناں دے سماج وچ سچ بولن والیاں نُوں ایہو ای صلہ دتا جاندا اے.....
رفعت جہاں نے ایہہ کہہ کے مردہ پرندے نُوں جمیل کولوں لیا تے فیر سینے نال لا
لیا..... لہندے پاسے کوئی لالی نہیں سی..... لالی تے ہن پرندے دے منہ اُتے
سی.....

خیال دی بوند

"خورے کئی صدیاں تے زمانیاں توں زمین کسے وڈے جہاز وانگوں روشنیاں دے مرکز دولاے گیڑے لا رہی اے۔" خیال دی اک بوند کمال دے باغ وچ ڈگی۔ سوچ لہراں وانگوں پھیلدی گئی۔ اوہنوں بہوں دور تائیں وکھالی دینا شروع ہو گیا..... ہزاراں مخلوقاں اپنے ارتقائی عمل وچوں گزردیاں تے سینکڑیاں تہذیباں جنم لیندیاں تے مٹدیاں کسے فلم وانگوں اوہدے دماغ دی سکرین اُتے وکھالی دتیاں۔

"حالاں تیک زمین دی رفتار وچ استقامت تے گھمن دا جذبہ اے....."
خیال دی اک دوجی بوند ڈگی تے کمال بولدا چلا گیا۔
"زمین اُتے وسن والیاں لئی ایہہ خوش بختی دی گل اے..... کہ اجے تائیں کسی پروانے نے زمین دے کن وچ واج نہیں ماری..... ورنہ روشنی پالین دا جنوں اوہنوں کسے فنا دے کوچے وچ لے جاندا۔ اجے تائیں سورج زمین اُتے محبت نال بھریاں کِرناں ای بکھیر رہیا اے..... ہر پاسے اک تماشہ لگا اے..... انسانی عقل سرتوں پیراں تائیں جستجو وچ ڈُبی ہوئی اے۔ زمین وچ غاراں کڈھ کے رہن والا بندہ اوہدے اُتے محل بناؤن لگ پیا اے..... پر سماجی ظلم....." ایہہ کہہ کے اوہ رُک گیا۔ خیال دی بونداں دا سفر رُک گیا سی.....

کجھ ویلا لنگھن پاروں اوہنوں احساس ہویا..... کہ اوہ کشمیر کارنر وچ بیٹھا ہویا اے جہڑا ٹیشن دے کھبے پاسے اوہدے تے اخیر وچ اے..... ہو سکدا اے کہ کرہ ارض اُتے جغرافیائی حوالے نال ایہدی کوئی اہمیت نہ ہووے..... پر شہر وچ

ایہدے علمی تے ادبی مقام توں انکار نہیں کیتا جاسکدا..... مُڈھ وچ تے ایہہ اک ٹی ہاؤس ای سی..... پر فیر ادیباں' شاعراں نُوں خورے کیہ سُجھی کہ اوہناں ایس نُوں ادبی' علمی کماں دا مرکز بنالیا.

کشمیر ہاؤس کیہ سی..... بس اک ٹین دی چھت سی جہدے تھلے پندراں وِیہہ کرسیاں تے دو تِن میز پئے ہوئے سن..... ادیب' شاعر تے دانشور ایتھے آندے' چاہ پیندے' سوچ وچار کردے تے ادبی گلاں وچ رُجھے رہندے. کمال کدی کدار ایتھے آندا سی اوہدے گھر وچ غربت سی..... گھر دا خرچہ ٹورن لئی اوہ چھوٹی کلاساں دے بچیاں نُوں پڑھاندا سی. کتاباں جمع کرنا اوہدا مشغلہ تے سرمایہ سی.....

اوہ سال دا اخیرلا دن کشمیر کارنر وچ گزار رہیا سی ہلکی ہلکی کن من کن من ہو رہی سی. ٹین دے چھت اُتے مینہ دے قطریاں دی آواز کسے فطری موسیقی وانگوں طبیعت اُتے اثر کر رہی سی. درختاں وچ لگے تے کونے کھدریاں وچ بیٹھے پرندے چہک چہک کے خوشی دے گیت گا رہے سن. دور ٹرین دی آواز دِل و دماغ نُوں اک نویکلی کیفیت بخش رہی سی..... باؤ شریف چاہ دی چسکی لیندیاں اوس دی ٹُٹ بھج اُتے اپنا جائزہ پیش کر رہیا سی..... پر کمال کشمیر کارنر وچ ہون والیاں بحثاں توں بے خبر موسم دی عنایتاں تے رنگینیاں وچ ڈُبیا ہویا سی.....

"میری ماں بیمار اے..... دوائی لئی پنج سو روپے دی لوڑ اے..... میں گداگر نہیں آں..... حالات ہتھوں مجبور آں....." سب نے چونک کے اوہدے ول ویکھیا..... باؤ شریف نے تے نسیم گلزار نے اوہنوں اک اک روپیہ دے دتا اسلامی فلاحی ریاست دے تصور تے میڈیکل سہولتاں بارے گل بات شروع کر دتی.....

کجھ ویلا لنگھن پاروں سارے اوس نوجوان توں بے نیاز ہو گئے..... تیز تے ٹھنڈی واء نے اوس جوان نُوں ٹین دی چھت تھلے کھڑا رہن لئی مجبور کیتا ہویا سی..... کمال لئی رنگینیاں بے معنی ہو گئیاں. اوہنوں ہرپاسے اپنی ماں دا چہرہ وکھالی دینا شروع ہو گیا..... جہڑی کجھ ورھے پہلوں ہمیشہ دی نیند سو چکی سی.....

ہن خیال دیاں کئی بونداں ڈگیاں..... تے کمال پکار اُٹھیا "میں جانناواں کہ ایہہ صرف ماں دی ہستی اے جیہڑی کائنات دے وڈے تے سچے جذبیاں دا ملاپ اے..... اگر کوئی دُدھ پیندا بچہ اظہار کر سکے تے اوہ دس سکدا اے کہ ماں دے دِل وچ محبت دیاں ڈونگھیائیاں وچ کائنات کویں سمٹ سکدی اے....." کمال خود کلامی وچوں باہر آیا اوہنے اک نظر کشمیر کارنر وچ کھڑے جوان اُتے پائی جہدیاں پلکاں نے اوہدے ڈگن والے ہنجواں نُوں سنبھال رکھیا سی۔

"توں گداگر نہیں..... توں مدد لئی جیہڑے لفظ ورتے نیں اوہ کوئی پیشہ ور منگن والے دے نہیں..... بلکہ کسے مجبور انسان دے نیں..... تیری تے کائنات لُٹ رہی اے....." کمال دے دماغ وچ اُبھرن والیاں لہراں آپس وچ ٹکرائیاں۔

"پر میں کیہ کر سکنا واں..... اج تے مہینے دا اخیرلا دِن اے..... میں تے پہلاں ای ہمسائے کولوں قرض لیا ہویا اے..... میرے لئی تے ایہہ وڈی رقم اے..... دماغ وچ ہلچل مچ گئی۔

"کتے اِنج نہ ہووے..... اِک اِک روپیہ اکٹھا کردیاں ایہدی ماں دُنیا توں گُزر جاوے....." اک انسانی جذبے نے چیخ مار کے اوہدے دِل وچوں نکلدیاں آکھیا۔

"ہاں ہاں..... میں کُجھ کر سکنا واں....." خیال دیاں کئی بونداں اک لکیر دی صورت اختیار کر گئیاں۔ اوہ نوجوان دے کول گیا۔

"توں ایتھے ای بہہ..... میں تیرے لئی پنج سو دا بندوبست کر کے واپس آونا آں....." ایہہ کہہ کے کمال ہوش وچ بھجدا گھر پہنچیا تے اپنی کتاباں والی الماری دے سامنے کھلو گیا۔

"اے کتابو..... تُسیں میری حیاتی دا وڈا سرمایہ او..... میں تہاڈے کولوں ای زندگی گزارن دے راز سکھے..... میں تہاڈے کولوں ای پرانے زمانے توں لے کے اج تیک وڈے لوکاں دے کارنامے سنے..... میں تہاڈے کولوں..... ہاں تہاڈے

کولوں..... کائنات دا حل جانیا..... میں تہاڈے کولوں اظہار دی طاقت دا فن سکیھا..... تہاڈے کھڑے کھڑے احسان گنواواں..... تُسیں مینوں..... محبتاں' قربانیاں تے ہمتاں دے درس دِتے..... اج میں تہاڈے کولوں قربانی منگن آیا واں..... اک جگہ توں دوجی جگہ منتقل ہو جان دی قربانی..... ایہدے نال اک ماں دی حیاتی بچ جاوے گی..... اج قربانی دا مظاہرہ کرو..... تاں جے لوک ایہہ کہنا چھد دین کہ عملی حیاتی وچ تے کتابی حیاتی وچ فرق ہوندا اے....." کمال نے ایہہ تقریر کرن توں بعد کتاباں نُوں الماری وچوں کڈھنا شروع کر دتا..... اوہ اک اک کتاب نُوں الماری وچوں کڈھنا شروع کر دتا..... اوہ اک کتاب نُوں بوسے دیندا تے گٹھڑی وچ رکھدا جاندا..... کتاباں دا ایس ڈھیر وچ وڈے وڈے مفکراں' دانشواراں' ادیباں دیاں تخلیقتاں اک ماں دی حیاتی دی بھیک منگن چلیاں سن..... خورے کتاباں نُوں مجبوری وچ وِکن دا احساس نہیں سی جدوں دوکاندار ایہناں عظیم کتاباں نُوں ویکھیا..... تے اوہنے ایہناں نُوں خریدن توں انکار کر دتا..... صرف چند درسی کتاباں' گائیڈاں تے ٹیسٹ پیپراں نُوں خریدن اُتے رضامندی ظاہر کیتی..... اوہ سوچن لگا کہ زمانہ کِنا بدل گیا اے..... لفظاں دے موتی بازار وچ نہیں وِکدے..... ہن اوہ نوجوان وی مدد کر سکدا سی..... اوہ اک عجیب نشے وچ کشمیر کارنرول نسن لگ پیا..... بارش رُک چکی سی..... کسے چیز نُوں پالین دے احساس نال اوہدے دماغ وچ خوش کن خیالاں دی بوندا باندی شروع ہو چکی سی پر بیضوی جہاز سماجی حقیقتاں توں بے خبر گردش وچ مست سی.

چوتھی دُنیا دے انسان

"چلو باؤ جی چلو...." ٹانگے والے نے گھوڑے دیاں واگاں کھچدیاں تے ٹانگا روکدیاں آکھیا..... شفقت سڑک توں ذرا ہٹ کے اک پاسے کھلوتا ہویا سی.....
زیادہ تر کوچوان اوہنوں پہچان دے سن تے اوہنوں ویکھدیاں ای ٹانگا روک لیندے سن۔ اوہ روزانہ ای اقبال ٹاؤن توں ٹانگے وچ بہہ کے شہر جاندا سی جتھے لوکل گورنمنٹ دا دفتر سی..... اوتھے کم کردیاں اوہنوں کئی ورھے بیت چُکے سن..... پر ہن وی اوہدی حالت اُنج ای سی جویں کل ای بھرتی ہویا ہووے..... شادی توں پہلاں موٹر سائیکل خریدن دا چاء سمندری لہراں وانگوں اوہدے اندر اٹھکیلیاں لیندا رہندا..... پر اوہدی خواہش لہراں وانگوں ساحل نال ٹکرا کے ڈونگھے پانیاں دا حصہ بن کے دوبارہ اُبھرن لئی تیار ہو جاندی..... اوہ خیالاں وچ کئی واری موٹر سائیکل اُتے بیٹھا سڑکاں اُتے اوہنوں نساندا رہندا..... سپنے تے سپنے ای ہوندے نیں..... جناں دے مکدیاں اوہ حقیقی زندگی وچ آ جاندا..... اوہنے خواہش نُوں حقیقت دا روپ دین لئی کوئی گھٹ کوشش نہیں سی کیتی..... اپنی تھوڑی جہی تنخواہ وچوں وی کُجھ نہ کُجھ بچاندا رہندا..... پر ایہہ بچتاں حیاتی دیاں لوڑاں اگے نہ کھلو سکیاں۔ جڑیاں اوہناں نُوں اک مقررہ حد تائیں پہنچن توں پہلاں ای ہڑپ کر جاندیاں..... بس اک واری انج ہویا سی..... اوہنے موٹر سائیکل خریدن لئی رقم جمع کرلئی سی..... پر قسمت دھوکھا دے گئی..... موٹر سائیکل دیاں قیمتاں وچ وادھا ہو گیا سی..... شفقت نے قرض چُک کے اپنی ادھوری خواہش نوں پورا کرن دی

کوشش کیتی...... پر اوہدا چھوٹا بھرا بیمار ہو گیا...... جمع شدہ رقم دا گراف تھلے ڈِگنا شروع ہو گیا. اوہدا چھوٹا بھرا صحت یاب ہو گیا پر شفقت دے دِل وچ کسے چیز نُوں پا لین دا احساس بے بسی دی صورت وچ ڈھل گیا.

"فٹافٹ باؤ جی......" شفقت نُوں ہولی ہولی ٹانگے وَل آندیاں ویکھ کے کوچوان نے آکھیا. ٹانگے وچ صرف اک ای سواری گھٹ سی. باقی پنجوں سواریاں زنانہ سن...... اوہناں وچ کوئی پنکھڑی گلاب دی نہیں سی...... غزالی اکھیاں' گلابی رخسار' رس بھرے ہونٹھ والی کوئی گل نہیں سی...... بلکہ اوہناں دے چہرے خشک' مرجھائے تے شفقت دی ادھوری خواہش وانگوں کچلے ہوئے سن. پیوند لگے لیڑے جسم دے کئی حِصّیاں نُوں ڈھانپن وچ ناکام سن...... دو زنانیاں دے پیراں دے وچ جُتّی وی نہیں سی...... اوہ کسے تیجی دُنیا دی بجائے چوتھی دُنیا دی مخلوق لگ رہیاں سن...... چوتھی دُنیا دے لفظ استعمال کر کے اوہ خود سوچی پے گیا...... دنیا ونڈاں وچوں نکل کے اک ای کیوں نہیں ہو جاندی...... حیاتی اپنی رعنائیاں دے نال سب اُتے مہربان کیوں نہیں ہوندی.

"آؤ باجی بہہ جاؤ......" اگلی سیٹ اُتے کھبے پاسے بیٹھی ہوئی عورت نے سرکدیاں ہویاں اوہنوں بیٹھن دی جگہ دیندیاں آکھیا...... اوہدے وچ ماڑی جہی کجھ جوانی پاروں لگ رہی سی...... شفقت اوہدی بیباکی تے بے نیازی پاروں وی چکیا...... پر فیر پائیدان اُتے پیر رکھ کے ٹانگے اُتے سوار ہو گیا...... اوہ اپنی سیٹ اُتے بھوں سمٹ کے بیٹھا...... تاں جے اوہدا بدن گھٹ توں گھٹ جوان کُڑی نال ٹکرائے. اوہدے دِل و دماغ اُتے اخلاقی تقاضے مسلط ہو چکے سن...... کُڑی نُوں جویں کوئی پرواہ نہ ہوئے.

کوچوان نے اپنے منہ وچوں مخصوص قسم دی آواز کڈھی تے گھوڑے نے نسنا شروع کر دتا...... اوہنوں چھانٹا مارن دی کوئی لوڑ نہیں سی.

"تیرا گھوڑا بڑا سوہنا تے سمجھدار لگدا اے...... منہ وچوں نکلی ہوئی آواز نُوں

ای کافی سمجھدا اے......" شفقت نے کوچوان نوں آکھیا.

"کرو سیوا تے کھاؤ میوا......" باؤ جی ادھی کمائی تے گھوڑے نوں کھوا دینا واں......" کوچوان نے فخریہ انداز وچ آکھیا...... شفقت ہلکا جیہا مسکرایا.

"باؤ جی اک گل دسنی چاہنا واں تہانوں...... ساڈے پنڈ وچ اک زمیندار حیات محمد رہندا سی...... پورے پنڈ وچ اوہدی گھوڑی دی بہوں شہرت سی...... اوہ بجھدی تاں انج لگدی کہ اُڈدی اے...... اک واری اوہ گھوڑی اُتے سوار چلا آ رہیا سی تاں اوہنے ویکھیا کہ کجھ ڈاکوواں نے اوہدا رستہ روک لیا اے...... اوہدے بچن دی اک ای صورت سی......" پرانے قصہ سنان والیاں دی طرح اوہنے رُک کے ساریاں ول ویکھیا...... ساریاں سواریاں اوہدی گل دا سواد لے رہیاں سن.

"اوہدی گھوری اوس وڈے نالے نوں پھلانگ جاوے جہدے اک پاسے پنڈ سی......" ایہہ کہہ کے اوہ فیر رُک گیا......

"فیر کیہ ہویا......؟" شفقت نال بیٹھی ہوئی کُڑی نے تجسس نال پچھیا...... جویں ہن نالہ اوہنے ای پار کرنا اے......

"حیات محمد نے اپنی گھوڑی نوں آکھیا...... بجنی...... اگر توں اج نالہ ٹپ جاویں...... تاں قسم اللہ دی ساری حیاتی تیری سیوا کراں گا...... تینوں آزاد چھڈ دیواں گا...... تے تیرے اُتے کوئی سواری نہیں کرے گا...... ایہہ کہہ کے اوہنے بجنی دا رُخ نالے پاسے کر دِتا...... بجنی نے بھجدیاں نالے دے اک پاسیوں دوجے پاسے چھال لا دتی...... اوہنے نالہ تے ٹپ لیا...... پر ڈاڈھی زخمی ہوئی...... اج وی بجنی پنڈ دادنخاں وچ آزاد پھر رہی اے تے حیات محمد اپنا وعدہ نبھا رہیا اے......" کوچوان نے گل ختم کر کے شفقت ول ویکھیا...... جیہڑا آپ وی ہن اوس گھوری اُتے اپنے آپ نوں سوار محسوس کر رہیا سی......

"بڑی کمال دی گھوڑی اے...... کدی تہاڈے پنڈ آیا تے ضرور ویکھاں گا......" شفقت نے کوچوان نوں خوش کرن لئی آکھیا.

"واہ واہ...... خوب جوڑا اے...... زبردست کنٹراسٹ......" سڑک دے اک پاسے کھڑے نوجوان نے شفقت حسین تے اوہدے نال بیٹھی کُڑی ول اشارہ کردیاں دوجے نوجوان نُوں آکھیا...... فیر دوویں نوجوان قہقہہ مار کے اک دوجے دے ہتھاں اُتے ہتھ سٹن لگ پئے......

"او احمق مُنڈیو...... تہانُوں کیہ پتہ...... تہاڈے سامنے حیاتی دیاں ظاہری حالتاں ای حیاتی اے...... سماج نُوں زندہ رکھن والے جذبے دِل تے دماغ دی دھرتی وچوں پھٹدے نیں...... مادیت نے تہانُوں انھا بہرہ کردتا اے. ایس لئی حیاتی دا اصل رُخ تہاڈی نظراں توں اوھلے ہو گیا اے...... شفقت خود کلامی وچ غرق سی...... اچن چیت ٹانگہ سپیڈ بریکر توں تیزی نال گزریا تے جمپ لگیا. شفقت نال بیٹھی کُڑی غیر متوان ہو کے کھبے پاسے ڈِگی...... شفقت نے اپنے آپ نُوں ہور کھبے پاسے کرن دا ارادہ کیتا تاں جے کُڑی اوہدے جسم نال نہ ٹکرائے پر اوہ اپنی ایس سوچ توں باز رہیا...... کیوں جے بجلی دی تیزی نال اک خیال اوہدے ذہن وچ جنم لیا کِتے کُڑی اوہدی ایس عمل نُوں غربت نال نفرت دا اظہار نہ سمجھ لوے...... اوہنے جھٹ کُڑی نُوں سہارا دین لئی اپنی چھاتی سجے پاسے کر لئی...... کُڑی اوہدے پہلو وچ آ ڈِگی...... سچی انسانی قدراں خوشی نال جھوم رہیاں سن...... وضع داری دے بُت ٹُٹ چُکے سن...... شفقت حسین تیسری دُنیا توں چوتھی دُنیا وچ وڑ چکیا سی...... جِتھے جان لئی کسے موٹر سائیکل دی نہیں بلکہ خالص تے نگھے جذبیاں دی لوڑ سی.

اکلاپے دی اگ

رُت خزاں دی سی..... اوہدے اندر دیاں حسرتاں تے اُڈیکاں خورے کدوں دیاں ٹُنگر کے تے ودھ پُھل کے ہن ٹنڈ منڈ درختیاں دیاں نگھیاں تے سُکیاں شاخاں وانگوں وکھالی دے رہیاں سن. اوہ اک اجے بوڑھ دے درخت تھلے بیٹھا ہویا سی جیڑا کئی ورھیاں توں کھجور دے درخت نُوں ولھیٹا مار کے اُتانہہ ول ودھیا ہویا سی. اوہنوں جدوں وی اکلاپا ڈسدا اوہ ایتھے آ کے بہہ جاندا..... ایس عجیب و غریب سنگم نُوں ویکھ کے سوچی پے جاندا..... پر اج تے ایتھے آ کے وی اوہنوں تڑفا لگا ہویا سی. سناٹے اوہدے اندر "شاں شاں" کر کے وجدے پئے سن. پتیاں دے ڈگن دی آواز نال اوہنوں حیاتی ہولی ہولی سرکدی محسوس ہو رہی سی. اوہ اوتھوں اُٹھ کھلوتا. فیر ہولی ہولی اپنے گھر ول ٹُرنا شروع کر دتا. اوہدے گھر توں ادھا میل اگانہہ جنگل شروع ہو جاندا سی. جنگلات دے محکمہ نے خاص انتظام کیتا ہویا سی کہ کوئی خطرناک جنور آبادی ول منہ نہ کر سکے. شیراں دے گجن دی آواز آبادی تائیں سنائی دیندی سی. جیڑی جنگل توں تھوڑی دور سی. ایتھے ہر پاسے کُھلے گھر تے چوڑیاں سڑکاں سن. جدھر ویکھو درخت ای درخت تے پُھل بوٹے سن. سوہن سہپن' خاموشی تے تازہ ہوا دے سنگم تے ماحول نُوں من کھچواں تے فطری بنا دِتا سی.....

شافع علی ہر روز ایس پارک وچ آندا تے فیر گھم گھما کے گھر آ جاندا..... پر اج اوہ ڈاڈھا اُداس سی..... اوہدا ناشتہ کرن نُوں وی جی نہیں سی کردا پیا. چاہ پی لینی چاہیدی اے..... تاں جے ٹُٹدے جُثے نُوں سکون ملے..... ایہہ سوچ کے اوہنے

اپنے لئی چاہ دا کپ بنایا۔ فیر ویہڑے وچ پئی اِک کرسی اُتے بہہ گیا۔ اوہ ہمیشہ ناشتہ اپنے لئی آپ ای بناندا سی۔ بس دوپہر ویلے اک چھوٹی بستی وچوں بولا نامی بندہ آندا سی جہڑا دوپہر، شام دا کھانا اوہدے لئی تیار کردا، گھر دی ہلکی پھلکی جھاڑ پونجھ کردا تے کپڑا لتا وی دھو جاندا۔ ایہناں دو تِن گھنٹیاں توں اڈ شافع علی کلا ای اپنے آپ وچ گھردا رہندا۔ چاہ دا گھُٹ لاندیاں اوہنے ویہڑے وچ لگے پھُل بوٹیاں ول اُداس نظراں نال ویکھیا..... تے اپنے آپ نوں آکھیا "اج ایہناں اُتے رُت خزاں دی اے پر کجھ ویلے بعدوں ایہناں بہار وی ویکھنی اے..... پتہ نہیں میرے اندر دیاں رُت خزاواں کدوں بہاراں وچ بدلن گیاں....." چاہ دے کپ، مٹھی دُھپ تے ماحول دی چُپ نے اوہدیاں سوچاں نوں دبی چنگاریاں وانگوں سلگا دِتا..... اوہنے غربت وچ اکھیاں کھولیاں سن۔ دِن کم کرن وچ تے راتاں پڑھن وچ گزاریاں سن۔ ویلا چنگا سی۔ شافع علی نوں انکم ٹیکس دے محکمے وچ کلرکی لبھ گئی۔ بچتاں کیتیاں، اِک جنگل دے نیڑے سستا جیہا قسطاں وچ پلاٹ لے لیا۔ ویاہ ہویا۔ بچے ہوئے تے بچتاں اوکھیاں ہو گئیاں..... پلاٹ اُتے مکان بناؤن دی خواہش چھیتی پوری نہ ہوئی..... اُتوں بیوی مر گئی..... پہلاں اِک بچہ باہر گیا..... فیر دوجا وی ٹُر گیا..... وڈے مُنڈے نے باہر ویاہ کر لیا..... اوہ ہن دوجے مُنڈے دا ویاہ پاکستان وچ کرنا چاہندا سی.. ایہہ ای اوہ آس سی جہدے سہارے اوہدی حیاتی اگانہہ ودھ رہی سی..... مُنڈیاں کھلا پیسہ دھیلا بھیجیا..... تے ایہہ جنگل نیڑے پلاٹ خوبصورت کوٹھی وچ بدل گیا..... پر اکلاپے تے سناٹے اوہدے سنگی ساتھی بن گئے..... دو پرندے درختاں اُتے پھڑپھڑائے..... تے کجھ سُکے پتر تھلے ڈِگے..... اوہدیاں سوچاں دا سلسلہ ٹُٹ گیا..... کپ وچ پئی باقی چاہ ٹھنڈی ہو گئی سی.. اوہنے پانی وانگوں اوہنوں پیتا..... تے فیر اکھاں بند کر کے کرسی نال ٹیک لا دِتی..... کِنا ویلا اِنج ای لنگھ گیا..... ہن وی اوہدا جسم ٹُٹ بھج رہیا سی..... دِل وی ڈول رہیا سی.. اکھیاں سُرخ ہو چکیاں سن۔ اوہناں وچوں سیک نکل رہیا سی۔ چاہ دے کپ نے کوئی خاص

اثر نہیں سی کیتا۔ اوہنے اپنے اِک ہتھ نال دوجے بازو دی نبض پھڑدیاں آکھیا "مینوں تاں تاپ چڑھ گیا اے...... چاہ دے نال کال پول دی گولی وی کھانی چاہیدی سی......" ایہہ سوچ کے کرسی توں اُٹھیا...... گلاس وچ پانی لیا۔ فیر الماری کھولی جِتھے دوائیاں دے ون سونے پتے پئے ہوئے سن۔ اوہ ڈاکٹر کول اودوں جاندا جدوں چوکھا بیمار ہو جاندا...... اوہنے اوتھوں کال پول دی گولی لئی' زبان اُتے رکھی تے پانی دے گھُٹ نال اپنے اندر نگل لئی...... فیر اوہدی نظر الماری وچ اک پاسے رکھے خطاں دے بنڈل اُتے پئی...... ایہہ اوہدے نِکے تے وڈے مُنڈے دے خط سن جیہڑے اوہناں کینیڈا تے امریکہ توں اوہنوں لکھے سن۔ اوہنے ایہہ سارے خط سنبھال کے رکھے ہوئے سن...... چھوٹے مُنڈے سرمد دے ہن وی بڑے خط آندے سن پر وڈے مُنڈے احمد نے جدوں دی گوری ویاہ لئی سی' اوہ ہن مہینیاں بعد ای خط لکھدا سی...... اوہ وی چند سطراں دے رسمی جیہے خط...... پر سرمد دے خطاں وچ دیس دیاں یاداں' پیو دی شفقتاں بارے نگھے تے ڈونگھے جذبیاں دا اظہار' مرحومہ ماں دی اپنے نال محبت وچ لنگھے ویلے دیاں گلاں...... آون والے ویلے دے سُفنے...... شافع علی ایہہ سب کُجھ پڑھ کے بڑا خوش ہوندا...... سرمد اوہنوں ون سونیاں کئی شیواں بھیجدا...... پر اوہ ہر واری ایہہ ای لکھدا...... کہ اوہنوں کِسے شے دی لوڑ نہیں۔ بس اوہ جلد پاکستان آ جائے...... تاں جے اوہناں نوں اوہ مِل سکے...... اوہنوں احمد دی دھی تے اپنی پوتری زیب نوں ملن دا بڑا چاء سی۔ اوہ ہن نوَں دس ورھیاں دی ہو گئی سی...... احمد اپنے پیو نوں کئی ورھیاں توں ٹالدا آ رہیا سی تے سرمد اپنی مجبوریاں دا رونا روندا سی...... بس اِنج ای کِنا ویلا لنگھ گیا تے اوہدیاں اُڈیکاں اکلاپے وچ رچ وس کے روگ بن دیاں جا رہیاں سن۔

اوہنے پُتراں دے خطاں دا بنڈل چُکیا فیر بیڈ اُتے گول تکیے دی ڈھولا کے بہہ گیا...... اوہنے سارے خط اپنے سامنے کھلار دِتے۔ اِک اِک کر کے خطاں نوں پڑھدا...... تے اِک پاسے رکھدا جاندا...... کدی مسکراند' کدی اُداس ہوندا تے

کدی بے چین ہوندا..... خطاں دے نال نال اوہدے چہرے دی کیفیت بدلدی رہندی...... ہن اوہدے ہتھ اوہ خط سی جہڑا اوہنوں کجھ مہینے پہلوں ملیا سی تے بڑی تفصیل نال لکھیا سی..... ایہ خط اوہدے بیٹے سرمد دا سی..... اوہنے خط پڑھنا شروع کیتا.....

''مینوں باہر آئے کئی ورھے ہو گئے نیں..... حیاتی مشینی انداز وانگوں لنگھی جا رہی اے۔ پیسے دا گراف اُچا ہوندا جا رہیا اے..... پر میرے اندر ہور پیسے کمان دی خواہش ودھدی جا رہی اے..... دِل کردا اے کہ بس تہاڈے قدماں وچ پیسیاں دا ڈھیر لا دیواں..... تُسیں ساری زندگی تھوڑی جہی تنخواہ وچ گزارہ کیتا اے..... مہینے دے آخری پندراں دِن تُسیں اِک اِک کر کے پہلی تاریخ دی اُڈیک وچ گزاردے سو..... تہاڈی ساری حیاتی ایس اُڈیک دی نظر ہو گئی سی..... اوس لنگھی حیاتی نُوں پلٹایا تے نہیں جا سکدا..... میں چاہنا واں کہ تُسیں اپنی آون والی حیاتی نُوں بھرویں انداز وچ گزارو..... میں اک بنڈل بھیج رہیا واں جہنوں تُسیں کھولو گے تاں تہاڈی طبیعت خوش ہو جاوے گی۔ پیسے وی گھل رہیا واں۔

اک گل دا مینوں اعتراف اے کہ اجے تائیں ایتھے میرا دل نہیں لگا۔ ایتھوں دا ماحول مینوں اوپرا اوپرا لگدا اے..... ہر بندہ اپنے اپنے دائرے وچ بجھا گھُمی جا رہیا اے۔ ڈُکھ درداں تے محبتاں دی کِتے سانجھ وکھالی نہیں دیندی۔ کدی کدار میں ایس سارے ماحول توں اُکتا جاناواں پر واپس آنا کوئی سوکھا نہیں..... میرے کاغذ پتر وی بننے نیں..... اجے میں لیگل وی ہونا اے..... فیر کئی خواہشاں ادھوریاں مینوں چین نہیں لین دیندیاں..... میں وی ہن پیسیاں دے وادھے لئی تے لیگل ہون واسطے کولہو دے بیل وانگوں چکر کھائی جا رہیا واں.....

مینوں احساس اے کہ تُسیں کلم کلے حیاتی دا ڈھنگ پورا کر رہے او..... ایس لئی تُسیں مستقل اپنے لئی کِسے ملازم دا چارا کر لو..... رقم دی کوئی چنتا نہ کرنا.....''

''پیسے..... پیسے..... خورے تہانوں کیہ ہو گیا اے..... غصے نال شافع علی

نے آکھیا..... فیر اوہنے سارے خط اِک پاسے رکھ کے تے چھت ول گھورنا شروع کر دتا..... پر ایس خط وچ اک گل اوہنوں چنگی لگی سی کہ اوہدے پُتر دے دِل وچ واپس پرتن دی خواہش موجود اے......

شافع علی دا پورا جثہ تپ رہیا سی. کال پول دی گولی نے اجے تائیں اثر نہیں سی کیتا..... گولی اثر وی کیہ کر سکدی اے. ایہہ کوئی جراثیماں دا حملہ تے نہیں سی..... اکلاپے دی اگ سی جہڑی ہولے ہولے پورے وجود وچ پھیل چکی سی. جدوں ایہہ اگ بھخ رہی ہوندی اے' یاداں دیاں آہواں پھوکاں وانگوں گرم جُثے دی اگ وچ بھانبڑ مچا دیندیاں نیں...... بندے نوں اِنج لگدا اے کہ اوہنوں تاپ چڑھ گیا اے..... شافع علی ایس کیفیت وچ ای رُڑھدا چلا جاندا..... جے اوہنوں جھاڑو پھِرن دی آواز سنائی نہ دیندی......

بولا ویہڑے وچ وِکھرے 'سُکے' پیلے پتیاں نوں بوہکر نال اکٹھا کر رہیا سی اوہنے اوہناں نوں اکٹھا کر کے ڈرم وچ سٹیا تاں فیر دوویں ہتھ ٹوٹی تھلے دھوئے. اوہ کُجھ ورھیاں توں شافع علی دے کول ای کم کر رہیا سی. لوک اوہنوں بولا ای آکھدے سن. اوہنے ایس ناں نوں قبول کر لیا سی تاں ہن آپ وی دوجیاں نوں "بولا" ای دسدا سی..... اوہ کنوں بولا تے نہیں سی..... بس کدی کدار عادتاً "کیہ آکھیا جے.....؟" کہندا سی. ایس عادت پاروں اوہ بولا مشہور ہو گیا سی..... بولے دے پنج بچے سن. اوہ اپنی نکی جہی دُنیا وچ بڑا خوش سی......

جد بولا شافع علی دے کمرے وچ آیا تاں شافع علی بیڈ اُتے لما پیا ہویا سی...... اِنج جاپدا سی جویں اوہ چھت ول ویکھ رہیا اے پر اوہ تے سوچاں وچ کھویا ہویا سی.

"تایا جی..... خیر اے نا.....؟" شافع علی نوں لما پیا ویکھ کے بولے نے آکھیا. ایس ویلے اوہ کدی لما نہیں سی پیا ہوندا..... بلکہ کسے کم وچ رُجھیا ہوندا سی.

"بس بولے! اج موڈ ٹھیک نہیں....." شافع علی نے آکھیا تے بولا بیڈ اُتے پواندی پاسے بہہ گیا.

”تایا جی..... میں لتاں دبا دیواں.....“ بولے آکھیا تے شافع علی خاموش رہیا تے بولا لتاں دبان لگ پیا۔

”تایا جی تہاڈیاں لتاں گرم نیں..... لگدا اے تہانوں تاپ چڑھ گیا اے.....“ بولے آکھیا۔

”ایہہ تاپ تاں ہے..... پر ہوری قسم دا.....“ شافع علی نے جواب دِتا۔

”کیہ آکھیا جے.....؟“ گل سنن دے باوجود عادتاً بولے آکھیا‘ فیر خود ای بول اُٹھیا:

”کہڑی قسم دا.....؟“

”بولے بندے دا دِل‘ دماغ ہر ویلے سوندیاں جاگدیاں سفنیاں نال بھریا رہندا اے..... جدوں سُفنے ٹٹ جاندے نیں..... آساں دم توڑ جاندیاں نیں..... تاں فیر وی ایہو جہیا تاپ چڑھدا اے.....“ شافع علی نے سمجھاندیاں آکھیا۔

”پر تایا جی..... تہاڈے دوویں مُنڈے باہرلے ملک وچ نیں‘ پیسے دھیلے دی کوئی کمی نہیں..... ون سونیاں شیواں تے پیسے تہانوں بھیجدے رہندے نیں..... تُسیں خوش رہیا کرو.....“

”بولے خوشی صرف پیسیاں تے چیزاں نال ای نہیں ملدی..... بندے دا دِل کردا اے کہ کِسے چھوٹے نال پیار کرے کِسے نال دُکھ سُکھ پھولے‘ کِسے نال گلہ کرے..... کِسے دے کم نُوں سراہے..... حیاتی شور کرے‘ اٹھکیلیاں لیندے اور وگدے پانی وانگوں ہونی چاہیدی اے..... پر جدوں ایہہ سب کجھ وی نہ ہووے تاں وی بندے نُوں تاپ چڑھ جاندا اے.....“

”تایا جی..... چھوٹے باؤ ہوراں نُوں لکھو کہ اوہ آ جان.....“ بولے نے لتاں دباندیاں آکھیا۔

”اوہناں دے دماغ وچ پیسے دا بھوت وڑ گیا اے..... ٹھیک اے پیسہ بہوں کجھ اے..... پر سب کجھ نہیں.....“

"تایا جی..... تسیں ٹھیک ای کہندے او..... لوڑاں تے اوکڑاں ہر ویلے بندے نوں تنگ کردیاں رہندیاں نیں..... ہر شام ویلے جدوں بالاں کول بیٹھی دا تے سارا تھکیواں لہہ جاندا اے....." ایہہ کہندیاں بولے نے ہولی ہولی پر زور نال اپنیاں مٹھیاں دے کلاوے وچ شافع علی دیاں پنیاں نوں دباندیاں آکھیا۔

"بولے وئی سرور آگیا اے..... تیری گل دا وی تیرے گھٹن دا تے ہن بس....."

"تایا جی..... حالاں گھٹیا ای کیہ اے..... اج میں تہاڈا سِر وی دبانا اے..... گھر دا کم تے اپنی جگہ..... تہاڈی خدمت کرن نوں وی جی چاہندا اے..... تسیں ہمیشہ پیار ای کیتا اے تے کدی مینوں ملازم نہیں سمجھیا....."

"بولے..... حیاتی انساناں نال پیار تے دُکھ سُکھ ونڈن دا ناں اے..... خورے لوکاں نے نِکی نِکی خوشیاں توں کیوں منہ موڑ لیا اے۔ ہر ویلے بس کسے شے نوں حاصل کرن دے جنون وچ سڑدے جاندے نیں..... تے چنگ مند دا کوئی احساس نہیں۔ بولے وئی..... پتہ نہیں کیوں لوکی ایس دھوکھے وچ پئے نیں....."

"تایا جی تہاڈی گل ذرا اوکھی جہی اے پر دِل نوں چنگی لگی اے....." ایہہ کہندیاں بولے دیاں انگلیاں تھلیوں شافع علی دے متھے دے چین والے وٹ پھسلدے گئے..... بولا ہتھ نال نہیں اُنگلیاں نال متھے نوں دبا رہیا سی..... اِنج لگدا سی جویں اوہ متھے راہیں سِر دی پیڑ نچوڑ کے باہر کڈھ رہیا اے.....

"سر وچ درد تے بوہت سی..... پر ایہہ تیری اُنگلیاں دا کمال اے ایہہ درد وی مٹھا ہو گیا اے....." شافع علی نے ہسدیاں آکھیا۔ بولا ڈھڈوں خوش ہو گیا۔ اصلی وچ بولے دی سنگت نے اوہدے اکلاپے دی شدت وچ کمی کر دِتی سی۔

"چھوٹے باؤ ہوراں دا کوئی خط پتر نہیں آیا۔" بولے بیتابی نال پچھیا۔ شافع علی دے متھے اُتے فکرمندی دے نشان بولے دیاں اُنگلیاں دی حرکت وچ گواچ گئے۔

"بھوں دِناں توں اُڈیک لگی ہوئی اے..... ہن خط پتر تے گھٹ ای لکھدے

نیں...... بس فون ای آندا اے...... زمانہ بدل گیا اے بولے...... ہن تاں ای میل دا زمانہ اے۔ کہندے نیں ابا جی کمپیوٹر رکھ لوو...... پر خورے میرا دِل کیوں ایس پاسے نہیں آندا......"

"تایا جی...... میری خالہ دا مُنڈا بھوں پڑھاکو اے...... اوہ ہر ویلے ایس کمپیوٹر نال ٹک ٹک کردا رہندا اے...... کہندا اے...... بھاء بولے توں ایہو ای سمجھ...... ساری دنیا ایہدے وچ بند اے...... میں تے کہنا آں تُسیں وی لے لو واہوا آہرے لگے رہوو گے...... تہاڈے لئی کہڑی مشکل اے...... تُسیں وی پڑھے لکھے او نا......"

"ایس معاملے وچ میرا حال وی ان پڑھاں والا اے......"

"تُسیں ذہن بناؤ تے کمپیوٹر لیاؤ...... بشیر نوُں آکھاں گا اوہ تہانوُں تھوڑا بھوں سمجھا دیوے گا......"

"اچھا چلو کُجھ سوچنے آں...... بس بولے وئی بس...... توں تاں گھُٹ گھُٹ کے طبیعت ٹھیک کر دِتی اے......" بولے نے شافع علی دا سِر دبانا چھڈ دِتا تے فیر اُٹھدیاں آکھیا:

"لو تایا جی...... میں کوئی ہانڈی روٹی دا سربندھ کر لواں......" ایہہ کہہ کے اوہ باورچی خانے ول ٹُر گیا۔

شافع علی نے ٹی وی آن کیتا جہڑا اِک کونے وچ لگے لوہے دے ریک اُتے پیا ہویا سی...... ریک اینا اُچا لگا ہویا سی کہ ٹی وی لیٹ کے ویکھن وچ کوئی دشواری نہیں سی ہوندی...... ایس لئی شافع علی لیٹ کے ٹی وی ویکھن لگ پیا...... واہوا ویلا لنگھ گیا......

"تایا جی...... ہانڈی پکا دتی اے...... روٹی ٹیبل تے لا دیواں......؟" بولے آکھیا۔

"نہیں بولے توں جا...... اجے میرا روٹی کھان نوُں دِل نہیں کر رہیا......"

شافع علی آکھیا تے بولا ٹُر گیا..... بولے دے جان توں کافی دیر بعد شافع علی نے تھوڑی جہی روٹی کھادی تے فیر شام تائیں بیڈ اُتے لما پیا ٹی وی ویکھدا رہیا. شام ویلے ٹیلی فون دی گھنٹی وجی.

"ہیلو..... سرمد پُتر اے..... اللہ خوش رکھے....." شافع علی نے بیڈ دے نال پئے ہوئے ٹیلی فون اُتوں ریسیور چُکدیاں آکھیا.

"ابا جی تہاڈا کیہ حال اے.....؟" سرمد دی آواز ریسیور وچ سنائی دِتی.

"بس پُتر ٹھیک اے....."

"تہاڈی آواز کُجھ بدلی بدلی تے بھاری لگ رہی اے..... طبیعت تاں ٹھیک اے نا.....؟ ابا جی!"

"کوئی فکر والی گل نہیں..... بس ذرا ٹمپریچر ہو گیا سی....."

"اپنا خیال رکھیا کرو..... کوئی مستقل ملازم وی رکھ لوو..... بولا تاں وقتی طور اُتے ای تہاڈے کول آندا اے." "بولے دے ہوندیاں کسے ہور ملازم دی لوڑ نہیں..... توں اپنی سنا پُتر..... اوتھے جی لگا ای کہ نہیں.....؟"

"مُڈھ وچ تے ہر ویلے اکھڑیا ای رہندا ساں پر ہُن....."

"ہُن کیہ.....؟"

"ویلا لنگھن دے نال نال کئی گلاں دی سمجھ آنی شروع ہو جاندی اے حقیقت پسندی نال سوچنا بڑا ضروری اے....."

"بالکل بیٹا..... بالکل بیٹا..... جِتھے بچپن، لڑکپن لنگھیا ہوندا اے اوہ ویلا تے مقام کسے خوشبو وانگوں بندے وچ رچیا ہوندا اے..... بندہ لکھ چاہے اوہدے وچوں باہر نہیں آسکدا....."

"اوہ تاں گل ٹھیک اے ابا جی..... پر....."

"پر کیہ.....؟ توں فکر نہ کر..... تیری پسند ناپسند دا مینوں پورا پتہ اے..... کیہ ہویا جے تیری ماں نہیں..... توں بس پاکستان پہنچن والی گل کر..... سارا

انتظام میں آپی کر لواں گا. توں ایویں ای شرمان لگ پیا ایں..... مغرب وچ رہ کے وی توں اُنج دا اُنج ای ایں..... چنگی گل اے پُتراں نُوں انج ای ہونا چاہیدا اے..... "کُجھ دیر شافع علی ریسور وچ کوئی آواز نہیں آندی..... تے اوہ سرمد نُوں کہندا اے:

"کیہ گل اے توں چُپ ہو گیا ایں پُتر.....؟"

"ابا جی! میں تہانُوں کُجھ کہنا چاہندا ساں..... چلو فیر سہی....."

"فیر والی کہڑی گل اے..... توں کُھل کے گل کر..... جویں توں چاہیں گا اُنج ای ہووے گا."

"ابا جی تُسیں ایتھے آؤ نا..... ایتھے صفائی ویکھ کے تہاڈا دِل خوش ہو جاوے گا. ہر قسم دی سہولت ایتھے موجود اے....."

"جیندے رہوو پُتر..... تُسیں ہن میرے کول آؤ..... مینوں صرف تہاڈی اُڈیک اے....."

"ابا جی..... ایہہ اک فلاحی ریاست اے..... ایتھے میڈیکل سہولتاں بندے دا حق نیں..... تہانُوں دِل دی تکلیف رہندی اے. ایتھے تہاڈا بہوں سوہنا علاج ہووے گا....."

"سرمد پُتر..... میرا علاج ڈاکٹراں کول نہیں..... بس تہاڈے کول اے."

"ابا جی! تُسیں تاں ہمیشہ انج ای ٹال دیندے او..... سوچیا جے کِنّی پلوشن اے تہاڈے دوالے..... وَن سونیاں بیماریاں پُھٹ رہیاں نیں....."

"نہ پُتر سرمد نہ..... تیری گل سچ وی کیوں نہ ہووے..... پر دیس وچ بہہ کے دیس بارے اِنج دی گل سننا مینوں چنگا نہیں لگا..... فیر میرا پُتر ایہہ گل آکھے....."

"ابا جی میرا علاقہ بہوں صاف ستھرا اے..... تُسیں ایتھے آؤ تاں تہانُوں پتہ لگے..... اج دی دنیا بڑی بدل گئی اے..... جذباتی گلاں نال چمڑے لوک بہوں

پچھے رہ جاندے نیں.....''

''سرمد پُتر! جذبیاں بغیر حیاتی اِنج ای اے..... جویں ویلنے وچوں نکلیا گنے دا پھوک..... اِنج لگدا اے جویں توں کجھ بُھل گیا ایں پُتر..... توں ایتھے آویں گا..... تاں سب ٹھیک ہو جاوے گا.....''

''ابا جی میرا حالاں ایتھے آون دا کوئی فوری پروگرام نہیں.....''

''چل توں لیٹ آ جاویں..... پر کسے نُوں کجھ پچھے دیسے تے چنگے رشتے لبھن وچ وی تے کافی دیر لگ جاندی اے.....''

''ابا جی میں تہانوں کِس طرح دساں.....؟''

''سرمد پُتر! میں تہاڈا پیو وی آں تے تہاڈا دوست وی..... تے نالے پیو پُتر وچ اولھا کاہدا..... فیر مینوں تیری شرط دا وی پتہ اے..... توں بس تسلی رکھ.''

''ابا جی اوہ.....؟''

''اوہ کیہ پُتر.....؟''

''گل ایہہ وے کہ مینوں اِک چنگی پروپوزل آ گئی اے..... مینوں ایتھوں دا ماحول وی اوپرا نہیں لگدا..... کُڑی امریکن نیشنل اے..... چاھی ورھے ہو گئے نیں اوہناں دی فیملی نُوں ایتھے آباد ہویاں.....'' سرمد بولدا جا رہیا سی پر شافع علی نُوں اِنج لگ رہیا سی جویں اوہنوں کجھ سنائی نہیں دے رہیا.

''جیندے رہو پُتر.....'' شافع علی نے ایہہ کہہ کے ریسیور ٹیلی فون اُتے رکھ دِتا..... اکلاپے دی اگ نے اوہنوں پوری طرح اپنی لپیٹ وچ لے لیا..... اوہ بیڈ اُتے اک ہارے ہوئے بندے وانگوں ڈِگ پیا.

شام ویلا سی..... رُت خزاں دی سی..... اوہدے اندر دیاں حسرتاں تے اُڈیکاں خورے کدوں دیاں پُنگر کے تے ودھ پُھل کے ہن ٹُنڈ مُنڈ درختاں دیاں نگھیاں تے سکیاں شاخاں وانگوں وکھالی دے رہیاں سن.....

گھمن گھیریاں

کڑاہی وچ بھجدے کالے چنیاں اُتے کجا پھیردے ہوئے اوہدا جثہ کسے لاٹو وانگ گھم رہیا سی. کجے اُتے اوہدے ہتھاں دی پکڑ ڈاڈھی تے بھار اِنج سی جویں گھُمدیاں گھُمدیاں اوہ چنیاں دا کچومر کڈھ کے کڑاہی وچ پئے لُون نال برابر کر دیوے گی. بھٹھی وچوں نکلدے سیک نے اوہدے چہرے نُوں پہلوں ای لال سوہا کیتا ہویا سی. اوہ کسے روبوٹ وانگوں لگ رہی سی..... اِک فیڈ کیتے ہوئے مشن وانگوں اپنی دُھن وچ مگن. ماسی میراں کندھ نال ٹیک لا کے بیٹھی ہوئی سی تے کجھ دِناں توں ایہ کُری اوہدی جگہ بیٹھی دانے بھُن رہی سی. میں چلدیاں چلدیاں رُک گیا تے بھٹھی توں کجھ دُور اِک پل تھلے کھلو گیا.

"ہر چیز ای گھم رہی اے..... زمین سورج دے دوالے' چن زمین دے دوالے..... تے بندہ.....؟ میں سوچاں وچ ڈُب گیا. خورے میں کائنات وچ موجود شیواں دیاں گھمن گھیریاں وچ گواچا کتھے دا کتھے اپڑ جاندا جے میرے سامنے بھٹھی نہ ہوندی. میں کئی مہینیاں توں ایسے راہیں دفتر توں گھر تے گھر توں دفتر جا رہیا ساں. ایہ راہ لوکاں دیاں مجبوریاں نال بنیا سی. لاری اڈے توں سیشن کورٹ پہنچن لئی دو سواریاں بدلنیاں پیندیاں نیں تے آوندیاں وی ایہ ای صورت ہوندی اے. جے کر لاری اڈے توں وڈی سڑک پار کر کے کچی گلی وچ آئیے تے وڈا جیہا گیٹ وکھالی دیندا اے. اُنج تے گیٹ راہ بند کرن لئی لایا گیا اے پر اوہدے دوہاں دروازیاں نُوں ریلوے پھاٹک وانگوں اِک موٹی زنجیر نال بنھ کے تالا لایا ہویا اے. اوہناں دے

وِچکار اینا کُو رستہ بنیا ہویا اے کہ اوہدے وچوں جُھک کے لنگھیا جاسکدا اے تے کئی
سائیکل سوار دِھک دھکا کے اپنی سائیکل وی ایہدے وچوں کڈھ لیندے نیں۔ اصل
وچ گیٹ لان والیاں نُوں وی اوہناں ہزاراں لوکاں دیاں مجبوریاں دا احساس سی
جہڑے ایس راہیں پیدل اپنیاں منزلاں نوں آوندے نیں تے حیاتی دیاں لوڑاں
پوریاں کرن لئی تیلا تیلا بچاؤندے نیں۔ گیٹ وچوں لنگھدیاں ای دور سامنے تیک
رڑا میدان وکھالی دیندا اے جِتھے ایہ مکدا اے۔ اوہدے اگانہہ ٹیشن اے۔ گیٹ
وچوں لنگھدیاں ای سجے پاسے مسجد اے۔ مسجد دے باہر اِک بزرگ صبح تے لوڈے
ویلے لاؤڈ سپیکر وچ بولدے وکھالی دین گے۔ دوویں ویلے آن جان والیاں دا واہوا
رش ہوندا اے۔ ایہ بزرگ فانی دنیا تے آخرت دی دائمی حیاتی دا اوہناں نُوں
احساس دلاندے رہندے نیں۔ اوتھوں لنگھن والے کئی لوک کدی کدار بزرگ
دے اِک لانبھے پئی صندوکڑی وچ کُجھ نہ کُجھ پا جاندے نیں۔

سجے پاسے ٹُردے جایئے۔ اگے کُجھ جگہ ریلوے والیاں نے تیل دا کم کرن
والیاں نُوں پٹے تے دتی ہوئی اے۔ جہدے وچ اوہناں تیل دیاں گڈیاں کھڑیاں
کیتیاں ہوئیاں نیں۔ ایس جگہ وچ داخل ہوون لئی رستہ کچی گلی وچوں ای آوندا
اے۔ ایس دیاں پچھلیاں دیواراں دے نال نال پیدل چلن والیاں دا رستہ چلا جاندا
اے تے اِک جگہ رستہ تکون دی شکل بناؤندا اے تے ایس تکون وچ ماسی میراں
بھٹھی سجائے بیٹھی اے۔ جہدے سامنے دور ٹیشن وکھالی دے رہیا اے تے سجے
پاسے لائناں دا جال وِچھیا ہویا اے۔ جنھوں شارٹ کٹ لان والے پار کردے نیں۔
اوتھوں لنگھن والے ماسی میراں نُوں پچھان دے نیں۔ جہڑی ٹریفک دے ہنگامیاں
توں الگ تھلگ اِک کونے کھدرے وچ اپنی نکّی جہی دنیا وسا کے بیٹھی ہوئی اے۔ ہر
پاسے سناٹا اے۔ دو تن منگتے لائناں ول جاندے راہ وچ وکھالی دیندے نیں۔ اِک
منگتی کُڑی دی ٹُٹی لت تاں میں کئی مہینیاں توں ویکھ رہیا واں۔ پر لت ٹُٹی ہووے
تے ٹھیک ہووے۔ چلو جی ایتھے خورے کیہ کیہ ہو رہیا اے۔ لنگھدی ٹرین دی

"ہاں" "ہاں" نال میرے خیالاں دا سلسلہ ٹُٹ گیا۔ میری اکھاں اگوں دھند چھٹی۔ ماسی میراں دیوار نال ڈھولا کے سوچاں وچ ڈُبی سی۔ ایہدے وچ شک نہیں کہ بُھجے چنے چبنا بڑا سوادی لگدا اے پر جے ماسی میراں دی بھٹھی میری راہ وچ نہ ہوندی تے خورے میں وی ایس سوادوں محروم رہندا۔ حیاتی جہڑی سپیڈ نال موت ول نسی جا رہی اے اوہنے بندے نُوں ایس جنجال وچ پا دتا اے کہ اوہ گواچ گیا اے تے مُونہہ دے چسکے لئی وی اوہ وڈے وڈے ہوٹلاں ول ویکھ کے ترس رہیا اے تے اوہ سواد تے خوشی جہڑی اوہنوں تھوڑے پیسیاں وچ مل سکدی اے اوہدے کولوں بے خبرے لنگھی جا رہیا اے۔

سچی گل اے مینوں نکی جہی دُنیا وسا کے اپنے کم وچ رُجھے لوک، بھاویں کسے پپل دے تھلے بہہ کے جُتیاں گنڈھن، تنور تا کے روٹیاں لان، مِٹی نوں ون سونیاں شکلاں دین، کولے بھخا کے چھلیاں بھنن یا بھٹھی سجا کے دانے بھُن رہے ہون اوہ زمین دے سچے واسی لگدے نیں۔ ہر ویلے زمین اُتے بیٹھے زمین نال پیار کردے نیں تے اوہدی ٹھنڈک اوہناں دے وجود دا حصہ بن جاندی اے۔ جہڑی اِک دائرہ بناؤندیاں اوہناں دے اندر دی اگ نُوں گھیرے رکھدی اے۔ جد سارا دن سرکاری کرسی تے بہہ بہہ کے بھُنجے بیٹھن نُوں جی کردا اے تے فیر ایسیاں جگہ مینوں چنگیاں لگدیاں نیں۔ اج محسوس ہوندا اے کہ ایہناں وچوں کئی لوکاں نے حیاتی وچ ای حیاتی دی روح لبھ لئی ہوئی اے۔ اپنا چِ مار کے بھُوئیں دے ہو کے رہ گئے نیں۔ جہڑے لوکی اڈیاں چکُ کے، بانہواں کھلار کے زمین نُوں دبان دی کوشش کردے نیں اوہناں دی اِک دیہاڑی ویلے دے ٹھڈے کھا کے زمین وچ ای لما پینا اے۔ میں ہولی ہولی ٹُردا اخیر ماسی میراں دی بھٹھی کول اپڑ گیا۔

"پنج رُپئے دے دانے باؤ نُوں دے دے....." میں ہمیشہ ای ماسی کولوں پنج رُپئے دے دانے لیندا ساں تے ماسی میرے پنہچدیاں ای پنج رُپئے دے دانے مینوں پھڑا دیندی سی۔ اج اوہنے ایس کڑی نُوں آکھیا سی جہڑی اوہدی جگہ بیٹھی

دانے بھُن رہی سی.

"وِیہ رُپئے دے دانے..... تازہ بھُن کے....." میں آکھیا تے ماسی نے چونک کے میرے ول ویکھیا.

"گھروالی تے بچیاں نے فرمائش کیتی سی....." میں اِنج آکھیا جویں میرے اندر کوئی چور ہووے.

"ہلا بہہ جا چن پُترا..... تیرے دانیاں دا پراگا ہنے کڈھدی اے." ماسی نے میرے دِل دی گل کیتی تے میں زمین تے وِچھی اِک بوری اُتے بہہ گیا.

"ایتھے بہہ جا پُتر....." ماسی نے اِک چوڑے پتھر ول اشارہ کردیاں آکھیا.

"ماسی ایتھے ای ٹھیک واں..... بھوئیں تے بیٹھن دا وی اپنا اِک سواد اے....." میں آکھیا.

"ہلا جویں تیری مرضی....." ماسی نے آکھیا. تے میں ہن زمین دے سچے واسیاں وانگوں اوہدے اُتے بہہ گیا.

"کیہ کردا ایں....." ماسی نے بے تکلفی نال پچھیا.

"سرکاری افسر آں....." میں آکھیا.

"توں تاں افسر ہویا پُتر..... پُترا تیرا بھوئیں تے بہنا چنگا نہیں لگدا....." ماسی نے آکھیا.

"کیوں ماسی افسر انسان نہیں ہوندا..... اوہ روندا وی اے تے ہسدا وی اے..... اوہنوں بھُکھ وی لگدی اے تے اوہدا دِل وی دھڑکدا اے. جے اوہ بھوئیں تے ٹُر سکدا اے تے اوہ بھوئیں تے بہہ وی سکدا اے. جے اینی دُنیا بھوئیں تے بیٹھی ان پانی کما رہی اے تے مینوں کیہ اے تے نالے ماسی ایہ گلاں اوہناں لوکاں گھڑیاں نیں جنہڑے انساناں دے وچکار اوچ نیچ دی ونڈ پانا چاہندے نیں تے اسیں لوکی سوچے سمجھے بغیر ایہناں دے اثر ہیٹھ آ جانے آں." میں آکھیا تے دانے بھُندی کڑی کڑاہی وچ داتری پھیردیاں رُک گئی. مینوں اِنج لگا جویں زمین گھُمدی

گھڑی رُک گئی ہووے۔

"جیوندا رہ پُتر...... اللہ اُچیاں شاناں کرے۔ ہونا تے اِنج ای چاہیدا اے پر بچیا ایہہ دُنیا اے...... ایتھے خورے کیہ کیہ رولے نیں۔ بندہ سوچدا کجھ اے تے ہوندا کجھ اے......" ماسی کجھ کہندے کہندے چُپ ہو گئی۔ اوہدیاں اکھیاں کھلیاں سن۔ جہڑیاں باہر ویکھن دی بجائے دماغ دے اندر اُبھرن والے منظر اُتے لگیاں ہوئیاں سن۔ اوہ اندرلا منظر ماسی دیاں اکھیاں نے ویکھیا تے اوہ سہم کے کجھ دیر لئی بند ہوئیاں فیر اوہناں باہر ول ویکھنا شروع کر دتا۔

"ماسی تُسیں کہڑی سوچ وچ ڈُب گئے سو...... میری گل بُری تے نہیں لگی......" میں آکھیا۔

"نہیں چن پُترا...... بس سوچاں پِچھا نہیں چھڈدیاں...... کوئی گل...... یاں فیر کوئی رڑک بندے نُوں پِچھانہہ ول موڑ دیندی اے......" ایہہ کہندیاں ماسی دے مونہہ اُتے جھُریاں وَدھدیاں تے اُداسی نال بھردیاں گئیاں۔ لونب وچوں نکلدے دھوئیں تے بلدیاں لکڑاں دی کڑ کڑ نے ماحول نُوں سوگوار کر دتا۔

"مینوں اپنا پُتر سمجھو تے دسو اوہ رڑک کہڑی اے جہڑی تہاڈے اندر دا روگ بنی ہوئی اے...... تہاڈے دِل دا بھار ضرور ہولا ہووے گا......" میں آکھیا۔

"پُتر...... ایہہ رڑک ای میرا سرمایہ اے...... ایہدے نال ای میں سونی آں تے ایہدے نال ای میں جاگنی آں...... میرے سینے وچ رڑک ای تے رہ گئی اے...... ایہدا مینوں کوئی بھار نہیں تے نالے ہولا ہو کے کیہ لینا......" ماسی دی ایس گل نال مینوں اِنج لگا جویں بھُبھی زمین تے نہیں ماسی دے سینے وچ بھُجی ہوئی اے...... جہڑی اپنے اندر سلگدی اگ اُتے لوکاں نُوں دانے بھُن بھُن کے دے رہی اے...... زمین دے سچے واسی اپنے دُکھاں' درداں تے اوکڑاں دی بھُبھی اپنے سینے وچ لا کے' اِک لانب بھُنجے بہہ کے' کماں وچ رُجھے اندروں ای اندر گھلدے جاندے نیں۔ انج ای گھلدیاں گھلدیاں اوہناں زمین دے سینے وچ لمیاں

پے جانا اے.

"چل ماسی مینوں دس..... توں نہ سہی میں ہولا ہونا چاہنا واں. تیری پریشانی نے میرے دماغ نوں بھارا کر دتا اے....." میں ماسی ول ویکھدیاں آکھیا تے ماسی دے چہرے اُتے چھائی اُداسی دے انھیریاں اُتے مسکان کسے شہاب ثاقب وانگوں چند لمحیاں لئی چمکی.

"پڑھیا لکھیا ایں نا..... گل کڈھوان دا ول آوندا اے..... چل پُتر توں پچھیا اے..... تے بھوئیں تے بہہ کے پچھیا ای..... تے تینوں ہن دسن وچ مینوں کوئی سوڑ وی نہیں....." ماسی نے آکھیا تے دانے بُھندی کُڑی نے ویہہ رُپئے دے چنے چنگیر وچوں چھاننے نال کڈھ کے کڑاہی وچ سٹے تے نالے بلدیاں لکڑیاں نوں بھٹھی وچ بنی موری تھائیں اگانہہ کیتا. تاں جے کڑاہی تھلے سیک وچ وادھا ہووے فیر ماسی بولنا شروع ہوئی تے بولدی چلی گئی.

"میں اِک یتیم کُڑی ساں..... میرے دوروں لگدے لانیاں نے مینوں پالیا تے میرا ویاہ اِک ماڑے جیے ریڑھی والے نال کر دتا. میرے لئی اوہ ای میرا سب کُجھ سی. رب نے سانوں پُتر دتا سی. اوہدا ناں بشیر احمد رکھیا. میرا بندہ اکثر بیمار رہن لگ پیا. بڑا دوا دارو کیتا. پر رب سوہنے نوں منظور نہیں سی. اوہ دُنیا توں گزر گیا..... پنڈ دے لوک میری امداد کردے رہے. صدقے زکوٰۃ وی دے جاندے. میں اپنی حیاتی اپنے پُتر لئی وقف کر دتی. مینوں اوس دیہاڑی دی اُڈیک سی جد میرا پُتر وڈا ہووے تے کُجھ کما کے لیاوے تے میں لوکاں کولوں زکوٰۃ تے صدقے نہ لواں. میری خواہش رب سوہنے نے پُوری کیتی تے میرا پُتر اٹھ جماعتاں پڑھ کے کسے موٹر مکینک کول شاگرد ہو گیا تے کُجھ مہینیاں بعد اوہ گھر خرچہ دین لگ پیا. میں لوکاں کولوں زکوٰۃ صدقے لینے چھڈ دتے. کُجھ مہینے ہور گزرے. خورے اوہنوں کیہ ہویا. منجی تے لما پیا بھڑک کے مچھی وانگ تڑفیا تے "ماں" کہہ کے ٹھنڈا ہو گیا. میری دنیا انھیر ہو گئی....." ماسی ایہہ کہندیاں ہوکے لے کے رون لگ پئی.

"چُپ کر ماسی۔ نصیباں دی گل سی..... رون نال ساڈے نصیب تے نہیں بدلنے......" دانے بُھندی کُڑی پہلی واری بولی تے ماسی نے اپنے ہنجو اپنی چادر نال پُونجھے۔

"تے پُترا..... قدرت نُوں خورے کیہ منظور سی۔ میں زکوٰۃ صدقے فیر لینے شروع کر دتے۔ جہڑے پُتر دی کمائی پاروں چھڈ دِتے سن۔ اِک دیہاڑی دو عورتاں گلاں کردیاں میرے کولوں لنگھیاں۔ اِک دوجی نُوں کہہ رہی سی "ہائے نی کِنّے بُرے نصیب نیں ایہدے فیر صدقے زکوٰۃ لینا شروع کر دتے سُو......" ایہ گل سُن کے میرا اندر پھٹ پیا تاں فیر پُترا..... اللہ سوہنے نے ہمت دتی تے ایہ بھٹھی لا لئی اے..... ہن پُتر دی یاد نال حیاتی دے دِن گزر رہے نیں..... ایہ رڑک ای سہی..... پر ایہ رڑک ای میری حیاتی اے....." ماسی نے اُداسی نال آکھیا تے مینوں چُپ لگ گئی۔ کجھ سمجھ وچ نہیں سی آرہیا ماسی نُوں کیہ آکھاں۔

"پُتر میرا کم چنگا چل رہیا اے..... لانگھا اے تے بڑے لوک ایتھوں لنگھدیاں بھجے چنے لے کے جاندے نیں۔ میرے کول واہوا پیسے اکٹھے ہو گئے سن۔ میں ایس رستے وچ ٹھنڈے پانی دا کُولر لوا دِتا اے۔ گرمی وچ ہلکان ہوندے بندے جدوں ٹھنڈا پانی پیندے نیں تاں میرے سینے وچ ٹھنڈ پے جاندی اے۔ میں ایہو کجھ ای کر سکدی ساں پُترا....." ماسی نے گل کردیاں میرے ول ویکھیا۔

"کجھ پیسے میں سکینہ لئی رکھ دتے نیں....." ماسی میراں نے ایہ گل کہندیاں سکینہ ول اشارہ کیتا تے سکینہ نے اِک نظرے ماسی ول ویکھیا تے فیر داتری لُون وچ بھجدے چنیاں وچ پھیرنا شروع کر دتی۔

"ایس نمانی دی داستان وی انہونی اے۔ میرے وانگوں یتیم بچی سی..... ویاہ ہویا۔ سہاگ رات نُوں بندہ مر گیا۔ لوکاں دیاں زباناں نہیں سی رُکدیاں۔ کیہ کیہ نہیں آکھیا اوہناں۔ ایہدا کیہ قصور اے تقدیر ولوں ایہو ای منظور سی۔ ایہنوں ایتھے لے آئی آں۔ میں تے ہن بہہ گئی واں۔ ایہ بھٹھی ہن ایہدی اے....." ماسی

میراں نے گل کر دیاں میرے ول گوہ نال ویکھیا۔

"کیہ گل اے پُترا..... توں چُپ ای ہو گیا ایں..... کوئی ہُوں ہاں وی نہیں کردا....." ماسی نے حیرانی نال مینوں آکھیا۔

"ماسی کدی کدار ہوں ہاں وی کرن نُوں جی نہیں کردا..... جی کردا اے..... سِر تھلے سُٹ کے بیٹھا رہواں..... اوہناں لوکاں دے سامنے جہڑے دُکھاں دی چادر وِلھیٹدیاں بُکّل مار کے حیاتی نُوں گیڑی جا رہے نیں..... تے اوہناں دی حیاتی کھوہ وانگوں اپنے سینے وچوں پانی کڈھ کے بنجر زمیناں نُوں ہریالی بخش رہی اے....." میں ماسی نُوں آکھیا تے سکینہ نے گوہ نال میرے ول ویکھیا۔

"میں تے سوچیا سی کہ میراں اپنا دُکھ لے کے بھوئیں وچ لیٹ جائے گی..... پر پُترا..... خورے جسم بھوئیں نال رَل کے مِٹی ہو جاندے نیں تے دُکھ ایتھے ای رہ جاندے نیں..... تے بندے ایہناں دوالے ای گھُمدے رہندے نیں..... ایہ تے بس دُکھاں دیاں گھمن گھیریاں نیں..... ایہناں وچ ای گھُمدیاں اللہ سوہنے دا ناں لینا چاہیدا اے..... تے اوہدی مخلوق نال پیار کرنا چاہیدا اے....."

"ماسی..... تہاڈی گل تے سولاں آنے ٹھیک اے..... پر بندہ آخر بندہ ہوندا اے..... کتھوں تائیں صبر کر سکدا اے....." میں آکھیا۔

"نہ پُترا نہ..... ایویں دی گل نہیں کری دی۔ اللہ سوہنا ناراض ہو جاندا اے..... اپنے دُکھاں نُوں اپنے من وچ گھول کے پی جانا چاہیدا اے....." ماسی نے آکھیا تے سکینہ نے خالی خالی نظراں نال میرے تے ماسی ول ویکھیا..... تے فیر اوہنے کڑاہی وچ بھجدے کالے چنیاں اُتے کجا پھیرنا شروع کر دتا..... اوہدا جثہ کسے لاٹو وانگوں گھُم رہیا سی۔ کجے اُتے اوہدے ہتھاں دی پکڑ ڈاڈھی تے بھار اِنج سی جویں گھُمدیاں اوہ چنیاں دا کچومر کڈھ کے کڑاہی وچ پئے لُون نال برابر کر دیوے گی.....

ضمیمه

(ii)

چند باتیں

چند ماہ قبل مجھے دفتر کی ساتھی وکیل سیدہ سدرہ نثار صاحبہ جو مقابلے کا امتحان پاس کر کے سرکاری وکیل منتخب ہو گئیں ہیں (آج کل بطور اسٹنٹ پبلک پراسیکوٹر گجرات ہی تعینات ہیں) نے مطلع کیا ''گجرات میں نئے تعینات ہونے والے ڈسٹرکٹ پبلک پراسیکوٹر جناب بابر جاوید ڈار بھی لکھاری ہیں اور انکی طبع آزمائی کا میدان مادری زبان پنجابی ہی ہے، ان کی کہانیوں میں منظر کشی بڑی دلکش اور حقیقت کے قریب ہے۔'' اس غائبانہ تعارف پر جواباً میں نے کہا ''کیا آپ کے سینئر پنجابی زبان کے Thomas Hardy ہیں؟'' تو میرا جواب سن کر موصوفہ نے کہا ''وہ مجھے ڈار صاحب کی کتاب پڑھنے کیلئے دئیں گی'' اور ساتھ ہی بتلایا کہ ڈار صاحب بھی عارف علی میر صاحب سے ملاقات کے مشتاق ہیں۔

ہم دونوں ایک ہی استاد جناب عارف علی میر ایڈووکیٹ ہائی کورٹ کے شاگرد ہیں مزید براں میر صاحب المیر ٹرسٹ لائبریری مرکزِ تحقیق و تالیف، گجرات (قائم شدہ 1996ء) کے بانی و منتظم ہیں، ھذا الائبریری زیر سرپرستی محترم شریف کنجاہی، پروفیسر حامد حسن سید، پروفیسر ڈاکٹر مظفر حسن ملک شروع ہوئی جواب تک ماشاءاللہ تحقیقی پچاس کتب و مقالہ جات وغیرہ بلا قیمت طالبانِ علم وادب کیلئے شائع کر چکی ہے۔

چند روز بعد ہی ڈار صاحب نے اپنی ادبی ملاقات سے قبل اپنی شائع شدہ کتاب ''ننگے پیر'' میر صاحب کی خدمت میں بذریعہ سدرہ صاحبہ بھیجی، جس میں سے میں نے ایک دو کہانیاں پڑھیں جن کی منظر کشی واقعتاً اچھی اور حقیقت کے قریب لگیں، ایک دو روز بعد ڈار صاحب سے اپنے دفتر میں ہی ملاقات ہوگئی تو میں نے مذکورہ گفتگو بارے بتایا اور اپنی رائے دی کہ

آپ نے اپنی کہانیوں میں جو خوبصورت منظر کشی کی ہے جس سے مجھے آپ حقیقتاً پنجابی کے تھامس ہارڈی (Thomas Hardy) لگے، اللہ تعالیٰ آپ کو اور اچھا لکھنے کی توفیق عطا فرمائے!

اس طرح میرا ڈار صاحب سے ایک قریبی تعلق بن گیا اور میں نے المیر ٹرسٹ لائبریری کے زیر اہتمام اپنی تحریر کردہ کتاب ''داستانِ حیات ۔ لال خان ملک'' پیش کی، جسے ڈار صاحب نے نہ صرف پسند کیا بلکہ اپنے دستخطوں سے اپنی دونوں کتب ''سپّی داموتی''، ''ننگے پیر'' عنایت کی، جس کے لئے میں ڈار صاحب کا ازحد مشکور و ممنون ہوں!
کتاب کے حوالے سے بات چیت ہوئی تو میں نے ڈار صاحب کو انکی تحریر کردہ مذکورہ کتب کو طالبانِ علم و ادب کیلئے انٹرنیٹ پر شائع کرنے کے بارے رائے دی تو ڈار صاحب انٹرنیٹ کی دنیا کی باریکیوں بارے آگاہی نہ تھی جس وجہ سے میری رائے کو عملی صورت کی شکل دینے کی ذمہ داری بھی مجھی کو سونپ دی، اس کتاب کو میں نے PDF(Portable Document Format) Version ترتیب دیا، اسی PDF Version (طبع دوئم) میں ھذا کتاب کی رونمائی کی کاروائی معہ تصاویر، ''سپّی داموتی'' پر لکھے تبصرے و مضامین پیش خدمت ہیں۔ آخر میں ڈار صاحب کی صحت، علمی و ادبی کاوشوں کو جاری رکھنے کیلئے دعا گو ہوں۔

خط ان کا بہت خوب، عبارت بہت اچھی
اللہ کرے زورِ قلم اور زیادہ

ندیم اللہ ایڈووکیٹ ہائی کورٹ، گجرات

qlc786@yahoo.com

facebook:https://www.facebook.com/786nadeemullah

خبراں

بزمِ فقیر پاکستان ولوں دو کہانیاں دیاں کتاباں دی مکھ وکھالی تقریب

8 دسمبر ہفتے والے دِن بزم فقیر پاکستان تے مہینہ وار ''پنجابی'' انٹرنیشنل دے زیر اہتمام سٹینڈ کالج وحدت روڈ لاہور وچ ڈاکٹر دلشاد ٹوانہ دیاں دو کتاباں ''پچھتاوا'' تے ''نیندراں نہیں آوندیاں'' تے بابر جاوید ڈار دی کتاب ''سپی داموتی'' دامکھ وکھالی اکٹھ ہویا جہدی صدارت سٹینڈ کالج دے چیف ایگزیکٹو تے بزمِ فقیر پاکستان دے صدر امین جاوید ہوراں کیتی۔تقریب دے اچیچ پروہنے ڈاکٹر دلشاد ٹوانہ تے بابر جاوید ڈار ہوریں سن۔تقریب وچ لاہور شہر توں اَڈ پنجاب دے دُوجے شہراں وِچوں آئے ادیباں،شاعراں،سوجھواناں،وکیلاں تے پروفیسراں دی وڈی تعداد نے شرکت کیتی۔تقریب دی بسم اللہ کردیاں محمد جنید اکرم ہوراں سارے مہماناں نوں جی آیاں نوں آکھیا تے اوہناں دا سواگت کیتا۔اپنی گل بات وِچ اوہناں عہد کیتا کہ اللہ دے حکم نال بابائے پنجابی ڈاکٹر فقیر محمد فقیر دے پنجابی ودھاتے پنجابی زبان دے فروغ دے مشن نوں ہمیشہ جاری وساری رکھن گے۔اوہناں بزم فقیر پاکستان دی کتابی اشاعت بارے دسیا کہ ادارے دیاں چھپیاں کتاباں دی تعداد پنجاہ توں ٹپ گئی اے تے ایہدے نال ایس ورھے پنجابی انٹرنیشنل رسالے نوں وی پچھلے چھ مہینیاں توں باقاعدہ چھاپ رہے آں۔تقریب دی کمپیئرنگ پروفیسر عباس نجمی ہوراں بخوبی نبھائی۔عابد حسین چشتی نے تلاوت تے تلاوت قرآن پاک مگروں نعت رسول مقبولؐ پیش کیتی۔صفدر ماہی نے عارفانہ کلام گا کے مکھ وکھالی اکٹھ دی شروعات دا سوہنا سماں بنھ دِتا۔تناں کتاباں تے ملی جلی رائے دین والیاں وِچ

صابر لودھی، پروفیسر جنید اکرم، فرخندہ لودھی، اعزاز احمد آذر، پروین ملک، حسین شاد، اقبال قیصر، منموہن سنگھ خالصہ، عدل منہاس لاہوری تے اقبال راحت ہورین سن۔ مہمانان اعزاز ڈاکٹر دلشاد ٹوانہ تے بابر جاوید ڈار نے سارے مقرراں دا شکریہ ادا کیتا تے تقریب دا اہتمام کرن والے منتظمین نوں سلاہیا۔ تقریب دے صدر راین جاوید ہوراں صدارتی خطاب وِچ آکھیا کہ پنجابی زبان دی ترقی تے ودھاے تے رائٹراں دی پذیرائی لئی ایہو جہے اکٹھ ہر مہینے ہوندے رہنے چاہیدے نیں تے اوہناں تقریب دے پربندھک نوں خراج تحسین پیش کر دیاں آکھیا کہ بیماری دے باوجود محمد جنید اکرم دی پنجابی محبت تے پنجابی زبان دی خدمت ہمیشہ یاد رکھی جاوے گی۔ (رپورٹ: بیرا جی)

(ماخذ: مہینہ وار ''پنجابی'' انٹرنیشنل جنوری 2008ء، صفحہ 34)

بزمِ فقیر پاکستان تے مہینہ وار پنجابی انٹرنیشنل ولّوں

پنجابی کہانیاں دے مجموعے

سپّی دا موتی
(بابر جاوید ڈار)

پچھتاوا
(پروفیسر ڈاکٹر دلشاد ٹوانہ)

دے مکھ وکھالی اکٹھ دا اہتمام کیتا جا رہیا اے

ویلا: 4 وجے شام نوں ❖ اَن پانی 6 وجے

۸ دسمبر ۲۰۰۷ بروز ہفتہ

مقام تقریب
سٹینڈرڈ کالج آف کامرس

32/B نیو مسلم ٹاؤن ڈاک خانہ سٹاپ وحدت روڈ لاہور

تشریف لیا کے ساڈا مان ودھاؤ

پچھان دس لئی
0322-8078863
0345-4089270

اُڈیکوان
محمد جنید اکرم
بیراجی

نمونہ دعوت نامہ رونمائی کتاب "سپّی دا موتی"

(v)

بابر جاوید ڈار اپنا ایوارڈ وصول کرتے ہوئے

مہینہ وار

پنجابی انٹرنیشنل

تیری ماں بولی اے بیبا، لکھاں وانگ نہ رول پنجابی
پڑھ پنجابی، لکھ پنجابی، غیرت مندا بول پنجابی

54

جنوری 2008ء

اعزاز احمد آذر
دا تفصیلی انٹرویو

بزم فقیر پاکستان ولوں ڈاکٹر دلشاد ٹوانہ
دی کتاب "پچھتاوا" تے بابر جاوید ڈار
دی کتاب "سپی داموتی" دی مکھ وکھالی
تقریب دیاں تصویری جھلکیاں

سٹیج تے بابر جاوید ڈار، فرخندہ لودھی، ڈاکٹر دلشاد ٹوانہ، امین جاوید تے عباس نجمی بیٹھے نیں۔ جد کہ پروین ملک خطاب کر رہیاں نیں

محمد جنید اکرم، پروین ملک، اعزاز احمد آذر، ڈاکٹر جاوید اکرم، فرخندہ لودھی، بابر جاوید ڈار، ڈاکٹر دلشاد ٹوانہ تے چیف ایگزیکٹو امین جاوید

عابد حسین چشتی، صفدر ماہی، اقبال راحت، عدل منہاس لاہوری، اقبال قیصر، عباس نجمی، منموہن سنگھ خالصہ تے حسین شاد

تصاویر رونمائی کتاب "سپّی داموتی"

بحوالہ:۔ مہینہ وار "پنجابی انٹرنیشنل"، جنوری 2008ء

ڈاکٹر دِلشاد ٹوانہ دی کہانیاں دی کتاب ''پچھتاوا'' تے بابر جاوید ڈار دی کہانیاں دی کتاب ''سپی دا موتی'' دی مکھ وکھالی تقریب دیاں تصویری جھلکیاں

محمد جنید اکرم تے صابر لودھی

چیف ایگزیکٹو امین جاوید' ڈاکٹر دلشاد ٹوانہ' فرخندہ لودھی تے بابر جاوید ڈار

پروفیسر غلام محی الدین' امین جاوید' ڈاکٹر جاوید اکرم تے بیرا جی

ڈاکٹر جاوید اکرم' امین جاوید' محمد جنید اکرم تے بیرا جی

سید اسلام شاد' بابر جاوید ڈار' حسین شاد' بیرا جی' ارشاد کھوکھر' محمد عارف شاد' اقبال راحت' عدل منہاس لاہوری

حسین شاد' ڈاکٹر دلشاد ٹوانہ' پروفیسر عباس مجمی' بیرا جی' ارشاد کھوکھر' اقبال راحت' محمد عارف شاد تے عدل منہاس لاہوری

تصاویر رونمائی کتاب ''سپی دا موتی''

بحوالہ:۔ مہینہ وار ''پنجابی انٹرنیشنل'' جنوری 2008ء

تقریب رونمائی

گوجرانوالہ (جنرل رپورٹر) ڈپٹی ڈسٹرکٹ پبلک پراسیکیوٹر جاوید ڈار کی پنجابی زبان میں کتاب پی دا موتی اور پروفیسر ڈاکٹر دلشاد ٹوانہ کی کتاب پچھتاوا کی تقریب رونمائی مقامی کالج میں منعقد ہوئی، تقریب میں معروف ادیبہ فرخندہ لودھی سمیت اعزاز احمد آذر، ڈاکٹر جاوید اکرم، پروین ملک، اقبال قیصر، صابر لودھی اور محمد جنید اکرم نے اظہار خیال کیا جبکہ ڈسٹرکٹ پبلک پراسیکیوٹر چودھری فیاض احمد وڑائچ، ڈپٹی ڈسٹرکٹ پبلک پراسیکیوٹرز پرویز اقبال چدھڑ رانا دلشاد احمد خاں، عمران علی، تصدق حسین چٹھہ، رانا ذوالفقار علی، اسسٹنٹ پبلک پراسیکیوٹرز میں ممتاز رانا، زیب النساء و کامران محمود اور ڈپٹی ڈائریکٹر اینٹی کرپشن اسٹیبلشمنٹ گوجرانوالہ نثار احمد گوندل اور عباس بھی نے شرکت کی۔

روزنامہ ''ایکسپریس'' 2007ء

بابر جاوید ڈار کی تصنیف ''پی دا موتی'' شائع ہو گئی

گوجرانوالہ (نامہ نگار خصوصی) معروف ادیب اور قانون دان بابر جاوید ڈار کی نئی تصنیف ''پی دا موتی'' شائع ہو گئی ہے ان کی کتاب پنجابی (بقیہ نمبر 39)

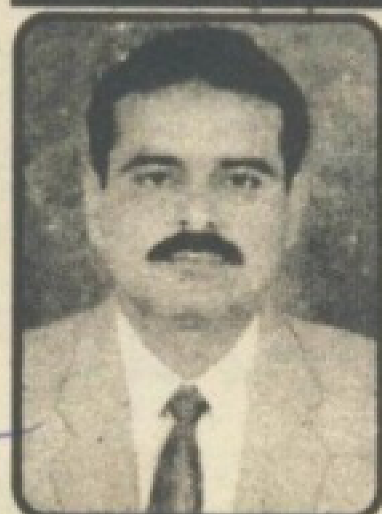
لانے کا ایک تجربہ ہے۔ [illegible]

روزنامہ سماج گوجرانوالہ 39

افسانوں پر مشتمل ہے جس میں سترہ کہانیاں شامل ہیں ''پی دا موتی'' پر ڈرامہ نگار حسین شاد فرخندہ لودھی اور جنید اکرم نے تبصرہ تحریر کیا ہے بابر جاوید ڈار نے بتایا کہ کتاب عنقریب مارکیٹ میں آجائے گی اور قارئین کو پسند آئے گی۔

روزنامہ ''سماج'' 19 ستمبر 2007ء

بابر جاوید ڈار کی کتاب ''پی دا موتی'' شائع ہو گئی

گوجرانوالہ (پ ر) بابر جاوید ڈار کی پنجابی کہانیوں کی کتاب ''پی دا موتی'' شائع ہو گئی کتاب میں معروف افسانہ نگار فرخندہ لودھی، مشہور ڈرامہ نگار حسین شاد، بیراجی اور رسالہ پنجابی کے ایڈیٹر محمد جنید اکرم کے تبصرے بھی شامل ہیں۔ قبل ازیں بھی ان کی اردو افسانوں کی کتاب ''آزاد کرنیں'' شائع ہو چکی ہے۔

روزنامہ ''گوجرانوالہ ٹائمز'' 31 اکتوبر 2007ء

''پیّی دا موتی'' بارے اخباری تراشے

بابر جاوید ڈار کی "سپی دا موتی"

بابر جاوید ڈار کی پنجابی کہانیوں کا مجموعہ "سپی دا موتی" شائع ہو گئی ہے۔ اس میں فرخندہ لودھی، بیراجی، حسین شاد، محمد جنید اکرم کی آراء درج ہیں۔ کتاب میں 17 پنجابی کہانیاں درج ہیں۔ بیراجی کے بقول بابر جاوید ایڈووکیٹ کی کہانیوں میں روزانہ کے وکالتی ماحول، شہری زندگی کی حقیقی تصویر، وطن پرستی کے جذبے، انسانی فطرت کے رنگ، دکھ اور مہنگائی کی درد بھری داستانیں پڑھنے کو ملتی ہیں۔ وہ اگرچہ پنجابی ادب میں نو وارد ہیں لیکن اپنی منفرد کہانیوں کی بدولت انہوں نے بہت جلد اپنی پہچان کرائی ہے۔

سپی دا موتی

(پنجابی کہانیاں)

بابر جاوید ڈار

روزنامہ "جنگ" 2 نومبر 2007ء

بابر جاوید ڈار کی کتاب "سپی دا موتی" کی تقریب رونمائی

گوجرانوالہ (سٹاف رپورٹر) بزم فقیر پاکستان کے زیر اہتمام بابر جاوید ڈار ڈپٹی ڈسٹرکٹ پبلک پراسیکیوٹر کی پنجابی کہانیوں کی کتاب "سپی دا موتی" اور پروفیسر ڈاکٹر دلشاد ٹوانہ کی کتاب "پچھتاوا" کی تقریب (بقیہ نمبر 20)

روزنامہ سماج گوجرانوالہ 20

رونمائی ہوئی سٹینڈرڈ کالج لاہور میں ہوئی۔ جس میں معروف ادیبہ فرخندہ لودھی مشہور ڈرامہ نگار پنجابی کہانی کار حسین شاد اعزاز احمد آزر ڈاکٹر جاوید اکرم پروین ملک اقبال قیصر صابر لودھی بیراجی اور محمد جنید اکرم نے اظہار خیال کیا گوجرانوالہ سے ڈسٹرکٹ پبلک پراسیکیوٹر چوہدری فیاض احمد وڑائچ ڈپٹی ڈسٹرکٹ پبلک پراسیکیوٹرز رانا دلشاد احمد خان عمران علی تصدق حسین چٹھہ رانا ذوالفقار علی پرویز اقبال چدھڑ اسسٹنٹ پبلک پراسیکیوٹرز ریا ممتاز رانا زیب النسا کامران محمود اور ڈپٹی ڈائریکٹر اینٹی کرپشن نثار احمد گوندل کے علاوہ کئی دیگر افراد نے شرکت کی۔ کمپیئرنگ کے فرائض عباس نجمی نے انجام دیئے۔

روزنامہ "سماج" 31 دسمبر 2007ء

تبصرہ کتب و جرائد

سپی دا موتی: ممتاز افسانہ نگار بابر جاوید ڈار کی پنجابی کہانیوں کا مجموعہ "سپی دا موتی" شائع ہو چکا ہے' اس کی کہانیوں کی خاص بات یہ ہے کہ اس نے ان کا مواد اپنے ارد گرد کے ماحول سے لیا اور کہانیوں کے کردار ہمارے آس پاس چلتے پھرتے نظر آتے ہیں' ماہنامہ پنجابی لاہور کے مدیر ممتاز شاعر محمد جنید اکرم کے بقول بابر جاوید خود بھی ایک کہانی کی طرح ہے' اس کی زندگی چھوٹی چھوٹی کہانیوں سے بھیر ہوئی ہے' کئی کہانیوں کا مرکزی کردار وہ خود ہے' کہیں وہ ہیرو اور کہیں ولن کے روپ میں نظر آتا ہے' اس نے اپنے موکلوں کی روداد سن کر اسے بھی کہانی کا روپ دیا ہے' اس لیے اس میں لوگوں کے دکھ اور جاوید بابر ڈار کے تجربے اور فن کی بھرپور عکاسی ہے' کتاب میں اس کی 17 کہانیاں شامل ہیں کتاب کے بارے میں محمد جنید اکرم' فرخندہ لودھی اور حسین شاد نے اظہار خیال کیا اور بابر جاوید ڈار کی کہانیوں کو سراہا ہے' بیراجی کا فلیپ بھی انہیں ایک خوبصورت کہانی کار قرار دیتا ہے" 160 صفحات پر مشتمل مجلد کتاب کی قیمت -/150 روپے ہے' ملنے کا پتہ: بزم فقیر پاکستان 2-B-125/3 ٹاؤن شپ' لاہور 54770

(تبصرہ: انوار فیروز)

روزنامہ "نوائے وقت" 5 فروری 2008ء

کتاب داناں: پسی داموتی

لکھاری: بابر جاوید ڈار، ناشر: بزمِ فقیر پاکستان

''پسی داموتی'' بابر جاوید ڈار ہوراں دی پہلی پنجابی کہانیاں دی کتاب اے جہدے وچ اوہناں دیاں نکیاں وڈیاں 17 کہانیاں نیں جیہڑیاں جدید طرز دیاں معاشرتی، سماجی تے جگ بیتی دیاں نریاں کہانیاں ای نہیں بلکہ حیاتی دیاں جیوندیاں جاگدیاں تلخ حقیقتاں داڈرامے وانگ دلچسپ بیان اے۔جہناں وچ اوہ آپ کِتے مرکزی کردار وچ ہیرو نظر آندے نیں تے کِتے ولن داروپ دھاردے دسدے نیں۔ بابر جاوید ڈار ہوراں نوں کہانی گھڑن داچنگا ڈھنگ آوندا اے جیہڑا کہانی پڑھ کے قاری نوں اصل مقصدوں سوچن تے مجبور کر دیندا اے ایس پراگے وچ مختلف موضوعاں دیاں رلیاں ملیاں کجھ دلچسپ کہانیاں دی نیں جہناں دے پڑھن نال طبیعت بلکل بور نہیں ہوندی تے قاری کہانی وچ کردار دے مشاہدات تے تجربات وچ وسعت علمیت تے دانشوری پاوں خوش رہنداا ے۔اوہناں دی کہانی دااسلوب وڈے کہانی کاراں وانگ مٹھے سبھا تے سمندراں دی روانی ورگا اے۔ جیہڑا کہانی پڑھدیاں قاری نوں اپناویلا ضائع ہوندامحسوس نہیں ہوندا بلکہ بابر جاوید ڈار ہوری کِتے کِتے علامتاں رمزاں نال اپنی کہانی وچ اپنی علمیت پاروں سہپن تے قاری دے دل تے یادرہ جان والیاں گلاں نقش کر جاندے نیں۔ جیہڑا بڑا اسلاہن جوگ اے اوہناں دی کہانی وچ اوہناں دے وکالتی کم دیاں نویاں نویاں داستاناں، اوہناں دے اپنے مشاہدے وچ بجھ کے کہانی دانک نقشہ اُلیکدیاں تے آل دوال دے مسئلیاں دیاں خوبصورت تصویراں بناندیاں رہندیاں نیں تے انج لگدااے کہ قاری کہانی پڑھ نہیں رہیا بلکہ ڈرامے دے سین وانگ

جیوندے جاگدے کرداراں وچ ویکھ رہیا اے ایس لئی بابر جاوید ڈار مینوں دوجے کہانی کاراں توں منفرد تے ہرلحاظ نال ممتاز جاپیا اے۔

''کچا امرود''، ''حلف''، ''جھاتی''، ''پسی داموتی''، ''کھچ''، ''اکلاپے دی اگ''۔ایسیاں کہانیاں نیں جیہڑیاں بلاشبہ شاہکار کہانیاں وچ شامل کیتیاں جاسکدیاں نیں۔ جے کسے ڈائریکٹر ڈرامے دا ایہناں کہانیاں دی ڈرامائی تشکیل ول دھیان آ جاوے تے بابر جاوید ڈار ہوری حقیقت وچ بلاشبہ دناں وچ اُچے کہانی کاراں وِش شامل ہوجان۔اپنی گل دے سرناویں اوہ کتاب دے پبلشر تے اپنے دیرینہ دوست بارے لکھدے نیں کہ:۔''میں جنید اکرم دے خلوص بارے کیہ دساں ایہوای تے اوہ شخصیت اے جہنے میرے اندر دے کہانی کارنوں ہمیش جگائی رکھیا اے۔دُعا دے سرناویں حسین شاد ہوری لکھدے نیں کہ بابر دیاں کہانیاں ہولی ہولی کھلدیاں نیں کسے چنگی کہانی دا حسن وی ایہوای اے کہ اوہ اپنا گھنڈ ہولی ہولی چکے۔دھماکہ کرن والیاں کہانیاں وی بھاویں اپنا اک اثر رکھدیاں نیں پر جوسواد اباریک بینی نال لکھی کہانی دا آوندا اے اوہ دھماکہ خیز کہانی دا نہیں آوندا۔''کچا امرود''، ''حلف''توں اڈاوہناں دی ہر کہانی اپنی وکھری شناخت رکھدی اے۔فرخندہ لودھی، ''پسی داموتی'' دے سرناویں لکھدیاں نیں کہ پنجابی کہانی دی جوہ وچ بابر جاوید ڈار اک بوہت دردمند دل رکھن والا اج دا بندہ اے پر نال ای اک فلسفیانہ فکری رجحان لے کے پنجابی کہانی نوں معتبری دین دے ارادے نال پڑوچ آیا جاپدا اے اوہدے کول جذبات دی اہمیت، عقل دے ایکشن تے ری ایکشن دا بڑا ڈونگھا شعور اے۔حساس کہانی کارہون کر کے بابر جاوید ڈار پیار دا پرچارک اے۔محبت دا ڈونگھا شعور تے ڈونگھا احساس جیہڑا کہ بابر جاوید ڈار

کول ہے۔ ہُن ایہدی اپنی چون اے کہ اوہ اپنے قاری نوں کیویں تے کس انداز وچ ہینڈل کر کے اپنا ہم خیال بناندا اے ایہدیاں ساریاں کہانیاں احساس دی شدت دیاں ترجمان نیں۔ اوہدیاں کہانیاں دیاں سطراں وچ اک انقلاب دی لوڑ دی پکار اے۔ جس انقلاب دی لوڑنوں بابر جاوید ڈار نے شدت نال سمجھیا اے کہ اوہ ذہنی تے تعلیمی انقلاب اے، اقتصادی انصاف والا انقلاب۔ ویلے دے نال جیہڑی تعلیم تے عمل دی لوڑ کسی سماج نوں اگے ودھان لئی ہوندی اے بندہ اوہدیاں لوڑاں پوریاں کرن لئی جنا کو جہاد کرسکدا اے بابر ڈار اوس جہادتوں کسی وی کہانی وچ غافل نہیں۔ کہانی کار جماندرو حساس اے اوہ اپنے پاتر نال رل کے حال دہائی نہیں پاندا۔ سگوں سوال بن جاندا اے تے اپنے قاری اگے ایہہ اچیچ سوال رکھدا اے یا اک تبدیلی دل دھیان دواندا اے، تبدیلی جس دی انسانی برادری نوں چراں توں اُڈیک اے ہر شعور مند بندے اندر بھیتی دُکھ وانگر موجود اے اوہدا رویہ تے اعتماد دس پا رہیا اے کہ اوہ ایس راہ تے لما چِر چلے گا، ہر پڑاء تے روشن نشان چھڈے گا۔" کتاب دے شروع وچ بسم اللہ دے سرناویں محمد جنید اکرم لکھدے نیں" بابر جاوید ڈار آپ وی اک کہانی وانگ اے۔ اوہدی زندگی نکیاں نیاں کہانیاں نال بھری ہوئی اے۔ چوکھیاں کہانیاں دا مرکزی کردار اوہ آپ ای ہوندا اے کدھرے اوہ اپنے آپ نوں ہیرو بنا کے پیش کردا اے حقیقت ایہہ وے کہ اوہ اپنی حقیقی زندگی وچ وی اک کامیاب ہیرو اے تے ادبی حوالے نال وی نویکلا کہانی کار اے۔ اوہ واقعی سپی دا موتی اے تے اوہدی ایہہ کتاب پنجابی کہانی کاراں دی صف وچ اک قابل قدر اضافہ اے۔ کتاب دا بیک ٹائیٹل راقم دا لکھیا ہویا اے ایس تبصرے وچ میں اپنیاں کجھ سطراں وی پیش کرن دا اعزاز حاصل کراں گا۔ اوہ ایس

طرحاں کہ بابر جاوید ڈار ہوراں اپنی کتاب پسی داموتی وچ اپنے ابتدائی دور وچ ای وڈے
نامور کہانی کاراں وانگ نہ بھُلن والیاں کہانیاں لکھ کے پنجاب دی لوکائی دے دلاں تے
ہمیشاں لئی دادِ تحسین دے جھنڈے گڈ دتے نیں تے پنجابی ادب کہانی کھیتر وچ چھیتی ای
اوہناں اپنی وکھری تے منفرد کہانی کار دی پچھان کروالئی اے اپنیاں کہانیاں وچ اوہناں دا پیغام
ایس نکتے ول اشارہ کروااے کہ معاشرے دے جھوٹھے دعویدار پہلاں خود اپنی اصلاح کرن ول
توجہ دین۔'' کتاب دی اشاعت اگست 2007ء دی اے۔ ایہہ چار رنگ پیسٹنگ ٹائیٹل نال
80 گرام دے چِٹے کاغذ دی 160 صفحیاں دی کتاب اے لکھاری نے انتساب اپنے عزیزاں
دے ناں کیتا اے اوہ لکھدے نیں کہ اوہ سارے ہُن ایس دنیا وچ نہیں پر اوہناں دیاں محبتاں
تے یاداں دے دیوے ہمیش میرے دل دی بستی وچ بلدے رہن گے۔

(ماخذ: مہینہ وار ''پنجابی'' انٹرنیشنل ۔۔۔، نومبر 2007ء)

(viii)

''سپی دا موتی'' بارے

عدل منہاس لاہوری

۔۔۔جتھوں تک ''سپی داموتی'' دا تعلق اے تے ایہد اناں اِی ایڈا سوہنا اے کہ میں ایس بارے اپنے وچاراں دی کیہ روشنی پاواں۔ سپی دا موتی تے ہوندا اِی سُچا تے سوہنا اے۔ ظاہر اے سپی دا موتی اپنی دکھ دوے گا، پڑھن والیاں دے دماغ روشن کرے گا۔ میں سورج نوں چراغ کیہ وکھاواں:

سپّی اَکھ دے سچے موتی
تیری یاد چ پروچے موتی
تارے توڑ لیا نہیں سکدا
میری پہنچ توں اُچے موتی
ہار دی مہک تے موجاں لیندے
چنچل ہارے لُچے موتی
عدل جنہاں نوں ذرے سمجھیں
بکھرے ہوئے نیں سچے موتی

(ماخذ: مہینہ وار ''پنجابی'' انٹرنیشنل جنوری 2008ء، صفحہ 17)

(ix)

پسی داموتی

بناشک پنجابی نوں اجے وی شاعری دی زبان کہیا جاندااے تے دھڑادھڑشعری پراگے وی چھپ رہے نیں پر ہن پنجابی زبان دادامن نثری صنفاں توں وی وِیہلا نہیں رہیا۔ ہر سال کہانی تے ناول دیاں چنگیاں کتاباں وی سامنے آرہیاں نیں۔ منجھے ہوئے لکھاریاں دے نال نال نویں منڈے وی بہت سوہنی کہانی لکھ رہے نیں۔ بابر جاوید ڈار بھاویں زیادہ معروف کہانی کار وجھوں اپنی شناخت نہیں بنا سکے کیوں جے اوہناں دیاں ساریاں کہانیاں اکوپرچے وچ ای چھپیاں نیں پر اوہ لمے عرصے توں کہانی لکھے رہے نیں تے پنجابی داہر سنجیدہ قاری اوہناں دی کہانی پڑھ چکیا اے۔ بیتے ورہے بابر جاوید ڈار دا کہانی پراگا ''پسی داموتی'' چھپ کے سامنے آیا اے جس وچ اوہناں دیاں ستاراں کہانی شامل نیں۔ بابر جاوید ڈار ہوراں کہانی وچ بہتے تجربے نہیں کیتے۔ نہ فلسفہ جھاڑیا نیں تے نہ ای علامتاں اوہلے کہانی لُکائی اے۔ اوہناں تاں حیاتی دے دُکھ سکھ بڑے سدھے سادے انداز نال کہانیاں وچ بیان کردے نیں۔

لکھاری کیوں جے وکالت دے پیشے نال تعلق رکھدااے تے اوہدا واہ روز دیہاڑی عدالتاں دے چکر لاؤندے لوکاں نال پیندااے جیہڑے کتے دوجیاں دے ظلم داشکار ہوندے نیں تے کتے آپوں ظالم بن کے لوکائی دی حیاتی دُکھی کردے نیں۔ ایسے پاروں بابر جاوید ڈار نے دُکھاں دیاں بہتیاں کہانیاں اُلیکیاں نیں۔ لوکاں دے کرب نوں محسوس کر کے واحد متکلم داصیغہ ورتدیاں جدوں ایہناں دکھاں نوں کہانیاں داروپ دتا اے تے اپنی سیانف نال اکھر اُلیکے نیں کہ قاری اوہدے نال ٹرن تے مجبور ہو جاندااے۔ بابر جاوید ڈار دے ایس مجموعے دامیں سواگت کردااے تے مینوں آس اے کہ اوہ اگوں جدید پنجابی کہانی پڑھن گے وی تے نویاں تکنیکاں دی ورتوں نال پنجابی کہانی دامان بنن گے۔

بابر جاوید ڈار دے ایس کہانی پراگے نوں بزمِ فقیر ولوں چھاپیا اے۔ 2007ء وچ چھپی ایس کتاب دے کل صفحے 160 تے مُل 150 روپے اے۔

(ماخذ: رسالہ ''لکھاری'' شمارہ: اپریل 2008ء)

(x)

پسی داموتی

تبصرہ نگار:۔فرزند علی شوق

بابر جاوید ڈار کیونکہ قانونی شعبے یعنی وکالت سے وابستہ ہیں اس لئے کسی مسئلے کی تہہ میں اتر کر اس کی گرہ کشائی کرنا ،ان کی فطرت میں شامل ہے وہ اپنی ذات کو کردار کے قالب میں ڈھالنے کے ساتھ ساتھ کردار سے بے تکلف ہو کر اس کی روح میں اتر جاتے ہیں جس کے نتیجے میں از حد دلچسپ فضا تخلیق ہو جاتی ہے ،الفاظ محسوسات کا آئینہ خانہ کا متبادل ثابت ہوتے ہیں۔ یہ رومانیت کا سہارا نہیں لیتے جس کو یوں بھی کہہ جاسکتا ہے کہ ان کی کہانیاں معاشرتی اتھل پتھل کی عکاس ہیں۔ہاں اگر کہیں رومانیت ہے تو اس معاشرتی ٹوٹ پھوٹ کے پس منظر ہیں۔

بابر جاوید ڈار کی زیرِ نظر کتاب ''پسی داموتی'' 17 کہانیوں پر مشتمل ہے ہر کہانی اپنے پلاٹ سے باہر نہیں جھانکتی مگر دوسرے کو دعوتِ فکر ضرور دیتی ہے کہ وہ ان کہانیوں کی بالکونیوں میں کھڑے ہو کر پورے معاشرے کا منظر نامہ دیکھیں۔اندازِ بیاں سادہ اور عام فہم ہے اسلئے کہانیاں آنکھ سے دل و دماغ کا فاصلہ ایک ہی جست میں سَر کی جاتی ہیں ویسے بھی ڈار صاحب حساس ذہن ،مشاہداتی آنکھ اور تجرباتی دل رکھنے والے انسان ہیں جوان کے سینے میں اک معصوم اور ہمدردانہ والے دل کے دل کی شہادت فراہم کرتا ہے چنانچہ وہ مسئلے کی حد تک محدود نہیں رہتے بلکہ اس کے حل کے لیے بھی متفکر نظر آتے ہیں۔ویسے تو ہر کہانی ایک سے بڑھ کر ایک کی منہ بولتی تصویر ہے تاہم ''حلف''،''رات دی رانی''،''پسی داموتی''،''وچھوڑا''،''زندہ لمحے''،اور ''گھمن گھیریاں'' خاص طور پر قابل ذکر ہیں۔ ان کے قلم کی جولانیوں میں مزید اضافے کی دعا کے پہلو بہ پہلو خوبصورت کتاب ''پسی دا موتی'' کی اشاعت پر مبارکباد۔

(ماخذ:رسالہ ''قرطاس''،شمارہ:جنوری تا مارچ 2008ء)

پسی داموتی ۔۔۔ایک جائزہ

تبصرہ نگار:۔سید عمران حیدر ایڈووکیٹ

ہم پنجابی اس لئے کہلاتے ہیں کہ پنجاب میں رہتے ہیں لیکن اسی پنجاب کی نسبت سے جوزبان پنجابی کہلاتی ہے اس کی طرف اتنی ہی توجہ دی جارہی ہے جتنی کہ ہمارے ہاں صحت یا سڑکوں کی طرف دی جاتی ہے۔ یہ ایک نا قابل تردید حقیقت ہے کہ کروڑوں لوگ جس زبان کو بولتے ہیں (اگر چہ اب کچھ احساس کمتری کے ماروں کے نزدیک یہ بات کم پڑھے لکھے ،یا دیہاتی ہونے کی نشانی ہے)اس کو ہزاروں لوگ بھی ایسی روزمرہ زندگی میں لکھنے پڑھنے کے لئے استعمال میں نہیں لاتے۔اس لئے پنجابی ادب اور ادیب گمنامی کے اندھیروں میں ڈوب رہے ہیں۔پنجاب کے لوگ اپنی مادری زبان کا حق ادانہیں کررہے اورتحریری صورت میں اظہار جذبات یا حقائق وواقعات کے بیان کیلئے اس زبان کونہ ہونے کے برابرتوجہ دی جارہی ہے۔ایسے حالات میں جناب بابر جاوید ڈار کے پنجابی افسانوں کا مجموعہ ''پسی داموتی'' دیکھ کرانتہائی خوشی ہوئی ہے کہ کسی نے تواس فرض کفایہ کواداکرنے کی کوشش کی ہے۔

بابر جاوید ڈار کا یہ مجموعہ سترہ کہانیوں پر مشتمل ہے یوں تو یہ تمام کہانیاں کسی خاص معاشرہ المیہ کو اجاگر کرتی یا سوئے ضمیر کو جھنجوڑتی ہیں لیکن خاص طورپر ''حلف''،''سازبندیاں وچکاریکراں''،''جھاتی''،''اکلاپے دی اگ''،''پسی داموتی ''اور''گھمن گھیریاں'' ایسے افسانے ہیں جواپنے موضوع اور ندرت بیان کے لحاظ سے خاصے کی چیزیں ہیں۔

عدالت میں پیش آنے والے کربناک حقائق ہوں یا سماجی ناہمواری جس کے نتیجے میں غریب گھرانوں میں جنم لینے والے بچوں سے ان کی ضروریات اورمجبوریاں ان کے

بچپن کی معصومیت اور ننھی ننھی خوشیاں چھین کران معاشرے کے بے رحم تھپیڑوں کے حوالے کر دیتی ہیں یا پھر ہمارے معاشرے کے غریب انسان کی وہ امید کہ جس کے سہارے وہ تمام عمر گزار دیتا ہے کہ شاید یہ مصیبت اس کی زندگی کی آخری تکلیف ہو اور اسکے بعد حالات بدل جائیں گے مگر اکثر و بیشتر وہ یہی امید لیے اس دنیا سے رخصت ہو جاتا ہے لیکن اس کے حالات نہیں بدلتے ان سب موضوعات کو بابر جاوید ڈار نے انتہائی موثر طریقے سے پیش کر کے خود کو پنجابی ادب میں نمایاں مقام کا اہل ثابت کیا ہے۔

بابر جاوید ڈار کے افسانوں کی ایک خاص بات ان کی جاندار کردار نگاری ہے۔ ہوسکتا ہے کہ کچھ لوگوں کو ان کے کردار جامد اور مثالی محسوس ہوں لیکن یہ حقیقت ہے کہ یہ کردار ہمارے معاشرے کے جیتے جاگتے زندہ کردار ہیں جن کو بابر جاوید ڈار نے الفاظ کے لبادے میں ادبی ابدیت عطا کر دی ہے مثلاً ان کا افسانہ ''جھاتی'' پڑھ کر احساس ہوتا ہے کہ ضروری نہیں کہ کسی بلند معاشرتی مقام یا اعلیٰ منصب کا حامل شخص ہی عظیم ہو اگر ہم اپنے اردگرد نظر دوڑائیں تو ہمیں بظاہر کئی معمولی معمولی کاموں میں مگن، عظیم انسان نظر آئیں گے ''جھاتی'' کا مرکزی کردار بخی محمد انہی میں سے ایک ہے۔

ہمارے معاشرتی مسائل ہمارے اپنے ہی پیدا کردہ ہیں اور ہم ہی ان کو ختم کر سکتے ہیں جہیز بھی ایک ایسا ہی ناسور ہے جس کی ہم اپنے رویے سے آبیاری کر رہے ہیں ہم اس کے خلاف بات تو کرتے ہیں لیکن جب عمل کی باری آتی ہے تو ''عقل عیار ہے سو بھیس بدل لیتی ہے'' کے مصداق سو بہانے تراش لیتے ہیں مگر ''اڈیک'' کا کردار نفیس احمد روشنی کی اک کرن بن کر معاشرے کو اصل راستہ دکھا رہا ہے۔ آج کے اس مادیت زدہ اور نفسا نفسی کے دور میں بھی بابر جاوید ڈار کے افسانوں کے اکثر کردار اپنی غربت کے باوجود انسانی ہمدردی کے گہرے جذبات رکھتے ہیں ایثار ان کا طرۂ امتیاز ہے ''خیال دی بوند'' کا کمال اور ''زندہ لمحے'' کا منیر حسین ایسے ہی کردار ہیں۔

میری نظر میں بابر جاوید ڈار نے افسانہ یا کہانیاں نہیں لکھیں بلکہ ہمارے آج کے اس مادیت پرست بلکہ مادیت زدہ معاشرے میں بکھرے ہوئے ان گنت معاشرتی المیوں کو پر تاثیر الفاظ کا پیراہن عطا کیا ہے،وہ ایک حساس اور دیانت دار انسان ہیں انہوں نے جو دیکھا اس کو دل کے سوز کی آمیزش کے ساتھ ہمارے سامنے پیش کر دیا ہے،کاش ہم ان معاشرتی المیوں کو محسوس کرنے کے ساتھ ساتھ دور کرنے کی بھی کوشش کریں۔

ماں باپ میں علیحدگی کے بعد بچے کی زندگی میں آنے والا تکلیف وہ دور ہو یا بڑھاپے میں اولاد سے دور تنہا زندگی ،واردات محبت کا بیان ہو یا غم روزگار کے جھمیلے،زندگی کی قوس قزح کے کئی رنگ ہیں،جو''سپی داموتی''میں اپنی پوری آب وتاب سے جھلک رہے ہیں ، امید ہے بابر جاوید ڈار کے ذہن کی سپی سے ابھی کئی اور انمول موتی وجود میں آئیں گے۔

(ماخذ:روزنامہ''Surprise News''گوجرانوالہ۔۔۔۔۔۔ء)

املا دی درستی ☆

صفحہ نمبر	سطر	غلطی	درستی
14	4	سی	حذف
15	1	سی	ساں
//	6	آندے	جاندے
16	19	سی	حذف
17	20	سی	ہی
//	21	تے ڈونگھا گیا	حذف
19	8	آپوں	اپنے
20	12	تروڑ پھوڑ	تروڑ مروڑ
21	12	تِلھک	تِلک
23	3	کول	کولوں
//	5	ڈھاران	ڈھارن
//	15	سی	سن
24	7	لَے کے	بھردا
25	13	سی	حذف
//	//	ایہدا	ایہہ
27	14	سِڑک	سِرک

صفحہ نمبر	سطر	غلطی	درستی
27	//	تے سِدھے ہو	خذف
//	20	اے	خذف
//	23	روٹین دی	خذف
//	//	ہٹے۔۔۔	ہٹے ہوئے
28	1	چنگا کراں۔۔	چنگا کراں گے
29	15	وچ	تے ای
30	6	بل	بال
32	8	آکھی	آکھیا
//	14	پتا۔۔	پتا اے
33	1	ودھ۔۔	ودھ عُمر دی
//	2	لگدی	خذف
//	7	لھویٹ	لپیٹ
//	11	سی	ساں
//	12	رکھ ے	رکھ کے
34	1	جِی	جھئی
//	12	توں کسے شہر دی	توں شہر دی
35	3	ہوایں	ہوئیاں
//	19	اہونوں	اوہنوں

صفحہ نمبر	سطر	غلطی	درستی
35	22	جِنّے	خذف
36	8	گُجھ	بُہتے
37	3	وچھڑنا	وچھوڑا
38	3	ہوئی گئی	خذف
39	10	گھورا	گھوڑا
40	14	رکھ	بنھ
41	2	کالا	خذف
42	5	لڑیاں	لڑدیاں
43	17	سارکاری	سرکاری
//	23	کریاں	خذف
44	21	گھورے	گھوڑے
45	23	ٹنگا	ٹانگا
45	8	وی	خذف
//	9	وج اُٹھے	وجن لگ پوے
46	2	اس	اوس
//	9	وہی لنگھ رہی سی	خذف
//	17	عشق	عاشق
47	1	لان (مدھم)	لان

صفحہ نمبر	سطر	غلطی	درستی
47	22	روڑ دھے	روڑھے
48	8	پرانگے	پرانے
//	//	سجن	خذف
53	13	حقہ	حقے
54	22	بیانی	بیابانی
55	16	اہونوں	اوہنوں
58	22	روسن	روشن
//	23	ودیائی	وڈیائی
60	6	جد	جدکوئی
63	7	ہتھ	ہتھاں
//	//	سارے جنے وِچ	خذف
63	10	اتھوں	اوتھوں
//	22	ایہوای	اوہو
70	14	اے	خذف
//	15	نال	نالوں
71	12	اور	تے
//	15	خداواسطے	خدادےواسطے
//	19	کہی	کسے

صفحہ نمبر	سطر	غلطی	درستی
73	3	ہوندا	ہندا
79	1	ہیں	خذف
//	2	توں ہیں	توئیں
85	4	پٹڑی	پہیئے
87	1	سی	خذف
92	2	ول۔۔	ول جان دی
93	17	ٹور	ٹوور
94	9	چکدیاں	چلدیاں
//	17	مُڈے	مُنڈے
//	23	رت	رات
98	21	اُتے	تے
99	18	ہلے تائیں	اجے تائیں
107	15	تیر	تیار
111	19	وانہ	روانہ
113	21	چوکھاوتے	چوکھاوتھے تے
115	3	لل	لے
116	2	پوری	پوریاں
//	//	والی	والیاں

درستی	غلطی	سطر	صفحہ نمبر
خذف	سی	3	116
رون	رُون	10	//
کھڑاندا	بکھیردا	11	//
خذف	تے	4	119
خذف	سی	10	//
خذف	ہی	12	//
دیوے	دیں	19	//
خذف	سی	1	120
گُڑیاں	گُریاں	12	121
ڈونگھیاں	ڈونگھی دوہاں	5	122
کولوں	کول	2	123
نہیں سی	نہیں۔۔	17	124
خذف	یا	5	125
رولا	دولا	3	126
جاگن	بھلن	17	//
خذف	راہنمائی	14	128
مادیت	مدیت	22	129
چھڈ	چھد	6	134

صفحہ نمبر	سطر	غلطی	درستی
136	9	پیراں دے وچ	پیراں وچ
136	17	چکیا	جھکیا
137	21	گھورے	گھوڑے
139	20	سنگم تے	سنگم نے
//	22	پیا	خذف
140	2	چھوتی	چھوٹی
//	5	گھر دا	گھریا
142	10	تہادی	تہاڈی
//	21	ڈھنگ	ڈنگ
143	7	آہواں	ہاواں
144	17	اور	خذف
//	18	وی	خذف
146	1	ای	خذف
148	23	بہوں	بڑا
150	2	ہھاں	ہتھاں
//	7	ٹری	ٹوی
155	20	موئر	موٹر

☆ کتاب دے چھپن توں بعد ٹائپ تے املا دیاں غلطیاں دا پتہ لگیا۔۔اوہ ضمیمہ وچ درستی دی صورت وچ پیش کیتاں جارئیاں نیں!

-----☆-----

ساڈیاں کتاباں

- تاریخ گوجرانوالہ/ ڈاکٹر فقیر محمد فقیر (اردو تاریخ) -/150 روپے (نواں ایڈیشن زیر اشاعت)
- دیوے تھلے/ ڈاکٹر فقیر محمد فقیر (شاعری) -/150 روپے (نواں ایڈیشن زیر اشاعت)
- کلام فقیر (جلد اوّل) ڈاکٹر فقیر محمد فقیر (شاعری) -/400 روپے
- موآتے/ ڈاکٹر فقیر محمد فقیر (شاعری) -/150 روپے
- صدائے فقیر/ ڈاکٹر فقیر محمد فقیر (شاعری) -/125 روپے
- ستاراں دن/ ڈاکٹر فقیر محمد فقیر (شاعری) -/150 روپے (زیر اشاعت)
- پاٹے گلمے/ ڈاکٹر فقیر محمد فقیر (شاعری) -/150 روپے (زیر اشاعت)
- کُل پونجی/ بشیر منذر (شاعری کلیات) -/200 روپے
- چھج تاریاں دا/ ڈاکٹر وزیر آغا (شاعری) ایڈیشن ختم
- جمالی ربی جمال تیرا/ محمد عبدالباسط باسط (نعتیہ شاعری) (ایڈیشن ختم)
- تپن چنھاں دا/ محمد جنید اکرم (شاعری) (نواں ایڈیشن زیر اشاعت)
- نہ بجھاں گنڈھڑی پھول/ محمد جنید اکرم (شاعری) (زیر اشاعت)
- سدھراں دی ستھ/ نور محمد نور (انڈیا) (شاعری) -/130 روپے
- شہر تے سفنے/ حسین شاد (کہانیاں) -/150 روپے
- سورج چن گواچے نیں/ رمضان شاکر (غزلاں دا دیوان) -/200 روپے
- کتن ول دھیان/ ڈاکٹر آفتاب نقوی مرحوم (کھوج پرکھ) -/130 روپے
- بُکل دے وچ چور/ کنول مشتاق مرحوم (ڈرامہ) (ایڈیشن ختم)
- پنجابی کہانی کارناں/ ڈاکٹر دلشاد ٹوانہ (کھوج پرکھ) -/100 روپے
- نیندراں نہیں آندیاں/ ترجمہ ڈاکٹر دلشاد ٹوانہ (شاعری منجیت کور ٹوانہ) -/80 روپے
- میں کپاہ تے چاننی/ شائستہ حبیب (شاعری) -/100 روپے
- بولاں کہ نہ بولاں/ سلیم آہنگ (مزاحیہ شاعری) (ایڈیشن ختم)

- مکھانے/عباس مرزا (ادبیات) -/100 روپے
- دسو کنہوں دساں/رانی ملک (شاعری) -/150 روپے
- نہ پتے نہ چھاں/رانی ملک (شاعری) -/250 روپے
- قولاں دی بدھی/اقبال دیوانہ (مزاحیہ شاعری) -/100 روپے
- دل سمندر تھا/محمد اکرم ثاقب (اردو شاعری) -/100 روپے
- غمِ جاناں غمِ دوراں/محمد صدیق (اردو شاعری) -/60 روپے
- غزل تے پنجابی غزل/عبدالحمید سرشار (کھوج پرکھ) -/250 روپے
- فیر کیہ ہویا/عبیدہ سیّد (کہانیاں) -/100 روپے
- ایہ کہانی نہیں/اکمل شہزاد گھمن (کہانیاں) -/130 روپے
- روپ سروپ/شگفتہ نازلی (نکیاں کہانیاں) (ایڈیشن ختم)
- آس/جاوید صدیق بھٹی (شاعری) -/80 روپے
- ڈھیک چالیاں/جاوید صدیق بھٹی (کالم) -/100 روپے
- پایا تھا تجھے کھونے کے لیے/ازبیدہ بیگم (آپ بیتی اردو) -/120 روپے
- حسین لمحے حسین یادیں/ازبیدہ بیگم (آپ بیتی اردو) -/100 روپے
- رباعیات تاثیر/صدیق تاثیر (رباعیاں) -/200 روپے
- سرودِ آگہی/طارب جمالی (اردو شاعری) -/120 روپے
- کچ دے محل/محمد شریف انجم (شاعری) -/80 روپے
- سفنے طیبہ دے/محمد شریف انجم (نعتاں) -/100 روپے
- پپی داموتی/بابر جاوید ڈار (کہانیاں) -/150 روپے

چھپواک: **بزمِ فقیر پاکستان**

B2-125/3، ٹاؤن شپ، لاہور

فون نمبر: 042-5150271

موبائل: 0322-8078863

بابر جاوید ڈار ہوراں نوں پنجابی کہانی لکھدیاں اجے زیادہ عرصہ نہیں ہویا پر اوہناں اپنی پلیٹھی دی کتاب ’’سپّی داموتی‘‘ وچ اپنے ابتدائی دور وچ ای وڈے نامور کہانی کاراں وانگ نہ بھلن والیاں کہانیاں لکھ کے پنجاب دی لوکائی دے دلاں تے ہمیشاں لئی داد تحسین دے جھنڈے گڈ دتے نیں تے ایہدے نال بزم فقیر پاکستان نے ایہہ کتاب چھاپ کے پنجابی ادب کہانی کیتر وچ پھبتی ای اوہناں دی وکھری تے منفرد کہانی کار دی پچھان کروادتی اے۔

بابر جاوید ڈار ہوری گوجرانوالہ دی جانی پچھانی وکیل برادری وچ تے پہلاں ای سرکڈھویں چنگے وکیل، دانشور تے اُچے سیاسی تجزیہ نگار منے جاندے سن محمد جنید اکرم ہوراں ایس وکالتی سنگت پاروں مہینہ وار پنجابی انٹرنیشنل وچ کہانی کار دی حیثیت نال پچھلے کئی ورھیاں توں چھاپ کے اوہناں نوں کہانی کار برادری وچ مستقبل رکن بنادتا سی تے اوہ ادب برادری وچ وی بڑے آدرمان نال سیہانے تے پچھانے جان لگ پے سن۔

بابر جاوید ڈار نے اپنے آل دوآلے دی رجھل، وسیب، روزانہ دے وکالتی ماحول تے اپنے مؤکلاں دیاں نویاں نویاں کہانیاں سُنن پاروں اپنی کہانی تے جیہڑا اثر قبولیا اے اوہدا ابھرواں تاثر، تجربیاں تے مشاہدیاں دا کھلار، لوکائی دیاں پیڑاں دا سیک، شہری حیاتی دی حقیقی تصویر، وطن پرست جذبیاں دا اظہار، انسانی فطری رنگ، معاشرتی ظلم نیاں، دُکھ تے مہنگائی دیاں اتھرو واں وچ بھجیاں چیکاں، تاریخ ثقافت تے معاشرتی حقیقتاں دے رنگ اوہناں دیاں کہانیاں وچ اینے زیادہ اگھڑویں نظر آوندے نیں کہ جے میں اپنے بیان نوں وضاحت تے حقیقت دا رنگ دین لئی اوہناں دیاں کہانیاں دے جیوندے جاگدے کرداراں دی شکل دی ٹھُکی پکی گل کردیاں ہر کہانی دا تھوڑا تھوڑا وی ذکر کراں تے فلیپ دیاں گنتری دیاں سطراں متحمل نہیں ہوسکدیاں۔ اوہناں دی ہر کہانی وچ پنجابی زبان تے ادب دی محبت تے آل دوآل دا اشکارا کتاب دے کئی صفحیاں تے پڑھن لگیاں اکھیاں نوں تے دِل نوں متاثر کرواوے تے اوہناں دا پیغام ایس نکتے ول اشارہ کرواوے کہ معاشرے دے جھوٹے دعویدار پہلاں خود اپنی اصلاح کرن ول توجہ دین۔

بابر جاوید ڈار ہوراں دا وکیلاں دے اوس گروپ نال تعلق اے جہنے اج سٹھ ورھے مگروں پاکستان دی عدلیہ تے میڈیا نوں آزادی دوائی ایس لئی میں آس کرنا کہ اوہناں دیاں کہانیاں دے موضوع دی سچائی تے معیار نوں مکھ رکھ کے سورج مکھی معاشرے دے ادبی منصف اوہناں دی کتاب ’’سپّی داموتی‘‘ نوں انعام دی تکڑی وچ تولدیاں ہویاں اوہناں دی نویکلی سوچ نال ضرور انصاف کرن گے۔

مکدی گل ایہہ وے کہ ایس اجو کے دور دی کہانی وچ سوجھوان ادب برادری تے پنجابی ادب دے نویں کہانی کاراں نوں بابر جاوید ڈار توں آون والے ویلے وچ ایسے طرحاں دیاں مقصدی تے جاندار جدید کہانیاں دیاں چنگیاں تے زیادہ اُمیداں نیں تاکہ اوہ ایسے طرحاں اپنی مادری زبان تے نویں نویں موضوعاں پاروں آن والے ویلے دی کہانی وچ انملا وادھا کردے رہن۔

بیراجی

ISBN-978-969-9030-01-7

چھاپک: بزم فقیر پاکستان

Designed: Elegance, Lhr. 7246390